

Innhold

1	Innstilling om skatte- og budsjettvedtak	13
2	Sammendrag.....	14
2.1	Hovedstørrelsene i 2014-budsjettet	14
2.2	Handlingsregler	15
2.3	Handlingsrom	16
2.4	Investeringer	19
2.5	Overordnede prioriteringer og tiltak	20
Del 1 Overordnede rammebetingelser		26
3	Rammebetingelser, mål og utfordringer	27
3.1	Innledning	27
3.2	Rammebetingelser	27
3.3	Mål og utfordringer.....	34
4	Økonomiske rammebetingelser	42
4.1	Innledning	42
4.2	Forutsetninger	42
4.3	Oversikt over kommunens driftsinntekter og utgifter	44
4.4	Handlingsrommet	45
4.5	Nærmere om behov for midler.....	54
4.6	Tilpasninger.....	59
4.7	Investeringsutgifter og finansiering.....	61
5	Tilleggsbevilgninger og diverse bykasseutgifter	69
5.1	Budsjettforutsetninger.....	69
5.2	Tilleggsbevilgninger	70
5.3	Sentralt plasserte bevilgninger	71
6	Eiendomsskatt, gebyrer og egenbetalinger	73
6.1	Eiendomsskatt.....	73
6.2	Byutvikling.....	73
6.3	Oppvekst og utdanning.....	75
6.4	Kultur, kirke og idrett.....	76
6.5	Illustrasjonsberegninger	76
Del 2 Forslag til budsjett og økonomiplan fordelt på tjenesteområder		78
7	Barnehager	79
7.1	Innledning	79
7.2	Status og utfordringer.....	79
7.3	Periodemål og resultatmål.....	84
7.4	Forslag til driftsbudsjett.....	85
7.5	Forslag til investeringsbudsjett.....	88
8	Skoler	94
8.1	Innledning	94
8.2	Status og utfordringer.....	94
8.3	Periodemål og resultatmål.....	101
8.4	Forslag til driftsbudsjett.....	101
8.5	Forslag til investeringsbudsjett.....	104
9	Barne- og familietjenesten	107
9.1	Innledning	107
9.2	Status og utfordringer.....	107
9.3	Periodemål og resultatmål.....	112
9.4	Forslag til driftsbudsjett.....	113
9.5	Forslag til investeringsbudsjett.....	117

10	Forvaltningstjenester, Helse og velferd.....	118
10.1	Innledning	118
10.2	NAV	119
10.3	Helse- og velferdskontor	120
10.4	Forslag til driftsbudsjett	121
11	Oppfølgingstjenester, Helse og velferd	124
11.1	Tjenester til personer med rus og/eller psykiske lidelser	124
11.2	Voksenopplæring	125
11.3	Forslag til driftsbudsjett	126
12	Bo - og aktivitetstilbud	129
12.1	Innledning	129
12.2	Forslag til driftsbudsjett.....	130
13	Helse og omsorg	133
13.1	Innledning	133
13.2	Status og utfordringer	133
13.3	Mål for tjenesteområdet.....	140
13.4	Forslag til driftsbudsjett	143
13.5	Forslag til investeringsbudsjett	148
14	Flyktninger og innvandrere	155
14.1	Innledning	155
14.2	Status og utfordringer	155
14.3	Økonomi.....	157
15	Kultur	159
15.1	Innledning	159
15.2	Status og utfordringer	159
15.3	Mål for tjenesteområdet.....	166
15.4	Forslag til driftsbudsjett	167
15.5	Forslag til investeringsbudsjett	171
16	Idrett og friluftsliv	174
16.1	Innledning	174
16.2	Status og utfordringer	174
16.3	Mål for tjenesteområdet.....	180
16.4	Forslag til driftsbudsjett	180
16.5	Forslag til investeringsbudsjett	184
17	Næring og samfunn.....	186
17.1	Innledning	186
17.2	Status og utfordringer	186
17.3	Mål for tjenesteområdet.....	189
17.4	Forslag til driftsbudsjett	190
18	Plan- og bygningstjenester	192
18.1	Plantjenester	192
18.2	Miljøpakke for transport	193
18.3	Byggesakstjenester	194
18.4	Kart- og oppmålingstjenester	194
18.5	Mål for plan- og bygningstjenester	196
18.6	Forslag til driftsbudsjett	197
18.7	Forslag til investeringsbudsjett	200
19	Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester	202
19.1	Innledning	202
19.2	Status.....	202
19.3	Utfordringer	202
19.4	Mål for tjenesteområdet.....	203

19.5	Forslag til driftsbudsjett.....	203
19.6	Forslag til investeringsbudsjett.....	204
20	Tekniske tjenester.....	206
20.1	Innledning	206
20.2	Status	206
20.3	Utfordringer	208
20.4	Mål for tjenesteområdet	210
20.5	Forslag til driftsbudsjett.....	212
20.6	Forslag til investeringsbudsjett.....	217
21	Eiendomstjenester	222
21.1	Innledning	222
21.2	Status og utfordringer.....	222
21.3	Mål for tjenesteområdet	225
21.4	Forslag til driftsbudsjett.....	226
21.5	Forslag til investeringsbudsjett.....	228
22	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	233
22.1	Status og utfordringer.....	233
22.2	Forslag til driftsbudsjett.....	233
23	Rådmannen og strategisk ledelse	235
23.1	Status og utfordringer.....	235
23.2	Forslag til driftsbudsjett.....	235
24	Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.....	237
24.1	Arbeidsgiverområdet	237
24.2	Felles for de interne tjenestene.....	241
24.3	Forslag til driftsbudsjett.....	242
24.4	Forslag til investeringsbudsjett.....	244
Del 3 Kommunale foretak, interkommunale selskap og eierinteresser i aksjeselskap m.m.....		247
25	Foretak, IKS, AS, stiftelser og Trondheim kommunale pensjonskasse.....	248
25.1	Innledning	248
25.2	Trondheim Renholdsverk AS (eierandel 100 prosent).....	248
25.3	Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent)	249
25.4	Olavshallen AS (eierandel 100 prosent).....	251
25.5	Leutenhaven AS (eierandel 90 prosent)	251
25.6	Trondheim Spektrum AS (eierandel 75 prosent)	252
25.7	Prima AS (eierandel 60 prosent).....	253
25.8	Stavne Arbeid og Kompetanse KF.....	253
25.9	Trondheim Parkering KF	253
25.10	Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS.....	254
25.11	Trondheim Havn IKS.....	255
25.12	Trondheim kommunale pensjonskasse	256
25.13	Vistamar rehabiliteringssenter SL.....	256
25.14	Stiftelser	256
Del 4 Obligatoriske hovedoversikter og forslag til endring i reglement.....		258
26	Hovedoversikter og tallbudsjett.....	259
26.1	Hovedoversikter drift.....	259
26.2	Hovedoversikter investering.....	261
26.3	Rammer tjenesteområder	262
27	Overføringer og tilskudd.....	268
27.1	Innledning	268
27.2	Oppvekst og utdanning.....	268
27.3	Helse og velferd	269

27.4	Kultur og idrett.....	271
27.5	Byutvikling.....	273
28	Oversikt over nybygg og nyanlegg	275
28.1	Innledning	275
28.2	Barnehager.....	276
28.3	Skoler.....	277
28.4	Barne- og familietjenesten (BFT)	277
28.5	Boliger	278
28.6	Helse- og velferdssenter og omsorgsboliger.....	279
28.7	Kunst og kultur	279
28.8	Kirker og kirkegårder.....	280
28.9	Idrett og friluftsliv	281
28.10	Torvet	282
28.11	Miljøpakken.....	282
28.12	Utstyr til Analysesenteret	282
28.13	Vann	283
28.14	Avløp	284
28.15	Avfall.....	285
28.16	Veg	285
28.17	Parker, friområder og nærmiljøanlegg	286
28.18	Maskiner Bydrift.....	286
28.19	Renere havn	287
28.20	Bolig- og næringsforsyning.....	288
28.21	Brannstasjoner	289
28.22	Diverse rehabilitering.....	289
28.23	IKT.....	290
28.24	Maskiner og utstyr	290
29	Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam	291
30	Endring i reglement.....	293
30.1	Finansreglementet	293
30.2	Vedtekter for Trondheim kommunes kraftfond (TKK).....	295
	Del 5 Vedlegg.....	299
1	Oversikt over tiltak i økonomiplan 2014-2017.....	300
1.1	Innledning	300
1.2	Oppvekst og utdanning	300
1.3	Helse- og velferd	301
1.4	Kultur og næring	304
1.5	Byutvikling.....	305
1.6	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon	306
1.7	Rådmannen og strategisk ledelse	307
1.8	Interne tjenester og arbeidsgiverområdet	307
2	Oversikt over kostnadsendringer i økonomiplanen 2014-2017	308

Organisasjonskart

Forord

Rådmannen legger med dette frem handlings- og økonomiplanen for perioden 2014-2017 og budsjett 2014. Handlings- og økonomiplanen har en total økonomisk ramme på hele 58 milliarder kroner, mens budsjettet for 2014 har en samlet økonomisk ramme alene på vel 14,5 milliarder kroner. Det skal investeres for ni milliarder kroner i bygg og anlegg til bruk i kommunens tjenesteyting i planperioden. Av dette er vel 2,5 milliarder kroner planlagt brukt i 2014.

Plan- og budsjettall sier lite i seg selv, men må relateres til hva som skal utføres og oppnås i perioden.

Kommunens virksomhet skal bygge på Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020, som bystyret vedtok i juni 2010. Gjennom denne har bystyret satt de overordnede målene for hva Trondheim kommune skal oppnå med sin ressursbruk frem mot 2020. Kommuneplanens samfunnsdel består av fire tverrsektorielle hovedmål:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

Vedtatte mål og strategier i planen følges opp gjennom dette forslaget til handlings- og økonomiplan og budsjett. Disse er konkretisert gjennom periode- og resultatmål for planperioden og forslag til budsjett- og økonomiplan for alle tjenestoområdene.

Prioriteringer og satsninger

Behovene vil alltid overstige hva den økonomiske rammen har mulighet for å romme i en handlings- og økonomiplan. Prosessen med utarbeiding av dette forslaget til handlings- og økonomiplan er ikke noe unntak i så måte. Forslaget viser at utfordringene er mange, noe som innebærer både muligheten for å komme et steg videre i forhold til fastsatte mål, men også at det foreligger begrensninger.

For Trondheim kommune bør mulighetsperspektivet heves høyere enn tanken om begrensninger. Perspektivene fremover viser at utviklingen av Trondheim som teknologi- og kunnskapsby, hvor det stadig blir lettere å leve miljøvennlig og hvor det satses på at både den enkelte innbygger og arbeidsgivere skal trives, fortsetter.

Antallet innbyggere fortsetter å øke, og det forventes vekst i et langsiktig perspektiv. Dette gir uten tvil utfordringer, men med et positivt fortegn. Kommunens velferdstilbud utfordres selvsagt både med hensyn til kapasitet og kvalitet, men i et land med "verdens rikeste" kommuner kan dette håndteres. At vi blir flere, at andelen som har behov for vår tjenester øker og at det stadig stilles nye krav til våre velferdstilbud, er en stimulans til å utvikle nye løsninger for hvordan oppgaver skal løses og tjenester ytes.

Vi har ambisiøse og krevende mål. Disse målene skal vi nå gjennom å være innovative, både ved måten vi jobber på, måten vi samhandler med innbyggerne og i løsningene vi utvikler. Digitalisering er en viktig forutsetning for å mestre oppgavene. Hovedambisjonen med digitalisering er å legge opp til en endring i måten våre innbyggere møter kommunen på, der brukerne i større grad kan betjene seg selv der det er naturlig. Effekten av økt digitalisering er frigjort tid til tjenesteproduksjon, innbyggerne får gode brukeropplevelser gjennom selvbetjeningsløsninger som er tilpasset den enkelte, og at vi som kommune endrer oss i takt med innbyggernes forventninger.

Å være innovativ og ta i bruk ny teknologi vil også måtte bidra til å løse en rekke utfordringer innenfor selve tjenesteproduksjonen. Vi kan ikke forvente at alle utfordringer kan løses med økt ressurstilgang i form av penger og ansatte.

Helse og omsorg er kanskje det området som på sikt står ovenfor de største utfordringene. Det er knapt mulig å forestille seg at de store fremtidige behovene kan dekkes på tradisjonelt vis. Bruk av moderne teknologiske hjelpemidler kan til en viss grad bidra til løsning på dette området også, men her er det minst like viktig å tenke på organisering og tilpasninger av tjenestetilbudet for å forebygge for tidlig institusjonalisering. Ny arbeidstidsordning med økt vekt på heltidsstillinger er også et prioritert virkemiddel for å øke kvaliteten på tjenesteytingen. I forslaget til handlings- og økonomiplan er det lagt til rette for utvikling og forsøk med ny teknologi, videre utvikling av ny arbeidstidsordning og et budsjett som generelt skal stimulere til forebygging og mestring fremfor reparasjon og passivitet.

Samordning og koordinering av kommunens tjenesteyting er et eget satsingsområde for å bedre utnyttelsen av kommunens ressurser. *Områdeløft Saupstad-Kolstad* er et eksempel på et slikt samordningstiltak. Områdeløftet er utformet som et program med en rekke "poster" for å styrke det kommunale tjenestetilbudet og samtidig koordinere dette med det frivillige arbeidet i området. Programmet finansieres med midler over statsbudsjettet og egne kommunale midler..

Her er det trukket frem noen viktige konkrete eksempler på tiltak som ut fra rådmannens vurdering er retningsgivende for hvordan det tenkes utvikling av kommunen i årene fremover. Vi kan ikke basere oss på gamle oppskrifter for å løse nye utfordringer. Effektivisering blir fortsatt hovedbetegnelsen på våre strategiske utfordringer, men dette må konkretiseres i form av handlinger ved bruk av innovative løsninger og moderne teknologi.

Nye måter å tenke oppgaveløsning og tjenesteyting på henger godt sammen med våre kjerneverdier; *åpen, kompetent og modig*. Disse kjerneverdiene skal sammen med kommunens etiske retningslinjer prege vår praksis og gjenspeiles i våre daglige handlinger.

Tilleggsproposisjon fra Solberg-regjeringen

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan bygger på forslag til statsbudsjett fremlagt av Stoltenberg-regjeringen 14. oktober. Solberg-regjeringen vil presentere en tilleggsproposisjon med sine endringsforslag innen 10. november. Rådmannen vil legge fram et tilleggsnotat for Bystyret dersom tilleggsproposisjonen får konsekvenser for kommuneøkonomien.

Kapitteloversikt

I kapittel 2 oppsummeres rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2014-2017 og budsjett 2014.

I kapittel 3 gis det en beskrivelse av rammebetingelser, mål og utfordringer for planperioden 2014-2017. Hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 danner grunnlaget for en beskrivelse av hovedutfordringene kommunen har på tjenesteområdene de nærmeste fire årene.

I kapittel 4 foretas det en detaljert gjennomgang av de økonomiske forutsetningene. Overordnede inntekter og utgifter sammendstilles, videre beskrives tilpasninger på et overordnet nivå. I kapitlet beskrives også forslag til investeringsutgifter og finansieringen av disse. I kapittel 5 er det gitt en beskrivelse av en del overordnede poster i budsjettforslaget. Videre gjøres det rede for satser og forutsetninger som benyttes til budsjettering av dette budsjettforslaget. I kapittel 6 er det gitt en beskrivelse av endring i eiendomsskatt, gebyrer og egenbetalinger i 2014.

I de påfølgende kapitlene (kapittel 7-24) beskrives forslaget til drifts- og investeringsbudsjett og økonomiplan for de enkelte virksomhetsområdene.

Rådmannen har gitt en generell omtale av aksjeselskap, foretak, stiftelser og interkommunale selskap hvor kommunen har vesentlige interesser, i kapittel 25.

Kapittel 26-29 omfatter obligatoriske talloversikter og i kapittel 30 er det beskrevet forslag til endringer av reglement.

Dokumentet har to vedlegg. Ett viser tiltak på alle tjenesteområdene, og ett dokumenterer kostnadsendringer lagt inn forslaget til handlings- og økonomiplan.

[ASSS-rapportene for 2013](#) er lagt ved forslaget til handlings- og økonomiplanen 2014-2017 og budsjett 2014 som elektroniske vedlegg. Dette omfatter en hovedrapport hvor alle ti kommunene i nettverket sammenlignes og kommunerapporten hvor Trondheim kommune sammenlignes med gjennomsnittet av de andre kommunene.

1 Innstilling om skatte- og budsjettvedtak

Rådmannen foreslår at bystyret forelegges følgende innstilling:

1 Skattevedtak 2014

- 1.1 For inntekts- og formuesskatt skal høyest tillatte skattesats legges til grunn.
- 1.2 Eiendomsskatt utskrives med kroner 5,30 for hver kroner 1 000 av takstverdien på eiendommer. Alle godkjente boligenheter for eiendomsskatt gis et bunnfradrag på kroner 500 000.

2 Budsjettvedtak 2014

- 2.1 Rådmannens forslag til budsjett for bykassen vedtas slik det går fram av det spesifiserte driftsbudsjett og investeringsbudsjett jamfør kapittel 26-28.
- 2.2 Gebyrer, avgifter, kontingenter og egenbetalinger vedtas slik det framgår av budsjettdokumentet, jamfør kapittel 6.
- 2.3 Nybygg og nyanlegg forutsettes finansiert i samsvar med oversikt i budsjettdokumentet, jamfør kapittel 28.
- 2.4 Bystyret vedtar å ta opp følgende lån i 2014:
 - 2.4.1 Lån til investeringer på inntil 1,6 milliarder kroner
 - 2.4.2 Lån til startlånsordningen på inntil 300 millioner kroner
 - 2.4.3 Lån på inntil 18 millioner kroner for videreutlån til Trondheim Parkering KF.
- 2.5 Rådmannen gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår, og til å inngå de nødvendige låneavtaler. Rådmannen gis videre fullmakt til å gjennomføre refinansiering av lån.
- 2.6 Bystyret gir rådmannen fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 400 millioner kroner i 2014, dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre det nødvendig.
- 2.7 Bystyret vedtar forslag til endring av Trondheim kommunes finansreglement og vedtekter for Trondheim kommunes kraftfond (TKK) slik det framgår av kapittel 30.
- 2.8 Bystyret vedtar rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan.

Rådmannen i Trondheim, 23. oktober 2013

Stein A. Ytterdahl

Carl-Jakob Midttun

2 Sammendrag

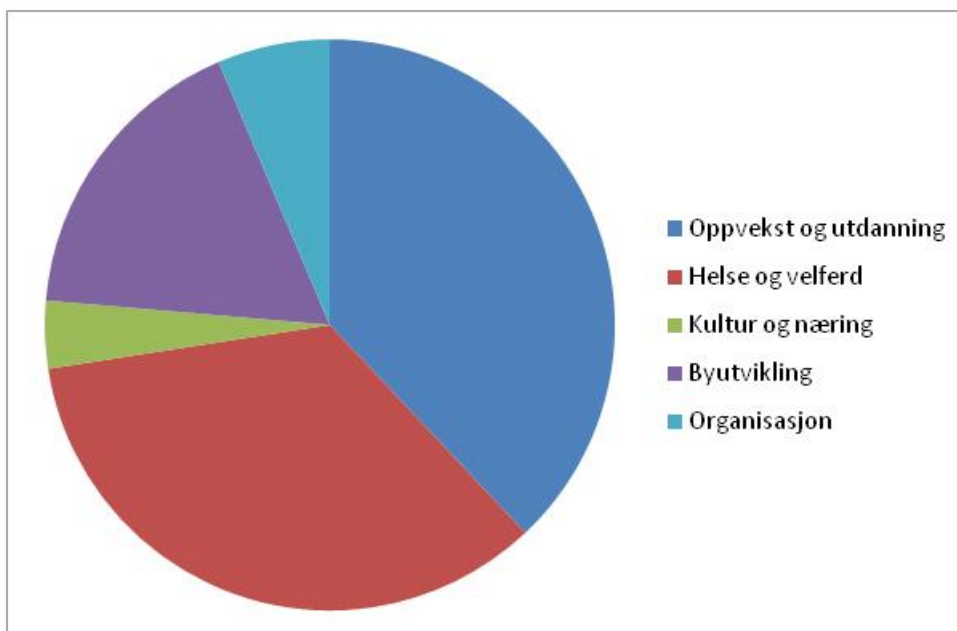
Trondheim er en by i vekst, og antall innbyggere forventes å øke med om lag 11 000 i kommende økonomiplanperiode. Dette fører til økt tjenesteproduksjon og behov for investeringer i barnehager, skoler, helse- og velferdssentre og omsorgsboliger. Kommunens økonomiske situasjon er utfordrende, økninger i tjenestetilbudet må derfor finansieres med omprioriteringer. Årsaken er at inntektsveksten må gå til å dekke økte pensjonskostnader og kostnader som følger av den demografiske utviklingen. Innsparingstiltakene som ble vedtatt for perioden 2013-2016 må derfor videreføres. I tillegg har det vært nødvendig for rådmannen å foreslå nye tiltak for å finansiere lokale prioriteringer om økninger i tjenestetilbud.

Innledningsvis i kapitlet beskrives hovedstørrelsene i 2014-budsjettet. I del 2.2 presenteres handlingsreglene som ligger til grunn for arbeidet med handlings- og økonomiplanen. I del 2.3 gjøres det rede for kommunens økonomiske handlingsrom i økonomiplanperioden, mens det idel 2.4 og 2.5 beskrives overordnet profil og prioriteringer, både på investering og drift.

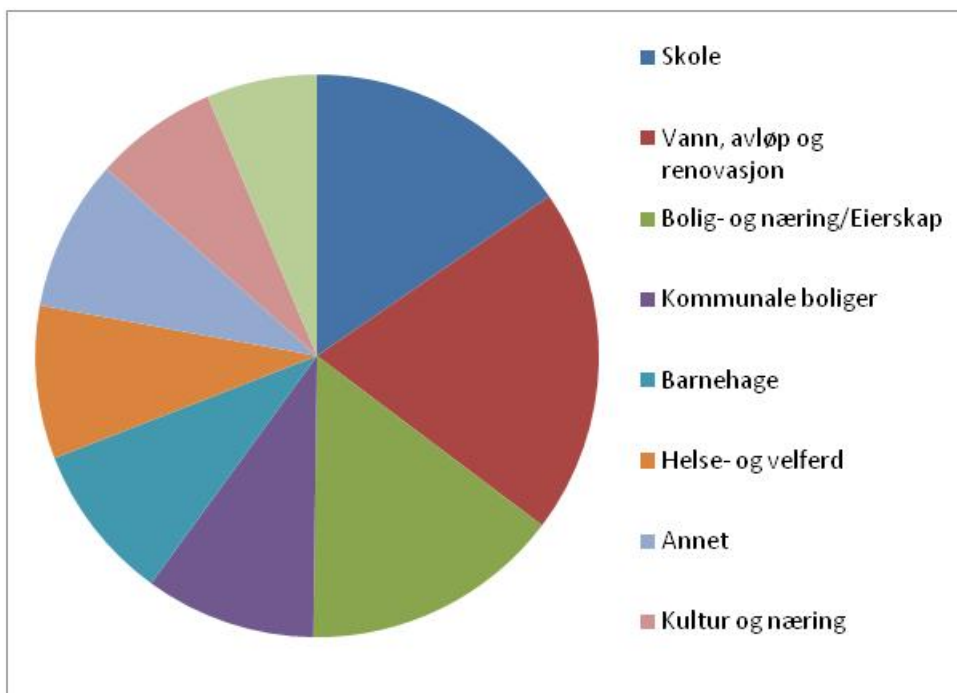
2.1 Hovedstørrelsene i 2014-budsjettet

- Driftsutgiftene, inkludert renter og avdrag, utgjør 12 milliarder kroner
- Samlede lønnskostnader, inkludert pensjon og arbeidsgiveravgift, utgjør om lag 60 prosent av samlede driftsutgifter
- Investeringsutgiftene utgjør 2,6 milliarder kroner, av dette er 1,2 milliarder bykassefinansierte investeringer. 33 prosent gjelder investeringer i skoler, barnehager, helse- og velferdssentre og omsorgsboliger. 20 prosent gjelder investeringer i sikring av vann, avløp og renovasjon
- 1,6 milliarder eller 62 prosent av investeringene foreslås finansiert med lån i 2014. 0,9 milliarder kroner av lånebeløpet må finansieres av kommunens frie disponible inntekter
- Befolkningsendringer anslås å gi en merutgift på 68 millioner kroner i 2014
- I budsjettet for 2014 er det innarbeidet 110 millioner kroner i økte pensjonskostnader. Totale pensjonskostnader i 2014 anslås å utgjøre over en milliard kroner.
- Finanspostene i driftsbudsjettet i 2014 utgjør:
 - 917 millioner kroner i finanskostnader
 - 364 millioner kroner i finansinntekter

I figur 2-1 og 2-2 vises drifts- og investeringsutgifter fordelt på ulike tjenesteområder.

Figur 2-1 Fordeling av driftsutgifter på tjenesteområdene¹

Figur 2-2 Fordeling av investeringsutgifter på investeringsområdene

2.2 Handlingsregler

Det er et overordnet mål å sikre kommunens innbyggere et godt og stabilt tjenestetilbud. De handlingsreglene som bystyret tidligere har lagt til grunn når det gjelder bruk av avkastning fra kraftfondet, utvikling i kapitalkostnader og beregning av kostnader for befolkningsvekst, er helt avgjørende forutsetninger for å sikre stabilitet i tjenestetilbudet. I arbeidet med handlings- og økonomiplanen har rådmannen lagt til grunn at handlingsreglene skal holdes. Under gjøres det kort rede for reglene.

¹ Tjenesteområde organisasjon omfatter interne tjenester, rådmannen og strategisk ledelse og bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon.

Bruk av avkastning fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

I tråd med bystyrets tidligere vedtak, er det lagt til grunn et langsiktig mål om at halvparten av realavkastningen fra kraftfondet skal brukes til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet, mens den andre halvparten av realavkastningen skal brukes som egenkapital til finansiering av investeringer, nærmere bestemt tomtekjøp (jf. bystyrets vedtak i [sak 130/13](#)). Med rådmannens forslag til økonomiplan for 2014-2017 vil målet være nådd i 2014.

Handlingsregelen for finansutgifter

I 2009 vedtok bystyret en finansiell handlingsregel om at renter og avdrag ikke skal overstige en definert andel² av de frie disponible inntektene.³ For et gitt rentenivå og avdragsprofil definerer dermed handlingsregelen en beskranking i forhold til årlige låneopptak og investeringsutgifter, noe som igjen tydeliggjør sammenhengen mellom drifts- og investeringsøkonomien. Handlingsreglen og et lavt rentenivå har bidratt til at veksten i kapitalutgifter har avtatt. Handlingsregelen bidrar dermed til å sikre større forutsigbarhet for finansieringen av driften av det kommunale tjenestetilbudet. Handlingsregelen for finansutgifter har ligget til grunn for arbeidet med investeringsplanen, og i tråd med denne er det lagt opp til bykassefinansierte investeringer på 4,4 milliarder kroner i planperioden. Eksternfinansierte investeringer utgjør 4,7 milliarder kroner.

Kompensasjon for befolkningsendring

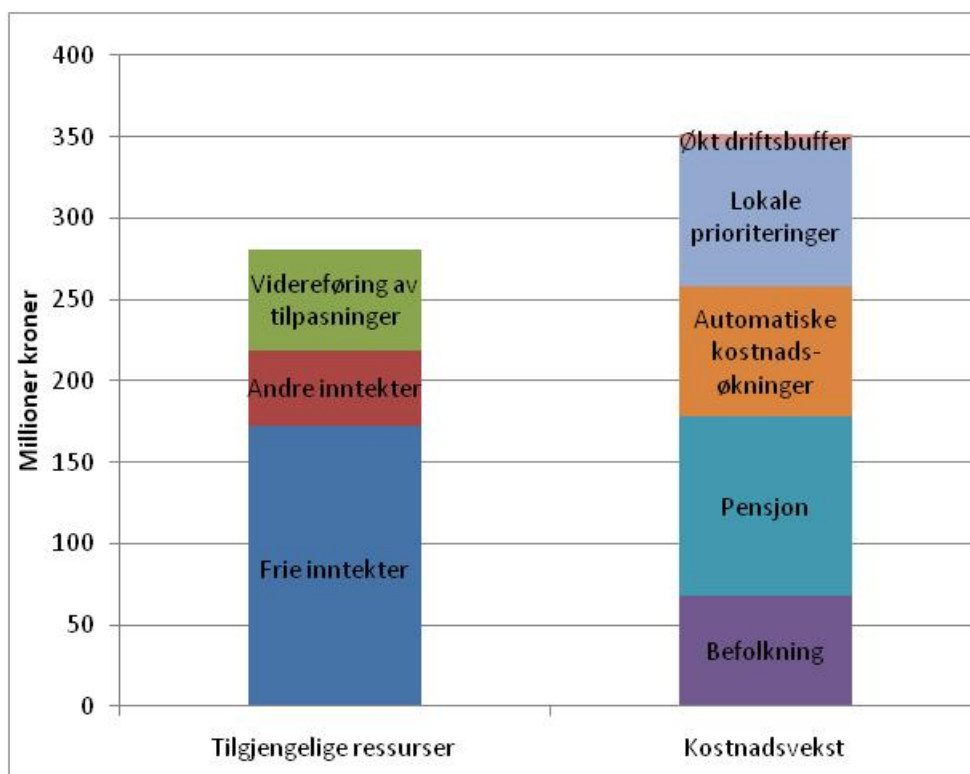
Handlings- og økonomiplanen er utformet slik at den tar hensyn til antatte endringer i utgifter som følger av demografiske endringer. Budsjettrammen til barnehage er for eksempel justert i forhold til endring i antall barn 1-5 år. Dette er nødvendig for at vi skal kunne opprettholde dekningsgrader og kvalitet når antallet barn øker. Befolkningsendringer anslås å gi en økning i kommunens driftsutgifter på om lag 309 millioner kroner i løpet av perioden 2014-2017.

2.3 Handlingsrom

Figur 2.3 viser forholdet mellom Trondheim kommunes tilgjengelige ressurser til drift og kostnadsvekst i 2014.

² Vedtatt andel er åtte prosent.

³ Med frie disponible inntekter menes rammetilskudd, skatteinntekter inklusive eiendomsskatt, flyktningeinntekter og tilskudd til ressurskrevende tjenester.

Figur 2-3 Ubalanse mellom tilgjengelige ressurser og kostnadsvekst i 2014. Tall i millioner kroner

Figuren over viser at kommunen har en økning i tilgjengelige ressurser på om lag 280 millioner kroner i 2014.⁴ Som det framgår av figuren, har kommunen rom til å dekke de økte kostnadene som følger av befolkningsendringer, økte pensjonskostnader og kostnadsøkninger som følger av ytre omstendigheter og statlige satsinger (omtalt som automatiske kostnadsøkninger i figuren). Kommunen kan videreføre tjenestenivået på dagens nivå, men det er ikke rom for store økninger. Det er imidlertid fattet flere lokale politiske vedtak om økninger i tjenestetilbud i 2014. Disse økningene må finansieres gjennom omprioriteringer og/eller innsparingstiltak. Under gjøres det kort rede for de ulike elementene som inngår i tilgjengelige ressurser til drifts og kostnadsveksten. Deretter gjøres det rede for rådmannens forslag til saldering av økonomiplanen.

2.3.1 Tilgjengelige ressurser til drift

Kommunens økonomiske handlingsrom påvirkes av flere faktorer. Handlingsrommet er avhengig av de rammebetingelsene overordnede myndigheter gir, men vel så viktig er hvordan vi styrer aktiviteten internt.

Trondheim kommune anslås å få en vekst i de frie inntektene (rammetilskudd og skatt på inntekt og formue) på om lag 170 millioner kroner i 2014.

Det som i figuren over er omtalt som "annet" gir en inntektsøkning på i underkant av 50 millioner kroner i 2014. Dette er knyttet til:

- Inntektene fra eiendomsskatt anslås å øke med 35 millioner kroner. Økningen må ses i sammenheng med oppskrivningen av takstgrunnlaget for alle eiendommer med ti prosent fra og med 2014
- Refusjon for ressurskrevende brukere anslås å øke med 17 millioner kroner, mens andre generelle statstilskudd anslås å øke med 19 millioner kroner

⁴ I kapittel 4 er handlingsrommet anslått til om lag 219 millioner kroner. I figur 2.3 er tilgjengelige ressurser (handlingsrommet) anslått til om lag 280 millioner kroner. Differansen har sammenheng med at videreføring av tidligere tilpasningstiltak er lagt inn som en del av tilgjengelige ressurser i figur 2.3, mens videreføringen av tiltakene er lagt inn som en del av konsekvensjusteringen av økonomiplanen i kapittel 4.

- I 2013 kunne kommunen benytte 20 prosent av midlene fra momskompensasjonsordningen på investeringer til å finansiere drift. I 2014 kan ingen midler benyttes til å finansiere drift. Midlene skal da i sin helhet benyttes til å finansiere investeringer. Dette gir en innstramming i driften på om lag 40 millioner kroner i 2014
- Kommunens netto finansinntekter øker med 23 millioner kroner i 2014. Økningen har sammenheng med at kommunens renteinntekter øker med 77 millioner kroner. I motsatt retning trekker det at kommunens kapitalutgifter øker med 54 millioner kroner. Kommunens netto kapitalutgifter øker kraftig i perioden 2015-2017. Årsaken er en forutsetning om et økende rentenivå i perioden, samtidig som gjelden vokser (jf. omtale i kapittel 4)
- Overføringene til investeringsregnskapet øker med fire millioner kroner (eksklusive endringer knyttet til momskompensasjonsordningen)

Bystyret la ved behandlingen av økonomiplanen for 2013-2016 til grunn at tjenesteområdenes driftsrammer skulle reduseres med om lag 60 millioner kroner i 2014. Innsparingstiltakene skal videreføres, og i figuren over er reduksjonen i driftsrammer lagt inn som en økning i de tilgjengelige ressursene i 2014.

2.3.2 Kostnadsvekst

Befolkningsveksten gir økte utgifter for kommunen. Befolkningsendringer vil føre til en økning i kommunens driftsutgifter på 68 millioner kroner i 2014, økende til 309 millioner kroner i 2017.

En hovedårsak til at kommunens økonomiske situasjon er utfordrende, er at en stadig større andel av kommunens frie inntekter går til å dekke økte pensjonskostnader. I 2014 øker pensjonskostnadene med 110 millioner kroner. I 2014 vil pensjonskostnadene da utgjøre over en milliard kroner, eller 9,5 prosent av driftsutgiftene. Til sammenligning utgjorde pensjonskostnadene 6,5 prosent av driftsutgiftene i 2011. Det betyr at det i de tre siste årene har det vært foretatt en omfordeling fra driftsformål til å betale pensjonskostnader tilsvarende tre prosentpoeng (en reell omfordeling på om lag 320 millioner kroner). Økningen i pensjonskostnadene skyldes i hovedsak strammere beregningsregler fastsatt av Kommunal- og regionaldepartement, jf. nærmere omtale i kapittel 4.

Det som i figuren over er omtalt som "*automatiske kostnadsøkninger*" gir en kostnadsøkning på om lag 80 millioner kroner i 2014. Dette dreier seg blant annet om merutgifter til likebehandling av kommunale og private barnehager, økt kommunal egenandel ved plassering i statlige barnvernsinstitusjoner, reduserte statlige refusjoner innenfor Barne- og familietjenesten, økte kostnader til brøyteberedskap og økte utgifter til Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS som følge av endringer i eierbrøk.

Bystyret har fattet flere vedtak som gir en økning i tjenestetilbudet i 2014. Noen eksempler er opptrapping av Eldreplanen, Miljøpakken, "15-måneders vedtaket" der medarbeidere fikk tilbud om stillingsstørrelse tilsvarende det de hadde jobbet ekstra de 15 siste månedene og vedtak om at alle som ønsker det skal få barnehageplass fra de er fylt ett år høsten 2013. Til sammen fører lokale prioriteringer til en merutgift på om lag 85 millioner kroner i 2014.

I handlings- og økonomiplanen for 2013-2016 ble det etablert en buffer på fire millioner kroner hvert år i perioden. Rådmannen foreslår i forslaget til handlings- og økonomiplan for 2014-2017 å øke bufferen til ti millioner kroner.

2.3.3 Saldering av økonomiplanen

Ved å sammenstille endringer i tilgjengelige ressurser til drift med de anslåtte kostnadsendringene, får vi et bilde på kommunens handlingsrom. Tabell 2-1 viser hvor stor den initielle ubalansen er i perioden 2014-2017, med et salderingsbehov på 71 millioner kroner i 2014, økende til 260 millioner kroner i 2017.

Tabell 2-1 Ubalanse i økonomiplanen, 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Salderingsbehov	71	187	233	260

Tabell 2-2 viser rådmannens forslag til saldering av handlings- og økonomiplanen. I forslaget til saldering er det lagt inn et årlig generelt effektiviseringskrav på 0,3 prosent. Dette gir en innsparing på 28 millioner kroner i 2014, økende til 112 millioner kroner i 2017. Videre gir sentrale tilpasninger en innsparing på 11 millioner kroner i 2014, økende til 21 millioner kroner i 2016.

Det overordnede målet har vært å legge til rette for å gi innbyggerne et godt og stabilt tjenestetilbud. I gjeldende økonomiplan ligger det inne tiltak på tjenesteområdenes rammer som skal gi 62 millioner kroner i reduserte kostnader i 2014. I arbeidet med økonomiplanen har rådmannen derfor forsøkt å skjerme de økonomiske rammene til tjenesteområdene. Dette har vært vanskelig å unngå. For å oppnå balanse mellom utgifter og inntekter, foreslår vi reduksjoner i driftsrammene med 33 millioner kroner i 2014, økende til 127 millioner kroner i 2016. I avsnitt 2.5 er det gjort rede for forslagene til hvordan tjenesteområdene skal tilpasse seg reduserte driftsrammer.

Tabell 2-2 Forslag til saldering av økonomiplanen. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Salderingsbehov	71	187	233	260
Generelt effektiviseringskrav	-28	-57	-85	-112
Sentrale tilpasninger	-10	-16	-21	-21
Rammereduksjoner	-33	-114	-127	-127
Sum	0	0	0	0

2.4 Investeringer

Befolkningsprognoser som ble utarbeidet i april 2013 indikerer at Trondheim kommune vil ha om lag 40 000 flere innbyggere i 2030 enn ved inngangen til 2013. Befolkningsveksten gir behov for økte investeringer i nye barnehager, skoler og omsorgsboliger/sykehjem. Nesten 40 prosent av rådmannens forslag til investeringer for perioden 2014-2017 gjelder også disse områdene.

For å kunne gjennomføre de planlagte investeringene, er det nødvendig for kommunen å bruke lån. Dette gir økte finanskostnader som må dekkes over kommunens driftsbudsjett. Rådmannen har lagt den vedtatte handlingsregelen til grunn for arbeidet med investeringsplanen, og foreslår et låneopptak som bykassen skal finansiere på om lag tre milliarder kroner i perioden 2014-2017. Mange av de bykassefinansierte investeringene finansieres med tilskudd og overførte midler fra driftsbudsjettet. Til sammen blir vel 1,4 milliarder kroner finansiert uten bruk av lån. Dette muliggjør bykassefinansierte investeringer for til sammen 4,4 milliarder kroner i økonomiplanperioden.

I valget mellom hvilke investeringsprosjekt som skal prioriteres, har befolkningsvekst vært det viktigste premisset. Dessuten er investeringsprosjekt som allerede er kommet i gang prioritert, og investeringer som er nødvendig for å nå bystyrets mål. Rådmannen foreslår at det i perioden blant annet investeres i sju nye barnehager, Spongdal og Åsveien skoler sluttføres, det bygges nye skoleanlegg på Lade og Ranheim, Ladesletta helse- og velferdssenter ferdigstilles, det investeres i velferdsteknologi, Nidarvoll helsehus rehabiliteres, Persaunet Helse- og velferdssenter ferdigstilles, og planlegging av Risvolla helse- og velferdssenter igangsettes, det investeres i hurtigløpsbane på Leangen og i kirkegårdene.

I tillegg til bykassefinansierte investeringer foreslår rådmannen at det gjennomføres eksternfinansierte investeringer for til sammen 4,7 milliarder kroner. Dette er investeringer hvor utgiftene vil dekkes via gebyrer, tilskudd og husleie, og ikke av de frie inntektene. Dette dreier seg blant annet om investeringer i sikring av vann- avløp og renovasjon, og investeringer i 296 nye kommunale boliger

Tabellen under viser forslag til brutto investeringer fordelt på ulike områder i perioden 2014-2017. For en nærmere omtale av investeringsforslaget vises det til kapittel 4 og omtalen av investeringsforslaget i del 2 i budsjettdokumentet.

Tabell 2-3 Forslag til brutto investeringer fordelt på ulike områder 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017	Sum 2014-2017
Skoler	400	367	317	407	1 491
Helse og velferd	228	392	458	186	1 263
Barnehager	235	178	203	176	791
Kultur, kirker og idrett	185	88	65	62	400
IKT	81	68	70	68	287
Brannstasjoner	165	11	0	0	176
Miljøpakken/Renere havn	24	100	88	14	225
Torvet	50	65	31	0	146
Kommunale boliger	255	256	202	144	858
Bolig- og næring/eierskap	388	431	358	297	1 474
Vann, avløp og avfall	515	432	437	368	1 750
Annet(BFT, veg, grønt mm)	70	49	46	71	235
Sum tiltak	2 595	2 435	2 273	1 791	9 094

2.5 Overordnede prioriteringer og tiltak

I dette avsnittet blir hovedprioriteringer og tiltak innenfor de ulike tjenestoområdene presentert.

Oppvekst og utdanning

I arbeidet med forslaget til handlings- og økonomiplan er følgende hovedprioriteringer gjort innenfor Oppvekst- og utdanning:

- Barnehage- og skoleutbygging som sikrer tilstrekkelig kapasitet i forhold til forventet befolkningsutvikling og forslag om utvidet lovfestet rett til barnehageplass, nødvendig rehabilitering av bygg og erstatning av midlertidige løsninger
- Utvikling av modellene for tidlig innsats overfor barn og unge, slik at vi avdekker utfordringer og setter inn nødvendige tiltak så tidlig som mulig
- Utvikle modellene for systemrettet samarbeid mellom Barne- og familietjenesten og barnehager, skoler og helsetjenester
- Styrke den pedagogiske bruken av digitale verktøy i barnehager og skoler, og som medium for kommunikasjon med barn og foreldre
- Styrke folkehelsearbeidet for å fremme helse, redusere risiko for sykdom og skade og beskytte mot helsetrusler
- Styrke minoritetsspråklige barn og unges språkutvikling, slik at de bedre kan ta del i det norske samfunnet, for eksempel gjennom bruk av erfaringer fra *Områdeløft Saupstad-Kolstad*.

Tabell 2-4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Oppvekst og utdanning i perioden 2014-2017, og hvor stor reell endring det er lagt opp til i driftsrammen sammenlignet med 2013. Tabellen viser også rådmannens forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 2-4 Budsjettamme og tiltak oppvekst og utdanning. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Forslag til netto driftsramme	3 432	3 440	3 489	3 538
Rammeendring	62,6	70,9	120,1	168,4
Opprettholdelse av standard	61,9	108,1	151,5	199,8
Økninger i tjenestetilbud	29,8	18,7	23,7	23,7
Reduksjoner i tjenestetilbud	-23,9	-45,3	-45,8	-45,8
Effektiviseringstiltak	-6,8	-8,6	-7,3	-7,3
Annet	1,7	-2,0	-2,0	-2,0
Sum tiltak	62,7	70,9	120,1	168,4

Tabell 2-4 viser at kostnadene knyttet til å videreføre dekningsgrader og kvalitet innenfor Oppvekst og utdanning på dagens nivå, overstiger rådmannens forslag til rammeendring for området. Det må derfor gjennomføre innsparingstiltak og omprioriteringer innenfor området i økonomiplanperioden.

Kostnadene knyttet til å opprettholde dagens standard på tjenestetilbud beløper seg til 62 millioner kroner i 2014, økende til 200 millioner kroner i 2017. Store deler av dette er merutgifter som følger av en økning i antall barn i barnehage- og skolealder. I tillegg øker kommunens utgifter innenfor Barne- og familietjenesten, dels som følge av at den kommunale egenandelen for plassering i statlige barnevernsinstitusjoner øker, og dels som følge av reduksjoner i statlige refusjoner.

En tilleggsutfordring for området er at ressursbruken innenfor Barne- og familietjenesten har vært høyere enn budsjett-tildelingen i 2013 (om lag 12 millioner kroner). Dette gjelder både innenfor barnevernet og innenfor helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov. Sammen med reelle reduserte driftsrammer gir dette et utfordrende utgangspunkt for Barne- og familietjenesten ved inngangen til 2014. Området må derfor gjennomføre omstillinger og innstramminger for å tilpasse aktiviteten til budsjett-tildelingen. Det vil være vanskelig å gjennomføre denne omstillingen på ett år. Rådmannen foreslår derfor at Barne- og familietjenesten får en midlertidig rammeøkning på åtte millioner kroner i 2014 for å håndtere omstillingene.

Økningene i tjenestetilbud innenfor Oppvekst og utdanning er i all hovedsak knyttet til at flere barn får barnehageplass høsten 2013. Dette får også virkning for våren 2014. Regjeringen varslet i statsbudsjettet at man i 2014 går inn for å utvide retten til barnehageplass til å omfatte barn som er født før 1. november. I rådmannens budsjettforslag er det rom for at barn som er født før 1. november får plass høsten 2014. Parallelt med at retten til barnehageplass utvides vil man sikre kvaliteten i barnehagene, og fra 2015 legges det opp til økt pedagogtetthet i barnehagene i Trondheim.

For å tilpasse aktiviteten til driftsrammene har det vært nødvendig å gjennomføre innsparingstiltak innenfor Oppvekst og Utdanning. Dette er dels en videreføring av tiltak som ble vedtatt for perioden 2013-2016, og dels nye tiltak. Dette omfatter blant annet redusert ressursbruk på barnevernstiltak (både tiltak i hjemmet, fosterhjemsplassering og plasseringer i institusjon), reduksjon i leksehjelp, reduksjon i videreutdanningen av lærere, samt at planlagt opptrapping i bevilgningen til elever med omfattende og vedvarende behov ikke gjennomføres. Rådmannen foreslår i tillegg effektiviseringstiltak innenfor Barne- og familietjenesten.

Helse- og velferd

Rådmannen har gjort følgende hovedprioriteringer innenfor Helse- og velferd:

- Styrking av hjemmetjenestene med mer tid hos brukerne, kvalitets- og kompetanseutvikling av tjenesten og utvikling av nye arbeidsmodeller gjennom flere nye heltidsstillinger
- Tiltak for økt heltid
- Aktiv omsorg – fra omsorg til forebygging og tidlig innsats
- Velferdsteknologi i helse- og velferdssentre og den nye helsevakta
- Flere i arbeid eller aktivitet som alternativ til langvarig økonomisk sosialhjelp
- 296 nye kommunale boliger

Tabell 2-5 viser forslaget til netto driftsramme for Helse- og velferd i perioden 2014-2017, og hvor stor reell endring det er lagt opp til i driftsrammen sammenlignet med 2013. Tabellen viser også forslag til hvordan området skal tilpasse seg endrede driftsrammer.

Tabell 2-5 Budsjettramme og tiltak Helse og velferd. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Forslag til netto driftsramme	3 063	3 082	3 117	3 163
Rammeendring	36,9	56,4	91,5	137,1
Opprettholdelse av standard	50,6	77,2	99,9	133,8
Økninger i tjenestetilbud	45,4	78,9	92,5	99,4
Reduksjoner i tjenestetilbud	-33,6	-61,9	-61,9	-57,1
Effektiviseringstiltak	-24,7	-36,8	-37,9	-37,9
Annet	-0,6	-1,1	-1,1	-1,1
Sum tiltak	36,9	56,4	91,5	137,1

Tabell 2-5 viser at kostnadene knyttet til å opprettholde dekningsgrader og kvalitet på dagens nivå, er noe høyere enn rådmannens forslag til rammeendring for området. Det må derfor gjennomføres omprioriteringer og innsparingstiltak innenfor tjenesteområdet.

Kostnadene for å opprettholde dagens tjenestetilbud beløper seg til 51 millioner kroner i 2014, økende til 134 millioner kroner i 2017. Store deler av dette er merutgifter som følger av at kommunen får flere eldre. Det er blant annet lagt inn midler til Dragvoll- og Ladesletta helse- og velferdssenter. Videre er det lagt inn midler til nye bofellesskap for personer med psykisk utviklingshemming.

Ett av hovedsatsingsområdene i økonomiplanperioden er tiltak for økt heltid. Rådmannen foreslår en styrking i budsjettet på om lag 30 millioner kroner hvert år i planperioden for å få flere hele stillinger. Økning i andel heltidsstillinger bidrar til sterkere kontinuitet i tjenesteytingen og sterkere konkurransekraft for å rekruttere og beholde kvalifisert personell.

Styrking av hjemmetjenesten er et annet hovedsatsingsområde som inkluderer økt bemanning, utvikling av nye arbeidsmodeller og kvalitets- og kompetanseutvikling. Det er lagt inn en styrking knyttet til dette på om lag ni millioner kroner i 2014, økende til 21 millioner kroner i 2017. God kvalitet og styrket kapasitet på hjemmetjenesten er en forutsetning for å utsette behov for sykehjem, og for å redusere kostnadene ved bruk av spesialisthelsetjenesten (medfinansieringskostnader). Det er også viktig med tiltak knyttet til tidlig inngripen og hverdagsrehabilitering.

I arbeidet med å tilpasse ressursbruken til reduserte rammer, har rådmannen vært nødt til å foreslå innsparingstiltak og omprioriteringer. I forrige økonomiplan ble det vedtatt å rehabilitere Tyholt helse- og velferdssenter. Rådmannen foreslår nå å ikke gjennomføre rehabiliteringen, og at driften fortsetter ved Dragvoll helse og velferdssenter. Tiltaket må også sees opp mot utbygging av Ladesletta og Persaunet helse- og velferdssenter. Dette vil bety at antall sykehjemsplasser ikke økes slik som tidligere planlagt, men hjemmetjenesten styrkes samtidig slik at flere skal kunne bo hjemme lenger. Tyholt kan inntil videre benyttes som boliger for studenter som ikke har fått ordinær studentbolig ved semesterstart. Rådmannen foreslår videre å redusere bemanningen på aktivitetstilbudene til personer med psykisk utviklingshemming. Individuelle tilbud må da reduseres noe, men det vil satses mer på gruppetilbud.

Rådmannen foreslår at det gjennomføres flere effektiviseringstiltak innenfor Helse- og velferd. Det er blant annet lagt inn en reduksjon på fire årsverk i NAV og helse- og velferdskontorene. Bedre samhandling mellom NAV, helse- og velferdskontor og oppfølgingstjenesten skal gi rom for reduksjon i årsverk uten at tjenestene til brukerne blir dårligere.

Byutvikling

I arbeidet med forslaget til handlings- og økonomiplan er det gjort følgende hovedprioriteringer innenfor byutvikling:

- Realisere en grønn og tett by gjennom nye planer for Nyhavna, Lade – Leangen, og Tempe, øke framkommelighet og sikkerhet for gående og syklende, utvikle helhetlig forvaltning av parker og grønt som bidrar til god folkehelse og godt miljø

- Utarbeide plan for langsiktig byvekst og jordvern samt sikre areal til fremtidig offentlig formål med aktivt oppkjøp og avtaler
- Øke attraktiviteten til Midtbyen gjennom god standard på vinterdrift og renhold, kartlegge rimelige tiltak for viktige byrom, starte anleggsarbeidene på Torvet og oppgradere Munkegata og Thomas Angells gate
- Styrke miljøfundamentet gjennom å sikre god kvalitet på drikkevannet og god reservevannforsyning, samt starte oppryddingen i havnebassenget.
- Opprettholde vinterdrift av veger på dagens nivå og klargjøre premissene for langsiktig drift og vedlikehold av veger
- Ivareta byens kulturminner gjennom et forprosjekt om vitalisering og tiltak for de historiske verdiene og miljøkvaliteten i veier og bryggene
- Økte kommunale midler til Miljøpakken for å sikre drift av viktige kollektivløsninger

Tabell 2-6 viser forslag til netto driftsramme for Byutvikling i perioden 2014-2017, og hvor stor reell endring det er lagt opp til i driftsrammen sammenlignet med 2013. Tabellen viser også forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 2-6 Budsjettramme og tiltak Byutvikling. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Forslag til netto driftsramme	717,9	733,8	743,3	746,7
Rammeendring	48,8	64,7	74,2	77,2
Opprettholdelse av standard	49,5	66,7	75,4	77,5
Økninger i tjenestetilbud	21,5	25,7	31,5	32,4
Reduksjoner i tjenestetilbud	-9,1	-11,4	-11,4	-11,4
Effektiviseringstiltak	-3,8	-4,8	-4,8	-4,8
Endring i gebyrer/brukerbetaling	-9,2	-11,5	-16,5	-16,5
Sum tiltak	48,8	64,7	74,2	77,2

Tabellen viser at kostnadene knyttet til å opprettholde tjenestetilbudet på dagens nivå beløper seg til 50 millioner kroner i 2014, økende til 78 millioner kroner i 2017. Store deler av dette er merutgifter som følger av en økning i bygningsareal, nye veger og flere grøntområder som området må forvalte. Ordningen med piggdekkgebyr ble avvirket i 2011. I 2014 vil piggdekkfondet være oppbrukt. Avviklingen av ordningen gir derfor en merutgift på 11 millioner kroner i 2014, økende til 22 millioner kroner i 2015. Byutvikling får også økte utgifter til Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS som følge av endring i eierbrøk.

Økninger i tjenestetilbudet innenfor Byutvikling omfatter blant annet innføring av nytt nødnett, økt ramme til Miljøpakken og økt vedlikehold av kommunale boliger. Økningen i kommunal ramme til Miljøpakken skal benyttes til bedret driftsnivå på de viktigste sykkelrutene og legging av rustrød asfalt i eksisterende sykkelfelt. Økningen i kostnader som økt vedlikehold av kommunale boliger gir, skal i tråd med forutsetningene i kommunens husleiemodell dekkes inn via økte husleieinntekter.

Den største utfordringen innenfor byutviklingsområdet er å sette av nok midler til å ta igjen vedlikeholdsetterslepet som preger deler av den kommunale infrastrukturen. I økonomiplanen for 2011-2015 ble det innarbeidet en opptrappingsplan for vedlikehold som fullt implementert ville økt vedlikeholdsnivået med 44 millioner kroner. I tillegg ble det ved innføringen av ny modell for husleiefastsettelse øremerket midler til økt vedlikehold av utleieboligene. I 2014 vil vedlikeholdsnivået av de kommunale utleieboligene være økt med 29,5 millioner kroner som følge av modellomleggingen. Rådmannen har i sitt forslag til økonomiplan for 2014-2017 vært nødt til å nedjustere den planlagte opptrappingen av vedlikeholdsnivået for kommunale bygg med 8,5 millioner kroner, for kommunale veger med 11,5 millioner kroner og for grøntområder med 1 million kroner. Endringen medfører at vedlikeholdsopptrappingen totalt for infrastrukturen nedjusteres fra 73,5 til 52,5 millioner kroner.

For å tilpasse ressursbruken til endrede driftsrammer innenfor byutviklingsområdet, foreslås det videre en mindre nedjustering av dagens drift- og renholdsstandard på bygg og en reduksjon i midlene til overordnet planlegging. Det gjennomføres også en rekke mindre effektiviseringstiltak innenfor området, blant annet ved å redusere antall administrative ansatte.

Kultur og næring

Rådmannen har gjort følgende hovedprioriteringer innenfor kultur og næring:

- Rehabilitering av hurtigløpsbanen på Leangen, ferdigstilling av rulleskiløypa i Granåsen og gjennomføring av rekkefølgekravene knyttet til nye idrettshaller på Heimdal og Utleira
- Sikre driften av nye idrettshaller på Spongdal, Heimdal, Åsveien og Utleira i perioden. Antall halltimer for idretten øker med 1 400 timer i 2014
- Steinmeyerorgelet rehabiliteres og tas i bruk 17. mai 2014
- *Områdeløft Saupstad-Kolstad* gjennomføres i perioden, og fortsetter til 2020
- Trondheim kommune er pådriver for å realisere campus- og byutvikling som bygger opp under målet om å bli en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby og Nordens beste studieby. Viktigste prioritering i 2014 er avklaring av NTNUs framtidige campusutvikling
- Profilering av Trondheim og Trondheimsregionen som attraktiv å bo, jobbe og studere i

Tabell 2-7 viser forslag til netto driftsramme for Kultur og næring i perioden 2014-2017, og hvor stor reell endring det er lagt opp til i driftsrammen sammenlignet med 2013. Tabellen viser også forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 2-7 Budsjetttramme og tiltak Kultur og næring. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Forslag til netto driftsramme	376,5	364,6	368,1	372,0
Rammeendring	15,9	4,1	7,5	11,4
Opprettholdelse av standard	4,4	4,7	6,5	9,8
Økninger i tjenestetilbud	11,6	12,5	15,0	15,9
Reduksjoner i tjenestetilbud	-2,2	-7,6	-7,8	-8,0
Effektiviseringstiltak	-1,1	-1,7	-2,3	-2,3
Annet	3,2	-3,8	-3,9	-4,0
Sum tiltak	15,9	4,1	7,5	11,4

Rådmannen foreslår at Kultur og næring får en økning i budsjettet i økonomiplanen. Økningen er størst i 2014 som følge av at området får dekket en del engangskostnader innenfor idrettsområdet, blant annet tiltak i forhold til kvikkleireforekomst ved bygging av Utleirahallen.

Befolkningsvekst gir behov for utbygging av nye turområder, idrettsanlegg og kirkegårder. Merutgiftene knyttet til å opprettholde dagens standard utgjør 4,4 millioner kroner i 2014, økende til 9,8 millioner kroner i 2017.

Satsingsområdene innenfor området omfatter blant annet driftsmidler til nye haller, idrettsanlegg, rulleskiløype og *Områdeløft Saupstad-Kolstad*. For å tilpasse aktiviteten til endrede driftsrammer, har det vært nødvendig for å redusere ressursinnsatsen på andre områder. Rådmannen foreslår blant annet redusert ressursinnsats på Kulturenheten, redusert ressursbruk på drift av idrettsanlegg og reduksjon i tilskuddsmidler.

Organisasjon⁵, Bystyresekretariatet, folkevalgte, Kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon

Rådmannen har gjort følgende hovedprioriteringer for området:

- Arbeide mot en heltidskultur og redusere antall deltidsstillinger
- Arbeide mot en mer mangfoldig arbeidsstokk
- Redusere sykefraværet

⁵ Organisasjon omfatter her også rådmannen og strategisk ledelse.

- Hindre utstøting fra arbeidslivet (færre uføre og senere uttak av AFP)
- Økt antall lærlinger i planperioden (gir en merutgift på 13 millioner kroner fra og med 2015)
- Gjennomføre satsingene i Digitalt førstevalg
- Innføre nytt lønns- og personalsystem i løpet av 2014
- Videreføre forbedringsarbeidet innen informasjonssikkerhet
- Sette kommunen i stand til å forebygge og håndtere uønskede, eventuelt kritiske hendelser og å redusere skadevirkningene av slike hendelser

Tabell 2-8 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området i perioden 2014-2017, og hvor stor reell endring det er lagt opp til i driftsrammen sammenlignet med 2013. Tabellen viser også forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 2-8 Budsjetteramme og tiltak Organisasjon, Bystyresekretariatet, folkevalgte, Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Forslag til netto driftsramme	544,4	559,5	552,8	562,2
Rammeendring	-13,9	-20,1	-18,6	-17,0
Opprettholdelse av standard	2,6	4,4	6,0	7,6
Reduksjoner i tjenestetilbud	-6,8	-12,1	-12,1	-12,1
Effektiviseringstiltak	-5,5	-8,2	-8,3	-8,3
Annet	-4,2	-4,2	-4,2	-4,2
Sum tiltak	-13,9	-20,1	-18,6	-17,0

Organisasjonsområdet har vært gjennom nedskjæringer de siste årene, og tabellen viser at området vil måtte redusere driftsrammene ytterligere i kommende økonomiplanperiode. Den største utfordringen for området blir å opprettholde aktiviteten på et faglig forsvarlig nivå og gjennomføre ulike kontrolloppgaver som er pålagt av bystyret. For å tilpasse ressursbruken til endrede driftsrammer, foreslår rådmannen å redusere bemanningen og gjennomføre effektiviseringstiltak. Lavere bemanning vil bety færre råd og mindre bistand til og oppfølging av de tjenesteytende enhetene.

Del 1 Overordnede rammebetingelser

3 Rammebetingelser, mål og utfordringer

Målene i kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er retningsgivende for hele kommunens virksomhet. Forslaget til handlings- og økonomiplan 2014-2017 og budsjett 2014, viser at det arbeides godt og planmessig for å utvikle velferdstilbudet til byens befolkning i tråd med målene. Rammebetingelsene for den kommende handlings- og økonomiplanperioden viser at mye av utviklingen må komme gjennom fortsatt effektivisering av tjenesteproduksjonen. Trondheims befolkning forventes fortsatt å vokse. I planperioden 2014-2017 og videre fram mot 2030 gir befolkningsveksten betydelige utfordringer med å utvide tjenestetilbudet i takt med veksten. Kommunen har også sterk vekst i pensjonskostnader.

3.1 Innledning

Dette kapitlet handler om de overordnede rammebetingelsene som er og vil være førende for kommunens ressursmessige situasjon de nærmeste fire årene både med hensyn til inntekts- og utgiftsutvikling. De mer spesifikke økonomiske rammebetingelsene for planperioden 2014-2017 er det gjort nærmere rede for i kapittel 4.

Innfallsvinkelen til drøftingen er de fire hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel. Disse ble vedtatt av bystyret i 2010, [sak 63/10](#), og er retningsgivende for hele kommunens virksomhet, som tjenesteproducent, myndighetsutøver og samfunnsutvikler. I årsrapporten for 2012 ble det gjort opp status for hvor kommunen befinner seg i forhold til de overordnede målene. Nedenfor blir oppmerksomheten rettet mot hvilke hovedutfordringer Trondheim kommune forventes å ha i perioden 2014-2017.

3.2 Rammebetingelser

Rammebetingelser omfatter bl.a. forhold bestemt av andre enn kommunen selv, for eksempel kommunens inntektsnivå som i stor grad bestemmes gjennom statsbudsjettet, forhold vedtatt av kommunen selv og forhold som ikke uten videre lar seg henføre til bestemte beslutninger, for eksempel at kommunen har befolkningsvekst gjennom tilflytting. Vekst i kostnader er også en vesentlig rammebetingelse i budsjetteringen. Et eksempel er den sterke veksten i pensjonskostnader som forventes i planperioden.

3.2.1 Forslag til statsbudsjett for 2014

Regjeringen Stoltenberg foreslår i statsbudsjettet for 2014 en vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 7,7 milliarder kroner, og en vekst i de frie inntektene på 5,2 milliarder kroner. Veksten i frie inntekter fordeles med 4,3 milliarder kroner til kommunene og 0,9 milliarder kroner til fylkeskommunene. Øremerkede tilskudd øker med en milliard kroner i 2014 og økt rammetilskudd til nye oppgaver utgjør 1,2 milliarder kroner.

Frie inntekter

Den forutsatte veksten i de frie inntektene til kommunesektoren på 5,2 milliarder kroner skal blant annet gi rom for dekning av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen og økte pensjonskostnader. For 2014 er det i forslaget til statsbudsjett lagt til grunn merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for kommunesektoren på om lag 2,8 milliarder kroner. Staten og KS har ulike

måter å beregne kostnadskonsekvenser av befolkningsvekst på. I følge KS sine beregninger er konsekvensen av forventet demografisk vekst i 2014 på vel 3,1 millioner kroner. Det er i tillegg beregnet at kommunesektorens pensjonskostnader forventes å øke med 1,8 milliarder kroner utover det som kompenseres gjennom pris- og lønnskompensasjon (deflatoren).

Regnet fra anslag på regnskap 2013 antas kommunene å få en vekst i de frie inntektene på 4,1 prosent i 2014. Trondheim kommune anslås å få en vekst på 3,9 prosent. Med en anslått vekst i deflatoren for kommunesektoren i 2014 på tre prosent, tilsvarer det en realvekst på 0,9 prosent.

Endring av rammetilskuddet

For 2014 foreslås det i statsbudsjettet økt rammetilskudd for å kompensere økt aktivitet og kostnader til følgende formål:

- videreføring av frysing av barnehagekontigenten på 2005-nivå
- økt likebehandling av private barnehager
- opptrapping mot to barnehageopptak
- valgfag for tiende trinn på ungdomsskolen
- økt egenandel i statlige barnevernsinstitusjoner
- etablering av musikkskoletilbud ved SFO
- statlig tilsyn med barn i fosterhjem
- samvær under tilsyn

Øremerkede tilskudd

Følgende øremerkede tilskudd til kommunene foreslås økt gjennom statsbudsjettet for 2014:

- Ressurskrevende tjenester: total bevilgning foreslås økt, men det statlige tilskuddet per bruker reduseres fra å dekke 80 prosent av kostnadene over innslagspunktet (975 000 kroner) i 2013 til å dekke 77,5 prosent i 2014
- Økt lærertetthet på ungdomstrinnet: midler til å dekke opp helårs virkningen av tiltaket som ble iverksatt høsten 2013
- Stillinger og kompetanseutvikling i barnevernet: videreføring og ytterligere økning med 85 millioner kroner til 150 nye stillinger og kompetansetiltak. Det legges som tidligere opp til at midlene skal fordeles av fylkesmannen etter søknad.
- Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser: det er lagt inn midler til 2000 heldøgns omsorgsplasser i 2014
- Øyeblikkelig hjelp: øyeblikkelig døgntilbud i kommunene bygges videre ut i 2014
- Transport og samferdsel: Det foreslås bevilget 945 millioner kroner som såkalte belønningsmidler for å stimulere til økt kollektivtransport m.v. i storbyområdene, som er en økning på om lag 40 prosent fra saldert budsjett 2013

3.2.2 Oppfølging av vedtak og andre aktivitets- og kostnadsøkninger

Forslaget til handlings- og økonomiplan bygger i stor grad på inneværende plan og de vedtak som ble fattet ved behandlingen av denne. I tillegg kommer oppfølging av politiske vedtak i løpet av 2013, og rammeøkninger som følge av rene kostnadsøkninger. Prioriteringene styres også av vedtatte handlingsregler som benyttes i budsjetteringen, som at kapitalutgiftene skal utgjøre maksimalt åtte prosent av frie inntekter, at andelen av utbyttet fra Trondheim kommunes kraftfond som skal brukes til finansiering av investeringer skal trappes opp til 50 prosent og at direkte konsekvenser av befolkningsendringer og andre forhold som indirekte følger av befolkningsendring (for eksempel økt bygningsareal) skal dekkes. Det er gjort nærmere rede for prinsippene bak handlingsreglene i punkt 3.2.3 nedenfor, og en mer grundig gjennomgang av de økonomiske konsekvenser av tidligere vedtak og handlingsregler i kapittel 4.

Tabell 3-1 nedenfor gir en oversikt over hvilke forhold rådmannen har innarbeidet på driftssiden.

Tabell 3-1 Endringer driftsformål. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Konsekvensjusteringer	-21	15	38	38
Befolkningsvekst	68	134	224	309
Politiske vedtak 2013	49	46	46	62
Utgiftsvekst med vekst i aktivitet	11	11	3	11
Utgiftsvekst uten vekst i aktivitet	183	240	306	319
Sum	290	446	617	738

Konsekvensjusteringer er forhold som rådmannen innarbeider med grunnlag i vedtatt handlings- og økonomiplan for perioden 2013-16. Konsekvensjusteringene består både av forhold som er vedtatt styrket med økte ressurser, og rammereduksjoner for å bringe handlings- og økonomiplanen i balanse.

Tjenesteområdene får hvert år økte rammer som følge av økning i befolkningen. Dette er nødvendig for at kommunen skal kunne tilby dagens tjenestenivå og standard til kommunens nye innbyggere. Modellen som Trondheim kommune benytter, kompenserer stort sett for de variable kostnadene som følger av befolkningsvekst. Befolkningsveksten fører også til utbygging av nye bygg, parker, turområder og veier. Driften av dette kompenseres også. Det vises til nærmere omtale av befolkningsutviklingen under punkt 3.2.4.

Oppfølging av politiske vedtak gjort i løpet av 2013 gir økte utgifter på 49 millioner kroner i 2014, 46 millioner kroner i 2015 og 2016 og i 2017 en økt utgift i forhold til 2013 på 62 millioner kroner. I budsjett 2014 omfatter dette midler til:

- Videre arbeid med skolebruksplan øst, jf. [bystyresaksak 163/12](#), Skolebruksplan Trondheim øst 2013-2030
- Arbeidstakeres rett på stillingsstørrelse i forhold til faktisk arbeidstid de siste 12 måneder (jf. St.prp. 83 L (2012-2013))
- Midler til økt helgekompensasjon for medarbeidere som jobber oftere enn hver tredje helg (F3-dager)
- Oppfølging av [bystyresak 96/12](#), *Bo- og tjenestetilbud for personer med rusproblem*.
- Oppfølging av [bystyresak 64/13](#), *Fagopplæring som et strategisk virkemiddel-status på igangsatte tiltak og økning av antallet lærlinger* (styrking fra 2015)
- Områdeløft Saupstad-Kolstad, kommunal egenandel på minimum 50 prosent av statlig tilskudd
- Søknad om VM på ski, gjelder for perioden 2014-2016
- Etablering av idrettshall på Utleira – økte utgifter som følge av geotekniske forhold (saken behandles av bystyret 31. oktober)
- Drift av nye idrettsanlegg/idrettshaller
- Finansiering av barnehageplasser for alle født før 31. desember 2012 med virkning for våren 2014, jf. [formannskapssak 105/13](#)

Rammeendring med aktivitetsvekst omfatter økninger i handlings- og økonomiplan som dels følger av politiske vedtak, dels av rådmannens forslag til prioriteringer og av bindinger gjennom avtaler. I perioden 2014-2017 utgjør midler prioritert til aktivitetsvekst en beskjeden sum. En stor del av økningen kommer som økt utgift til private barnehager (gjelder kun 2014) og økte utgifter til kjøp av tjenester fra Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Ellers er det økt tilskudd til trossamfunn, økte utgifter til flyktingeområdet og økte utgifter til drift av hurtigløpsbanen, inkludert to kunstgressbaner, på Leangen fra og med 2015.

Rammeendring uten aktivitetsvekst er den største posten som gir bindinger for budsjettet for 2014. Denne skyldes i hovedsak økte pensjonskostnader. Samlet sett øker pensjonskostnadene reelt med 110 millioner kroner i 2014, som øker til 251 millioner kroner i slutten av perioden. I 2014 vil pensjonskostnadene utgjøre over én milliard kroner, eller vel 9,5 prosent av driftsutgiftene. I 2011

utgjorde pensjonskostnadene 6,5 prosent av driftsutgiftene. Det betyr at i de tre siste årene har det vært foretatt en omfordeling fra driftsformål til å betale pensjonskostnader tilsvarende tre prosentpoeng. Dette tilsvarer en reell omfordeling på over 320 millioner kroner i perioden. Denne kostnaden har ikke kommunene fått dekket fullt ut med økte overføringer fra staten.

Det er i tillegg lagt inn økte midler til overføring til private barnehager i henhold til opptrappingsplan, til å dekke endret eierbrøk for Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS, til dekning av økte utgifter i barnevernet som følge av reduksjon i statlige overføringer og til å dekke økte kostnader for brøyteberedskap.

3.2.3 Andre økonomiske forutsetninger

Handlingsregel for finansutgifter

I 2009 vedtok bystyret en finansiell handlingsregel om at renter og avdrag ikke skal utgjøre mer enn åtte prosent av de frie inntektene⁶. Handlingsregelen er viktig fordi den gir en beskranking i forhold til årlige låneopptak og investeringsutgifter. Dette virker dermed stabiliserende på tjenesteproduksjonen som følge av at det er investeringsnivået, og ikke driftsutgiftene, som må tilpasses for å sikre at handlingsregelen holdes.

Handlingsregelen for finansutgifter har ligget til grunn for rådmannens arbeid med investeringsplanen, og i tråd med denne har vi lagt opp til en investeringsramme på 9,1 milliarder kroner i økonomiplanperioden. Av dette beløpet utgjør de bykassefinansierte investeringene 4,4 milliarder kroner.

Bystyret behandlet i møte 12.9.13, [bystyresak 130/13](#), *Strategi for erverv og finansiering av tomter til kommunens tjenester 2014-2030*. I en flertallsmerknad til saken ble følgende presisert:

”Merknadsstiller mener i utgangspunktet at handlingsregelen skal gjelde både over tid og for hvert budsjettår. Gitt at rådmannen ønsker å endre handlingsregelen vedrørende låneopptak til tomtekjøp, bes han komme tilbake med en sak vedrørende dette, eller konkretisere det i rådmannens forslag til budsjett.”

I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan for perioden 2014-2017 er det lagt opp til at tomtekjøp holdes innenfor rammen av handlingsregelen for finansutgifter. Det vises for øvrig til nærmere omtale av tomteerverv i kapittel 4.

Bruk av avkastning fra kraftfondet

Det kommunale tjenestetilbudet bør i så liten grad som mulig være avhengig av svingninger i aksjemarkedet. I tråd med bystyrets tidligere vedtak, er det lagt til grunn at halvparten av realavkastningen fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK) skal brukes til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet, mens den andre halvdel av realavkastningen skal brukes som egenkapital til investeringer.⁷ Tidligere ble all realavkastning brukt til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet samme år som avkastningen oppstod. Denne praksisen førte til at driften var svært sårbar for svingninger i finansmarkedet. Fra og med 2013 benyttes en etterskuddsmodell for anvendelse av realavkastningen fra TKK, det vil si at det er realisert avkastning fra året før som benyttes til finansiering av drift- og investeringsutgifter i budsjettåret. Dette reduserer sårbarheten betydelig. Halvparten av realavkastningen skal benyttes til finansiering av investeringer, og denne praksisen reduserer sårbarheten for svingninger i finansmarkedene ytterligere. Handlingsregelen bidrar til at det i første rekke er investeringsvolumet som vil være bufferen dersom avkastningen fra kraftfondet skulle svikte.

⁶ Med frie inntekter menes rammetilskudd, skatteinntekter inklusiv eiendomsskatt, flyktningeinntekter og tilskudd til ressurskrevende tjenester

⁷ I tillegg skal en andel av avkastningen, tilsvarende gjennomsnittlig konsumprisvekst de fem siste år, avsettes for å opprettholde realverdien av kraftfondet.

Planen har vært å trappe opp bruken av årlig realavkastning fra TKK til finansiering av investeringer til 50 prosent i løpet av perioden 2013-2016. Med unntak av 2013, hvor all realavkastning i 2012 fra TKK ble brukt til saldering av driften, følges i hovedsak denne planen. Fra og med 2014 foreslår rådmannen at det legges inn 60 millioner kroner fra TKK til finansiering av investeringer, noe som tilsvarer i underkant av 50 prosent av realavkastningen fra TKK. Det er lagt til grunn at midlene brukes til delfinansiering av tomter til kommunens tjenester, som er i tråd med vedtaket i [bystyresak 130/13](#), *Strategi for erverv og finansiering av tomter til kommunens tjenester*.

Kompensasjon for befolkningsendring

Befolkningsutviklingen påvirker både kommunens inntekts- og utgiftsside. På den ene siden øker kommunens frie inntekter (skatt og rammetilskudd) når befolkningen øker. På den andre siden øker kommunens utgifter når kommunen får flere innbyggere som har behov for kommunale tjenester. Flere barn betyr for eksempel at kommunen får høyere utgifter til barnehager og skoler.

Handlings- og økonomiplanen er utformet slik at den tar hensyn til antatte endringer i utgifter som følger av demografiske endringer i perioden. Budsjettrammen til skole er for eksempel justert i forhold til endring i antall barn i skolealder. Dette er nødvendig for å opprettholde lærertetthet og kvalitet i grunnskolen når elevtallet øker. På noen områder er det ikke en direkte sammenheng mellom befolkningsutviklingen og utgiftsbehovet. Dette gjelder for eksempel tjenester som eiendom, vei, parker og kirkegårder. For disse tjenestene er handlings- og økonomiplanen utformet slik at den tar hensyn til endringer i areal. Budsjettrammen til eiendomstjenester er for eksempel justert i forhold til endring i antall kvadratmeter areal som enheten skal forvalte, drifte og vedlikeholde.

I kommende økonomiplanperiode anslås befolkningsutviklingen, inkludert endringer i areal, å gi en økning i kommunens driftsutgifter (eksklusive kapitalutgifter) på om lag 309 millioner kroner.

Befolkningsutviklingens betydning for budsjettrammene er nærmere omtalt i kapittel 4.

Eiendomsskatt

I handlings- og økonomiplan for perioden 2013-2016 ble det redegjort for at det var ti år siden siste alminnelige omtaksering av eiendomsmassen i Trondheim kommune trådt i kraft som grunnlag for utmåling av eiendomsskatten, og at det derfor var naturlig å vurdere en eventuell ny taksering.

Rådmannen gjorde videre rede for at bystyret står ovenfor valg mellom tre muligheter når det gjelder skattegrunnlaget for utskrivning av eiendomsskatt fra og med 2014:

1. Vedta at det skal gjennomføres en omtaksering av kommunens eiendomsmasse, jmfør § 8 A-3 i eiendomsskatteloven
2. Vedta at det skal gjennomføres en såkalt "kontorjustering". Verdien på eiendommer som inngår i skattegrunnlaget kan økes med maksimalt 10 prosent per år forutsatt at den takserte verdien ikke overstiger omsetningsverdi, jmfør § 8 A-4 i eiendomsskatteloven
3. Vedta at skattegrunnlaget skal ligge uendret. Dette kan vedtas forutsatt at det foreligger særlige forhold, og et slikt vedtak kan maksimalt gjøres i de tre påfølgende år etter at alminnelig taksering skulle vært gjennomført, jmfør § 8 A-3 i eiendomsskatteloven.

Bystyret vedtok ved behandlingen av handlings- og økonomiplan for 2013-2016 at det gjennomføres en kontorjustering av eiendomsverdiene som inngår i skattegrunnlaget, med en generell økning av verdiene med ti prosent fra og med 2014. Det ble videre lagt til grunn at skattesatsen i 2014 reduseres med 0,2 promille i forhold til i 2013. Skattesatsen for 2014 er derfor foreslått satt til 5,3 promille.

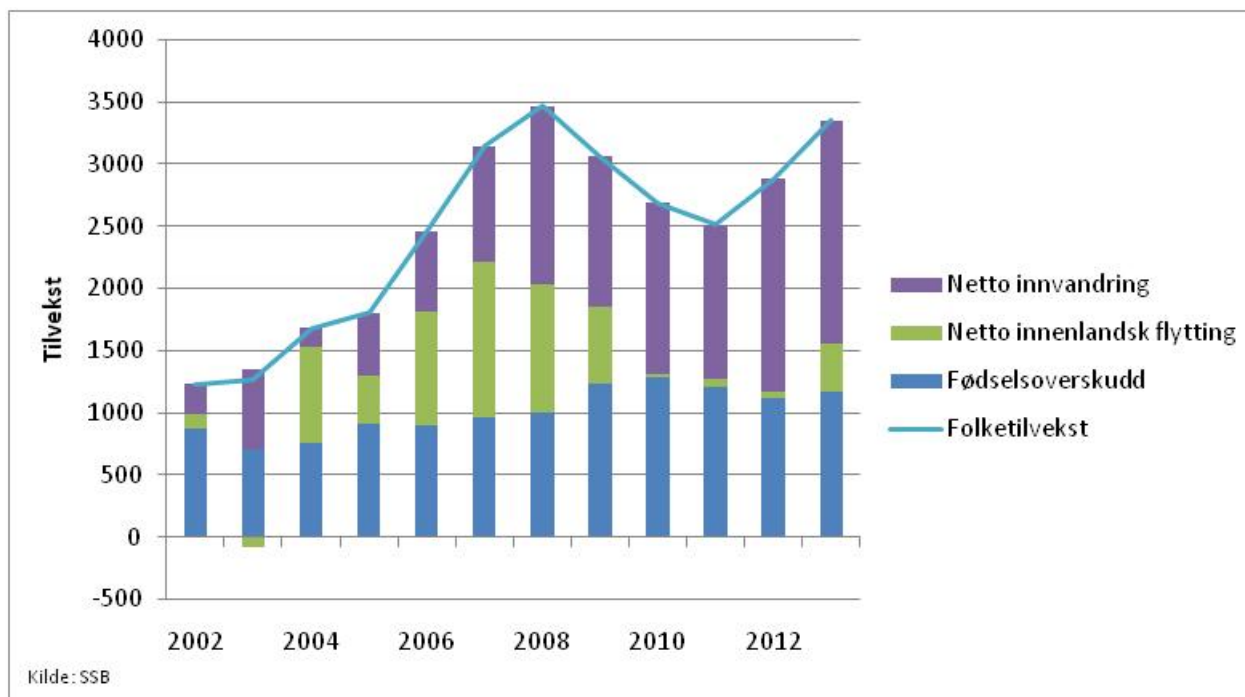
I det økonomiske opplegget som er lagt til grunn i forslaget til handlings- og økonomiplanen for 2014-2017, er dette fulgt opp. Det er gjennomført en kontortaksering av alle eiendommer som inngår i grunnlaget for utskrivning av eiendomsskatt, med en økning av eiendomsverdiene med ti prosent. De nye takstene er forutsatt iverksatt fra 1. januar 2014. Isolert sett øker dette kommunens inntekt fra eiendomsskatt med 60 millioner kroner. Men ved at promillesatsen samtidig reduseres, er den samlede inntektseffekten for 2014 beregnet til 35 millioner kroner. I budsjettet for 2014 er det forutsatt at disse

midlene går til å finansiere drift. Fra 2015 forutsettes disse midlene overført til investeringsbudsjettet slik at kommunens låneopptak kan reduseres.

3.2.4 Befolkningsutvikling og konsekvenser

Befolkningsutvikling

Trondheim kommune hadde per 1. januar 2013 totalt 179 672 innbyggere. Befolkningsveksten i 2012 var på 3 344 personer (1,9 prosent). Dette er noe høyere vekst enn i 2010 og 2011.

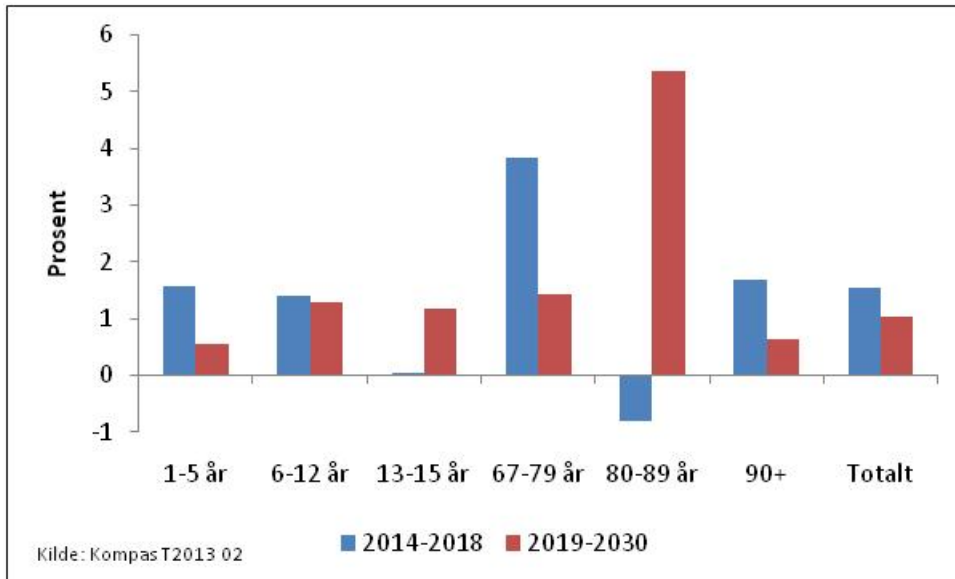

Figur 3-1 Sammensetning av befolkningsveksten for perioden 2002-2013. Tall per 1.1. i året. Antall

Figur 3-1 viser at Trondheim har hatt et høyt fødselsoverskudd de siste fire årene. Vekstbidraget fra innenlandsk flytting var stort i perioden 2006-2008, men har vært lavt de siste fire årene. Netto innvandring har vært relativt høy de siste årene, og har gitt det sterkeste bidraget til befolkningsveksten de siste fire årene. Bakgrunnstall viser at en majoritet av innvandrerne de siste årene kommer fra land i Øst-Europa. Dette tyder på at en betydelig del av innvandringen er såkalt arbeidsinnvandring.

Prognose frem mot 2030

I følge befolkningsprognosen som er utarbeidet i april 2013, vil Trondheim kommune ha om lag 40 000 flere innbyggere i 2030 enn ved inngangen til 2013. En så sterk vekst gir konsekvenser for alle funksjoner i en kommune og et bysamfunn, men for kommunen som tjenesteyter er det først og fremst befolkningsendringer i de yngste og eldste aldersgruppene som gir konsekvenser for omfanget av tilbudet som skal gis. Utviklingen i disse aldersgruppene er vist i figuren under.

Figur 3-2 Årlig gjennomsnittlig vekst i prosent for utvalgte aldersgrupper for periodene 2014-2018 og 2019-2030

Figur 3-2 viser at det er gruppene 1-5 år, 6-12 år, 67-79 år og over 90 år som har vekst i planperioden 2014-2017. Disse aldersgruppene er av høyst varierende størrelse, og en vekst får derfor ulike konsekvenser for tjenestetilbudet. I følge prognosen per april 2013 blir det om lag 900 flere barn i alderen 1-5 år, 995 flere barn i alderen 6-12 år og 96 flere i aldersgruppen over 90 år i planperioden.

Figuren viser videre at det er aldersgruppen 80-89 år som har desidert sterkest gjennomsnittlig årlig vekst i perioden 2019-2030. Antallet i denne gruppen øker med 3 840 personer, en økning på 75 prosent. Antallet barn i ungdomsskolealder øker også relativt mye i denne perioden. Det blir om lag 1 000 flere som skal ha plass i ungdomsskolene i 2030 enn i 2018.

I følge prognosen forventes den årlige gjennomsnittlige veksten for befolkningen totalt å bli noe lavere i gjennomsnitt per år i perioden 2019-2030 enn i de kommende fire år.

Konsekvenser i planperioden

I handlings- og økonomiplanen håndteres befolkningsendringer ved at de økonomiske driftsrammene til budsjettområdene blir justert med grunnlag i befolkningsprognosen. For perioden 2014-2017 er det lagt inn til sammen 309 millioner kroner for å kompensere for befolkningsvekst. Dette innebærer at en stor andel av veksten i de frie inntektene går med til å kompensere for økte driftsutgifter som direkte eller indirekte følger av befolkningsveksten.

Vekst i befolkningen fører også til et betydelig press på kommunens bygg- og anleggskapasitet. I de kommende fire årene er det spesielt skolekapasiteten som blir utfordringen, i tillegg til rehabiliteringsbehovet for flere bygningskategorier. Rådmannen har i forslaget til handlings- og økonomiplan utformet et opplegg som gir en forsvarlig løsning på utfordringen i planperioden.

Det vises til kapittel 4 og for en nærmere redegjørelse for hvordan befolkningsendringer gir konsekvenser for den totale økonomiske rammen og for det enkelte budsjettområdet i planperioden 2014-2017.

Konsekvenser fram mot 2030

I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan for perioden 2013-2016 ble utfordringer knyttet til investeringsbehov for kommunale bygg og anlegg fram mot 2030 drøftet med grunnlag i prosjektet *Trondheim 2030*, jf formannskapssak 152/12.

Drøftingen viste at det var relativt stor avstand mellom hva som ble beregnet som investeringsbehov fram mot 2030 og det som ble beregnet som investeringsramme for samme periode – altså det som rådmannen beregnet som økonomisk realiserbart ut fra forutsetninger om inntektsutvikling og vedtatt handlingsregel om at kapitalutgiftene maksimalt skal utgjøre åtte prosent av de frie inntektene.

Arbeidet med dette forslaget til handlings- og økonomiplan har ikke endret på realiteten om at det fortsatt synes å være avvik mellom det som er økonomisk realiserbart og det som er beregnet som behov for bygg- og anlegg til kommunal tjenesteproduksjon frem mot 2030. Men rådmannen vil understreke at forslaget til handlings- og økonomiplan for perioden 2014-2017 omfatter investeringer som skal være tilstrekkelig til å dekke behovet for skolekapasitet, barnehageplasser og full sykehjemsdekning.

Rådmannen vil poengtere at det er viktig å utrede og prøve ut mulighetene som ligger i å utvikle nye løsninger for sambruk/samløsløsning, alternativ organisering, større arealeffektivitet med mer for å håndtere en framtidig situasjon med økt press på anleggs- og bygningskapasiteten. Dette er utfordringer som må løses på tvers av tjenesteområdene. Rådmannen vil fortsatt ha høyt trykk på disse problemstillingene, blant annet gjennom arbeidet med å følge opp [bystyresak 130/13](#), "Strategi for erverv og finansiering av tomter til kommunens tjenester", samarbeid med de andre storbyene om relevante forskningsprosjekter gjennom Storbyforskning/KS, og fokus på interne arbeids- og samhandlingsprosesser med mål om mer effektiv bruk og bygging av kommunale bygg og anlegg.

3.3 Mål og utfordringer

Kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er retningsgivende for all planlegging i Trondheim kommune. I handlings- og økonomiplanen konkretiseres de overordnede målene og strategiene til mer konkrete mål og strategier som skal brukes som "ledetråder" i styring av bruken av kommunens ressurser på kort sikt (budsjettet)- og mellomlang sikt (handlings- og økonomiplan). Et vesentlig moment i denne tenkningen er at målene på kort sikt (resultatmål) og mellomlang sikt (periodemål) må harmoniseres med de økonomiske rammene.

Nedenfor blir det beskrevet hvilke utfordringer kommunen vil ha i forhold til ytterligere måloppnåelse i kommende planperiode. Dette er en overordnet gjennomgang, og det henvises til del 2 (virksomhetene) hvor utfordringer og periode- og resultatmål for perioden er nærmere beskrevet.

Bystyret vedtok i sak 63/2010 følgende hovedmål for Trondheim kommune:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

3.3.1 Utfordringer for å nå hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel

Hovedmål 1: I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby

Målet henspiller på kommunen som tjenesteleverandør og på kommunen som samfunnsaktør. Oppvekst- og utdanningsområdet er hovedansvarlig for målet, men både kultur, næring og idrett, Helse og velferd og byutviklingsområdet er vesentlige bidragsytere for å nå målet. Vesentlige oppgaver for å nå hovedmålet er å styrke barn og unges kompetanse, utvikle Trondheim som student- og forskningsby og utvikle næringslivet i Trondheimsregionen.

Barn og unge

- Alle nye skoler og barnehager er utstyrt med moderne teknologi, men en del eldre barnehager har dårlig utbygd infrastruktur og trenger investeringer utstyr. Trondheimsskolene har den laveste PC-tettheten av storbyene. Det satses på en betydelig oppgradering i perioden for å sikre like muligheter for alle.

- Frafallet i videregående opplæring er fortsatt høyt, og det er viktig med tiltak for å redusere frafallet. Tiltakene handler både om bruk av læringsfremmende strategier og om oppfølging av og tilrettelegging for utsatte grupper
- Kommunens gode kultur- og fritidstilbud for barn og unge ute i bydelene videreføres, men rammevilkårene gir utfordringer med å utvide tilbudet.

Student- og forskningsby

Handlingsprogrammet for helhetlig studentpolitikk trekker fram følgende som de viktigste utfordringene for å styrke Trondheims posisjon som studieby:

- Sikre studentene et godt tilbud av studentboliger og å dempe prispresset i utleiemarkedet
- Styrke kapasiteten i treningstilbudet for studentidretten ved å avklare konsept og tomt for et nytt idrettsbygg

Trondheim kommune skal være pådriver for å realisere campus- og byutvikling som bygger opp under målet om å bli en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby, og Nordens beste studieby. I dette ligger:

- Å koordinere og stimulere til en mest mulig fremtidsrettet og attraktiv bycampus og kunnskapsakse, fra Kalvskinnet til Lerkendal og videre sørover
- Å avklare om NTNUs framtidige campusutvikling skal skje ved å videreutvikle de to hovedcampusene Dragvoll og Gløshaugen, eller ved en tettere samling i bycampus
- I løpet av 2014 og 2015 å følge opp deltema i masterplanen for kunnskapsaksen, kommunedelplan for Dragvoll og kommunikasjonsarbeid for helhetlig campus- og byutvikling.

Utvikling av Trondheimsregionen

- I planperioden prioriteres Trondheim kommunes arbeid med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som attraktiv å bo, jobbe og studere i. I dette ligger påvirkning og lokaliseringsarbeid for å få forsknings-satsinger, investeringer i infrastruktur og virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim
- Prioriteringen omfatter også satsing på store prosjekter som viser hvordan Trondheim og Trondheimsregionen fremtidsrettet og samfunnsbevisst kombinerer mål om å være energismart og økonomisk vital gjennom for eksempel Smart City og Green Highway. Disse prosjektene bygger også på Hovedmål 2: I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig. Det er utfordrende å sikre slike prosjekter tilstrekkelig intensitet og økonomisk slagkraft.
- Direkte satsing og samfinansiering inn i nyskappingsaktiviteter har vist svært gode resultater, spesielt i Trondheim. Det er en forventning fra disse miljøene om betydelig større medvirkning fra Trondheim kommune og Trondheimsregionen. Rådmannen ser imidlertid ikke mulighet til å kunne øke aktiviteten på området uten å måtte redusere på andre områder
- Trondheim kommune har både aksjer og lån plassert i såkornfond og venturefond i tråd med politiske vedtak. Det vil være viktig for etableringen av nye regionale såkornfond og den lokale finansieringskompetansen i Trondheim, at Trondheim kommune kan bidra i etableringen av nytt såkornfond fra 2013/2014. Rådmannen kommer med egen sak om dette.

Hovedmål 2: I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig

Byutvikling er hovedansvarlig for dette målet, men med vesentlige bidrag fra Oppvekst og utdanning og Kultur og næring. Viktige oppgaver knyttet til hovedmålet er å aktivere barn og unge i miljøarbeidet, utvikle Trondheim til en miljøby – lavt energiforbruk, stor grad av avfallsgjenvinning og effektive transportløsninger, og utvikle Trondheim fysisk til å fremme livskvalitet og helse.

Barn og unge i helse- og miljøarbeidet

- Folkehelseloven innebærer krav til systematisk, kunnskapsbaserte tiltak, prioritering og integrering av folkehelse i alle kommunale tiltak, også barnehager, skoler og Barne- og familietjenesten.
- Folkehelseutfordringene er betydelige og det er spesielt viktig å sikre riktig kosthold og at barn og unge har god psykisk helse og er fysisk aktive

- Praktisk talt alle kommunale skoler og barnehager og halvparten av de private skolene og barnehagene har Grønt Flagg. Utfordringen framover er todelt: å opprettholde engasjementet ved alle enhetene slik at sertifiseringen kan videreføres og at kunnskapen hos elevene styrkes, slik at elevene er godt rustet når de gradvis tar flere selvstendige valg som angår miljø og helse. Rådmannen styrker og etablerer flere tilbud til ungdomsskolene innenfor områdene avfall, trafikk, biologisk mangfold og kosthold

Miljøbyen Trondheim

- Det er en utfordring at det i dag ikke kan registreres effekter av klimagassiltak eller erfares hvor nær kommunen er målet om 25 prosent reduksjon av klimagassutslippene i 2020 i forhold til 1991. Rådmannen arbeider for å få på plass en kommunal klimastatistikk gjennom et samarbeid med Statistisk sentralbyrå og andre statlige etater. Det er avgjørende å få på plass et godt klimagassregnskap som grunnlag for revisjon av energi- og klimahandlingsplanen i 2015
- Kommunen har ingen formelle virkemidler for å få ned klimagassutslippene i eksisterende bygningsmasse i bysamfunnet. Rådmannen utvider satsingen på holdningsskapende arbeid, gjennom direkte kontakt med aktører i bysamfunnet og å jobbe videre gjennom oljefri.no og miljøfyrtårnsertifisering
- Luftkvaliteten i Trondheim har blitt bedre gjennom det siste tiåret. Likevel var det bare i 2008 at Trondheim tilfredsstilte støvkravene i forurensningsforskriften. Luftkvalitet er fremdeles en utfordring i noen deler av byen. Kommunen har sammen med de andre vegeierne vedtatt en handlingsplan etter pålegg fra Miljødirektoratet for å tilfredsstille forskriftskrav
- Miljøpakken krever økt kapasitet i både plan-, prosjekterings- og gjennomføringsfasen. Det er generelt utfordrende å holde planlagt framdrift i prosjektene
- Miljøpakkens mål om å endre reisemiddelbruken til en 50/50-fordeling mellom bil og miljøvennlige reisemåter står fast. Resultatene så langt er svært gode, og har vakt nasjonal oppsikt. Biltrafikken gjennom bompunktene sank med om lag ti prosent i 2010, og har siden holdt seg relativt stabil. Kollektivbruken i Trondheim har økt med 40 prosent de siste fire årene. I pendlerregionen er økningen enda større
- I 2014 skal et utvidet bomsystem etableres. Dette vil bidra til å sikre finansiering av en utvidet Miljøpakke (vedtatt i Stortinget juni 2013)

Fysisk byutforming

- Det er planer og ønsker om byomforming og utbygging i store deler av byen, og det er en utfordring å møte dette med overordnede avklaringer og planarbeid, slik at helheten og allmennhetens interesser ivaretas. Ønsket om å klargjøre mer areal for bolig- og næringsutvikling, offentlige funksjoner og prosjekter i Miljøpakken gir også økt kommunal planinnsats. Store, nye utbyggingsområder i kommuneplanens arealdel vil sannsynligvis føre til at mange boligplaner igangsettes samtidig
- Det er viktig å videreføre overordnede strategier til enkeltsakene slik at vi unngår byspredning. Sterk vekst i handelsutbygging utarmer eksisterende sentra og øker bilavhengigheten
- Fortettingsstrategien fører til kompliserte og konfliktfylte saker med mange berørte parter, noe som gir krevende prosesser.
- En stor utfordring er å sette av nok midler til å ta igjen vedlikeholdsetterslepet som preger deler av den kommunale infrastrukturen. I økonomiplanen for 2011-2014 ble det innarbeidet en opptrappingsplan for vedlikehold. Rådmannen har i sitt forslag til økonomiplan for 2014-2017 vært nødt til å nedjustere den planlagte opptrappingen av vedlikeholds nivået. Endringen medfører at vedlikeholdsopptrappingen totalt for infrastrukturen nedjusteres fra 73,5 millioner kroner til 52,5 millioner kroner.

Hovedmål 3: I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by

Helse- og velferd er hovedansvarlig for målet, men et vesentlig bidrag til å nå målet kommer fra Oppvekst- og utdanning. Viktige oppgaver knyttet til hovedmålet er at barn og unge opplever trygghet, at Trondheim er en god by å bli gammel i, at innvandrere opplever trygghet og trivsel, at forskjeller

utjevnes gjennom høy sysselsetting og gode arbeidsmuligheter for alle, god tilgang på boliger, tiltak for å utjevne helseforskjeller og utvikling av kulturarenaer for alle.

Fra reparasjon til forebygging

- Hovedutfordringen er å komme inn med forebygging og tidlig intervensjon for å redusere og utsette behovet for omsorg og helsehjelp. Vi må frigjøre midler til å starte en vridning av tjenester i denne retningen. Det kreves vilje og mot til å videreføre og forsterke denne satsingen. I dette forslaget til handlings- og økonomiplan er denne strategien prioritert, blant annet ved at det legges inn mer midler til hjemmetjenesten.
- Det er en stor utfordring at vi mangler økonomiske insentiver til å ta utvidet ansvar for helsetjenester i henhold til samhandlingsreformen og ny kommunerolle. Aktiviteten i spesialisthelsetjenesten viser en økende tendens, og dette er i motsetning til ønsket utvikling. Staten følger ikke opp og justerer beregningsgrunnlaget for overføringer til kommunene.

Trygghet for barn og unge

- Det er utfordrende å sikre utsatte grupper de samme mulighetene som andre. Vi arbeider for å sikre hjelp og støtte til barn og barnets familie til språkutvikling, psykisk sykdom, rus og fravær, og behov for tidlig innsats og individuell tilrettelegging
- Pedagogisk-psykologisk tjeneste har fortsatt store utfordringer med ventetid på grunn av stor tilgang av nye saker
- Barnevernet har fortsatt utfordringer knyttet til økende saksmengde, økonomistyring, effektivisering av arbeidsprosessene og til et flerkulturelt barnevern
- NAV- kontorene må i sterkere grad bidra til en ytterligere satsning mot barnefamilier som mottar sosialhjelp. Familier skal oppleve en koordinert innsats fra ansatte i Offentlig servicekontor, der både de voksnes utfordringer knyttet til økonomi- og arbeidsmarked, familiens helsesituasjon og barnas livssituasjon skal være kartlagt og tiltak vurderes samlet
- Kommunedelplan for kulturarenaer er et viktig verktøy i arbeidet med å sikre trygge og utviklende oppvekstforhold i bydelene. Det er et gap mellom ambisjonene i planen og de økonomiske rammebetingelsene, noe som gjør at det vil ta lengre tid å nå målene i planen.

Bosetting av flyktninger

- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet(IMDI) melder behov for bosetting av flere flyktninger enn det Trondheim kommune har kapasitet til

Kommunale boliger

- Stort press på kommunale boliger og lange ventelister for tildeling av bolig krever økt innsats for å bistå personer inn i det private boligmarkedet

Trondheim en god by å bli gammel i

- De fleste eldre ønsker å bo hjemme så lenge som mulig. Dette legger rådmannen opp til gjennom den foreslåtte styrkingen av hjemmetjenester.
- Når sviktende helse tilsier at man må flytte til et helse- og velferdssenter så tilbyr Trondheim kommune full sykehjemsdekning.
- Kultur har en viktig rolle i det helsefremmende arbeidet for seniorer. Med stadig flere eldre er det krevende å opprettholde og styrke tilbudet som gis i dag

Hovedmål 4: I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

Organisasjon har hovedansvar for dette målet, men realiseringen av målet fordrer bidrag fra alle kommunens virksomhetsområder. Viktige oppgaver knyttet til hovedmålet er at Trondheim kommune har en aktiv rolle på vesentlige samfunnsarenaer, at Trondheim oppleves som en attraktiv arbeidsgiver, at tjenestetilbudet blir i overensstemmelse med innbyggernes forventninger og det er positiv utvikling av samarbeidet med frivillige lag og organisasjoner.

Rekruttering, videreutdanning og teknologisk utvikling

- Samhandlingsreformen gir nye kommunale oppgaver og krever rekruttering av høyere kompetanse og videre- og etterutdanning av dagens personale
- Det er en utfordring å heve omdømmet til helse og velferdstjenesten som arbeidsgiver for dermed å bli mer attraktiv for arbeidssøkere. Et viktig tiltak i økonomiplanperioden er å øke andelen heltidsstillinger. Rådmannen foreslår en styrking i budsjettet på om lag 30 millioner kroner hvert år i planperioden for å få flere hele stillinger. Økning i andel heltidsstillinger vil bidra til sterkere kontinuitet i tjenesteytingen og sterkere konkurransekraft for å rekruttere og beholde kvalifisert personell.
- Fremtidens tjenesteutvikling må i sterkere grad baseres på forskningsbasert kunnskap og bruk av ny teknologi. Dette gjøres for å sikre en økonomisk bærekraftig tjeneste

Samarbeid med frivillige organisasjoner

- Temaplan for frivillighetspolitikk 2012-2016 ble vedtatt i Trondheim bystyre i [bystyresak 34/12](#). En egen stilling har ivaretatt koordinering av frivillighetsarbeidet. Trondheim kommune har et godt samspill med frivilligheten, men har begrenset kapasitet til å forsterke pådriver- og utviklerrollen. Bystyret ba rådmannen ved behandlingen av sak 34/12, "Temaplan for frivillighetspolitikk", å vurdere muligheten for å etablere et Frivillighetsforum som felles møteplass for frivilligheten og Trondheim kommune. Rådmannen har vurdert dette i samarbeid med sentrale paraplyorganisasjoner og enkeltorganisasjoner og kommet frem til at det ikke er behov for et sentralt felles møteorgan. Rådmannen vil gå i nærmere dialog med frivillighetsentralene om muligheten for at frivillighetsentralene etablerer lokale frivillighetsforum i bydelene.

Områdeløft Saupstad-Kolstad

- Områdeprogram for Saupstad-Kolstad ble vedtatt av bystyret i mai 2013 ([bystyresak 71/13](#)). Programmet beskriver en langsiktig og helhetlig satsing, og skal være styrende for innsatsen i bydelen de neste fem til syv år. Satsingen har en velferdspolitisk begrunnelse, og skal bidra til å løse bydelens spesielle utfordringer.
- Programmet skal også bidra til nødvendig kompetanseutvikling og læring knyttet til en mer helhetlig, langsiktig og sektorovergripende tilnærming til tjenesteyting, velferdsproduksjon og lokalsamfunnsbygging. Programmet legger stor vekt på å utvikle og utprøve nye arbeidsmetoder og ideer. På noen områder vil programmet utfordre eksisterende tjenesteproduksjon både når det gjelder organisering og metodikk. For eksempel kan det være aktuelt å prøve ut nye former for samarbeid internt i kommunen og mellom privat sektor, frivillige organisasjoner og offentlig sektor
- Områdeprogrammet finansieres gjennom årlige bevilgninger fra Kommunal- og regionaldepartementet, og er forankret i statsbudsjettets Kap. 581, post 74, *Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling*. For 2012 og 2013 ble det bevilget henholdsvis 1,5 og 2,5 millioner kroner til Trondheim. Det forventes at statens tilskudd trappes opp gjennom programperioden, som vil vare i fem til syv år. Krav til egenandel fra kommunen vil framgå av en egen forskrift som er under utarbeiding, og som formannskapet behandlet 3. april 2013. Kravet til egenandel blir fastlagt til 50 prosent av tiltakenes kostnader
- I forslag til statsbudsjett 2014 er det foreslått 2,6 millioner kroner fra staten til områdeprogrammet. Ut i fra kravet til egenandel på 50 prosent av tiltakenes kostnader foreslår rådmannen at det avsettes 1,3 millioner kroner til satsingen i 2014. I tillegg vil det være nødvendig med betydelig innsats fra egen organisasjon. Dette dekkes innenfor eksisterende rammer.

Digitalt førstevalg og digital kompetanse

- Aktiviteten til kommunen styres av behovet for tjenester som initieres av publikum, næringsliv og andre offentlige instanser. Sentralt i dette er innbyggernes og næringslivets behov og forventninger om digital kommunikasjon og selvbetjening. Kommunen må øke organisasjonens endringsevne for å møte disse forventningene og behovene i årene framover. Digital kommunikasjon vil også stille andre krav til kommunen som serviceorgan. Innen 2016 skal Digitalt førstevalg ha initiert og realisert inntil 15 nye digitale tjenester for innbyggere og næringsliv

- Ansatte må ha tilstrekkelig digital kompetanse for å utvikle og benytte riktige løsninger. Nye teknologiske verktøy muliggjør mer effektive arbeidsmetoder. E-læringsverktøy og fjernundervisning gjør det enklere å styrke arbeidsmetodene. Dette er viktige satsingsområder for de interne tjenestene fram mot 2016

3.3.2 Hovedmål og delmål i kommuneplanens handlingsdel

For å sikre at hovedmål, delmål og strategier blir fulgt opp i kommuneplanens handlingsdel, er ansvaret for de ulike delmålene fordelt mellom kommunens seks virksomhetsområder. Ansvarsfordelingen ble første gang gjennomført i Kommuneplanens samfunnsdel 2011-2014. Ansvaret er delt i 1 = hovedansvar og X = viktig bidragsyter (se ansvarsmatrise under). Det virksomhetsområdet som har hovedansvaret er den viktigste bidragsyteren for at delmål med tilhørende strategier blir fulgt opp. I tillegg skal dette virksomhetsområdet sørge for å koordinere bidrag fra eventuelt andre tjenesteområder.

I utgangspunktet har målene i kommuneplanens samfunnsdel et 12-års perspektiv. Det er derfor all grunn til å forvente at hovedansvaret for de ulike delmålene og hvem som skal være bidragsyter(e) vil endres en eller flere ganger i løpet av planperioden. Det er ingen endringer i hovedansvar og bidragsyter fra Kommuneplanens samfunnsdel 2014-2017.

Tabell 3-2 Hovedmål 1: I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby

Delmål	⁸ OU	BU	KN	FI	HV	ORG
1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer	1		X			
1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle	1		X		X	X
1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere		X	1			X
1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket		X	1		X	X
1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor		X	1		X	

Tabell 3-3 Hovedmål 2: I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn	1	X	X			
2.2: I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn		1				
2.3: I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse	X	1	X			
2.4: I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal		1	X			
2.5: I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes		1			X	X
2.6: I 2020 er Trondheimsregionen rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger		1	X			

⁸ OU=oppvekst og utdanning, BU=byutvikling, KN=kultur, næring og idrett, FI=finans, HV= Helse og velferd, ORG=organisasjon

Tabell 3-4 Hovedmål 3: I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid	1	X	X			
3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i		X	X		1	
3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrere	X		X		1	
3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats					1	X
3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller		1			X	
3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert	X		X		1	
3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen	X	X	1			
3.8: I 2020 har Trondheim et levende bysentrum	X	1	X			

Tabell 3-5 Hovedmål 4: I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og en attraktiv arbeidsgiver

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer	X		X	1	X	X
4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver		X			X	1
4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket	X		X		X	1
4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester	X	X	X		1	X
4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnsikkerhet		X				1
4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet	X	X	1		X	

Omtale og beskrivelse av hvordan det enkelte tjenesteområdet skal innrette sin virksomhet opp mot målene i kommuneplanen, fremgår i kapitlet til det enkelte tjenesteområdet. Ved utarbeidelse av periodemål (2014-2017) og resultatmål (2014) for tjenesteområdene, er det foretatt prioriteringer av hvilke av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel som tillegges mest vekt i kommende fireårsperiode.

3.3.3 Mål i enhetsavtalene

Enhetsavtalene er kommunens viktigste verktøy for å implementere vedtatte mål og strategier fra kommuneplanen og handlings- og økonomiplan og budsjett ut i den kommunale tjenesteproduksjonen. Enhetsavtalen er en forpliktende avtale mellom rådmannen og den enkelte enhet. Målene i enhetsavtalen framkommer innenfor perspektivene økonomi, ansatt, bruker og samfunn. Enhetsavtalen har tre mål som er felles for alle enhetene i kommunen. Fellesmålene i 2014 omhandler sykefravær, miljø og frivillighet. De øvrige målene i avtalen er knyttet til den enkelte sektor. Fra og med 2013 er enhetsavtalene gjeldende for to år.

3.3.4 Gjeldende planverk i kommunen og planstrategi 2012-2015

I tråd med revidert plan- og bygningslov, med virkning fra 1. juni 2009, skal det i kommuneplanens handlingsdel gis en oversikt over:

- gjeldende planer for hele kommunen og for det enkelte virksomhetsområde
- kommunens planbehov og status for pågående planarbeid

Gjeldende planer for Trondheim kommune finnes på:

<http://www.trondheim.kommune.no/content/1117738418/Status-planarbeidet-2013>

6. desember 2012, bystyresak 192/12, vedtok bystyret *Planstrategi for Trondheim kommune – Nye utviklingstrekk og utfordringer for store lille Trondheim 2012-2015*. I planstrategien ble interne og eksterne utfordringer og utviklingstrekk som kan få betydning for kommunens strategiske valg frem mot 2015 identifisert og drøftet.

På bakgrunn av drøftningene vedtok bystyret at [Trondheim kommunes planstrategi](#) skal være retningsgivende for kommunens prioritering av planoppgaver i bystyreperioden 2012-2015. Oversikt over planene fremgår i strategiens kapittel 6, side 29.

3.3.5 ISO 14001 - miljøledelse

Som en viktig samfunnsaktør tar Trondheim kommune sitt miljøansvar på alvor. Å feie for egen dør er viktig for å være en attraktiv arbeidsgiver og et forbilde for resten av bysamfunnet. Trondheim kommune har vært miljøsertifisert etter ISO 14001-standarden for miljøledelse siden 2006. Formålet med sertifiseringen er å styre og effektivisere miljøarbeidet gjennom systematisk planlegging, gjennomføring, oppfølging og evaluering/korrigerende.

Fram til 2017 har rådmannen som periodemål at miljøbelastningen fra kommunens egen drift blir stadig mindre. For 2014 blir miljøarbeidet konkretisert i resultatmål innenfor energi, avfall og transport.

Høsten 2013 gjennomførte Teknologisk institutt AS revisjon av sentraladministrasjonens ISO 14001-sertifisering, uten at det ble registrert avvik. Rådmannen vil i 2014 sette i gang anbefalte tiltak for å forbedre kommunens system for miljøledelse ytterligere ved å:

- Rapportere klimagassutslipp fra tjenestereiser og bruk av kommunale biler
- Innføre nye målemetoder på avfallsområdet
- Bedre rapportering og oppfølging av avvik og forbedring
- Bedre oppfølging av miljøkrav ved inngåtte leverandørkontrakter

Vurdere å inkludere kommunes ansvar som tilrettelegger for et bærekraftig samfunn i sertifikatomfanget.

4 Økonomiske rammebetingelser

Kommunens tilgjengelige ressurser til tjenesteproduksjon har ikke vokst i takt med behovene de siste årene. Dette skyldes både effekten av sentrale pålegg og at budsjettet nå baseres på mer stabile inntekter. I tillegg fører økte pensjonskostnader til at produksjonen av tjenester stadig blir dyrere. Trondheim kommune har klart å tilpasse seg dette, og kan vise til gode resultater de siste årene. Prinsippene som er vedtatt vil føre til at kommunen også framover vil opprettholde et stabilt og godt nivå på tjenesteproduksjonen og levere gode resultater..

4.1 Innledning

I første del av dette kapitlet beskrives driftsbudsjettet. Overordnede inntekter og utgifter sammenstilles, slik at man får fram hvor mye som kan overføres til tjenesteproduksjon i planperioden.

Deretter beskrives utviklingen på tjenesteområdene. Utgangspunktet er at man skal videreføre det vedtatte aktivitetsnivået for tjenesteområdene ved utgangen av 2013 inn i perioden 2014-2017. På grunn av befolkningsvekst, tidligere politiske vedtak og endringer av inntekts- og kostnadsforhold, er det et underliggende behov for økte ressurser.

Ressursbehovet overstiger ofte den faktiske tilgangen på nye midler, og det oppstår dermed et budsjettmessig tilpasningsbehov. Tilpasninger beskrives her på et overordnet nivå.

Avslutningsvis beskrives forslag til investeringsutgifter og finansiering av disse for perioden 2014-2017.

4.2 Forutsetninger

Her redegjøres det for de ulike satser og forutsetninger som benyttes til budsjettering av dette budsjettforslaget. Forutsetningene er utdypet i kapittel 5.

Inntektsforutsetninger

- Vekst i frie inntekter som foreslått i statsbudsjettet for 2014
- Skatteinntangen i Trondheim kommune forutsettes å vokse med ett prosentpoeng mer enn i landet for øvrig
- Takstgrunnlaget for eiendomsskatt skrives opp med 10 prosent fra og med 2014. Promillesatsen settes til 5,3 i 2014
- Årlig økning i eiendomsskattesatsen med 0,1 prosent for å opprettholde realverdien av eiendomsskatten

Forutsetninger om lønns- og prisvekst

Prisveksten er anslått til 2 prosent og lønnsveksten anslås til 3,5 prosent. Dette gir en deflator⁹ på 3 prosent. I budsjettet bruker rådmannen en lavere sats for å prisjustere utgiftssiden, dette som et ledd i en generell effektivisering som enhetene må tilpasse seg. Konkret kompenseres driftsutgiftene med en prisvekst på 1,3 prosent og en lønnsvekst tilsvarende 3,2 prosent. Dette gir en deflator på 2,55 prosent.

Pensjonspremie og abeidsgiveravgift

Pensjonspremien (arbeidsgivers andel) som benyttes til budsjettering i enhetene er som følger:

- For ansatte innmeldt i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) benyttes 10,85 prosent.
- For ansatte innmeldt i Kommunal landspensjonskasse (KLP) benyttes 8,43 prosent

⁹ Deflator er et uttrykk for veid samlet lønns- og prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før.

- For ansatte innmeldt i Statens pensjonskasse (SPK) benyttes 12,25 prosent

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent.

Låneopptak og renteforutsetninger

Låneopptaket i 2014 er budsjettert til 1 609 millioner kroner. Samlet låneopptak fram mot 2018 er anslått til 5 800 millioner kroner.

Renteprognozen som er lagt til grunn i økonomiplanperioden 2014-2017 er basert på Norges Banks referansebane for styringsrenten¹⁰. Tabell 4-1 viser Norges Banks prognose for styringsrenten. Fra denne har rådmannen avledet sin renteprognoze tilknyttet kommunens bankinnskudd, VARFS-inntekter, rentekompensasjon og nye lån¹¹. I tillegg kommer rentenivået på eksisterende fastrentelån, som naturlig nok påvirker låneporteføljens gjennomsnittlige rentenivå i årene fremover. Disse rentesatsene ligger til grunn ved beregning av kommunens budsjetterte renteinntekter og renteutgifter i perioden 2014 – 2017.

Tabell 4-1 Budsjettert rentenivå. Prosent

	2013 ¹²	2014	2015	2016	2017
Prognose styringsrente (Norges Bank) ¹³	1,50	1,46	1,95	2,49	-
Budsjettert rente på bankinnskudd	3,05	3,74	4,63	5,30	5,81
Budsjettert rente på VARFS-inntekter	2,57	3,00	4,00	4,50	5,00
Budsjettert rente, rentekompensasjonsordningene	2,12	2,53	3,42	4,09	4,60
Budsjettert flytende rente på nye lån	2,05	2,93	3,82	4,49	5,00
Budsjettert fast rente på nye lån	3,40	3,93	4,82	5,49	6,00
Rente på eksisterende fastrentelån	4,56	4,53	4,35	4,14	3,93
Budsjettert gjennomsnittlig rente i låneporteføljen	3,60	3,78	4,12	4,46	4,81

Renteberegningen som ligger til grunn for husleie og for byggelånsrenter skal baseres på den budsjetterte gjennomsnittlige renten i låneporteføljen.

¹⁰ Pengepolitisk rapport 2/13

¹¹ Utgangspunktet er Norges Banks hovedprognose tillagt to standardavvik, noe som er godt innenfor det utfallsrommet Norges Bank angir. Rådmannen tar dermed høyde for prognosens usikkerhet. Dette gir noe høyere prognostiserte renter, både på utgifts- og inntektssiden.

¹² Faktisk gjennomsnittlig rente i perioden januar-september 2013.

¹³ Norges Bank utarbeider ingen prognose for 2017. Rådmannens anslag for fast og flytende rente er et punktanslag, som legger til grunn en normalisering av rentenivået.

4.3 Oversikt over kommunens driftsinntekter og utgifter

Tabell 4-2 Til fordeling driftsformål, alle tall i millioner 2014-kroner. Inntekter med negativt fortegn

	Opprinnelig budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Skatt på inntekt og formue	-4 610	-4 709	-4 822	-4 942	-5 021
Ordinært rammetilskudd	-3 286	-3 360	-3 405	-3 442	-3 498
Skatt på eiendom	-479	-514	-522	-530	-538
Andre generelle statstilskudd	-274	-294	-305	-311	-313
Sum frie disponible inntekter	-8 649	-8 876	-9 053	-9 224	-9 369
Renteinntekter og utbytte	-465	-542	-601	-640	-666
Renteutgifter, provisjoner med mer	629	661	796	915	1 021
Avdrag på lån	372	394	423	443	462
Netto finansinntekter/-utgifter	536	512	618	718	817
Til bundne avsetninger	29	29	29	29	29
Til ubundne avsetninger	123	121	122	125	128
Bruk av ubundne avsetninger	-152	-122	-56	-56	-60
Bruk av bundne avsetninger	-44	-43	-43	-43	-43
Netto avsetninger	-43	-15	52	54	55
Overført til investeringsregnskapet	344	161	193	192	191
Andre frie inntekter¹⁴	-350	-164	-231	-287	-334
Til fordeling drift	-8 163	-8 381	-8 422	-8 547	-8 641
Sum handlingsrom, endring fra 2013		-219	-259	-384	-478

I 2014 forventes et økt handlingsrom til fordeling til økt tjenesteproduksjon på 219 millioner kroner. Handlingsrommet endres av følgende årsaker:

- Handlingsrommet økes med 433 millioner kroner som følge av at
 - De frie disponible inntektene økes med 227 millioner kroner
 - Netto kapitalutgifter reduseres med 23 millioner kroner
 - Det overføres 183 millioner kroner mindre til investeringer
- Handlingsrommet reduseres med 214 millioner kroner som følge av at
 - Andre frie inntekter reduseres med 186 millioner kroner. Dette har i hovedsak sammenheng med endring av føring av momskompensasjonsordningen
 - Netto avsetninger til fond/bruk av disposisjonsfond reduseres med 28 millioner kroner

Handlingsrommet gir rom for en vekst i kommunens utgifter på to prosent fra 2013 til 2014. I de siste årene viser anslagene at handlingsrommet øker ytterligere sammenliknet med 2013.

Det er gitt en utfyllende beskrivelse av endringene i handlingsrommet i avsnitt 4.4.

4.3.1 Behov for midler til drift

Handlingsrommet skal benyttes til å finansiere det vedtatte aktivitetsnivået fra 2013, inn i perioden 2014-2017. Det betyr at alle tjenester som kommunens innbyggere får i 2013, også skal ytes i perioden 2014-2017 til en stadig økende befolkning. Det meste av handlingsrommet går med til å finansieres økte produksjonskostnader og videreføring av tjenestetilbudet til flere innbyggere. Vedtak som er fattet tidligere år får effekter inn i 2014-2017, og dette er innarbeidet. Politiske vedtak fattet gjennom 2013 innarbeides i perioden 2014-2017.

¹⁴ Består av momskompensasjonen, tilskudd til ressurskrevende tjenester og refusjon kapitalutgifter selvkostområder som normalt ikke er en del av skjema 1A

I tillegg medfører en rekke ytre omstendigheter til at kommunens kostnader øker. En del av økningene gir også aktivitetsvekst/standardøkninger. Men flere forhold fører til at tjenesteproduksjonen blir dyrere, uten at aktiviteten øker. Et eksempel på det er økte pensjonskostnader. Kommunens innbetalte pensjonspremier har over flere år ligget mye høyere enn det som har vært utgiftsført i regnskapene. I årene framover må denne differansen reduseres, noe som vil medføre økte budsjetterte kostnader knyttet til pensjon.

Tabell 4-3 Endringer driftsformål. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Befolkningsendringer	68	134	224	309
Konsekvensjusteringer	-21	15	38	38
Politiske vedtak	49	46	46	62
Rammeendringer med aktivitetsvekst	11	11	3	11
Rammeendringer uten aktivitetsvekst	183	240	306	319
Sum	290	446	617	738

Behovet for driftsmidler øker med 290 millioner kroner neste år. De største økningene er knyttet opp mot befolkningsvekst og økning i kostnader som ikke medfører økning i aktivitet. I slutten av perioden anslås kostnadene å ligge 738 millioner kroner høyere enn i dag. Det er gitt en utfyllende beskrivelse av endringene i behov for midler til drift i avsnitt 4.5.

4.3.2 Sammenstilling av behov for midler og handlingsrom

Behovet for driftsmidler er betydelig større enn tilgangen på midler. Dette gir en ubalanse som vist i Tabell 4-4.

Tabell 4-4 Ubalanse i økonomiplanperioden. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Sum handlingsrom	-219	-259	-384	-478
Behov for midler driftsformål	290	446	617	738
Ubalanse	71	187	233	260

4.3.3 Tilpasninger

Det er vedtatt en årlig effektivisering av budsjettet på 0,3 prosent av driftsutgiftene. Dette gjennomføres med å gi redusert priskompensasjon til enhetene, samtidig som at den årlige lønnsgradningen ikke kompenseres. Enhetene må dermed selv tilpasse sitt budsjett til disse betingelsene. Den generelle effektiviseringen gir en årlig effekt på anslagsvis 28 millioner kroner i 2013. Det er forutsatt at den årlige effektiviseringsgevinsten blir liggende på dette nivået og akkumuleres hvert år. Det er gjort nærmere rede for rådmannens forslag til saldering av økonomiplanen i avsnitt 4.6.

Tabell 4-5 Forslag til tilpasninger. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Ubalanse	71	187	233	260
Generell effektivisering	-28	-57	-85	-112
Sentrale tilpasninger	-10	-16	-21	-21
Rammereduksjoner	-33	-114	-127	-127
Sum	0	0	0	0

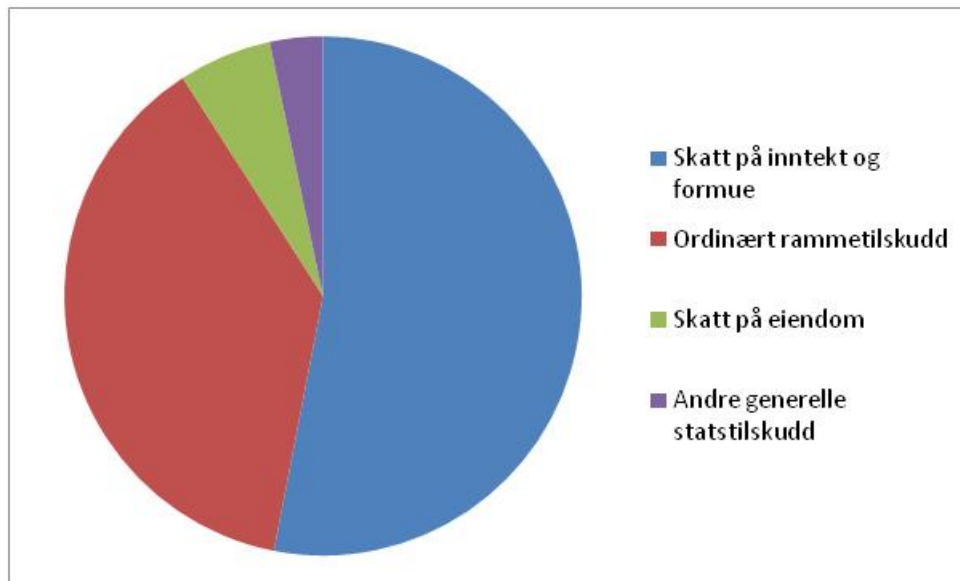
4.4 Handlingsrommet

Det økonomiske handlingsrommet til kommunen påvirkes av mange faktorer. Handlingsrommet er selvfølgelig avhengig av de rammebetingelsene overordnede myndighet gir, men vel så viktig hvordan kommunen evner å styre utgiftene. Effektiv utnyttelse av kommunens ressurser, både i form av

arbeidskraft og kapital, påvirker i stor grad handlingsrommet. Handlingsrommet som beskrives her er det som fremgår av signaler fra statlige myndigheter og hvordan kommunens kapital utnyttes. I tillegg vil handlingsrommet bli påvirket av avsetninger og bruk av fond, samt midler som overføres til investeringsregnskapet. I dette avsnittet redegjøres det for de ulike elementene som inngår i Tabell 4-2.

4.4.1 Frie disponible inntekter

De frie disponible inntektene består av skatt på inntekt og formue, rammetilskudd, eiendomsskatt og andre generelle statstilskudd. Skatt på inntekt og formue utgjør over halvparten av de frie disponible inntektene, mens skatt på eiendom utgjør mindre enn seks prosent. Som det fremgår av Tabell 4-2 er det forventet at de frie disponible inntektene øker reelt med 227 millioner kroner neste år.

Figur 4-1 Fordeling av disponible inntekter budsjett 2014

Skatt på inntekt og formue

Kommunenes skatteinntekter bestemmes av inntekt og formue til innbyggerne i kommunen. Av formue utover 870 000 kroner går 0,7 prosent til kommunal formuesskatt. Av alminnelig inntekt (etter fradrag) skattes 28 prosent. I statsbudsjettet for 2014 er det foreslått at 11,4 prosentpoeng av dette går til kommunen, noe som er en nedgang på 0,2 prosentpoeng. Det er denne satsen som benevnes som kommunalt skattøre.

I regjeringens forslag til nasjonalbudsjett er det lagt til grunn en vekst i kommunenes skatteinntang i 2014 på 3,3 prosent. Dette er regnet fra oppdatert anslag på skatteinntangen for 2013. Trondheim har en høyere vekst i antall innbyggere enn landet for øvrig, og det forutsettes derfor at skatteveksten i Trondheim ligger ett prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. Skatteanslaget for Trondheim kommune i 2014 er på 4 709 millioner kroner. Dette tilsvarer en reell økning på 99 millioner kroner.

Rammetilskudd

Inntektssystemet er et system for fordeling av rammetilskudd mellom kommunene. Det overordnede formålet med inntektssystemet er å utjevne de økonomiske forutsetninger for et likeverdig tjenestetilbud mellom kommunene. Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet foretas det derfor delvis utjevning av forskjeller i skatteinntekter, og gjennom utgiftsutjevningen kompenseres det for forskjeller i beregnet utgiftsbehov til nasjonale velferdstjenester.

Innbyggertilskuddet i rammetilskuddet fordeles i utgangspunktet mellom kommunene med et likt beløp per innbygger. Trondheim kommune får 4 108 millioner kroner i innbyggertilskudd. Siden det er store forskjeller i hvor kostnadskrevende de ulike kommunene er å drive, utjevnes dette tilskuddet via kriterier som skal fange opp kostnadsforskjellene. Dette omtales som utgiftsutjevningen. Trondheim kommune antas å være relativt billig å drive sammenlignet med landsgjennomsnittet, blant annet som

følge av alderssammensetningen og bosettingsmønsteret i kommunen. Via utgiftsutjevningen trekkes Trondheim kommune med 777 millioner kroner som går til kommuner som er mer kostnadskrevende i drift. Kriteriene fanger ikke opp godt nok storbyenes utfordringer, og det ytes derfor et storbytilskudd. Dette er på 63 millioner kroner. Samlet sett medfører innbyggertilskuddet, utgiftsutjevningen og storbytilskuddet en økning av kommunens inntekter med 140 millioner kroner.

Rammetilskuddet for 2014 er korrigert for endringer i oppgaveendringer og regelendringer. Trondheim kommune har gjennom rammetilskuddet, via innbyggertilskuddet, blitt kompensert blant annet for følgende forhold:

- videreføring av frysing av barnehagekontigenten på 2005-nivå
- økt likebehandling av private barnehager
- opptrapping mot to barnehageopptak
- valgfag for tiende trinn på ungdomsskolen
- økt egenandel i statlige barnevernsinstitusjoner
- etablering av musikkskoletilbud ved SFO
- statlig tilsyn med barn i fosterhjem
- samvær under tilsyn

Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet foretas det omfordeling av inntekt fra skattesterke til skattefattige kommuner. Trondheim kommune har en skatteinngang per innbygger som er høyere enn landsgjennomsnittet. Trondheim kommune får derfor et trekk gjennom i inntektsutjevningen. For 2014 anslås det at trekket blir på 79 millioner kroner. Dette er om lag 5 millioner kroner mer enn trekket for 2013.

I tillegg blir det gjennom rammetilskuddet gitt et skjønnstilskudd for å kompensere kommuner for spesielle, lokale forhold som ikke blir fanget opp i den faste delen av inntektssystemet. Trondheim kommune mottar 37 millioner kroner i skjønnstilskudd for 2014, av dette er 26 millioner kroner kompensasjon for at kommunen tapte på endringer som ble gjennomført i inntektssystemet i 2011. Skjønnstilskuddet for 2014 gir en reell nedgang på 4 millioner kroner i kommunens inntekter.

I rammetilskuddet inngår et element som skal hindre at endringer i inntektssystemet ikke gir for store endringer fra et år til et annet. Dette tilskuddet kalles for inntektsgarantitilskudd. På grunn av svak vekst i 2013 får Trondheim 43 millioner kroner i slikt tilskudd i år. I 2014 er veksten i rammetilskuddet om lag på landsgjennomsnittet, og vi vil ikke få et slikt tilskudd, men derimot trekkes vi med 11 millioner kroner for å finansiere de kommunene som får tilskuddet. Denne endringen gir en reell nedgang på 54 millioner kroner.

Inntektssystemet inneholder også tilskudd som utelukkende er begrunnet ut i fra regionalpolitiske hensyn. I tillegg mottar kommuner med særlig høy befolkningsvekst et eget veksttilskudd. Trondheim kommune mottar ingen av disse tilskuddene.

Den samlede effekten av endringene i inntektssystemet gir Trondheim kommune en vekst i inntektene på 74 millioner kroner sammenliknet med budsjettet for 2013.

Eiendomsskatt

Det er ti år siden det ble foretatt en omtaksering av eiendomsmassen i Trondheim kommune. Bystyret vedtok ved behandlingen av handlings- og økonomiplan for 2013-2016 at det skal gjennomføres en kontorjustering av eiendomsverdiene som inngår i skattegrunnlaget, med en generell økning av verdiene med ti prosent fra og med 2014

Eiendomsskatten utgjør i dag 5,5 promille av skattegrunnlaget (takst fratrukket bunnfradrag). Med økt takst vil en promillesats på 5,5 gitt merinntekter på om lag 65 millioner kroner. Dette vil gi en betydelig økt skattebyrde for kommunens innbyggere og næringsliv. Rådmannen foreslår derfor å sette ned promillesatsen for 2014 til 5,3. Dette vil gi en reell vekst i inntektene på 35 millioner kroner. I budsjettet

for 2014 er det forutsatt at disse midlene går til å finansiere drift. Fra 2015 forutsettes disse midlene overført til investeringsbudsjettet slik at kommunens låneopptak kan reduseres.

I perioden 2015-2017 forutsettes at en vekst i antall eiendommer og en økning av promillesatsen med 0,1 promillepoeng hvert år er tilstrekkelig for å opprettholde realverdien av eiendomsskatten.

Andre generelle statstilskudd

Innenfor tjenesteområdene føres det ulike øremerkede statstilskudd på til sammen 19 millioner kroner. Disse midlene forutsettes å ligge på dette nivået i hele perioden. Rentekompensasjonsordningene gis som statstilskudd, og utgjør 67 millioner kroner i 2014. Dette er en reell nedgang på fire millioner kroner. Årsaken at budsjettet for 2013 er for høyt, og det er behov for å redusere nivået ut fra forventet rentenivå i 2014. I perioden 2015-2017 forventes disse inntektene å øke etter hvert som rentenivået øker.

Statstilskudd knyttet til flyktninger beregnes til 210 millioner kroner. Det er en reell økning på 23 millioner kroner og kan knyttes til at regjeringen i statsbudsjettet har lagt inn en reell økning i satsene for 2014. Samtidig er grunnlaget for antall flyktninger i 2012 og 2013 noe høyere enn tidligere lagt til grunn. Inntektsveksten bidrar til å dekke de økte kostnadene kommunen har i forbindelse med tjenester til flyktninger.

4.4.2 Netto kapitalutgifter

Kommunens netto kapitalutgifter reduseres i 2014, men øker kraftig i perioden 2015-2017. Dette skyldes økende renteprogner i perioden, samtidig som gjelden vokser. Veksten i netto kapitalutgifter er innenfor det handlingsregelen for kapitalutgifter tillater.

Tabell 4-6 Utvikling kapitalutgifter og renteinntekter. Beløp i millioner kroner

	Opprinnelig budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Renteinntekter og utbytte	-465	-542	-601	-640	-666
Renteutgifter, provisjoner med mer	629	661	796	915	1021
Avdrag på lån	372	394	423	443	462
Netto finansinntekter/-utgifter	536	512	618	718	817

Sum renteinntekter

De viktigste finansinntektene er utbytte fra Trondheim kommunes kraftfond(TKK), renteinntekter fra kommunens likvide midler, byggelånsrenter, utbytte fra kommunens selskaper og renteinntekter fra startlånsordningen og andre videre utlån.

Tabell 4-7 Renteinntekter og utbytte. Beløp i millioner kroner

	Opprinnelig budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Renteinntekter likviditet, utbytte og avkastning TKK	-319	-313	-321	-322	-321
Interne renteinntekter	-86	-178	-229	-267	-294
Renteinntekter startlån og videre utlån	-62	-51	-51	-51	-51
Finansinntekter	-466	-542	-601	-640	-666

Renteinntekter likviditet

Renteinntektene på bankinnskudd forventes å bli 22 millioner kroner i 2014. Dette er basert på renteprogner som beskrives i kapittel 4.2 og at gjennomsnittlige innskudd vil ligge på 600 millioner kroner. I tråd med anslått økt rente vil renteinntektene forventes å øke fra 22 millioner kroner i 2014 til 35 millioner kroner i 2017.

Utbytte

Det budsjetteres med utbytte fra Trondheim kino på to millioner kroner, én million kroner fra Leüthenhaven AS og to millioner kroner fra Trondheim renholdsverk AS.

Avkastning fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Budsjettforslaget er basert på at det årlige realavkastningskravet i TKK er 2,5 prosent, jf. vedtak i [bystyresakene 98/10 og 99/10](#). Et avkastningskrav som finansreglementet og forvaltningen av TKK er innrettet etter. Rådmannen budsjetterer samtidig med at den prisveksten (KPI) som danner grunnlaget for TKKs KPI-avsetning¹⁵ i 2014 er 2,5 prosent. Dette er konsistent med Norges Banks inflasjonsmål. Det betyr at den budsjetterte nominelle avkastningen i TKK i utgangspunktet er fem prosent (realavkastning + KPI).

Rådmannen velger imidlertid å justere budsjettet for at kapitalinnskudd i Trondheim kommunale pensjonskasse ikke gir avkastning. Budsjettet justeres også for at beholdningen av aksjer og fondsobligasjon i TrønderEnergi AS kan forventes å gi en samlet avkastning under TKKs avkastningskrav. På den bakgrunn budsjetterer rådmannen med at TKKs nominelle avkastning i 2014 blir 4,5 prosent, tilsvarende en realavkastning på to prosent.

Det kan antas at TKK i 2014 har en samlet inngangsverdi på knappe 6,4 milliarder kroner, og den nominelle avkastningen budsjetteres dermed til 286 millioner kroner. Det budsjetteres med 6,3 millioner kroner i driftskostnader.

Den budsjetterte avkastningen forutsettes disponert som det fremgår av Tabell 4-8.

Tabell 4-8 Disponering av budsjettert avkastning i TKK. Tall i millioner kroner

	2014
Nominell avkastning	286,5
Driftskostnader	6,3
KPI-avsetning	159,2
Utbytte til drifts- og investeringstiltak i kommunen i 2015 ¹⁶	115,7
Utbytte til kultur-, nærings- og kollektivfondet i 2015	5,3

Budsjettet for TKKs avkastning er beheftet med usikkerhet. Det samme gjelder budsjetteringen av kommunens renteutgifter. Dette skyldes at de budsjetterte beløpene, både på utgifts- og inntektssiden, er et resultat av usikre renteprogner. Rådmannen har valgt å legge Norges Banks renteprogner til grunn i sitt budsjettarbeid. Men Norges Banks progner vil alltid, i større eller mindre grad, avvike fra progner fra annet kvalifisert hold.

TKKs ekspertpanel¹⁷ uttaler at det vedvarende lave rentenivået vil føre til at den langsiktige avkastningen for TKKs portefølje må antas å bli lavere i årene fremover enn det den har vært siden TKK ble etablert. For porteføljen fratrukket TKP og TrønderEnergi AS anslår ekspertpanelet at den årlige realavkastningen vil kunne bli i underkant av 2,5 prosent i tiden fremover. Obligasjonsporteføljen nyter fortsatt godt av at obligasjoner i tidligere år har vært kjøpt inn til en relativt høy rente, selv om det nå i noen år har skjedd en gradvis reduksjon av denne effekten.

Rådmannen tar ekspertpanelets uttalelse til etterretning, og vil eventuelt komme tilbake til forslag som innebærer endring i TKKs realavkastningskrav. I den grad det kan antas en positiv samvariasjon mellom realrenter¹⁸ og nominelle renter, vil det i så fall også få konsekvenser for kommunens prognostiserte rentekostnader. Rådmannen vil uansett påpeke at den siste tidens lave renter reduserer avkastningen på rentebærende investeringer, og effekten er selvsagt den samme på gjeld – med motsatt fortegn. I

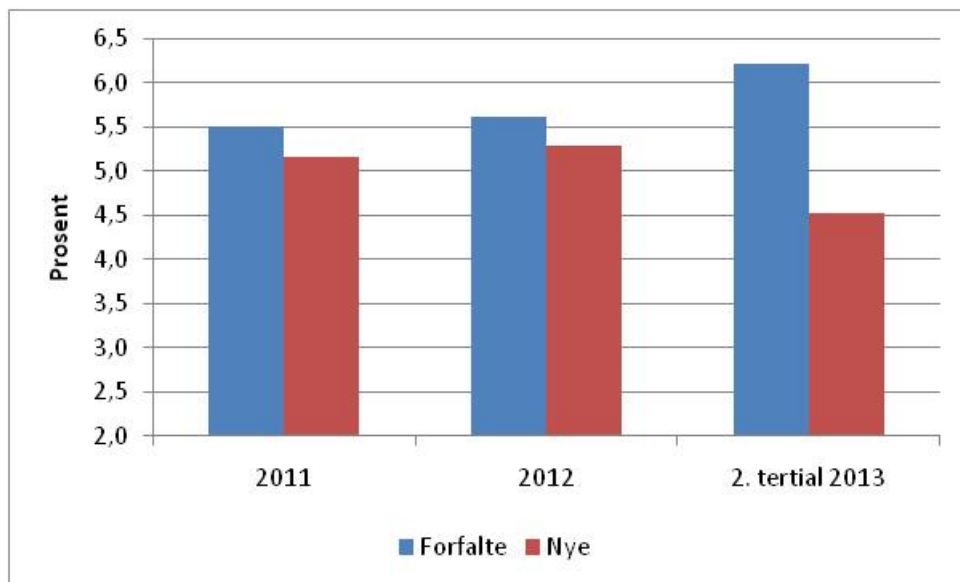
¹⁵ KPI-avsetningen sørger for å opprettholde TKKs realverdi

¹⁶ Avsettes til disposisjonsfond i 2014, brukes i 2015 (etterskuddsmodellen)

¹⁷ I henhold til punkt 1.6.1 i TKKs vedtekter gir ekspertpanelet årlig råd vedrørende TKKs budsjett.

¹⁸ Gjennomsnittet av rentesatsene, ikke volumvektet

TKK utgjør rentebærende investeringer over 80 prosent av forvaltningskapitalen. Den negative effekten på investeringer med flytende rente er umiddelbar. I porteføljen av fastrentepapirer med lang løpetid får dette effekt etter hvert som forfall reinvesteres i nye papirer. Dette er anskueliggjort i Figur 4-2, som viser gjennomsnittlig rente¹⁹ på forfall og nyinvesteringer i TKKs portefølje av anleggsobligasjoner fra og med 2011 og frem til utgangen av andre tertial 2013.

Figur 4-2 Gjennomsnittlig rente på forfalte og nye obligasjoner i TKKs anleggsportefølje

Byggelånsrenter og andre interne renteinntekter

I forbindelse med gjennomføring av investeringer i bygg og anlegg må det tas opp lån for å finansiere kostnadene etter hvert som investeringen gjennomføres. Rentene for disse lånene beregnes og belastes de ulike byggeprosjektene, og føres som en renteinntekt på driftsbudsjettet. Det budsjetteres med byggelånsrenter på 40 millioner kroner. Dette er en økning på ti millioner kroner. Bakgrunnen for økningen er at det forventes noe økte renter i perioden, samtidig som investeringsvolumet er økende.

De andre interne renteinntektene kommer fra investeringer innenfor vann, avløp og renovasjon, og boliginvesteringer. Gebyrinntekter fra VARFS-området og husleieinntekter som skal dekke kapitalutgifter knyttet til disse områdene. Den delen av gebyrer/husleie som skal dekke kapitalutgifter overføres til de sentrale rentekapitlene som en intern renteinntekt. I investeringsbudsjettet for 2014-2017 foreslås det betydelig investeringer innenfor VARFS-områdene og i boliger. Det budsjetteres med interne renteinntekter fra disse områdene på 138 millioner kroner i 2014, økende til 254 millioner kroner i 2017.

Startlån

Renteinntekter fra startlånordningen budsjetteres til 41,2 millioner kroner i 2014. Utlånsvolumet er på 1 200 millioner kroner, noe lavere enn innlånsvolumet. Vi budsjetterer imidlertid med lik størrelse på renteinntekt og renteutgift, ettersom kommunen har et påslag på 0,25 prosentpoeng på utlån.

Videre utlån

Videre utlån vil være på om lag 332 millioner kroner ved inngangen til 2014. Dette er i hovedsak lån til kommunale foretak, aksjeselskaper og stiftelser. Renteinntekter fra denne utlånsporteføljen forventes å bli 9,2 millioner kroner i 2014.

Sum renteutgifter

Renteutgiftene er knyttet til investeringslån, startlån, kommunens videre utlån og interne renteutgifter.

¹⁹ Gjennomsnittet av rentesatsene, ikke volumvektet

Tabell 4-9 Renteutgifter. Beløp i millioner kroner

	Opprinnelig budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Renteutgifter, investeringslån	496	469	544	613	678
Interne renteutgifter	65	137	198	248	289
Renteutgifter startlån og videre utlån	65	54	54	54	54
Renteutgifter, provisjoner med mer	627	661	796	915	1 021

Renteutgifter eksterne lån

Renteutgiftene i 2014 er budsjettert til 469 millioner kroner. Dette er en reell nedgang på 30 millioner kroner sammenliknet med vedtatt budsjettet for 2013. Årsaken til nedgangen er at forutsatt rentenivå i 2013 var for høyt. I 2. Tertialrapporten for 2013 anslås renteutgiftene for 2013 å bli om lag 50 millioner kroner lavere enn budsjettert. Sammenliknet med anslag på regnskap for 2013 øker renteutgiftene med 20 millioner kroner i 2014. Dette har sammenheng med økende gjeld. Kommunens lån forventes å øke reelt med 2 milliarder kroner i økonomiplanperioden. Gjeldsutviklingen omtales nærmere i avsnitt 4.7.1. Renteutgiftene forventes å øke med 209 millioner kroner i løpet av planperioden.

Interne renteutgifter

I likhet med interne renteinntekter budsjetteres tilsvarende renteutgifter. De interne renteinntektene og renteutgiftene skal gå mot hverandre slik at nettoeffekten blir null²⁰.

Renteutgifter startlån og videre utlån

Renteutgifter knyttet til startlån budsjetteres til 41,2 millioner kroner. Innlånsvolumet er noe høyere enn utlånsvolumet, men litt lavere rente på innlån gjør at renteutgifter og renteinntekter knyttet til ordningen forventes å balansere.

Renteutgifter knyttet til ordningen med videre utlån forventes å bli 12,2 millioner kroner, om lag tre millioner kroner høyere enn inntektene. Dette skyldes at det ikke betales rente på en del av utlånsmassen. Dette gjelder i hovedsak et lån til Stiftelsen Pirbadet på 74 millioner kroner.

Avdrag

Avdragene på lån er utledet fra gjeldsnivået ved inngangen av hvert enkelt budsjettår. I tråd med bystyrets vedtak legges det opp til en nedbetalingstid på 30 år. Dette fører til budsjetterte avdrag i 2014 på 394 millioner kroner i 2014. Som følge av økende gjeld, øker også avdragene. I 2017 forventes avdragene å bli på 462 millioner kroner.

4.4.3 Netto avsetninger

Bruk av disposisjonsfond

For 2014 budsjetteres det med at 122 millioner kroner av disposisjonsfondet benyttes til å finansiere driftsbudsjettet for 2014. Dette er 30 millioner kroner mindre enn 2013. I perioden 2015-2017 budsjetteres det med at 55-60 millioner kroner fra disposisjonsfondet brukes til å finansiere driftsbudsjettet. Uttak av disposisjonsfondet for å finansiere drift er i tråd med etterskuddsmodellen for uttak av midler fra TKK.

Avsetninger til disposisjonsfond

Realavkastningen i TKK for 2014 er anslått til 121 millioner kroner og skal settes av på disposisjonsfond til bruk i budsjettet for 2015(etterskuddsmodellen). Anslaget er gjort ut fra en realavkastning på 2,5 prosent.

Etter bruk av disposisjonsfond på 122 millioner kroner og avsetning til disposisjonsfond på 121 millioner kroner i 2014, vil saldoen på disposisjonsfondet være om lag uendret i 2014.

²⁰ For at dette skal gå mot hverandre må man inkludere renteutgifter som følge av byggelån i investeringsbudsjettet

I henhold til [bystyresak 130/13](#) om finansiering av tomter, skal en andel av midler fra realavkastningen fra TKK benyttes til å finansiere kjøp av tomter. Det frie disposisjonsfondet er i 2013 styrket med 57,6 millioner kroner som følge av vedtak i forbindelse med årsoppgjøret for 2012. I tillegg skal realavkastningen for 2013 settes av til disposisjonsfond for bruk i 2014. Størrelsen på det frie disposisjonsfondet ved årsskiftet vil være avhengig av hva som vedtas i forbindelse med bystyrets behandling av regnskapsrapporten etter 2. tertial. Rådmannen mener det er rom for å øremerke 60 millioner kroner av disposisjonsfondet til tomter, noe som tilsvarer halvparten av normal realavkastning fra TKK. Dersom vedtaket knyttet til 2. tertialrapporten blir som rådmannens innstilling, vil det frie disposisjonsfondet være rundt 200 millioner kroner slik målet var i bystyresak 36/12.

I perioden 2015-2017 vil det bli avsatt noe over 60 millioner kroner mer hvert år enn det forbrukes av disposisjonsfondet. Denne differansen øremerkes til kjøp av tomter.

4.4.4 Overføring av driftsmidler til finansiering av investeringer

Det overføres 161 millioner kroner fra driftsregnskapet til investeringer. Dette er en nedgang på 183 millioner kroner sammenliknet med 2013. Hovedårsaken til nedgangen er at inntektene knyttet til momskompensasjon for investeringer i sin helhet skal føres i investeringsregnskapet fra og med 2014, og ikke i driftsregnskapet.

I 2014 overføres det 159 millioner kroner fra TKK til kjøp av nye verdipapirer for å opprettholde realverdien i TKK. I tillegg er det budsjettet med en overføring på to millioner kroner for å styrke egenkapitalen i KLP.

I perioden 2015-2017 er det budsjettet med en årlig overføring på 32 millioner kroner. Disse midlene kommer fra den økte eiendomsskatten som foreslås fra 2014. Midlene vil redusere det samlede låneopptaket med 96 millioner kroner i planperioden, og bidrar til å øke handlingsrommet på investeringsbudsjettet.

4.4.5 Andre frie inntekter

For å tydeliggjøre handlingsrommet via skjema 1A (Tabell 4-2), korrigeres det for tilskudd og refusjoner som kan betraktes som frie inntekter. Dette gjelder tilskudd til ressurskrevende brukere og momskompensasjonsordningen for investeringer. Det korrigeres også for inntekter fra gebyrer og husleie som skal gå til å dekke kapitalutgifter. På den måten får man bedre fram de endringer i kapitalutgiftene som påvirker bykassens drift.

Inntektene til ressurskrevende tjenester ble redusert med 21 millioner kroner i 2013. Det viser seg at det ikke var grunnlag for denne reduksjonen, og inntektene for 2014 økes derfor reelt med 17 millioner kroner i 2014. Tilskuddet for 2014 forventes dermed å bli 138 millioner kroner. Det er da tatt høyde for regjeringens forslag om at andelen som kommunen får refundert, utover en egenandel, reduseres fra 80 prosent til 77,5 prosent.

Kompensasjon for merverdiavgift på investeringer føres i driftsbudsjettet. I budsjettet for 2013 er det forutsatt at dette blir 229 millioner kroner. Fra 2014 skal disse inntektene i sin helhet føres i investeringsregnskapet. Dermed reduseres driftsinntektene med 229 millioner kroner. Dette må sees i sammenheng med at kravet til overføring av momskompensasjonssinntekter fra drift til investeringer opphører fra neste år. Dermed reduseres avsetningene med 189 millioner kroner. Nettoeffekten av endrede regler for momskompensasjonen utgjør 40 millioner kroner i redusert handlingsrom for 2014.

Gebyrinntektene fra VARFS-sektoren (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam) og husleieinntekter skal dekke kommunens utgifter til renter og avdrag. I VARFS-sektoren er det lagt inn betydelige investeringsutgifter i planperioden, noe som vil føre til stor vekst i gebyrene i løpet av planperioden. Det forventes at VARFS-området skal dekke økte kapitalutgifter på 22 millioner kroner i 2014, økende til 154 millioner kroner i 2017.

I tillegg forutsettes det i perioden at inntekter fra husleie skal dekke de faktiske rente- og avdragskostnadene, som følge av kostnadsdekkende husleiemodell. Det er vedtatt en betydelig anskaffelse av nye boliger i rådmannens investeringsforslag. Økte kapitalkostnader som følge av dette vil føre til at de samlede husleiene må øke utover vanlig prisstigning i planperioden.

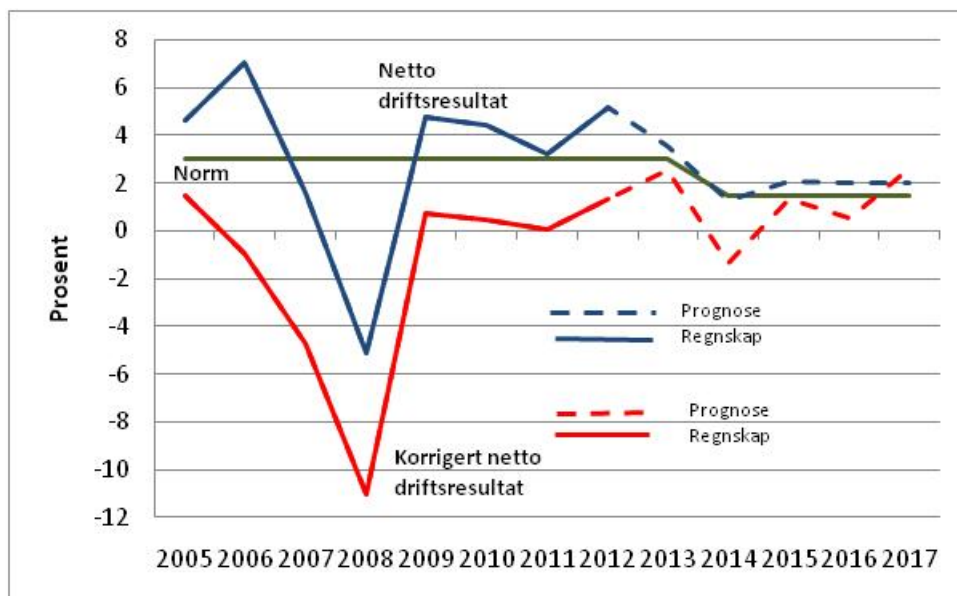
4.4.6 Utviklingen i kommunens netto driftsresultat

Endret føring av momskompensasjon, det vil si at all kompensasjon skal føres i investeringsregnskapet fra 2014, gjør at netto driftsresultat blir om lag to prosent lavere hvert år. Fra Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) er det tidligere anbefalt at netto driftsresultat over tid skal ligge på tre prosent målt som andel av driftsinntektene. Det er ventet at dette anbefalte normtallet blir nedjustert som følge av endringen knyttet til inntektsføringen av momskompensasjonen fra og med 2014. Foreløpig antar rådmannen at anbefalt netto driftsresultat blir nedjustert til 1,5 prosent målt som andel av driftsinntektene.

Tabell 4-10 Netto driftsresultat. Tall i millioner kroner

	Anslag regnskap 2013	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	-11 353	-11 611	-11 862	-12 103	-12 305
Driftsutgifter	10 547	10 950	10 998	11 138	11 241
Brutto driftsresultat	-807	-660	-864	-966	-1 063
Finansinntekter	-453	-544	-603	-642	-668
Finansutgifter	858	1 058	1 223	1 361	1 486
Netto finansutgifter	405	514	620	719	818
Netto driftsresultat	-401	-146	-244	-246	-246
Korrigert netto driftsresultat	-285	154	-155	-65	-321

Kommunens netto driftsresultat sier noe om evnen til å sette av midler til å finansiere investeringer, eller avsetninger til disposisjonsfond. Forventet netto driftsresultat i 2014 er på 146 millioner kroner. Netto driftsresultat i 2014 benyttes i hovedsak til å overføre midler for å opprettholde realverdien av kraftfondet. I korrigert netto driftsresultat korrigeres dette. Det korrigeres også for effekten av premieavvik og amortisering av premieavvik, ettersom disse størrelsene påvirker netto driftsresultat, men ikke gir noe reelt handlingsrom.

Figur 4-3 Utvikling i netto driftsresultat

Det korrigerede netto driftsresultatet er negativt i 2014. Årsaken er at det forventes en betydelig økning i innbetalte pensjonspremier neste år. Dette gir først og fremst et stort premieavvik neste år, mens kostnadene vil komme i perioden 2015-2024.

4.5 Nærmere om behov for midler

I del 4.4 er det redegjort for midler som kan stilles til disposisjon til tjenesteproduksjon fremover. I dette avsnittet beskrives det hvor mye midler det er behov for blant annet for å opprettholde dagens standarder til en økende befolkning, økende pensjonsutgifter og for å oppfylle politiske vedtak.

4.5.1 Konsekvensjusteringer/befolkningsvekst

Utgangspunktet for ny økonomiplan er gjeldende økonomiplan for 2013-2016. I prinsippet er det kun budsjettet for 2013 som er vedtatt. Vedtaket som gjelder for 2013 gir effekter for 2014 som må innarbeides. Videre ligger det føringer for 2014-2016 som må innarbeides i økonomiplanen for 2014-2017.

Tabell 4-11 Økonomiske konsekvenser av befolkningsendringer og handlings- og økonomiplan 2013-16. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Kostnader for befolkningsendringer/arealer	68	134	224	309
Effekt av tidligere vedtatte økonomiplaner	-21	15	38	38
Sum	47	149	262	347

Befolkningsendringer/arealer

Tjenesteområdene får hvert år økte rammer som følge av økning i befolkningen. Dette er nødvendig for at kommunen skal kunne tilby dagens tjenestenivå til kommunens nye innbyggere. Modellen som Trondheim kommune benytter, kompenserer for de variable kostnadene som følger av befolkningsvekst. Faste kostnader dekkes etter hvert som de oppstår. Prognosene for befolkningsvekst er basert på tall som er utarbeidet av kommunen i april 2013. I disse tallene har man tatt høyde for en noe lavere fødselsrate enn tidligere. Dermed går prognosen for antall fødte barn i kommunen ned. Dette er i tråd med det man har observert de siste tre årene. Denne endringen gir først og fremst effekt på kompensasjonen til barnehageområdet, men vil etter hvert slå sterkere inn på skoleområdet.

Befolkningsmodellen blir etterberegnet hvert år ut fra faktisk befolkningsvekst. Den faktiske befolkningsveksten for 2012 er kjent i begynnelsen av 2013, og dette blir korrigeret i budsjettet for 2014. I 2012 ble antall innbyggere i de yngste aldersgruppene betydelig lavere enn prognostisert. Dette fører til en korrigerende av rammene til skole, barnehage og barne- og familietjenesten. På de andre områdene er det kun mindre justeringer.

Befolkningsveksten gir også behov for utbygging av nye bygg, parker, turområder og veier. Økte driftskostnader relatert til disse kompenseres også. Den samlede økningen i tjenesteområdenes rammer som følge av befolkningsvekst er vist i Tabell 4-12.

Tabell 4-12 Kompensasjon for befolkningsvekst og økte arealer. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Befolkningsvekst variable kostnader	81	138	219	299
Befolkningsvekst faste kostnader	1	2	2	2
Korreksjon faktisk befolkningsvekst 2012	-33	-33	-33	-33
FDV ²¹ kostnader nye arealer	14	19	27	29
Parker, veier, kirkegårder med mer	5	7	9	12
Sum	68	134	224	309

²¹ Forvaltning, drift og vedlikehold

Konsekvensjusteringer økonomiplan 2013-2016

Konsekvensjusteringene av økonomiplanen for 2013-2016 fører til reduserte rammer for 2014. Årsaken er at det er vedtatt tilpasninger i 2013, som gir helårseffekt i 2014. Den økte effekten i 2014 utgjør 62 millioner kroner.

I økonomiplanen lå det også inne betydelig styrkning av en del områder. Det ligger inne økte midler i 2014 knyttet til eldreplanen, miljøpakken, økt vedlikehold, opptrapping av valgfag og økte driftsmidler til nye idrettsanlegg. I tillegg ble det lagt inn midler til vegområdet for å erstatte bortfall av midler fra piggedekkfondet.

I økonomiplanen for 2013-16 er det forutsatt at det fra 2015 legges inn økte midler til samhandlingsreformen, økt antall pedagoger i barnehager og styrket innsats til elever med store og vedvarende behov.

Andre forhold som er innarbeidet er effekten av ulike engangstiltak som opphører i 2014-2017 og økninger som er forutsatt å komme senere i planperioden.

Tabell 4-13 Forutsetninger i økonomiplanen for 2013-2016. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Effekt av tilpasninger i økonomiplan 2013-16	-62	-62	-65	-65
Eldreplanen, samhandlingsreformen	7	29	50	50
Miljøpakken, vedlikehold, valgfag og idrett	26	30	29	26
Veg, bortfall av piggedekkegebyr	11	22	22	22
Annet	-2	-4	2	5
Sum	-21	15	38	38

4.5.2 Politiske vedtak og andre foreslåtte rammeøkninger

Rådmannen har innarbeidet den økonomiske effekten av en rekke politiske vedtak fattet i 2013 og i tidligere år som gir økt effekt i perioden 2014-2017. I tillegg foreslås det andre rammeøkninger som vil gi økt tjenestetilbud.

Tabell 4-14 Politiske vedtak og andre foreslåtte økninger. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Politiske vedtak	49	46	46	62
Andre foreslåtte rammeøkninger	11	11	3	11
Sum	60	57	49	73

Politiske vedtak

I [bystyresak 23/13](#) ble det vedtatt tiltak for å øke bruken av heltidsstillinger. Det er tidligere innarbeidet 10 millioner kroner til ulike tiltak for å øke andelen heltidsstillinger. Beløpet økes med ytterligere 22 millioner kroner fra og med 2014. Anvendelsen av midlene er nærmere omtalt i under tjenesteområdene "Helse og omsorg" og "Bo- og aktivitetstilbud".

Formannskapet vedtok i høst å tilby barnehageplass til alle søkere født innen 31. desember 2012, i den måneden barnet fyller ett år. Merkostnadene for våren 2014 er beregnet til 14 millioner kroner, fram til disse barna har lovfestet rett til plass 1. august 2014.

I [bystyresak 163/12](#), *Skolebruksplan Trondheim øst 2013-2030*, ble det vedtatt et stort antall mulighetsstudier og temaplaner. Mulighetsstudier som ikke fører til et vedtatt investeringsprosjekt blir belastet driftsbudsjettet, og anslås å utgjøre tre millioner kroner i 2014.

I konsekvensjusteringene av budsjett for 2013-2016 ligger det midler knyttet til tiltak beskrevet i kommunedelplan for tjenester til eldre over 67 år (Eldreplanen). Denne økonomiplanen gjelder også for 2017, og det legges derfor inn 16 millioner kroner for å følge opp kommunedelplanen.

I [bystyresak 96/12](#) ble det vedtatt flere tiltak knyttet til bo- og tjenestetilbud for personer med rusproblemer. I vedtaket ble det bedt om at det skulle settes av nødvendige midler i fremtidige budsjetter. Som følge av det foreslås budsjettet økt med fire millioner kroner i 2014, økende til sju millioner kroner i 2015.

Bystyret vedtok i mai en økt satsing på læringer. Denne satsingen finansieres av fondsmidler i 2014, men må finansieres innenfor de ordinære rammene fra 2015. Det er beregnet at dette vil koste 13 millioner kroner hvert år.

Bystyret har i løpet av 2013 bevilget 1,3 millioner kroner til *områdeløft Saupstad Kolstad*. Staten bidrar i tillegg med 1,3 millioner kroner. Egenandelen foreslås videreført på samme nivå fra 2014.

En konsekvens av vedtak om fri bruk av kommunens lokaler på ettermiddagstid fører til behov for å øke renholdsrammen. En stor del av økningen er knyttet til økt bruk av skoler og barnehager.

Første del av rulleskiløypa i Granåsen beregnes ferdigstilt sommeren 2014. Det legges inn driftsmidler på 0,3 millioner kroner i 2014, økende til 0,5 millioner kroner i 2015 til økt energiforbruk, brøyting og annen drift av rulleskiløypa.

Trondheim kommune vil støtte en søknad om å arrangere VM på ski i 2021. Det foreslås å bevilge totalt 2,4 millioner kroner, der mesteparten vil bli utbetalt i 2014. Sammen med de midler som er gitt i 2013 foreslås det å innvilge støtte på totalt to millioner kroner i 2014. Det legges også inn forslag om årlig støtte til arrangement av World Cup i hopp.

Prosjekt Utleirahallen har i 2013 støtt på spesielle utfordringer, blant annet forekomst av kvikkleire. Før Utleirahallen kan bygges, må det gjennomføres tiltak for å sikre området mot kvikkleireskred. Omfang og kostnader på dette vil bli presentert i sak til bystyret i oktober 2013. Det foreslås at midler til tiltak på nabotomta og eventuell godtgjøring til grunneier, anslått til totalt 4,6 millioner kroner, legges inn i budsjettet for 2014.

Bystyret ba i sak 54/12 rådmannen vurdere ressursbehov for arbeidet med helhetlig campusutvikling i forbindelse med handlings- og økonomiplan. Rådmannen har lagt fram en sak for formannskapet i oktober 2013, der den økte innsatsen for både 2013 og 2014 beskrives. Det foreslås å styrke arbeidet med helhetlig campus- og byutvikling i 2014 med ytterligere 2,5 millioner kroner.

Andre foreslåtte rammeøkninger

Det foreslås flere engangsbevilgninger på til sammen 1,3 millioner kroner i 2014 til ulike utredninger og jubileer.

Visit Trondheim AS har et nært samarbeid med Trøndelag Reiseliv AS og har i lengre tid arbeidet med planer om etablering av et regionalt turist- og besøkssenter. Det foreslås bevilget én million kroner til dette i 2014. Sør-Trøndelag fylkeskommune vil også bidra med midler.

Leangen hurtigløpsbane skal være ferdigstilt til 2015. Dette anlegget vil også inneholde to kunstgressflater. Rådmannen foreslår å bevilge to millioner kroner årlig til drift av dette anlegget.

Innføring av nytt digitalt nødnett for nød- og beredskapsstatene skal være fullført i Midt-Norge i løpet av våren 2015. Innføring av nytt digitalt nødnett gir økte kostnader for alle nødtjenestene og for de operative tjenestene, blant annet Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS.

Bystyret vedtok ved behandlingen av budsjettet 2013 å øke bevilgningene til andre trossamfunn med 0,3 millioner kroner. I forhold til beregnet nivå (sats og antall) må overføringene øke med 0,9 millioner kroner, og rådmannen foreslår å bevilge dette i 2014.

Private barnehager kan i henhold til barnehageloven ta inn barn uten lovfestet rett til plass framfor barn med lovfestet rett til plass. De fleste private barnehagene har i hovedopptaket for 2013 etterkommet kommunens oppfordring om å gi plass til flere rettighetsbarn i hovedopptaket. På grunn av høy kapasitet i kommunale og private barnehager og lavere etterspørsel i enkelte områder av byen, vil de private barnehagene også fylle opp ledige plasser i suppleringsopptaket for 2013 med barn født i 2013. Den økonomiske effekten av dette er beregnet til fire millioner kroner i 2014.

Kommunens tjenester knyttet til flyktninger økes med fire millioner kroner. Dette gjelder tjenester til enslige mindreårige barn og styrkning av introduksjonsprogrammet og voksenopplæringa.

Kommunens andel av tilskudd til Trondheim symfoniorkester må økes som følge av økt statlig støtte.

Gjennomføring av kommunevalg og stortingsvalg fører til årlig justering av rammene. For 2014 reduseres rammene med 8,3 millioner kroner sammenliknet med 2013, ettersom det ikke skal avvikles valg neste år.

4.5.3 Rammeendringer uten aktivitetsvekst

I løpet av planperioden oppstår det forhold som fører til at tjenesteproduksjonen blir dyrere, uten at det endrer på kvaliteten eller omfanget av tjenesten. Disse forholdene beskrives i dette avsnittet.

Tabell 4-15 Pensjonskostnader og annen kostnadsvekst. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Økte pensjonskostnader	110	167	236	251
Økte kostnader kjøp av tjenester	64	64	64	64
Annet	9	9	6	4
Sum	183	240	306	319

Økte pensjonskostnader

Kommunen betaler pensjonspremie til de ulike pensjonskassene basert på beregningsforutsetninger gitt av Finanstilsynet. Finanstilsynet har nylig bestemt at det skulle legges til grunn nye forutsetninger om levetid/dødelighet, noe som utløser økt behov for reservering av midler i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP). I tillegg vil premieinnbetalingene øke som følge av dom i arbeidsretten om små stillingsandeler. Alle stillinger skal nå meldes inn i pensjonsordningen. De neste årene er det forutsatt at overskuddet fra TKP går til å finansiere nødvendig oppreservering som følge av nye forutsetninger fra Finanstilsynet om økt levetid. Overføring av eiendommer til TKP vil gi en bedring av TKP's muligheter for å oppnå god avkastning, slik at den nødvendige oppreserveringen vil gå raskere. Likevel vil det ta noe tid før det er rom for å avsette deler av overskuddet fra TKP til kommunens premiefond. Kommunens innbetalte pensjonspremier vil øke i de nærmeste årene som følge av disse forholdene.

Det kommunene skal regnskapsføre og budsjettere med, er ikke innbetalte premier, men pensjonskostnader definert i forskrift om årsregnskap. Et vesentlig element i dette er beregningsforutsetninger om avkastning og vekst i lønn og G-regulering som fastsettes årlig av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). Forskjellen mellom innbetalte premier og beregnet pensjonskostnad betegnes som premieavvik. Til nå har Trondheim kommune innbetalt om lag 1,3 milliarder kroner mer i pensjonspremie enn bokført i regnskapet. Dette har svekket kommunens likviditet tilsvarende.

Fram til 2012 gjorde KRD relativt små endringer i beregningsforutsetningene, slik at de bokførte pensjonskostnadene vokste i moderat tempo. Men fra og med 2012 er beregningsforutsetningene blitt stadig strammere. Ettersom man forventer at innbetalt premier vil øke betydelig i nærmeste fremtid, forventer rådmannen at denne innstramningen vil fortsette i noen år til. Uten en innstramning vil premieavvikene øke ytterligere.

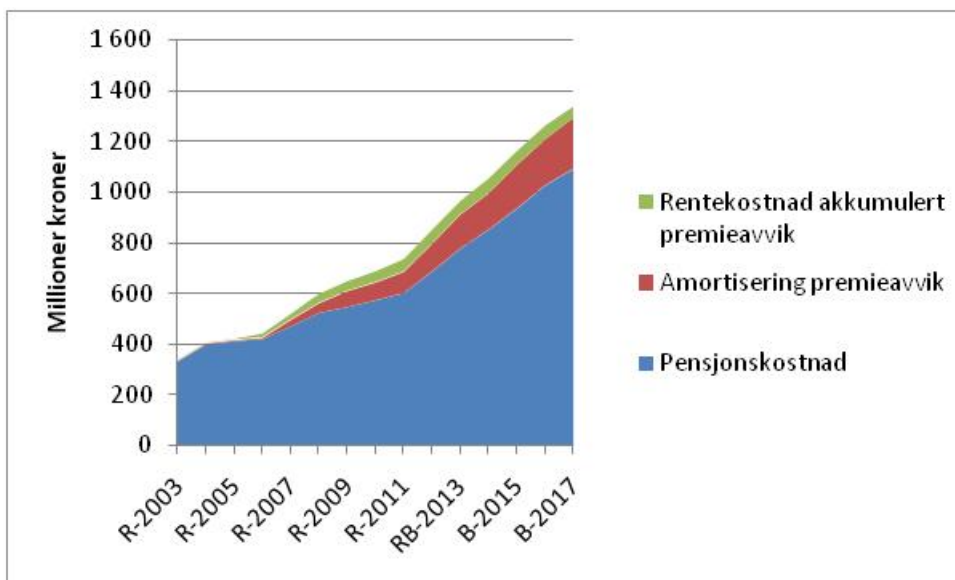
Rådmannens legger til grunn at pensjonskostnadene vil øke reelt sett med seks til sju prosent hvert år i de neste tre årene. Dette medfører en reell merkostnad på 60-70 millioner kroner årlig.

Det årlige premieavviket skal fra og med 2011 amortiseres over 10 år. Merkostnaden for dette antas å bli på fem millioner kroner i 2014. Denne kostnaden forventes å øke med 46 millioner kroner i planperioden. Videre er det tatt høyde for en husleieutgift på 17 millioner kroner knyttet til overføring av eiendommer til TKP. Denne saken blir behandlet av bystyret i oktober. Tidligere var det budsjettert med en styrkning av kapitalen til TKP med fem millioner kroner. Ettersom man nå får en betydelig styrkning av kapitalen i form av eiendommer, foreslås det at denne bevilgningen faller bort.

Som følge av økt reguleringspremie i 2014 må overføringene til de private barnehagene og private sykehjem øke neste år. Disse institusjonene får dekket innbetalt premie, og ikke kostnadsførte pensjonskostnader. Det må settes av 25 millioner kroner for å dekke dette i 2014. Beløpene forventes å reduseres i 2015 som følge av forventet lavere datolønnsvekst i år med mellomoppgjør.

Samlet sett øker pensjonskostnadene reelt med 110 millioner kroner i 2014, beløpet øker til 251 millioner kroner i slutten av perioden. I 2014 vil pensjonskostnadene utgjøre over én milliard kroner, noe som utgjør 9,5 prosent av de samlede driftsutgiftene. I 2011 utgjorde pensjonskostnadene 6,5 prosent av driftsutgiftene. Det betyr at i de tre siste årene har det vært foretatt en omfordeling fra driftsformål til å betale pensjonskostnader på tre prosentpoeng. Det betyr at pensjonskostnadene i 2014 ligger reelt sett 320 millioner kroner høyere enn i 2011. Denne kostnaden har kommunene ikke fått dekket fullt ut med økte overføringer fra staten.

I Figur 4-4 vises utviklingen av pensjonskostnadene fra 2003 til 2012, perioden 2013-2017 er basert på prognoser. Figuren viser at veksten i pensjonskostnadene hele tiden har vært relativt sterk, men at veksten har økt etter 2011, og at den forventes å øke fram mot 2017. I disse kostnadene inngår også en rentekostnad for premieavviket, ettersom premieavviket belaster kommunens likviditet. Alt annet likt medfører dette lavere renteinntekter til kommunen.

Figur 4-4 Utvikling av årlige pensjonskostnader, løpende priser, beløp i millioner kroner

Økte kostnader kjøp av tjenester og reduserte inntekter

Tilskudd til private barnehager beregnes i henhold til detaljerte regler fastsatt av staten, jf. forskrift om likeverdig behandling. Endring i retningslinjer for beregning av tilskudd og økte pensjonsutgifter i kommunale barnehager som kom i løpet av 2012, gir en årlig merutgift på om lag 20 millioner kroner.

I revidert nasjonalbudsjett ble minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager økt med to prosentpoeng fra 1. august 2013, til 96 prosent. Trondheim kommunes merkostnader anslås til om lag seks millioner kroner i 2014. Merutgiftene finansieres over statens rammetilskudd til kommunene.

I statsbudsjettet for 2014 foreslås å øke den kommunale egenandelen for institusjonsplasser i barnevernet. Dette gir merkostnader for Trondheim kommune på 7,4 millioner kroner. Vi får dekket deler av dette via økt rammetilskudd. Regjeringen foreslår også å redusere refusjonsandelen fra 100 prosent til 90 prosent for enslige mindreårige asylsøkere. Dette gir 3,5 millioner kroner i mindreinntekter i 2014, og blir ikke kompensert over rammetilskuddet. Dette må sees opp mot økningen som kommunen får i tilskuddet til flyktninger.

Trondheim kommune har tidligere mottatt statlig støtte til omfattende hjemmebaserte barnevernstiltak. I statsbudsjettet for 2014 er dette foreslått fjernet. Kommunen mister dermed 8,8 millioner kroner i inntekter.

Trondheim bydrift har nylig hentet inn tilbud på drift av veiene på vinterstid. Prisen for dette øker, og de øker spesielt mye i forhold til brøyteberedskapen. Det er anslått at merkostnadene for drift av veiene vil øke med 7 millioner kroner i 2014.

Trondheim kommune har blitt enige med de andre seks eierkommunene i Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS om å justere eierbrøken. Bystyret vil bli forelagt en sak om dette før årsskiftet. For Trondheim kommunes vedkommende foreslås eierbrøken økt, noe som fører til at den andelen av selskapets utgifter som Trondheim kommune skal dekke øker, og vil gi 6,5 millioner kroner i økte overføringer.

Trondheim kommune er nå i innføringsfasen av et nytt lønns- og personalsystem. De årlige merkostnadene for dette er anslått til 3,5 millioner kroner.

Annet

I rådmannens budsjettforslag for 2014 er det innarbeidet en driftsbuffer på 10 millioner kroner. Dette er en økning på sju millioner kroner fra 2013-budsjettet. Driftsbufferen sett i sammenheng med nivået på disposisjonsfondet, jf. kapittel 4.4.3, gjør at rådmannen vurderer kommunens evne til å håndtere uforutsette kostnadsøkninger/inntektsbortfall som tilstrekkelig.

Det er innarbeidet en million kroner for å dekke opp svikt i betaling for gategrunn.

Som følge av en lovendring er saksbehandlingsrutinene for eiendomsskatt gjennomgått og vurdert. Konklusjonen er at alle nye og endrede skatteobjekter heretter må takseres ved besiktigelse på stedet. Ved bruk av digitale verktøy og moderne metoder for datafangst i felt mener man det er tilstrekkelig å øke rammen med 0,7 millioner kroner for å følge opp dette.

Det er også lagt inn en forutsetning om at gebyret for feilparkering skal øke i løpet av 2016, med helårseffekt i 2017. Dette gebyret har vært uendret i en årrekke, og utgjør nå så lite at incentivet for å unngå feilparkering er minimal.

4.6 Tilpasninger

Trondheim kommune har i løpet av de siste årene vært gjennom en betydelig omstillingsprosess. I 2008 utgjorde momskompensasjonsordninger fra investeringer og avkastning fra Trondheim kommunes kraftfond 500 millioner kroner, noe som utgjorde 6,5 prosent av driftsinntektene. Dersom man skulle lagt samme prosentandel til grunn for budsjettet for 2014, skulle disse inntektene bidratt med 750 millioner kroner. I 2014 vil ikke momskompensasjonsordningen fra investeringer lenger bidra til å finansiere driftsbudsjettet. Da gjenstår det kun kraftfondet som vil bidra med om lag 122 millioner kroner i 2014. Tilpasningene har skjedd gradvis over tid og har medført at det stadig blir mindre midler til drift. Men samtidig er inntektssiden i budsjettet for 2014 langt mindre avhengig av usikre inntekter

sammenliknet med situasjonen i 2008. Kommunens investeringer blir også i mindre grad lånefinansiert, ettersom momskompensasjonen fra investeringene bidrar til finansiering av investeringene. På sikt bedrer det kommunens rammebetingelser.

På kostnadssiden har pensjonskostnadene økt betydelig, og som nevnt over har økningen i disse kostnadene medført en reell innstramming på 320 millioner kroner siden 2011

Et lavt rentenivå de siste årene har bidratt til å lette litt på omstillingene. Likevel har kommunen vært i en betydelig omstilling, noe som vil fortsette inn i neste planperiode.

Tabell 4-16 viser behovet for tilpasning. Behovet for midler øker mer enn tilgang på midler, og kommunen har dermed en ubalanse mellom tilgang på og behov for midler.

Tabell 4-16 Tilpasningsbehov. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Til fordeling drift	-219	-259	-384	-478
Behov for midler	290	446	617	738
Ubalanse	71	187	233	260

Ubalansen er på 71 millioner kroner i 2014, og øker til 260 millioner kroner i 2017. For å tilpasse budsjettet, foreslås flere grep gjennomført.

For det første legges det inn et generelt innsparingskrav på 0,3 prosent av driftsutgiftene hvert år direkte på enhetene. Denne gjennomføres ved at enhetene ikke får dekket lønnsglidningen som skjer på enhetsnivå, og at kompensasjonen for forventet prisvekst nedjusteres. Enhetene vil ikke få reduserte budsjetter som følge av sentrale tiltak som medfører effektiviseringer, som for eksempel ENØK-tiltak, gode innkjøpsavtaler, arbeidsmiljøtiltak og IT-investeringer. Det forutsettes at sentrale tiltak er et bidrag til enhetene slik at de klarer å gjennomføre den årlige generelle effektiviseringen.

Det foreslås å nedjustere lønnsreserven med 10 millioner kroner. Denne effekten kommer av at lønnsoppgjøret for 2013 ble rimeligere enn forventet, og de midler vi sparer i 2013, vil kunne trekkes inn i hele perioden 2014-2017. I sentralt budsjett er det avsatt midler fra 2015 til samhandlingsreformen. Imidlertid er det avsatt 15 millioner kroner i fond til ulike å dekke eventuelle merkostnader som følge av samhandlingsreformen, og det er derfor ikke som hensiktsmessig å ha ekstra midler i driftsbudsjettet i tillegg. Det foreslås også å redusere en sentral bevilgning knyttet til utredninger med 0,9 millioner kroner.

I gjeldende økonomiplan ligger det inne tiltak på tjenesteområdenes rammer som skal gi 62 millioner kroner i reduserte kostnader for 2014. Rådmannen har derfor forsøkt å skjerme tjenesteområdene for ytterligere tilpasninger. Det har likevel vært nødvendig å foreslå tilpasninger i budsjettet for 2014 og 2015, utover det som allerede ligger inne i gjeldende økonomiplan. Dette skyldes i hovedsak større økning i pensjonskostnader enn forutsatt. I budsjettet for 2014 må det derfor fremmes tiltak som skal gi 33 millioner kroner i reduserte kostnader/økte inntekter utover de 62 millioner kroner som ligger konsekvensjusteringen av økonomiplanen 2013-2016. De samlede tilpasningene for tjenesteområdene i 2014 blir dermed 95 millioner kroner, og øker med 81 millioner kroner i 2015.

Tabell 4-17 Forslag til tilpasninger. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Ubalanse	71	187	233	260
Generell effektivisering	-28	-56	-84	-112
Sentrale midler	-11	-16	-21	-21
Nye rammetilpasninger	-33	-114	-127	-127
Sum	0	0	0	0

Kravet til tilpasninger har rådmannen fordelt på tjenesteområdene. I utgangspunktet er et større beløp fordelt ut fra andel av driftsutgiftene. Deretter er kravene nedjustert ut fra en vurdering av tjenesteområdenes muligheter til å ta foreta tilpasninger, uten å komme i konflikt med politiske vedtak og innbyggernes rett til tjenester. Dette har medført at skole, barnehage og helse og omsorg har mindre tilpasningskrav enn andre områder. Barne- og familietjenesten er noe skjermet i 2014, men må gjennomføre tilpasninger på lik linje med andre områder fra 2015. Dette området har i tillegg en utfordring for å tilpasse aktiviteten til den vedtatte budsjetttrammen.

4.7 Investeringsutgifter og finansiering

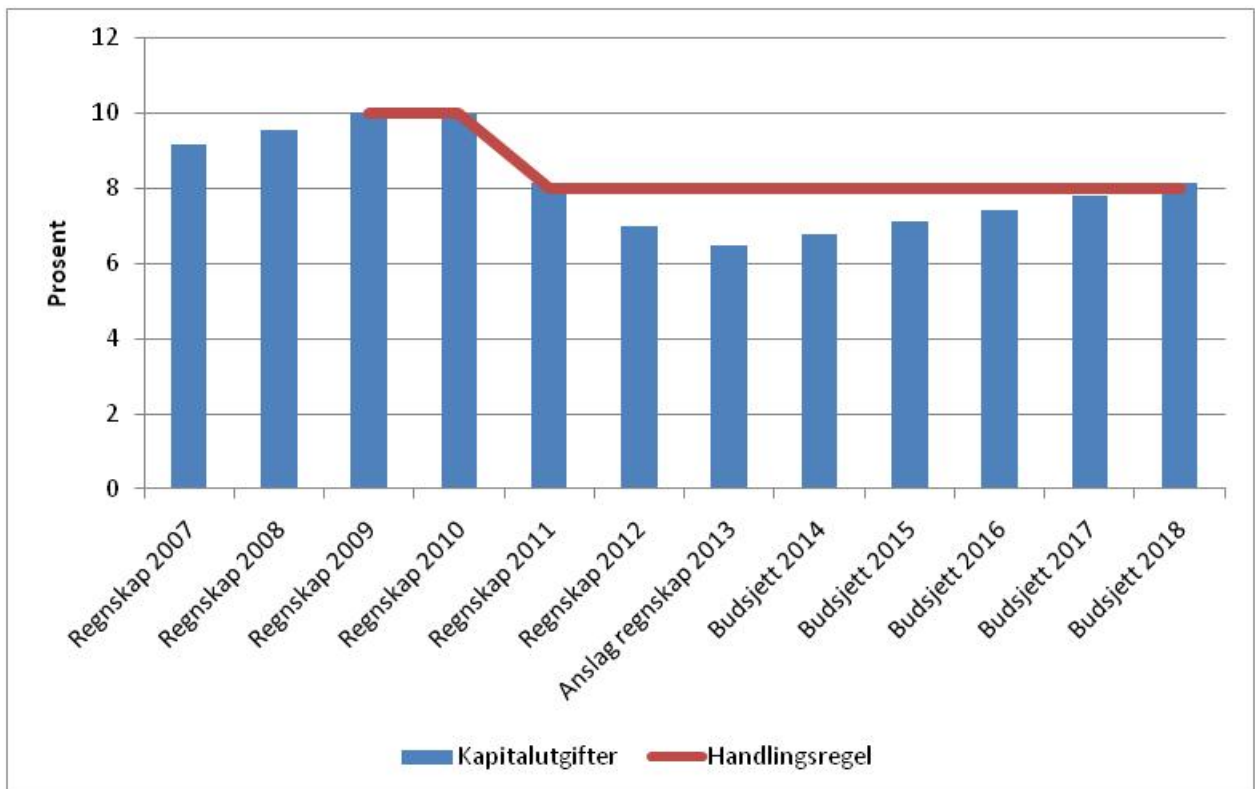
I dette avsnittet gis det en oversikt over alle investeringer i anleggsmidler i perioden 2014-2017, og finansieringen av disse. Avsnittet inneholder videre en beskrivelse av gjeldsutviklingen, og en gjennomgang av fordeling av investeringene mellom investeringer som belaster kommunens frie disponible inntekter, og investeringer som finansieres av eksterne midler. For en nærmere beskrivelse av de enkelte investeringsprosjektene, vises det til del 2 i budsjettet, der prosjektene omtales under hvert tjenesteområde.

4.7.1 Samlet oversikt over investering og finansiering

Det legges opp til å investere for 9,1 milliarder kroner i perioden 2014-2017. Det fører til et låneopptak på 5,5 milliarder kroner. Låneandelen utgjør litt under 60 prosent.

Handlingsregelen

Det er politisk vedtatt at gjeldsnivået i kommunen ikke skal føre til at renter og avdrag overstiger åtte prosent av de frie disponible inntektene. I planen som rådmannen legger opp til, anslås kapitalutgiftene å ligge litt i underkant av hva handlingsregelen for kapitalutgifter tillater, jf. Figur 4-5. Dette må bl.a. ses i sammenheng med at det til tross for et stort investeringsvolum, finnes flere prosjekter som det er for tidlig å innarbeide i investeringsopplegget (kunsthall, lokaler voksenopplæring, Leuthenhaven med flere) på nåværende tidspunkt, samt at det er betydelig usikkerhet i anslag for sluttkostnaden ved flere prosjekter.

Figur 4-5 Kapitalutgiftenes andel av disponible inntekter

Figuren viser at anslaget for kommunens kapitalutgifter i 2013 utgjør en relativt lav andel av de disponible inntektene. Dette har sammenheng med et svært lavt rentenivå i 2013, samt at låneopptak knyttet til investeringsprogrammet for 2013 har vært forskjøvet ut i tid. Utover i perioden vil effekten av økt gjeld og høyere rentenivå føre til at kapitalutgiftene utgjør en stadig høyere andel av de disponible inntektene. Det legges opp til at nivået stabiliseres rundt åtte prosent etter 2017.

Investeringer i anleggsmidler

Befolkningsveksten er den viktigste premisen når rådmannen legger fram sitt investeringsforslag. Befolkningsveksten innenfor barn i barnehage- og skolealder og økning i antall eldre binder opp knappe 40 prosent av investeringene.

Barnehageområdet opplever noe mindre press på å etablere nye barnehager, som følge av at veksten i antall barn i alderen 1-5 år er nedjustert. Investeringsvolumet opprettholdes likevel på omtrent samme nivå som før, ettersom kostnadene for bygging av nye barnehager har økt. Til sammen skal 791 millioner kroner benyttes til å etablere kommunale barnehager. Det forventes etablert 1561 barnehageplasser fram mot 2017. Mye av dette består av rehabiliteringsprosjekter og til å erstatte midlertidige barnehageplasser. Netto tilvekst av plasser er 817.

Investeringer til helse- og velferdsentra foreslås satt til 1,25 milliarder kroner. Helse- og velferdssenteret på Ladesletta vil være ferdigstilt i 2014. Det legges inn midler til Persaunet helse- og velferdssenter som forutsettes å stå ferdig i 2017. Det vil bli etablert helsevakt i Mauritz Hansensgt med 25 sengeplasser. Investeringene vil føre til at standarden på plassen vil øke, ettersom det forutsettes at den ufrivillige bruken av langtidsopphold på to-sengsrom skal opphøre.

Økningen innenfor skoleinvesteringene fra i fjor er videreført. Spongdal og Åsveien skole med fleridrettshaller ferdigstilles i henholdsvis 2014 og 2015. Det settes av midler til utbygging av Brundalen skole. Ved Lade skole planlegges riving og bygging ny skole. I tillegg settes det av midler for å etablere en ny skole øst i byen. Det settes også av betydelig med midler til rehabilitering og bygningsmessige tiltak.

Bevilgningene til kirker og kirkegårder knyttes hovedsakelig til etablering/rehabilitering av kirkegårder og rehabilitering av kirker. Rehabilitering av Steinmeyerorgelet nærmer seg sluttfasen, og sluttfinansiering legges inn i budsjettet.

Det samlede kostnadsanslaget for brannstasjonene er på 494 millioner kroner. Beløpet er uten merverdiavgift, ettersom prosjektet ikke kommer under regelverket for merverdiavgiftskompensasjon, men får refundert merverdiavgiften direkte. Det gjenstår å bevilge 176 millioner kroner. Dette legges inn i 2014, med en sluttbevilgning på 11 millioner kroner i 2015.

I perioden videreføres satsingen på å bedre det kommunale boligtilbudet. Det er lagt inn 77 nye utleieboliger og 189 nye kategoriboliger i planen. Dette inkluderer omsorgsboliger tilknyttet nye helse- og velferdssentra. Det er også lagt inn midler til 69 erstatningsboliger. I tillegg legges det inn midler til oppgradering og brannsikring av eldre boliger. Til sammen foreslås å benytte 858 millioner kroner til boliger i perioden. Kapitalkostnadene for de nye boligene forutsettes dekket via husleie. Det forventes at husleiene for alle utleieboliger må økes med om lag fire prosent utover vanlig prisregulering (KPI) for å dekke de økte kapitalkostnadene som følger av investeringene.

Investeringene innenfor vann, avløp og renovasjon utgjør til sammen 1 750 millioner kroner. Kapitalkostnadene for dette skal dekkes via gebyrer.

Prosjekt renere havn ligger inne med et kostnadsanslag på 170 millioner kroner. Det er forutsatt at eksterne tilskudd skal dekke 113 millioner kroner av kostnaden. Resten finansieres av kommunen.

Kostnadsanslaget for rehabilitering av torget er 166 millioner kroner, av dette må 146 millioner kroner bevilges i perioden 2014-2016. Det forutsettes at eksterne midler dekker 89 millioner kroner av investeringsutgiftene.

Rådmannen foreslår å bevilge 35 millioner kroner til Leangen hurtigløpsbane. Anlegget vil også inneholde to kunstgressflater.

Det er lagt inn 46 millioner kroner til kunstnerisk utsmykking i perioden. Det utgjør 1,25 prosent av de bykassefinansierte investeringene.

Rådmannen foreslår å bevilge 286 millioner kroner til IT-investeringer i perioden 2014-2017. I tillegg kommer 52 millioner kroner til velferdsteknologi. Dette er en betydelig økning i forhold til tidligere, og er nødvendig for at kommunens IT-verktøy skal holde et tilfredsstillende nivå. Satsingen skal bidra til at kommunens medarbeidere kan jobbe effektivt, og gjøre kommunens tjenester lettere tilgjengelig for innbyggerne.

Kommunen erverver hvert år betydelige arealer som tilrettelegges til bolig- og næringsformål. I planperioden legges det inn 1 211 millioner kroner til nye erverv. Disse investeringene finansieres med grunneiertilskudd etter hvert som områdene selges videre til aktuelle utbyggere.

Tomter til formålsbygg

I [bystyresak 130/13](#) om strategi for erverv og finansiering av tomter er det skissert et behov for å erverve 118 dekar fram mot 2016. Konkret vil dette bestå av "kruskajordet" på om lag 40 dekar, og kjøp av barnehagetomter på anslagsvis 20 dekar. I tillegg legges det opp til generell erverv av om lag 10 dekar hvert år. Erverv av tomter til barnehager lånefinansieres, resten finansieres med bruk av ubundet investeringsfond, samt midler fra TKK som settes av på disposisjonsfond.

I investeringsforslaget ligger det også kostnader til erverv av tomter knyttet til helsevakt i Mauritz Hansensgt, Risvolla-prosjektene, etablering av skole på Brøset og erverv av areal til friluftformål.

De samlede tomteerverv fram mot 2016 forventes å være i tråd med intensjonene i saken om tomteerverv. For 2017 skal det i følge planen erverves tomter for 100 dekar. Hvordan dette skal gjennomføres vil rådmannen komme tilbake til i neste års økonomiplan.

Rådmannen vil også komme tilbake til hvordan man skal framstille tomteervervene knyttet til formålsbygg. I dette budsjettforslaget finner man en del tomteerverv i de ulike investeringstiltakene, samtidig som mesteparten av ervervene ligger samlet under "bolig og næring/eierskap". I neste økonomiplan vil dette bli framstilt mer samlet.

I tabellen under vises en samlet oversikt over forslaget til investeringer i 2014-2017.

Tabell 4-18 Forslag til investeringer. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017	Sum 2014-2017
Skole	400	367	317	407	1 491
Barnehage	235	178	203	176	791
HV	228	392	493	186	1 263
BFT	9	9	5	25	48
Bolig	255	256	202	144	858
Diverse eiendom	20	12	12	12	56
Bolig- og næring/Eierskap	388	431	358	297	1 474
Avfall	29	20	15	15	79
Brannstasjoner	165	11			176
Bydrift	5	5	5	5	20
Byplan - torget	50	65	31		146
Miljøenheten-renere havn	10	86	74		170
Miljøpakken	14	14	14	14	55
Veg	19	16	16	20	71
Vann	271	219	254	141	884
Avløp	215	193	168	212	787
Analysesenteret, utstyr	2	2	2	2	8
Grønt	15	4	5	6	30
Idrett	54	5	5	5	69
Kultur	16	17	17	13	63
Kirker og kirkegårder	114	67	44	44	268
IT og post/byarkiv	81	68	70	68	289
Sum investeringer i anleggsmidler	2 595	2 435	2 273	1 791	9 094

Investeringsutgiftene i 2014 er på knappe 2,6 milliarder kroner. Det forventes at investeringsutgiftene i de neste årene reduseres. Det er nødvendig å redusere investeringsutgiftene i planperioden, ettersom rentenivået forventes å øke. For å holde handlingsregelen må derfor investeringsutgiftene og det påfølgende låneopptaket reduseres. Samlet sett foreslås investeringer for 9,1 milliarder kroner i perioden.

Finansiering

Hovedkilden til å finansiere investeringene er økte låneopptak. Låneandelen ligger på litt over 60 prosent. Momskompensasjonen inngår nå i sin helhet som en finansiering av investeringene. Disse refusjonsinntektene utgjør 260 millioner kroner i 2014, og totalt sett 909 millioner kroner i hele planperioden.

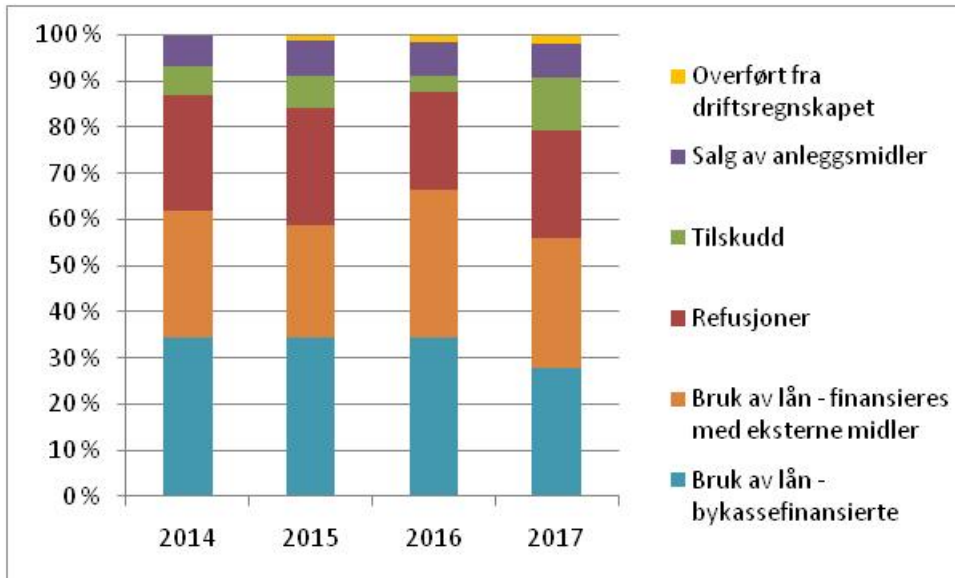
Tabell 4-19 Finansiering av investeringer. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017	Sum 2014-2017
Bruk av lån - finansiert av eksterne midler	718	592	727	500	2 537
Bruk av lån - bykassefinansierte	892	836	779	500	2 951
Salg av anleggsmidler	179	187	171	132	669
Tilskudd	159	165	77	208	609
Refusjoner	648	622	488	418	2 175
Overført fra driftsregnskapet		32	32	32	96
Sum finansiering	2 595	2 435	2 273	1 791	9 094

Det legges opp til salg av eiendeler for 669 millioner kroner. Dette består av salg av boliger som inngår i finansiering av kjøp av nye boliger(erstatningsboliger), salg av gamle brannstasjoner og salg av bolig- og næringseiendommer.

Tilskuddene er for det meste knyttet opp mot tilskudd til sykehjem og boliger. Men også tilskudd fra Miljødirektoratet til renere havn og tilskudd fra private til Torvet utgjør en stor andel.

Refusjoner består for en stor del av momskompensasjonen, og utgjør 260 millioner kroner i 2014, totalt sett 909 millioner kroner i hele planperioden. Resten av refusjonene er knyttet til grunneiertilskudd, anleggsbidragsmodellen, METRO vann og refusjoner fra forskuttering av Osloveien tunnel.

Figur 4-6 Fordeling av finansieringskilder

Gjeldsutvikling

Som en følge av investeringstakten forventes kommunens lån å øke med 3,7 milliarder kroner i økonomiplanperioden. Tabell 4-20 viser forventet utvikling i gjeldsnivå, låneopptak og avdrag.

Tabell 4-20 Utvikling i lånevolum, løpende priser. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Gjeld til investeringsformål per 1.1	11 884	13 097	14 089	15 125
Nye lån	1 609	1 428	1 506	1 000
Avdrag	394	437	470	504
Gjeld til investeringsformål per 31.12	13 097	14 089	15 125	15 621
Gjennomsnittlig avdragstid	30 år	30 år	30 år	30 år

Rådmannen legger til grunn at kommunens lån har 30 års løpetid. Avdragene øker i takt med økt gjeld. Avdragene beregnes ut fra forventet lånestørrelse ved inngang til året.

4.7.2 Eksternfinansierte låneopptak

Tabell 4-21 fremstiller lån som kommunen må ta opp knyttet til eksternfinansierte investeringer, men som skal dekkes uten bruk av kommunens frie disponible inntekter.

Tabell 4-21 Eksternfinansierte låneopptak. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Gebyrfinansierte lån (VARFS)	-476	-415	-427	-363
Husleiefinansierte lån:				
Omsorgsboliger Persaunet			-1	-44
Boliger	-124	-164	-54	-71
Maritz Hansensgt			-127	
Brannstasjoner	-42	-2		
Flyktningeboliger	-3	-3		
Lån som fører til lavere driftsutgifter:				
Opphør leide barnehager	-26	-20	-11	-14
Sum	-671	-604	-620	-492

Låneopptak til VARFS-investeringene inngår i beregningsgrunnlaget når gebyrene for disse tjenestene skal fastsettes. Disse låneopptakene belastes således Trondheim kommunes innbyggere, men ikke kommunens frie disponible inntekter. Det samme gjelder investeringene knyttet til boliger, der de økte kapitalkostnadene må dekkes inn via husleien. En del av låneopptaket ved Mauritz Hansensgt skal dekkes inn med husleie fra St. Olavs hospital som skal benytte deler av bygget.

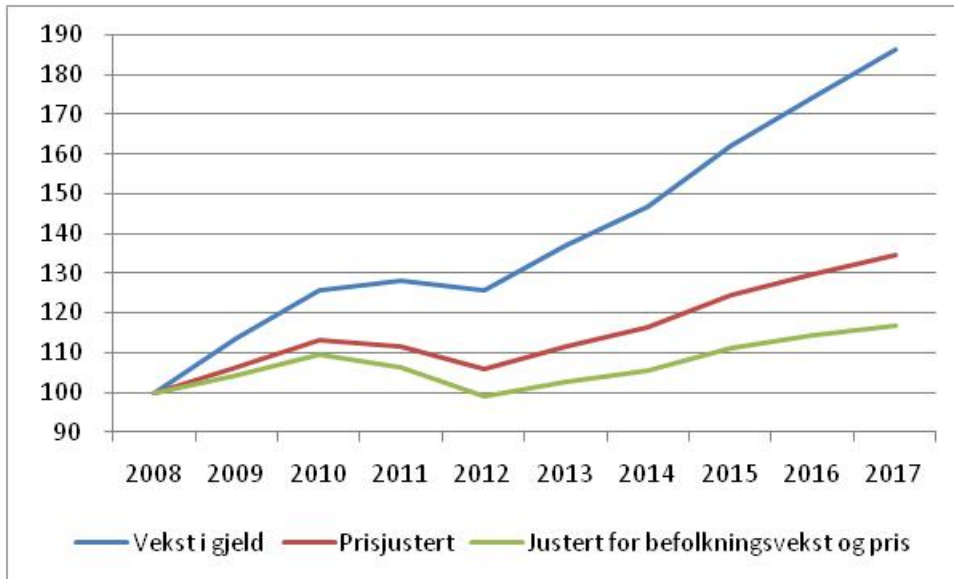
4.7.3 Bykassefinansierte låneopptak

Lån til investeringsformål kan deles i to kategorier, eksternfinansierte lån og lån som belastes bykassen. Tabell 4-22 viser at kommunen forventes å ha en samlet gjeld på 11 884 millioner kroner inngangen til 2014, og av dette anslås 7 520 millioner kroner å belaste bykassen. Verdien av kraftfondet vil på samme tidspunkt være på 6,4 milliarder kroner. Samlet renteeksponering for kommunens bykassefinansierte gjeld er dermed liten.

Tabell 4-22 Sammensetning av gjeld. Beløp i millioner kroner, løpende kroner

Sammensetning av gjeld	1.1.2014	1.1.2015	1.1.2016	1.1.2017	1.1.2018
Sum gjeld til investeringsformål	11 884	13 097	14 089	15 125	15 621
Herav gjeld til VARFS	1 748	2 135	2 449	2 761	3 000
Herav gjeld knyttet til rentekompensasjonsordningene	1 333	1 424	1 415	1 337	1 257
Herav gjeld som finansieres av husleie	1 283	1 395	1 471	1 546	1 619
Herav gjeld knyttet til annet selvfinansierende inv.		54	72	203	253
Gjeld som belastes bykassen	7 520	8 089	8 681	9 298	9 492

I perioden fram mot 1.1.2018 øker den samlede gjelden nominelt med 3,7 milliarder kroner, mens gjelden som belaster bykassen vokser med 1,9 milliarder kroner. Det antas at kraftfondet vil vokse med om lag 0,6 milliarder kroner i samme perioden. Bykassens netto renteeksponering øker derfor i perioden.

Figur 4-7 Gjeldsutvikling i perioden 2008 – 2017. 2008=100

Figur 4-7 viser kommunens samlede gjeldsutvikling fra 2008 og fram til 2017, indeksert til 100 i 2008. Den blå grafen viser gjeldsveksten i løpende priser. Den røde grafen viser gjeldsutviklingen i faste 2014-priser, mens den grønne grafen viser gjeldsutviklingen i faste 2014-priser per innbygger.

Som man ser var gjelden pr innbygger målt i faste priser den samme i 2012 som i 2008. Etter 2012 har gjelden pr innbygger vokst med om lag 16 prosent. Den meste av denne økningen kan man knytte til eksterntfinansiert gjeld. Som Tabell 4-23 viser vokser den samlede gjelden med 5 700 kroner pr innbygger, mens gjelden utenom eksterntfinansiert gjeld vokser med 1 600 kroner pr innbygger.

Tabell 4-23 Gjeldsutvikling i faste 2014-priser målt per innbygger

	2013	2014	2015	2016	2017
Gjeld per innbygger pr 31.12	65 244	68 682	70 595	72 423	71 515
Gjeld per innbygger korrigeret for eksterntfinansierte lån	41 285	42 419	43 500	44 426	43 456

Tabellen viser anslått utvikling i lån til investeringsformål per innbygger i økonomiplanperioden. Første linje i tabellen viser lån til investeringsformål, mens siste linje i tabellen viser forventet utvikling i investeringslån per innbygger når lån knyttet til VARFS-sektoren, rentekompensasjonsordningene, husleie og andre selvfinansierende investeringer utelates. Handlingsregelen tar høyde for endringer i priser, eksterntfinansiert gjeld og forventet befolkningsvekst. Som man ser øker gjelden pr innbygger noe i perioden. Denne økningen harmonerer med at det foreslåtte investeringsnivået medfører at man i slutten av perioden når handlingsregelens øvre grense.

4.7.4 Videre utlån

Rådmannens forslag til låneopptak knyttet til investeringer i Trondheim parkering vises i Tabell 4-24. Renter og avdrag dekkes av Trondheim parkering KF.

Tabell 4-24 Budsjettert låneopptak Trondheim parkering KF. Beløp i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Trondheim parkering KF	17,9	160,0	232,0	44,0

4.7.5 Startlånsordningen

Etter flere år med betydelig vekst i utlånsvolumene, ser vi nå en nedgang i utlånsvolumene. Rådmannen legger til grunn et lånerammebehov til startlån på inntil 300 millioner kroner. Dette er 50 millioner kroner lavere enn nivået i 2013. Kommunen har samlet sett utlån knyttet til ordningen på 1,2 milliarder

kroner. Rådmannen vil komme tilbake til en politisk sak hvis det viser seg at det ikke er tilstrekkelige lånemidler i 2014.

Departementet har lagt ut en ny forskrift vedrørende startlån på høring vedrørende innstramminger i startlånsordningen. Hvis denne blir vedtatt i sin foreslåtte form, er det forventet ytterligere nedgang i utlånsvolum. Dette fordi førstegangsetablerere som mangler egenkapital, og som er i stand til å spare opp denne selv, ikke vil være en del av målgruppen i den nye ordningen.

4.7.6 Samlet oversikt over finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet
Investeringsbudsjettet inneholder i hovedsak transaksjoner i tilknytning til investeringer i anleggsmidler. Men også avdrag og låneopptak knyttet til videre utlån og startlån ligger i investeringsbudsjettet. Også transaksjoner i forbindelse med kraftfondet budsjetteres her. I TKKs portefølje av anleggsobligasjoner budsjetteres det i 2014 med avdrag og hovedstolsforfall på til sammen 203 millioner kroner. Det budsjetteres videre med at TKK investerer i nye anleggsobligasjoner for til sammen 300 millioner kroner. Budsjettet netto tilgang i TKKs anleggsportefølje er dermed 97 millioner kroner. Tilførselen av KPI på 159 millioner kroner for å opprettholde realverdien i kraftfondet skal også plasseres i nye investeringer i 2014.

Tabell 4-25 Investeringer og finansiering. Tall i millioner 2014 kroner. Inntekter med negativt fortegn

	2014			Sum
	Anleggsmidler	Startlån/ videre utlån	Kraftfondet	
Investeringer i anleggsmidler	2 595			2 595
Utlån og forskutteringer	2	318	300	620
Avdrag på lån		64		64
Avsetninger			159	159
Sum finansieringsbehov	2 597	382	459	3 438
Finansiering:				
Bruk av lånemidler	-1 609	-318		-1 927
Salg av anleggsmidler	-179		-200	-379
Tilskudd	-158			-158
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-649	-64	-3	-715
Andre inntekter				
Overført fra driftsregnskapet	-2		-159	-161
Bruk av tidligere års udisponert				
Bruk av avsetninger			-97	-97
Sum finansiering	-2 597	-382	-459	-3 438

5 Tilleggsbevilgninger og diverse bykasseutgifter

Her budsjetteres sentrale utgifter og inntekter som ikke direkte vedrører enheter eller tjenesteområder. I tillegg settes det av midler for å kompensere for lønnsoppgjøret.

5.1 Budsjettforutsetninger

Forutsetninger om lønns- og prisvekst

Lønns- og prisveksten for 2014 er basert på regjeringens forslag til statsbudsjett og er forutsatt som følgende:

- Lønnsvekst 3,5 prosent
- Prisveksten 2,0 prosent
- Deflator²² på 3,0 prosent

I budsjettet bruker rådmannen en lavere sats for å lønns- og prisjustere utgiftssiden, som et ledd i en generell effektivisering som enhetene må tilpasse seg. Den lønns- og prisveksten som legges til grunn i kompensasjon til enhetene er som følger av effektiviseringskravet:

- Lønnsvekst 3,2 prosent
- Prisvekst 1,3 prosent
- Deflator 2,55 prosent

Energi unntas prisstigning, ettersom det er inngått avtaler på faste priser for energi i 2014.

Inntektsforutsetninger

- Vekst i frie inntekter som foreslått i statsbudsjettet for 2014
- Skatteinntangen i Trondheim kommune forutsettes å vokse med ett prosentpoeng mer enn i landet for øvrig
- Takstgrunnlaget for eiendomsskatt skrives opp med ti prosent med virkning fra og med 2014. Promillesatsen settes til 5,3 i 2014
- Årlig økning i eiendomsskattesatsen med 0,1 prosent for å opprettholde realverdien av eiendomsskatten

Pensjonspremie og arbeidsgiveravgift

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent. Pensjonspremien til Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) som belastes enhetene er som før på 10,85 prosent. Den ordinære pensjonspremien for ansatte er på 9,1 prosent. Differansen på 1,75 prosentpoeng dekker deler av reguleringspremien. Resten av reguleringspremien budsjetteres sentralt. Det er budsjettet med en reguleringspremie i 2014 til TKP på 317 millioner kroner. Dette er en fordobling sammenliknet med 2013.

I tilskuddsatsen til de private barnehagene inngår forventet innbetalt pensjonspremie. På grunn av økningen i reguleringspremie må satsen økes i 2014. Denne kostnaden er beregnet til 15 millioner kroner.

Kommunens sykepleiere er innmeldt i Kommunal landspensjonskasse (KLP). Arbeidsgivers andel av pensjonspremien forventes å bli på 8,43 prosent i 2014. Dette er en økning på 0,33 prosentpoeng, og vil føre til en økning av innbetalte premier på 1,5 millioner kroner.

²² Deflator er et uttrykk for veid samlet lønns- og prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før.

Lærerne er innmeldt i Statens pensjonskasse (SPK). For 2014 vil pensjonspremien øke til 12,25 prosent. Økningen er på 0,82 prosentpoeng og gir økte pensjonspremier på 8,5 millioner kroner.

Økningen i premieinnbetalingene til SPK og KLP og økte kostnader til de private barnehagene budsjetteres sentralt, og blir fordelt i forbindelse med utarbeidelse av enhetsbudsjettene.

I beregningene av kommunens pensjonskostnader har Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) fastsatt en lønnsrealrente for 2014 på én prosent. Dette er en nedgang sammenliknet med 2013. Denne nedgangen fører til at rentenivået bidrar til å dekke mindre av kostnadsveksten på pensjonsutgiftene som følge av lønnsreguleringer, og gir betydelige negative økonomiske konsekvenser for Trondheim kommune.

Låneopptak og renteforutsetninger

Tabell 5-1 iser Norges Banks prognose for styringsrenten. Fra denne har rådmannen avledet sin renteprognose tilknyttet kommunens bankinnskudd, VARFS-inntekter, rentekompensasjon og nye lån²³. I tillegg kommer rentenivået på eksisterende fastrentelån, som naturlig nok påvirker låneporteføljens gjennomsnittlige rentenivå i årene fremover. Disse rentesatsene ligger til grunn ved beregning av kommunens budsjetterte renteinntekter og renteutgifter i perioden 2014 – 2017.

Tabell 5-1 Budsjettert rentenivå. Prosent

	2013 ²⁴	2014	2015	2016	2017
Prognose styringsrente (Norges Bank) ²⁵	1,50	1,46	1,95	2,49	-
Budsjettert rente på bankinnskudd	3,05	3,74	4,63	5,30	5,81
Budsjettert rente på VARFS-inntekter	2,57	3,00	3,50	4,00	4,50
Budsjettert rente, rentekompensasjonsordningene	2,12	2,53	3,42	4,09	4,60
Budsjettert flytende rente på nye lån	2,05	2,93	3,82	4,49	5,00
Budsjettert fast rente på nye lån	3,40	3,93	4,82	5,49	6,00
Rente på eksisterende fastrentelån	4,56	4,53	4,35	4,14	3,93
Budsjettert gjennomsnittlig rente i låneporteføljen	3,60	3,74	4,10	4,44	4,79

Renteberegningen som ligger til grunn for husleie og for byggelånsrenter skal baseres på den budsjetterte gjennomsnittlige renten i låneporteføljen.

5.2 Tilleggsbevilgninger

Lønnsoppjøret kompenseres til enhetene fullt ut. Det er beregnet at effekten av lønnsoppjøret fra 2013 i forhandlingskapittel 4 gir et overheng inn i 2014 på 0,4 prosent. Overhengen er fordelt på tjenesteområdenes rammer. Den forventede kostnadsveksten som følge av nytt lønnsoppgjør for 2014 settes av sentralt og er beregnet til 140 millioner kroner.

I tillegg settes det av 10,5 millioner kroner til kompensasjon for lønnsoppjøret i 2013 for forhandlingskapittel 3 og 5 for 2013.

Enheter innenfor eksternfinansierte områder får dekket lønnsoppjøret via gebyrer eller husleie. Det er heller ikke satt av midler på dette kapitlet til dekning av lønnsveksten hos kommunale foretak og interkommunale selskap. Disse får sine overføringer justert med lønns- og prisvekst via kommunal deflator, eller de må dekke inn slike kostnader med økte inntekter.

²³ Utgangspunktet er Norges Banks hovedprognose tillagt to standardavvik, noe som er godt innenfor det utfallsrommet Norges Bank angir. Rådmannen tar dermed høyde for prognosens usikkerhet. Dette gir noe høyere prognostiserte renter, både på utgifts- og inntektssiden.

²⁴ Faktisk gjennomsnittlig rente i perioden januar-september 2013

²⁵ Norges Bank utarbeider ingen prognose for 2017. Rådmannens anslag for fast og flytende rente er et punktanslag, som legger til grunn en normalisering av rentenivået.

Det budsjetteres med en driftsbuffer på ti millioner kroner. Denne bufferen kan benyttes for å erstatte svikt i inntekter, eller for å finansiere uforutsette økte kostnader.

Tabell 5-2 Tilleggsbevilgninger

	2014
Lønnskompensasjon 2013 kap 3 og 5	10,5
Nytt oppgjør 2014 kap 3, 4 og 5	140,0
Udisponerte midler - driftsbuffer	10,0
Sum avsatt tilleggsbevilgningskonto	160,5

5.3 Sentralt plasserte bevilgninger

En del midler er plassert sentralt, mesteparten av dette er knyttet til pensjon. Men noen av midlene er plassert her foreløpig, inntil de senere fordelt ut på tjenesteområdene.

Tabell 5-3 Oversikt over pensjonskostnader og andre utgifter og inntekter. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Pensjonskostnader				
AFP, inkludert bevilgningspensjoner	63,0	64,9	66,6	68,1
Økte premiesatser KLP/SPK	10,0	10,0	10,0	10,0
Innbetalte reguleringspremier KLP/TKP	331,9	191,9	327,1	166,3
Rentegarantipremie	16,0	15,5	15,0	14,5
Dekning reguleringspremie private	25,0	10,0	25,0	10,0
Premieavvik	-282,1	-96,9	-188,5	-12,7
Amortisering tidligere års premieavvik	143,0	164,6	168,8	181,7
Egenkapitalinskudd KLP	2,2	2,2	2,2	2,2
Husleie TKP	17,0	17,0	17,0	17,0
Sum sentrale pensjonskostnader	326,4	379,2	443,2	457,1
Andre formål				
Utredninger	1,1	1,1	1,1	1,1
Folkehelse	1,0	1,0	1,0	1,0
Egenandel kommunale forsikringer	8,0	8,0	8,0	8,0
Feriepenger av sykepenger	-24,3	-24,3	-24,3	-24,3
Sum	312,2	365,0	429,0	442,9

Pensjonskostnader

Budsjetterte utgifter til avtalefestet førtidspensjon (AFP) øker med fire millioner kroner som følge av at det er flere arbeidstakere som går inn i denne ordningen, enn det som går ut av ordningen. Likevel er tendensen i de siste årene at andelen som tar ut AFP er synkende. Det forventes at andelen fortsatt vil synke.

Statens pensjonskasse (SPK) og kommunal pensjonskasse (KLP) har varslet økte premiesatser for 2014. Også reguleringspremien i KLP og i TKP er forventet å øke betydelig neste år, på grunn av forventet store datolønstilllegg neste år. I tillegg ventes økning i rentegarantipremien som følge av at redusert langsiktig rentenivå øker risikoen knyttet til den garanterte minimumsavkastningen i selskapene. Samlet øker premieinnbetalingene med 160 millioner kroner. Økte pensjonspremier, gitt konstante pensjonskostnader, gir kun økt premieavvik. Men forutsetningene for beregning av pensjonskostnad er strammet til, slik at premieavviket for 2014 forventes å øke med knappe 100 millioner kroner. Nettoeffekten av dette gir merkostnader på 60 millioner kroner.

Rådmannen har som målsetting at antall uføre skal reduseres i 2014 og i årene framover. Dette vil gi reduserte premier. Effekten av dette er vanskelig å anslå, men rådmannen har lagt inn en forventet besparelse på 5 millioner kroner. Det vil også bli vurdert om kostnadene for uførepensjonister og AFP

pensjonister i større grad skal belastes enhetene. Dette må ses på som strukturelle tiltak som vil kunne gi ytterligere nedgang i premiene på sikt.

Premieavvik som har oppstått skal betales tilbake. Pr 31. desember 2013 forventes de samlede premieavvikene å være på 1,3 milliarder kroner. Det settes av 143 millioner kroner i 2014 for å redusere dette, noe som er en økning på 10 millioner kroner.

Som følge av økt reguleringspremie i 2014 må overføringene til de private barnehagene og private sykehjem øke neste år. Disse institusjonene får dekket innbetalt premie, og ikke kostnadsførte pensjonskostnader. Det må settes av 25 millioner kroner for å dekke dette i 2014. Beløpene forventes å reduseres i 2015 som følge av forventet lavere datolønnsvekst i år med mellomoppgjør.

I oktober 2013 skal bystyret behandle en sak om overføringer av eiendommer til TKP som egenkapitalinnskudd. Målet er å gjøre TKP bedre i stand til å oppnå en større avkastning av pensjonsmidlene, og bidra til å kapitalisere pensjonskassen tilstrekkelig i flere år fremover. Eiendomsoverføringene vil føre til at Trondheim kommune må betale husleie for de byggene som overføres. Det settes av 17 millioner kroner til dette i 2014. Tidligere budsjettert egenkapitalinnskudd til TKP kan reduseres med fem millioner kroner.

Samlet effekt av ovenstående gir 110 millioner kroner i økte kostnader knyttet til pensjonsområdet.

Andre formål

Rådmannen foreslår at det settes av midler til å foreta utredninger både av driftsmessig og investeringsmessig art. Dette er nødvendig for å utrede fremtidige mulige investeringsprosjekter, og for å finansiere utredninger som er nødvendige for å skaffe mer kunnskap om kommunen og kommunens innbyggere.

Det settes av en sentral bevilgningen til folkehelse og forebygging på én million kroner i planperioden. Midlene vil bli fordelt til konkrete tiltak i løpet av 2014.

Kommunens egenandel på eiendom og tingskader er fra 400 000 kroner. Ved en skade vil en utbetaling fra forsikringsselskapet først skje på beløp overskytende dette beløpet, mens det resterende dekkes sentralt fratrukket en intern egenandel på 25 000 kroner, som enhetene må dekke selv. For å finansiere den sentrale egenandelen, settes det av åtte millioner kroner.

6 Eiendomsskatt, gebyrer og egenbetalinger

Rådmannen foreslår endringer i eiendomsskatt, gebyrer, kontingenter og egenbetalinger i 2014. Forslagene presenteres under. I kapitlet ligger også beregninger som illustrerer hvordan endringene vil kunne slå ut for en husstand.

En oversikt over gjeldende gebyrer, avgifter, kontingenter og egenbetalinger er tilgjengelig på kommunens nettsider:

<http://www.trondheim.kommune.no/betalingssatser>

6.1 Eiendomsskatt

I 2012 benyttet seks av de ti største kommunene eiendomsskatt som inntektskilde. Blant kommunene som benyttet eiendomsskatt varierte den generelle eiendomsskattesatsen fra to promille i Stavanger til sju promille i Fredrikstad. Skattebeløpet for en enebolig på 120 kvadratmeter varierte fra 1 600 kroner i Stavanger kommune til 5 100 kroner i Fredrikstad kommune.

Tabell 6-1 Eiendomsskatt 2012

	Eiendomsskattesats	Eiendomsskatt på en bolig på 120 m ²
Fredrikstad	7,0	5 100
Bærum	-	-
Oslo	-	-
Drammen	-	-
Kristiansand	6,4	7 000
Sandnes	-	-
Stavanger	2,0	1 600
Bergen	3,0	-
Trondheim	5,3	3 710
Tromsø	5,4	3 672

Trondheim kommune har i 2013 en eiendomsskattesats på 5,5 promille. Skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter er på 3 850 kroner.

Det er ti år siden sist det ble foretatt en omtaksering av eiendomsmassen i Trondheim kommune. Som vedtatt i handlings- og økonomiplanen for 2013-2016 økes eiendomsverdiene som inngår i skattegrunnlaget med ti prosent i 2014. Dette vil gi økt skattetrykk for innbyggerne. For å dempe skattetrykket noe foreslår rådmannen samtidig å redusere promillesatsen for eiendomsskatt fra 5,5 til 5,3 promille. Samlet sett innebærer endringen at skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter øker fra 3 850 kroner i 2013 til 4 346 kroner i 2014. Endringen er nærmere omtalt i kapittel 3.

6.2 Byutvikling

6.2.1 Gebyr- og avgiftsfinansierte områder

Gebyrfinansierte områder

Prisen på mange kommunale tjenester skal beregnes etter prinsippet om selvkost. Det betyr at kommunen ikke kan kreve mer i betaling enn hva det faktisk koster kommunen å tilby tjenesten. Dette gjelder renovasjon, vann- og avløp, slam, plan- og byggesaksbehandling, kart- og delingsforretning og feietjenester. For renovasjon er det et lovmessig krav om at selvkost skal danne grunnlaget for

innbyggernes gebyrer. For de andre tjenestene er det ikke pålagt med full kostnadsdekning, men selvkost er gitt som øverste ramme for gebyrinntektene.

Selvkostprinsippet som finansieringsmetode betyr at en selvkostkalkyle ligger til grunn for hva en tjeneste maksimalt kan prises med. Det finnes egne retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester. Det innebærer blant annet at kommunen må foreta en etterkalkulasjon av de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenestoområdene for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost.

Selvkostprinsippet må praktiseres over en tre- til femårs periode. Dette innebærer at et eventuelt overskudd innenfor en tjeneste fremføres et senere år ved å avsette til selvkostfond. Investeringer i anleggsmidler kan ikke finansieres av selvkostfondet.

Tabell 6-2 viser rådmannens forslag til endringer i gebyrer i 2014.

Tabell 6-2 Oversikt over foreslått endring i gebyrer for 2014

	Gjennomsnittlig endring fra 2013 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Avløpsgebyr	-5,0	-8,0
Vanngebyr	5,0	2,0
Renovasjonsgebyr	0,0	-3,0
Slamgebyr	0,0	-3,0
Feiegebyr	0,0	-3,0
Forurensningsgebyr	3,0	0,0
Gebyr for tilsyn og service av fyrkjeler	0,0	-3,0
Byggesaksgebyr	0,0	-3,0
Oppmålingsgebyr	5,0	2,0
Plangebyr	3,0	0,0

Avgiftsfinansierte områder

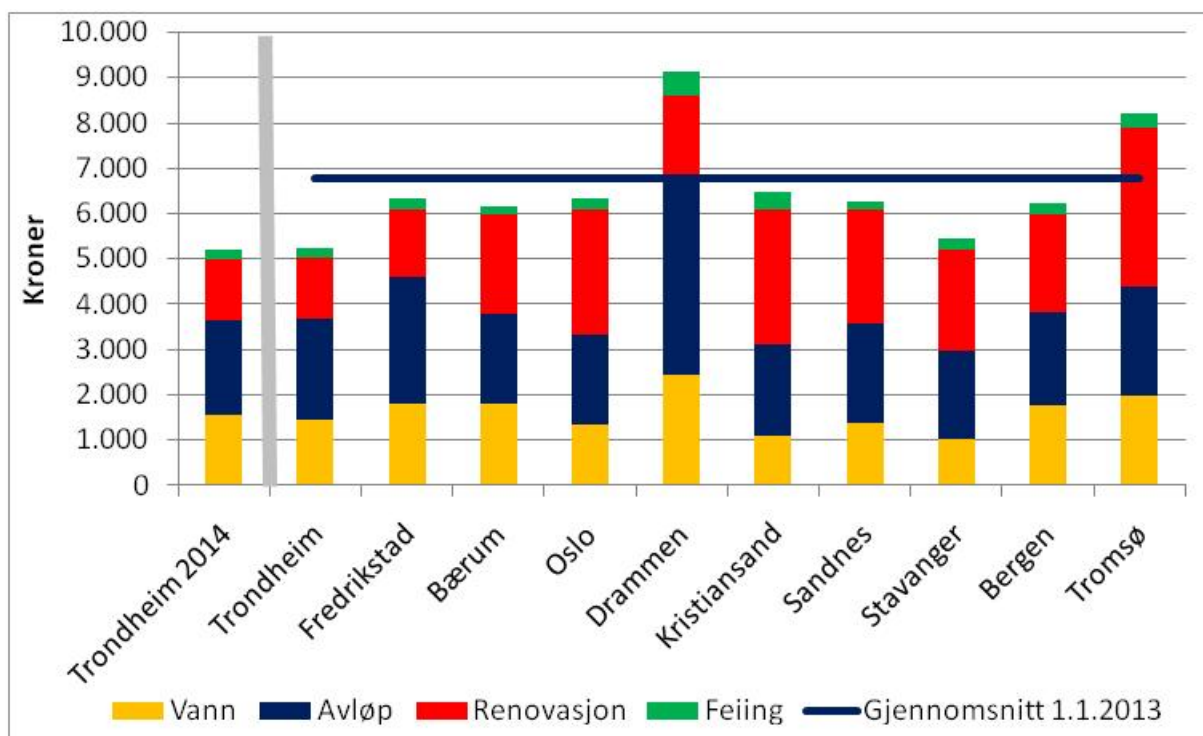
Tabell 6-3 viser rådmannens forslag til endring i avgifter i 2014.

Tabell 6-3 Oversikt over foreslått endring i avgifter for 2014

	Gjennomsnittlig endring fra 2013 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Kart- og plantjenester	3,0	0
Leie av offentlig grunn	3,0	0

6.2.2 Sammenligning med andre kommuner (VARF-gebyr)

Tabellen under viser hva innbyggerne i Trondheim og ASSS-kommunene må betale i årsgebyr til vann, avløp, renovasjon og feiing i 2013. Figuren viser at Trondheim har de laveste gebyrene blant ASSS-kommunene. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 5 228 i gebyr, er gjennomsnittet blant ASSS-kommunene (eksklusive Oslo) 6 783 kroner. Trondheim vil også ha et lavt gebyrnivå i 2014.

Figur 6-1 Oversikt over årsgebyr innen vann, avløp, avfall og feiing for ASSS-kommunene. KOSTRA-tall for 2012. Vil ta inn 2014-tall

6.3 Oppvekst og utdanning

Tabell 6-4 viser rådmannens forslag til endringer i kontingenter innenfor oppvekst og utdanning i 2014.

Tabell 6-4 Oversikt over foreslått endring i kontingent i 2014

	Gjennomsnittlig endring fra 2013 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Skolefritidsordning	3,0	0
Barnehage	1,3	-1,7
Kulturskolen	3,0	0

Brukerbetaling for skolefritidsordningen (SFO) per måned foreslås økt fra 2 405 til 2 480 kroner for heltidsplass, og fra 1 615 til 1 665 for halvtidsplass fra 1. januar 2014. Dette tilsvarer en økning i tråd med pris- og kostnadsveksten. Foreldrebetaling for heltidsplass i skolefritidsordningen ligger noe under gjennomsnittet for ASSS-kommunene i 2013.

Foreldrebetalingen i barnehager fastsettes av staten. I 2014 er foreldrebetalingen økt med 30 kroner per måned. Dette er en lavere økning enn lønns og prisvekst tilsier, og den reelle reduksjonen i prisen blir derfor 1,7 prosent i forhold til 2013.

Brukerbetaling i kulturskolen foreslås økt tilsvarende pris- og kostnadsveksten fra 3 295 kroner per plass per år til 3 395 kroner per plass per år fra 1. januar 2014.

Helse og velferd

Tabell 6-5 Tabellen under viser hvilke endringer rådmannen foreslår i egenbetalingene innenfor helse- og velferd i 2014.

Tabell 6-5 Oversikt over foreslått endring i egenbetalinger i 2014

	Gjennomsnittlig endring fra 2013 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Praktisk bistand i hjemmet ²⁶	3,0	0
Matombringning til hjemmeboende	3,0	0
Korttidsopphold i institusjon	Reguleres av forskrift	
Langtidsopphold i institusjon	Reguleres av forskrift	
Dagsenteropphold	Reguleres av forskrift	
Tilleggstjenester	3,0	0
Vaksinering	3,0	0
Helsefremmende opphold	3,0	0

Egenbetaling for opphold i institusjon er regulert i forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v. Forskriften gir regler for egenbetaling ved langtidsopphold og korttidsopphold i sykehjem og for dag- og nattopphold. Praktisk hjelp i hjemmet defineres til å være blant annet rengjøring. Det betales egenandel etter inntekt og for antall timer mottatt hjelp. Tidsforbruket rundes av til nærmeste halvtime. Det er fastsatt en maksimalsats per måned etter inntekt. Brukere som er tildelt kommunal trygghetsalarm betaler ingen egenandel.

6.4 Kultur, kirke og idrett

Tabellen under viser hvilke endringer rådmannen foreslår for leiepriser for idrettsanlegg i 2014.

Tabell 6-6 Oversikt over foreslått endring i kirkegårdssatser og leiepriser for idrettsanlegg i 2014

	Gjennomsnittlig endring fra 2013 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Leiepriser for idrettsanlegg	3,0	0,0

Leiepriser for idrettsanlegg

Det foretas en årlig prisjustering av utleiesatser. Dette omfatter leie av idrettsanlegg for arrangement og kommunale tjenester knyttet til disse, samfunnshus og billettpriser i Husebybadet. Prinsippene for kommunal utleie og prissetting er tidligere fastsatt gjennom bystyrevedtak, sak 67/10, behandlet 17. juni 2010.

Den generelle lønns- og prisveksten har vært og forventes å fortsatt være moderat, også innenfor dette området. Deflator på 3,0 prosent legges derfor til grunn for en gjennomsnittlig justering av prisene fra 1. januar 2014 for leie av kommunale idrettsanlegg, samfunnshus og Husebybadet. Gjeldende prinsipp og praksis for fri hall og baneleie i Trondheim kommune står fast.

Kirkegårdstakster

Av gravferdsloven § 21 fremgår følgende: "Avgifter for bruk av gravkapell, kremasjon og feste av grav fastsettes av kommunen etter forslag fra fellesrådet."

Forslag til takster for 2014 mottas fra Kirkelig fellesråd i november, og legges fram i egen sak til formannskapet i desember 2013.

6.5 Illustrasjonsberegninger

Det er foretatt illustrasjonsberegninger som viser hvor stor økning en familie med to barn vil få i gebyr- og brukerbetalingen i 2014. I beregningen er også effekten av eiendomsskatt inkludert.

²⁶ Statlig regulering for personer med inntekt under 2G.

I beregningene er følgende forutsetninger lagt til grunn:

- Familien har et hus som har et skattegrunnlag på 1,15 millioner kroner i 2014 (etter bunnfradrag på 0,5 millioner kroner). Boligen er på 150 kvadratmeter.
- Familien har ett barn med fulltids plass i barnehagen
- Familien har ett barn med heltids plass i SFO
- Familien har en elevplass i kulturskolen
- Vi forutsetter at familien har vannmåler og at stipulert forbruk er 125 m³. For renovasjon forutsettes bruk av tre beholdere på 140 liter.
- Det er lagt til grunn at øvrige endringer i gebyrer ikke får konsekvenser for familien.

Tabell 6-7 Illustrasjonsberegninger. Nominell økning i gebyrer og brukerbetaling for en familie med to barn. Tall i kroner

	2013	2014	Endring
Eiendomsskatt	5 500	6 095	595
Et barn i barnehage, full plass	19 223	19 470	248
Et barn i SFO, full plass	26 455	27 280	825
Et barn i kulturskolen	3 295	3 395	100
Årsgebyr renovasjon, vann, avløp og feiing ²⁷	6 136	6 095	-41
Samlet betaling i brukerbetaling og gebyrer	60 609	62 335	1 727

Når det tas hensyn til den generelle prisveksten i kommunesektoren, representerer endringen en reell nedgang på i underkant av 100 kroner.

²⁷ I figur 6-1 er gebyr eksklusive merverdiavgift. I tabell 6-7 er gebyr inklusive merverdiavgift.

Del 2 Forslag til budsjett og økonomi- plan fordelt på tjenesteområder

7 Barnehager

Regjeringen foreslår at flere barn skal få lovfestet rett til barnehageplass. Barnehagekapasiteten må tilpasses økende etterspørsel, både for barn som har rett til plass etter loven og vedtatte opptakskriterier i trondheimsbarnehagene. Samtidig foreslår rådmannen et løft for å erstatte de fleste midlertidige barnehagene med permanente løsninger.

Ved siden av utbygging og vekst, satses det på kompetanseheving og pedagogisk utviklingsarbeid. I planperioden skal det særlig arbeides med å styrke barnehagene som en arena for utvikling og læring, tiltak som sikrer barn og familier tidlig hjelp og støtte, opplevelse av kunst og kultur og økt bruk av digitale verktøy.

7.1 Innledning

I Trondheim går om lag 11 000 barn i alderen 0-5 år i barnehage, og vel 60 prosent av disse går i kommunale barnehager. Området reguleres gjennom Lov om barnehager (Barnehageloven) og Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringslova).

Kunnskapsdepartementet la våren 2013 fram en stortingsmelding om Framtidens barnehage. Meldingen viser vei for videre utvikling av barnehagene, og på flere forutsetninger som skal sikre høy og likeverdig kvalitet i alle barnehager og at alle barn får en god start i livet: Kunnskap om barnehagen, et tilgjengelig barnehagetilbud for alle, styring av barnehagesektoren, bemanning og barnegrupper, personalets kompetanse, barnehagens innhold og samarbeid internt og eksternt.

7.2 Status og utfordringer

7.2.1 KOSTRA- tall 2012

Tabell 7-1 Nøkkeltall barnehage

	2011	2012	Anslag 2013	Anslag for endring fra 2012 til 2013
Barn i trondheimsbarnehagene	10 817	10 991	11 041	50
Barn i kommunale barnehager	6 568	6 670	6 702	32
Barn i private barnehager	3 699	3 805	3 911	106
Barn i private familiebarnehager	533	494	428	- 66
Barn med spesialpedagogisk hjelp etter Opplæringslovas § 5-7	240	263	311	48

Ved utgangen av 2012 var det 10 991 barn i ordinære barnehager og familiebarnehager i Trondheim. Dette tilsvarer 95 prosent av barna i alderen 1-5 år, noe som gir den nest høyeste dekningsgraden i ASSS-kommunene etter Tromsø. Veksten i nye barnehageplasser var noe høyere i 2012 sammenlignet med 2011. Anslått tilvekst av nye plasser i 2013 er høyere enn veksten i antall barn.

Tabell 7-2 Sammenligning med ASSS- kommunene²⁸

	Trondheim 2011	Trondheim 2012	ASSS 2012
Dekningsgrad 1-5 år, i prosent	94,9	95,3	90,4
Dekningsgrad 1-2 år, i prosent	88,7	89,5 %	80,6
Dekningsgrad 3-5 år, i prosent	99,6	99,3	96,9
Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år, i prosent	80,0	80,0	69,4
Andel ansatte med barnehagelærerutdanning, fagutdanning eller annen pedagogisk utdanning, i prosent	45,5	47,7	38,2
Oppholdstimer per årsverk til basisdrift i kommunale barnehager	14 075	14 006	13 431

Trondheim har over flere år hatt høyest andel barnehagelærere og fagutdannede i kommunale og private barnehager i Trondheim av ASSS-kommunene. Oppholdstimer per årsverk til basisvirksomhet i kommunale barnehager er litt redusert fra i fjor, men ligger fortsatt blant de høyeste av ASSS-kommunene. Dette indikerer en lavere bemanningstetthet i barnehagene enn snittet for ASSS.

7.2.2 Barnehagedekning og opptak

Alle barn med lovfestet rett til barnehageplass fikk gjennom årets hovedopptak tilbud om plass i private eller kommunale barnehager fra 1. august 2013. Ved hovedopptaket ble det registrert 1 943 søknader for barn med lovfestet rett til plass. 1 344 av disse barna var født i tidsrommet 1. januar-31. august 2012. Dette utgjør om lag 83 prosent av antall barn i denne aldersgruppen. Det ble registrert 965 søknader om overflytting, og 715 fikk innvilget søknaden.

I september 2013 vedtok formannskapet et mål for årets suppleringsopptak om å tilby plass til alle søkere født før 31. desember 2012 i den måneden barnet fyller ett år. Tilbudet skal gis innenfor eksisterende kapasitet i kommunale barnehager, og i plasser som blir ledige i private barnehager i samme periode. I midten av september 2013 var det registrert 127 barn på venteliste. I tillegg kommer søkere som ønsker barnehageplass i 2014.

Rådmannen anslår at det i løpet av høsten er mulig å fristille 170 plasser i kommunale barnehager. I tillegg kommer plasser i private barnehager og plasser som sporadisk blir ledige som følge av at barn slutter eller flytter til andre kommuner. Til sammen utgjør dette 230-250 plasser som kan tilbys barn på venteliste og nye søkere. Rådmannen antar at denne kapasiteten vil dekke det resterende behovet for barnehageplasser for barn født 1.september-31. desember 2012 og barn født i 2013, som etter opptakskriteriene blir prioritert fordi de er søsken. Denne økningen er kostnadsberegnet til om lag fire millioner kroner i 2013 og 14 millioner kroner for perioden 1. januar-31. juli 2014.

7.2.3 Tilsyn og kvalitetssikring

Kommunens rolle som tilsynsmyndighet er hjemlet i Barnehageloven. Med utgangspunkt i sak [264/11](#), er det utarbeidet overordnet plan for systemrettet tilsyn. Systemrettet tilsyn omfatter lovlighetskontroll, barnehagebasert vurdering og ulike former for stedlige tilsyn.

Som en del av lovlighetskontrollen ble det gjennomført elektronisk tilsyn i desember 2012. Etterfølgende stedlige tilsyn har fokusert på årsplaner og samarbeidsutvalg/foreldreråd. Tilsynet viser at alle barnehagene har årsplaner, men det er avdekket at flere planer har mangler og at årsplanens form, innhold og omfang varierer. I tillegg til veiledning gjennom stedlige tilsyn i enkeltbarnehager, vurderes derfor tiltak på systemnivå gjennom felles mal for årsplan og/eller kompetansehevende tiltak.

Barnehagebasert vurdering gjennomføres hvert fjerde år, og sist ved årsskiftet 2010/2011 da temaet var *Barnehagen – et inkluderende fellesskap*. I tillegg til kontrollaspektet, er hensikten å bidra til økt

²⁸ ASSS = Aggregerte Styringsdata for Samarbeidende Storkommuner; består av Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Gjennomsnitt ASSS er eksklusive Oslo og Trondheim.

bevisstgjøring og kvalitetsutvikling i barnehagene. Vurderingen er fulgt opp med stedlige tilsyn årlig i omkring ti barnehager. I tillegg er det gjennomført tiltak for å heve ansattes kompetanse i forhold til psykisk helse og rus.

Veksten i antall barnehager gjør at tilsynsoppgaven krever stadig mer ressurser. Det føres tilsyn med til sammen 208 kommunale og private enheter. Hver barnehage skal ha stedlig tilsyn minimum hvert fjerde år. Dette gir 50-55 tilsynsbesøk hvert år. Rådmannen arbeider med å finne en god balanse mellom ressursbruk ved tilsynsbesøk, og ressurser til oppfølging av besøkene.

Det er en økende offentlig interesse for informasjon om kvaliteten på barnehagene og resultatene av ulike tilsyn. Offentliggjøring av planer og rapporter på kommunens hjemmeside viser hvordan tilsynsansvaret blir ivaretatt og hvordan det står til i sektoren, og bidrar til å sikre god kontroll med den informasjonen som blir offentliggjort. I samråd med barnehagestyrene publiseres rapporter fra stedlige tilsyn på barnehagenes hjemmesider, og barnehagene beskriver hvordan eventuelle avvik eller merknader følges opp.

7.2.4 Kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene

Kommunen har ansvar for å gi råd og veiledning til alle barnehager i kommunen. I Trondheim ivaretas dette blant annet gjennom et eget kvalitetsprogram for trondheimsbarnehagene. Statlige føringer og vedtatte mål i kommuneplanens samfunnsdel legger føringer for innholdet i programmet. Bystyrets vedtak om innhold og strategier følges opp gjennom årlige aktivitetsplaner for kompetanseutvikling.

Med fortsatt vekst i barnetallet og videre utbygging av sektoren, er det en stor oppgave å imøtekomme kompetansebehovet hos de ansatte. Områder som peker seg ut i forhold til videre opplæring er relasjonene mellom barn og mellom barn og voksne, og små barns tilknytning. Videre er det stort behov for kompetanse om fysisk miljø, og hvordan man styrker barns utvikling og læring innenfor rammen av lek og omsorg.

Barne- og ungdomsarbeidere og assistenter utgjør om lag to tredeler av bemanningen i barnehagene. I neste kvalitetsprogram 2015-2018 er det en hovedprioritering å gi denne yrkesgruppen et kompetanseløft.

Andelen menn og ansatte med flerkulturell bakgrunn er fortsatt lav i barnehagene. I 2013 har vi startet rekrutteringsprosjektet *Menn i barnehager*. Målet er å rekruttere flere menn, etter modell av prosjektet *Menn i helse*. I første omgang skal det rekrutteres 20 menn som skal følges opp i et utdanningsløp. Det er ansatt en prosjektleder for dette arbeidet.

Barns læring

Innenfor temaet barns læring er de tre prosjektene *BARN og Rom*, *BARN og IKT* og *Vurdering* vektlagt. Prosjektene har pågått siden 2011 og avsluttes i sin nåværende form i 2013. Videre er *Nettverk for likestilling og likeverd* og *Reggio Emilia-nettverket* videreført med prosjektmidler. Både prosjekt- og nettverksarbeid har bidratt til ny kunnskap, bedre systematikk og dokumentasjon av arbeidet i trondheimsbarnehagene, og det er stor interesse for å delta i både prosjekter og nettverksarbeid.

Antall, rom og form, som innbefatter forberedende matematikk, er ett av rammeplanens fagområder. Arbeidet er et samarbeid med Matematikksenteret ved NTNU og Dronning Mauds Minne (DMMH), og er fulgt opp gjennom prosjektarbeid, kompetansetiltak i form av kursdager og veiledning av pedagoger i barnhagene. Å stimulere barns interesse og motivasjon for realfag har stått i sentrum for opplæringen. Arbeidet videreføres i samarbeid med fagmiljøene.

I 2012 satte Kunnskapsdepartementet i gang prosjektet *Barnehagen som arena for læring og danning*, der seks trondheimsbarnehager deltok. Erfaringene oppsummeres i artikkelsamlingen *Barnehagen som lærings- og dannelsesarena – Prosjektrapport fra Sør-Trøndelag og Østfold*.

Etterutdanning i prosessorientert ledelse for pedagogiske ledere er gjennomført i år i samme omfang som tidligere. Etterutdanningen har pågått siden 2008, og avsluttes i 2014. I perioden har alle pedagogiske ledere i kommunale og private barnehager fått tilbud om fem dagers etterutdanning med fokus på egen lederrolle i det daglige arbeidet med barn, foreldre og ansatte.

Et eget kompetanseprogram for familiebarnehagene er gjennomført i perioden 2010-2012, og DMMHs evaluering av programmet vil legges til grunn for videre satsinger. Fra 2013 kan familiebarnehagene også delta i kvalitetsutviklingsprogrammet på linje med kommunale og private barnehager.

Gjennom enhetsavtalene er barnehagene i 2013 og 2014 forpliktet til å jobbe med estetiske fag og barns uttrykk. Oppfølging og kompetanseutvikling gjennomføres i tett samarbeid med Kulturskolen, og arbeidet videreutvikles innenfor rammen av *Den kulturelle barnehagesekken*.

Vi har meget gode erfaringer med prosjekt- og nettverksarbeid i arbeidet med kvalitetsutvikling. Arbeidsformen bidrar til aktiv deltakelse, utviklingsarbeid i egen barnehage og systematisk og målrettet arbeid. utfordringene i arbeidet er knyttet til hvordan det skal legges til rette for å videreføre og videreutvikle den enkelte barnehage når prosjekt og nettverk avsluttes fra rådmannens side.

Tidlig innsats

Ett av målene i folkehelsearbeidet er at befolkningen skal ha flere leveår med god helse og trivsel og reduserte sosiale helseforskjeller.

Et godt læringsmiljø i barnehagen og kvaliteten på tilbudet har stor betydning for utvikling av barnets helse, både fysisk og psykisk. Satsingen på kosthold og ernæring i barnehagene inngår som en del av satsingen i Grønn barneby og videreføres.

Trondheim kommune gjennomfører flere prosjekter på tidlig innsats, i tett samarbeid mellom barnehager, helsestasjoner og den øvrige barne- og familietjenesten (BFT). Dette gjelder Modellkommuneforsøket, helseundersøkelse i samarbeid mellom barnehagene og helsestasjonen og prosjektet *Flerfaglig blick i barnehagene*.

Modellkommuneforsøket er en nasjonal satsing for å følge opp barn som har foreldre som er psykisk syke og/eller er rusmisbrukere. Forsøket avsluttes i 2014. Kommunen har sammen med Regionsenter for barn og unges psykiske helse i Midt-Norge (RBUP Midt) laget en opplæringspakke for barnehager og BFT, tilpasset ulike grupper ansatte. I 2013 har temaet vært foreldresamtaler og gode dialoger for barn når de trenger ekstra oppfølging. I 2014 skal modell for systematisk oppfølging av barn i risikogruppen prøves ut og innføres i kommunene.

Foreldreveiledningsprogrammet *International Child Development Program (ICDP)* inngår i kvalitetsprogrammet. Trondheimsbarnehagene har så langt utdannet mer enn 200 foreldreveiledere. Arbeidet bidrar til at ansatte får nødvendig kompetanse i å veilede og støtte familier som trenger ekstra hjelp og støtte. Satsingen videreføres i 2014.

To- og fireårsundersøkelsene i samarbeid mellom barnehage og helsestasjon er redusert fra fire til en bydel. Prosjektet er omfattende og evalueres høsten 2013 for å få et grunnlag for å videreutvikle modeller for tidlig innsats. Erfaringene med denne type samarbeid mellom BFT og barnehagene videreføres i en tilpasset form. Målet er at flere barn i risikozonen skal få god kvalitet i det ordinære barnehagetilbudet.

Barnehagene har så langt svært gode erfaringer med to- og fireårsundersøkelsene. Arbeidet bidrar til at ansatte bedre ser helheten i oppfølgingen av barnet og familien, og at foreldresamarbeidet styrkes.

I perioden 2009-2013 er det, sammen med 35 andre kommuner, arbeidet med prosjektet *Flerfaglig blick* i barnehagene gjennom tidlig innsats-modellen TI Kvello. Modellen bygger på at forskningsbasert kartlegging og metoder skal ligge til grunn for samarbeidet mellom BFT og barnehagene. Metoden skal

bidra til at barn får tidlig og riktig hjelp. BFT, fysio- og ergoterapitjenesten observerer alle barn i barnehagen, samtidig som de vurderer systemene for organisering av arbeidet.

Erfaringene fra samarbeid mellom BFT og barnehagene bidrar til utvikling av modellen. Målet er at flere risikoutsatte barn får god kvalitet i det ordinære barnehagetilbudet, at BFT tilbyr mer systemveiledning til barnehagene, og at antall barn som utredes og får sakkyndig vurdering blir redusert.

Mangfold, likeverd og likestilling

I 2013 er det 1 107 minoritetsspråklige barn med 95 ulike morsmål i trondheimsbarnehagene. Samtidig har trondheimsbarnehagene ansatte som representerer om lag 38 ulike språk.

Det er utarbeidet en plan for flerkulturelt arbeid i barnehagene for perioden 2011-2014. Planen ser flerspråklighet som en ressurs, og de ulike språkene anerkjennes og brukes i barnehagens hverdag. Gjennom nettverksarbeid, seminarer og engelskkurs for ansatte er kompetansen i flerkulturell pedagogikk styrket. Arbeidet har også fokusert på å styrke flerspråklige barns norskkferdigheter, blant annet med førskolegruppe for barn som ikke går i barnehage. I tillegg har arbeidet bidratt til et bedre samarbeid med flerspråklige foreldre, blant annet gjennom informasjonsmøter og gratis norskkurs for småbarnsforeldre med arbeidsinnvandrerbakgrunn. Det er utarbeidet en foreldremappe til bruk i arbeidet.

Satsingen videreføres ved at kommunale barnehager språkkartlegger alle flerspråklige skolestartere, og overfører kunnskaper om barnets språkferdigheter til de skolene der barna skal begynne i første klasse.

Dalsenget barnehage har siden 2003 hatt ansvar for mottakstilbudet for barn av deltakere i introduksjonsprogrammet. Flere familier med små barn og raskere saksbehandling ved familiegjenforeninger har gitt kapasitetsproblemer. Det har derfor ikke vært mulig å innfri målet om barnehageplass innen en måned etter bosetting. Kapasiteten vurderes derfor økt i 2014, samtidig som videre organisering av tilbudet blir vurdert.

7.2.5 Spesialpedagogisk arbeid

Ved hovedtildelingen av spesialpedagogiske ressurser i januar 2013, fikk 26 flere barn enn året før fra private barnehager enkeltvedtak etter opplæringsloven. Andelen barn med enkeltvedtak er dermed for første gang høyere i de private barnehagene enn i de kommunale. I samme periode fikk 22 flere barn enkeltvedtak i de kommunale barnehagene.

Økningen er på 411 uketimer for de private barnehagene, og 382 for de kommunale. Årsakene til økningen i både private og kommunale barnehager er trolig sammensatt. Barnehagene har over tid fokusert på tidlig innsats. Personalets kompetanse er dermed høyere, og barn med særlige behov blir oppdaget og tiltak satt inn tidligere enn før. Dette er en ønsket utvikling.

Økningen i antall barn som får spesialpedagogisk hjelp fører til at en større andel av ressursene bindes opp i tiltak til enkeltbarn. Ressurser til forbyggende tiltak i barnehagene er dermed redusert betydelig de senere årene. Dette er ikke en ønsket utvikling. Målet er tvert imot at barnehagene skal legge til rette for flere barn innenfor det ordinære tilbudet.

7.2.6 Vurdering av kvalitet

Storbynettverket har siden 2009 samarbeidet med Kunnskapsdepartementet (KD) om å utvikle et web-basert verktøy for vurdering av kvalitet i barnehagen. Målet er å utvikle kriterier som sier noe om prosesskvaliteten i barnehagen knyttet til samfunnsmandat og formål og innhold, som er utdypet i barnehagens rammeplan. Vurderingen skal gi informasjon til både politisk og administrativt nivå og være et verktøy for refleksjon om kvalitet i den enkelte barnehage. Arbeidet ferdigstilles høsten 2013.

7.2.7 Digitale verktøy/IKT

Prosjektet *Oppgradering av IKT- utstyr og tilgjengelighet i barnehager bygd/opprettet før 2012* skal bidra til at alle kommunale barnehager bygd før 2012 skal ha samme IKT-utstyr og infrastruktur som nye barnehager. Arbeidet følger hovedvedlikeholdsplanen ved den enkelte barnehage.

Bystyret vedtok i mai å bevilge fem millioner kroner til oppgradering av trådløst nettverk i alle kommunale barnehager i løpet av 2013. Gjennomsnittkostnadene fra de sju første barnehagene , tyder på at de budsjetterte midlene vil være tilstrekkelig.

Digitalisering av tjenester – søknad til barnehageplass

Foreldre søker elektronisk om barnehageplass og endring av barnehageplass. Behandlingen av søknader innebærer likevel mange manuelle operasjoner knyttet til registrering, behandling og utsending av svar. Det vil være ressursbesparende å anskaffe en løsning som håndterer administrative oppgaver rundt barnehageplass på samme digitaliserte måte som for SFO. En løsning er tilgjengelig fra leverandør, og vi vurderer anskaffelse av denne.

Barnehageportal

I forbindelse med at kommunens nye nettside ble lansert, vedtok formannskapet at det skal opprettes en *barnehageportal*. På kommunens nettside ligger det derfor informasjon rettet til foreldre om barnehageplass, opptak, søknad og oversikt over alle barnehager. Her ligger også informasjon om etablering og godkjenning, tilskuddsordninger og utbygging er rettet mot eiere/potensielle eiere av private barnehager.

7.3 Periodemål og resultatmål

Barnehageområdet har tatt utgangspunkt i følgende delmål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2014-2017 og resultatmål 2014:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møte med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Tabell 7-3 Periodemål 2014-2017 og resultatmål 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Barn har et læringsmiljø som støtter og utfordrer deres interesser, nysgjerrighet og lærelyst	<p>Ansatte anvender kunnskap om relasjonens betydning for barns utvikling og læring</p> <p>Barnehagen arbeider systematisk med språkutvikling og matematikk</p> <p>Barn tilbys et fysisk miljø som fremmer deltakelse og mestring</p> <p>Barns læringsmiljø videreutvikles gjennom faglig refleksjon, dokumentasjon og systematisk vurdering</p>
Barnehagen har systematisk og målrettet innsats for arbeid med barn og familier i risiko	<p>Modeller for tidlig innsats videreutvikles</p> <p>Modeller for systemrettet arbeid i samarbeidet mellom barnehage og BFT videreutvikles</p>
Barnehagen fremmer inkludering og likeverd	<p>Kulturelle variasjoner anerkjennes og synliggjøres i barnehagen</p> <p>Barn med annet morsmål enn norsk språkkartlegges før skolestart</p> <p>Andelen menn og ansatte med flerkulturell bakgrunn øker</p>

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Barn gis mulighet til å oppleve kunst og kultur og til selv å uttrykke seg estetisk	Barn medvirker på ulike kunst- og kulturarenaer Barn deltar i kreative prosesser og uttrykker seg gjennom de kunstneriske språkene
Barn opplever at digitale verktøy er kilde til lek, skaperglede, kommunikasjon og utforsking	Ansattes kunnskaper og ferdigheter i kreativ og kritisk bruk av digitale verktøy øker

7.4 Forslag til driftsbudsjett

7.4.1 Statsbudsjettet

I Meld. St.24 (2012-2013) foreslår regjeringen på sikt å innføre krav om to barnehageopptak i året. Dette følges opp i forslaget til statsbudsjett med midler i de frie inntektene til en tredel av plassene som må etableres for å innføre to opptak. Kunnskapsdepartementet har sendt på høring forslag om å utvide den lovfestede retten til barnehageplass slik at barn som fyller ett år i september eller oktober 2014 blir sikret barnehageplass.

I regjeringens forslag til statsbudsjett foreslås en økning i maksimalprisen for en heldags plass i barnehage fra 2 330 kroner til 2 360 kroner per måned eller 25 960 kroner per år. Dette utgjør en reell nedgang på 1,7 prosent når det korrigeres for lønns- og prisvekst. Kommunenes mindreinntekter ved reduksjonen kompenseres i statsbudsjettet. Med dette har regjeringen innfridd målet i Soria-Moria-erklæringen om en maksimal grense for foreldrebetalingen på 1 750 kroner i 2005-kroner.

Minimumstilskuddet til private barnehager økte fra 1. august 2013 til 96 prosent av det samlede offentlige tilskuddet som kommunens egne barnehager i gjennomsnitt mottar. Regjeringen har i statsbudsjettet lagt inn kompensasjon til kommunene for helårsvirkningen av dette tiltaket i 2014, men har ikke foreslått en videre opptrapping av minimumstilskuddet i 2014. I statsbudsjettet signaliserer regjeringen at det fortsatt tas sikte på å oppnå full likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager.

Det øremerkede tilskuddet til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder foreslås opprettholdt på samme nivå som i 2013. Med stadig flere minoritetsspråklige barn i barnehage har tilskuddet per barn gått betydelig ned de siste årene.

7.4.2 Rammeutvikling barnehage

Dette budsjettforslaget følger opp de økonomiske konsekvensene for våren 2014 av formannskapets vedtak med mål om barnehageplass til alle ettåringer høsten 2013. I rådmannens budsjettforslag er det rom for at barn som er født før 1. november 2013 får plass høsten 2014. Rådmannen legger i høst fram en egen sak til bystyret, som vurderer alternative opptaksordninger, jfr. også bestilling gitt av bystyret i forbindelse med handlings- og økonomiplanen 2013-2016 og av formannskapet 3. september 2013.

For å finansiere flere barnehageplasser og økte kostnader ved de lovpålagte tilskuddene til de private barnehagene, må det iverksettes tilpasningstiltak. Rådmannen ønsker å skjerme bemanningstettheten i barnehagene, og foreslår derfor at innstramminger rettes mot ikke lovpålagte oppgaver.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for barnehageområdet for perioden 2014-2017, og forslag til hvordan barnehageområdet skal tilpasse seg driftsrammene. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013.

Tabell 7-4 Budsjettramme og tiltak barnehager. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	1 326,2	1 326,2	1 326,2	1 326,2
Pris- og lønnskompensasjon	25,6	25,6	25,6	25,6
Oppgaveendringer	7,0	7,0	7,0	7,0
Korrigert budsjett 2013	1 358,8	1 358,8	1 358,8	1 358,8
Ramme for befolkningsendring	6,2	39,1	62,9	98,0
Annen rammeendring	26,1	9,4	13,7	13,7
Forslag til netto driftsramme	1 391,1	1407,2	1435,4	1 470,5
Rammeendring	32,3	48,5	76,6	111,6
Opprettholdelse av standard	27,6	57,8	80,9	115,9
Økninger i tjenestetilbud	19,8	5,8	10,8	10,8
Reduksjoner i tjenestetilbud	-13,4	-13,4	-13,4	-13,4
Effektiviseringstiltak	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Sum tiltak	32,3	48,5	76,6	111,6

Oppgaveendringer

Noen oppgaver overføres til andre tjenesteområder. For barnehageområdet utgjør slike oppgaveendringer sju millioner kroner fra 2014.

Søskenmoderasjon

Trondheim kommune har en ordning med søskenmoderasjon for familier med to barn eller flere i skolefritidsordning og/eller barnehage. Søskenmoderasjon gis for den rimeligste plassen. Fra 2013 ble en plass i SFO for første gang dyrere enn en barnehageplass. Flere søskenmoderasjoner gitt av barnehagene har økt kostnadene for barnehage, mens kostnadene er redusert tilsvarende for skole. Med bakgrunn i dette overføres sju millioner kroner fra skole til barnehage.

Opprettholdelse av standard

Økte utgifter for å opprettholde dagens dekningsgrader for barn med lovfestet rett til plass

Basert på prognoser for barnetallsvekst i aldersgruppen 1-5 år er det lagt inn driftsmidler for å opprettholde en antatt dekningsgrad på 89 prosent for barn 1-2 år og 100 prosent for barn 3-5 år. Dette utgjør 6,2 millioner kroner i 2014, økende til 98 millioner kroner i 2017. På grunn av lavere barnetallsvekst i 2011 og 2012 er budsjettrammen for 2014 nedjustert med om lag 27 millioner kroner sammenlignet med foregående handlings- og økonomiplan.

Høyere satser for tilskudd til private barnehager

Tilskudd til private barnehager beregnes i henhold til detaljerte regler fastsatt av staten. Endring i retningslinjer for beregning av tilskudd og økte pensjonsutgifter i kommunale barnehager i 2012 gir en årlig merutgift på om lag 20 millioner kroner. Disse merutgiftene er så langt dekket innenfor budsjettrammen på grunn av lavere finansieringsbehov for plasser til barn med lovfestet rett til plass enn forutsatt i budsjettet. Ettersom budsjettrammen i 2014 nedjusteres i henhold til lavere barnetallsutvikling, må dette kompenseres med 20 millioner kroner for å opprettholde de lovpålagte tilskuddene til de private barnehagene.

Økt minimumstilskudd til private barnehager

I statsbudsjettet for 2013 ble minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager økt fra 92 prosent til 94 prosent av gjennomsnittlig offentlig finansiering av kommunale barnehager, gjeldende fra 1. august 2013. I revidert nasjonalbudsjett ble minimumstilskuddet økt med ytterligere to prosentpoeng fra samme dato, til 96 prosent. Trondheim kommunes merutgifter knyttet til dette tiltaket anslås til om lag seks millioner kroner i 2014 og finansieres over statens rammetilskudd til kommunene.

Ikke lovpålagt kapitaltilskudd til private barnehager

Samtidig med budsjettforslaget legger rådmannen fram en bystyresak om finansiering av de private barnehagene. Trondheim kommune har siden 2011, som en overgangsordning, gitt et ekstra kapitaltilskudd til finansiering av private barnehager med høye kapitalkostnader. Dette tilskuddet har

kommet i tillegg til et lovpålagt kapitaltilskudd, som alle private barnehager får. Rådmannen mener at behovet for ekstra kapitaltilskudd reduseres, i takt med at de samlede lovpålagte tilskuddene øker.

Utdanningsdirektoratet har nettopp varslet en gjennomgang av regelverket for kapitaltilskudd og håndteringen av kommunens pensjonsutgifter/-kostnader i beregningsgrunnlaget for driftstilskudd til private barnehager. Dette med sikte på å iverksette eventuelle endringer fra 1. januar 2015. I påvente av Utdanningsdirektoratets vurderinger, foreslår rådmannen å videreføre overgangsordningen med et ekstra kapitaltilskudd på et noe lavere nivå i 2014 enn i tidligere år. Omfanget av dette tilskuddet foreslås redusert med 4,6 millioner kroner i 2014, det vil si en reduksjon på om lag 30 prosent fra tidligere nivå på 14 millioner kroner. Med utgangspunkt i Utdanningsdirektoratets gjennomgang av regelverket, vil rådmannen vurdere om det er behov for et ekstra kapitaltilskudd til de private barnehagene fra 2015 og hvordan ordningen i så fall skal innrettes. Rådmannen har inntil videre lagt til grunn et samlet ikke-lovpålagt kapitaltilskudd på 7 millioner kroner fra 2015. Nivået må revurderes i arbeidet med handlings- og økonomiplanen for 2015-2018, og tilpasses eventuelle nye nasjonale regler.

Økninger i tjenestetilbud

Tilpasning pedagognorm

I handlings- og økonomiplanen for 2013-2016, budsjett 2013, vedtok bystyret å innfase de økonomiske konsekvensene av nye krav til pedagogisk bemanning i barnehagene fra høsten 2015. Dette følges opp i innværende forslag til handlings- og økonomiplan med delårsvirkning på fire millioner kroner for høsten 2015, økende til ni millioner kroner fra 2016.

Mål om plass til alle søkere som fyller ett år innen 31. desember 2013

Formannskapet vedtok 3. september 2013 et mål for årets suppleringsopptak om å tilby barnehageplass til alle søkere født innen 31. desember 2012, i den måneden barnet fyller ett år. Tilbudet skal gis innenfor eksisterende barnehagekapasitet. Dette innebærer at kommunen fyller det opp ledig kapasitet i nye private barnehager som åpner i løpet av høsten og "gjenåpner" inntil 170 plasser i kommunale barnehager. Merkostnadene er beregnet til 14 millioner kroner for våren 2014, fram til disse barna har lovfestet rett til plass 1. august 2014. Kostnadene tar utgangspunkt i at plasstilbudet til denne gruppen ble redusert med 150 plasser i budsjett 2013.

Barn uten lovfestet rett til plass i private barnehager

Private barnehager kan i henhold til barnehageloven ta inn barn uten lovfestet rett til plass framfor barn med lovfestet rett til plass. De fleste private barnehagene har i hovedopptaket for 2013 etterkommet kommunens oppfordring om å gi plass til flere rettighetsbarn i hovedopptaket. På grunn av høy kapasitet i kommunale og private barnehager og lavere etterspørsel i enkelte områder av byen, vil de private barnehagene også fylle opp ledige plasser i suppleringsopptaket for 2013 med barn født i 2013. Den økonomiske effekten av dette er beregnet til fire millioner kroner i 2014.

Flere barnehageplasser i mottakstilbud

Flere familier med små barn i introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere og raskere saksbehandling ved familiejenforeninger, gir kapasitetsproblemer i barnehagetilbudet for denne gruppen. Rådmannen vurderer hvordan mottakstilbudet best kan organiseres framover og foreslår samtidig å øke kapasiteten i mottakstilbudet fra 2014 tilsvarende 1,8 millioner kroner. Beløpet foreslås finansiert gjennom økt statlig integreringstilskudd.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Videreføre reduksjon på 150 barn uten lovfestet rett til plass

I handlings- og økonomiplanen for 2013-2016, budsjett 2013 ble det som innsparingstiltak vedtatt å redusere antall tilgjengelige plasser i suppleringsopptaket med 150 plasser for barn uten lovfestet rett til plass født etter 1. september 2012, inklusive 2013-barn. Plasstilbudet for denne gruppen ble dermed fra høsten 2013 redusert til 350 plasser tilgjengelig fra 1. august og utover høsten og om lag 80 plasser ved årsskiftet, totalt om lag 430 plasser i kommunale og private barnehager. Effekten av dette innsparingstiltaket er beregnet til 9,4 millioner kroner høsten 2013 og ytterligere 13,4 millioner kroner våren 2014, dvs. 22,8 millioner kroner i helårsvirkning.

Det vises for øvrig til at Rådmannen i høst legger fram en egen sak for Bystyret der alternative opptaksordninger vurderes.

Effektiviseringstiltak

Reduksjon i sentralt budsjett

Tidligere vedtatt tiltak videreføres fra 2014 med reduksjon på sentralt budsjett med 1,7 millioner kroner. Reduksjonen gjelder midler til kvalitetsutvikling og andre poster og prosjekter som budsjetteres sentralt.

7.4.3 Tilskudd til private barnehager

Utdanningsdirektoratet har sendt på høring forslag om endringer i "Forskrift om likeverdig behandling ved tildeling av offentlige tilskudd til ikke-kommunale barnehager". Det foreslås at beregningsgrunnlaget for tilskudd til de private barnehagene skal endres fra budsjett til regnskap i de kommunale barnehagene. Det foreslås at regelendringene trer i kraft fra 1. januar 2014. Rådmannen avventer vedtak om slik endring av forskriften før kommunen fastsetter satser for tilskudd til private barnehager for 2014. I henhold til forskriften vil de private barnehagene bli underrettet om satsene kommunen har fastsatt innen 1. februar 2014.

7.5 Forslag til investeringsbudsjett

Forslag til investeringsbudsjett for i perioden 2014-17 tar utgangspunkt i dagens tilbud og struktur, utviklingen i etterspørselen, føringer for lokalisering og dekningsgrader for barnehager, prognoser for forventet vekst i barnetallet og tilpasninger i forhold til kommunens driftsramme. Det er utfordrende å planlegge kapasiteten, siden det går så kort tid fra et barn fødes til det søkes om plass i barnehage.

7.5.1 Forutsetninger for perioden

Følgende prioriteringer og forutsetninger er lagt til grunn for investeringer på barnehageområdet:

- Dimensjoneringen og utbyggingen av barnehagetilbudet skal så godt som mulig tilpasses antall søknader fra barn som etter loven har rett på tilbud om plass. Retten knyttes til den kommunen barnet er bosatt i
- Dagens overkapasitet gjør det langt på veg mulig å kunne oppfylle et mer ambisiøst mål om å innvilge alle søknader om barnehageplass den måneden barnet fyller ett år
- Nye barnehager skal primært lokaliseres i tilknytning i barnas nærmiljø, sekundært langs viktige transportårer og ved arbeidsplasskonsentrasjoner. Det betyr en noe høyere barnehagetetthet i sentrale bydeler
- Det forventes en årlig tilvekst i snitt på 225 barn i aldersgruppen 1-5 år i planperioden. Etterspørselen anslås til 89 prosent for aldersgruppen 1-2 år og til 100 prosent for gruppen 3-5 år. Veksten tilsier et behov for 205 nye plasser årlig. Samtidig antar man at det i gjennomsnitt vil være en årlig avgang/nedlegging av 50 plasser. Dette gir et årlig utbyggingsbehov på 255 plasser
- Eksisterende funksjons- og arealprogram fra 2005 er lagt til grunn. Bystyrets behandling av revidert program ved årsskiftet 2013/14 kan gi nye forutsetninger
- Kostnadsnivået på nye anlegg er vurdert i samarbeid med Utbyggingsenheten, med noe oppjustering av kostnadsnivået i forhold til fjoråret. Videre er det lagt til grunn fem prosent årlig prisstigning
- For å redusere kostnadene per barnehageplass, bør nye barnehagene minst ha fem barnegrupper, det vil si mellom 80-85 barn. Dersom tomt og omgivelser legger til rette for det, vil det noen steder etableres barnehager på 6-8 barnegrupper/avdelinger
- Godkjenningen av de midlertidige barnehagene utløper i løpet av planperioden, og det avsettes ressurser til å erstatte flesteparten av disse med permanente løsninger
- Omfanget av private familiebarnehager må forsøkes holdt på et stabilt nivå
- Tilretteleggingen for privat utbygging videreføres, og forslag til nye private prosjekter vurderes som en del av rulleringen av handlings- og økonomiplanen

7.5.2 Utvikling i barnetallet og tilpasninger av barnehagekapasiteten

Antall barn i aldersgruppa 1-5 år har økt jevnt siden 2005. De siste årene er det planlagt ut fra en forventet tilvekst på 270 barn per år. Veksten ble lavere enn forventet både i 2011 og 2012.. Det samme

ser ut til å skje i 2013. Byplankontoret har derfor revidert prognosene, med forutsetninger om noe lavere fruktbarhet enn tidligere. De nye prognosene viser en mer dempet vekst i perioden 2014-16, med rundt 180 barn per år, men i 2017 forventes det en vekst på 360 barn. Dette tilsier 900 flere barn i planperioden, eller rundt 225 barn årlig.

Tabell 7-5 Prognose for utviklingen i antall barn 1-5 år i perioden 2013-17 og 2030 – per 31.12.

	2013	2014	2015	2016	2017	Endring 13-17	Snitt pr år	2030
Prognose	11 419	11 639	11 786	11 963	12 319	900	225	13 800

Kilde: Byplankontoret, Trondheim kommune, TK prognose T2013_02, april 2013

Etter at kommunen i 2010 presiserte målet for full barnehagedekning til å omfatte barn med lovfestet rett til plass, har det vært et visst overskudd av plasser. Disse har vært tilbudt barn uten lovfestet rett. I budsjettet for 2013 ble det vedtatt en reduksjon i kapasiteten, for å redusere antall plasser tilbudt barn uten lovfestet rett. Lavere vekst enn forventet i antall fødte i 2012, har i 2013 likevel gitt en økning av denne "bufferen". I budsjettet for 2014 er det i tråd med politiske føringer lagt inn midler til å utnytte den resterende kapasiteten, gjennom å tilby plasser til barn uten rett på plass. Dette er beskrevet i kapittel 7.4.

Utbyggingsprogrammet tar utgangspunkt i forventet vekst i tallet på barn med rettigheter. Siden det fortsatt er noe usikkert om de reviderte prognosene slår til, er utbyggingsprogrammet lagt noe under forventet vekst. Dagens overkapasitet, også videre i perioden, vil langt på veg være tilstrekkelig til å dekke behovet for å innvilge alle søknader om barnehageplass den måneden barnet fyller ett år.

Forslaget til utbyggingsprogram er preget av at en rekke barnehager har midlertidige godkjenninger som utløper i planperioden. Dette er prosjekter som gir liten kapasitetsøkning, fordi de i hovedsak fylles opp med barn fra midlertidige barnehager. I handlingsplanen for 2012-16 ble det vedtatt å erstatte flere midlertidige barnehager med permanente løsninger. Dette er tiltak det vil bli vanskelig å få gjennomført senere, blant annet som følge av et betydelig behov for å øke skolekapasiteten vesentlig fra 2015.

Flere kommunale barnehager har store rehabiliteringsbehov, i form av manglende fasiliteter for de ansatte (garderober, pause- og møterom), inneklimate, tilrettelegging for småbarn og universell utforming. I perioden er tiltak prioritert ut fra barnehagens behov, og i tillegg ut fra potensial for kapasitetsøkning. Dette vil løse situasjonen for de dårligst stilte rehabiliteringsprosjektene.

Det vil fortsatt være mange barnehager med omfattende rehabiliteringsbehov, der ikke nødvendigvis riving av hele bygningsmassen er aktuelt. Derfor er det derfor at det i planperioden legges inn en ramme som kan benyttes til akutte bygningsmessige tiltak som ikke dekkes av vedlikeholdsmidler, tiltak knyttet til vekst i barnetall (primært flere småbarnsplasser), og tiltak rettet mot barn med særskilte behov for fysisk tilrettelegging ut fra sakkyndige tilrådinger.

Det er utfordrende å finne egnede og store nok tomter til utbygging, spesielt inn mot sentrum. Flere tomter/prosjekter blir trolig mer utfordrende i forhold til reguleringsmessige og/eller geotekniske forhold, og samtidig dyrere enn de tidligere utbygde barnhagene. Dette gjør det vanskelig å velge standardløsninger for nye barnehagebygg. I forbindelse med rulleringen av kommuneplanens arealdel arbeides det med å vurdere behov og synliggjøre aktuelle tomter.

7.5.3 Midlertidig godkjente barnehager

De midlertidige barnehagene som ble opprettet i 2006-2008, var i hovedsak beregnet til å stå i tre år. Flere av disse har i flere omganger fått godkjenning for forlenget drift. Dette har vært ett av hovedgrepene for å kunne tilby nok plasser, samtidig som det har gitt økt utnyttelse av midlene som er lagt ned i disse anleggene. Alle de midlertidige godkjenningene utløper i kommende planperiode, mange i 2015 og resten i 2017. Mange av byggene har store utfordringer knyttet til kulde og frost, med kalde

gulv og vann og avløp som fryser, og de har høye energi- og husleieutgifter. Tiltak for å kompensere for disse svakhetene belaster driftsbudsjettet.

I handlingsprogrammet for 2013-16 ble det lansert et løft for å etablere permanente løsninger for en rekke av de midlertidige byggene. To midlertidige barnehager, Karinelund og IISvika, erstattes med permanente løsninger i løpet av 2013. Løftet foreslås videreført, og i tillegg foreslår vi å erstatte Smidalen barnehage med et nytt bygg i Stubbanvegen.

De åtte midlertidige barnehagene som har varig drift har totalt 26 barnegrupper. Seks barnehager foreslås erstattet med permanente løsninger i perioden 2014-17. Ved to barnehager, Ranheimssletta og Svalsberget, må plan for videre drift vurderes innen fristen, før godkjenninger utløper.

Tabell 7-6 Status og forslag for midlertidige, kommunale barnehager med varig drift

Barnehage	Åpnet	Godkjenning	Arbeid med erstatningstomt	Planer for videre drift
Sagmoen (3 grupper)	15.02.06	perm	Ferdig regulert bygg/tomt, gamle Breidablikk skole	Erstattes med permanent bygg 2014
Aastahagen (3 grupper)	19.12.05	perm	Ferdig regulert tomt i Persaunet leir	Erstattes med permanent bygg 2014, med 8 grupper
Granåsen (4 grupper)	07.08.06	2015	Regulering pågår i Granåsen	Erstattes med permanent bygg 2015
Smidalen (4 grupper)	16.10.06	2015	Regulering pågår i Stubbanvegen	Erstattes med permanent bygg i Stubbanvegen 2015
Risvollan (4 grupper)	01.11.07	2017	Regulering pågår i senterområdet	Erstattes med permanent bygg 2017
Saupstad (4 grupper)	01.08.08	2017	Ferdig regulert tomt på Saupstad	Erstattes med permanent bygg 2017, avhengig av Heimdal VGS.
Ranheimssletta (2 grupper)	28.08.06	2015/16	Regulering av ny tomt pågår	Avhenger av videre bruk av gamle Ranheim skole
Svalsberget (2 grupper)	15.12.06	2015	Tomter vurderes i samme område	Forlenget godkjenning gjennomført

I tillegg er det tre paviljonger med totalt 12 barnegrupper som benyttes som avlastningslokaler i forbindelse med rehabiliteringsprosjekter, eller er utleid til privat drift.

Tabell 7-7 Status for bruk av midlertidige godkjente barnehager som benyttes som interimbygg

Barnehage	Åpnet	Godkjenning	Arbeid med erstatningstomt	Planer for videre drift
Leistad (4 grupper)	07.08.06	2015	Allerede gjennomført	Brukes som interimbygg av Tirilltoppen barnehage til 2014
Stavset (4 grupper)	01.08.11	2013	Igang satt regulering av tomta	Forlenget godkjenning omsøkes, aktuelt som interimbygg for Granåsen barnehage til 2015
Hammersborg (4 grupper)	17.09.07	2015	Annen tomt til privat barnehage under regulering	Brukes som interimbygg av kommunal barnehage i 2013 og av private Læringsverkstedet Hammersborg barnehage til 2014

7.5.4 Kommunale prosjekter og tiltak i 2014

Følgende prosjekter er igangsatt og forutsettes ferdigstilt i 2014:

- Kristiansten, en ny barnehage med fem barnegrupper, skal dekke opp mangel på barnehageplasser inn mot sentrum. Det forutsettes at eksisterende Dalsenget barnehage flyttes hit, siden tomte til Dalsenget er regulert til næringsformål
- Aastahagen barnehage med tre barnegrupper må flytte ut av dagens lokaler. Det planlegges permanente lokaler for barnehagen med åtte barnegrupper på den såkalte Sirkeltomta i Persaunet leir, ferdigstilt i 2014. Tomta er regulert til formålet
- Tirilltoppen barnehage, som kommunen overtok fra St. Olav hospital 2008, holder til i lokaler med store rehabiliteringsbehov, og foreslås erstattet med ny bygning med seks barnegrupper i 2014. Eksisterende tomt benyttes. I byggeperioden holder Tirilltoppen til i paviljongen på Leistad
- Sagmoen barnehage holder til i tidligere Breidablikk skole. Området er regulert til boliger, og gamle Breidablikk skole utvikles derfor til barnehagelokaler. Bygget har antikvariske verdier, tomte er regulert til formålet. Lokalene forventes ferdigstilt i 2014, med økning fra tre til fire avdelinger

7.5.5 Kommunale prosjekter og tiltak i 2015-17

Følgende nye prosjekter foreslås for å opprettholde målet om full barnehagedekning. Rehabilitering av eksisterende og erstatning av midlertidige barnehager er også tatt med:

- Granåsen barnehage holder til i en midlertidig godkjent paviljong, som har store utfordringer blant annet knyttet til frost og energiforbruk. Området er godt egnet som barnehage med friluftprofil. Regulering er igangsatt for et nytt bygg med fem barnegrupper på eksisterende tomt, med mulig ferdigstilling i 2015. I byggeperioden flyttes driften til lokaler på Stavset, forutsatt at den midlertidige barnehagen som ligger der får forlenget godkjenning
- Det er satt av midler til å erstatte de midlertidige barnehagene Smidalen, Risvollan og Saupstad. Smidalen barnehage foreslås flyttet til ny barnehage i Stubbanvegen, i tilknytning til Utleira skole. Framdriften for Risvollan er avhengig av reguleringsmessige forhold i senterområdet på Risvollan. Ingen av disse barnehagene trenger annet midlertidig oppholdssted i byggeperiodene.
- Sekskanten barnehage på Elgeseter ble overtatt fra St. Olavs hospital i 2008. For å unngå å bruke omfattende vedlikeholdsmidler som nytt ventilasjonsanlegg på et lite framtidsrettet bygg, foreslår vi at bygget rives og at det bygges nytt. Tomta gir noe økt kapasitet i et etterspurt område. Det forutsettes at driften i byggeperioden kan flyttes til lokalene til Dalsenget barnehage, som flytter til Kristiansten i 2014 (se over)
- Det er satt av midler til fire nye barnehager som skal gi nødvendig kapasitetsvekst i årene 2015-17. Mulighetsstudier og regulering av tomter er startet i området ved Eberg skole, i kommunal bygning (tidligere yrkesskole) i Sjøvegen på Nedre Charlottenlund, på Karinelund på Moholt (midlertidig barnehage) og på tomt ved Charlottenlund videregående skole. Rekkefølgen angir den mest sannsynlige rekkefølgen de vil kunne realiseres i, men regulerings- og tomtemessige forhold vil kunne endre framdriften for disse prosjektene
- I planperioden settes det av et årlig beløp som skal brukes ved akutte bygningsmessige forhold i barnehagene, til tiltak for barn med særskilte behov for fysisk tilrettelegging, og til tiltak knyttet til vekst i barnetall, primært omlegging til flere småbarnsplasser
- I perioden må et betydelig antall barnehagetomter reguleres og erverves, slik at de blir tilrettelagt for framtidig utbygging. Det foreslås derfor en økning av rammen.

7.5.6 Private barnehager i 2014-17

I 2013 åpnes nye private barnehager på Kystad gård og Buenget. Søknader om nye barnehager vurderes som en del av arbeidet med handlings- og økonomiplanen. Prosjekter som blir tatt med i utbyggingsprogrammet får kommunalt tilskudd til driften, etter at de er endelig godkjent etter barnehageloven.

Det er i 2013 søkt om utbygging av private barnehager på Utleir, Tiller og på Høiset/Lund Østre mot Ringvål. Ut fra vurderinger av dekningsgrad og behov i disse byområdene, anbefales alternativet på Utleir, med mulig realisering i 2017. Her er det avsatt arealer til utbyggingsformål i kommuneplanens

arealdel. Det er foreløpig ikke behov for å realisere de andre to prosjektene det er søkt om, siden det er god dekning i de aktuelle bydelene. SIT barnehager ønsker å etablere en større barnehage på Moholt, for å erstatte to gamle barnehagebygg. Reguleringsarbeidet er under oppstart, men framdriften er ikke klar.

Utbyggingsprogrammet forutsetter at følgende private prosjekter tas med:

- På Hammersborg, i tilknytning til nytt klubbhus for Vestbyen idrettslag, planlegges en ny privat barnehage med sannsynlig ferdigstilling i 2014. Driften er allerede i gang i midlertidige lokaler på Hammersborg, utleid av Trondheim kommune
- Som en del av nye boligområder på Lade, planlegges nye barnehager i Ladebyhagen og mellom Lade allé og Haakon VII's gate. Det forventes at minst en av disse bygges ut i privat regi. Skjer boligbyggingen etter forventet framdrift, vil det være behov for å realisere ett av disse prosjektene
- Det arbeides med regulering og planlegging av en privat barnehage langs Bratsbergvegen på Utleir, med mulig realisering i 2017. Dette er på nye arealer til utbygging i kommuneplanens arealdel

7.5.7 Investeringer

Tabell 7-8 Investeringer i barnehager i perioden 2014-17. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2015				199,2	213,0	190,0	172,0	
Forslag til budsjett 2014-2017					230,0	172,5	198,0	170,5
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Sagmoen (2014)	41,0	18,0	23,0	23,0				
Kristiansten (2014)	45,0	19,0	26,0	26,0				
Aastahagen (2014)	64,0	10,0	54,0	54,0				
Tiriltoppen (2014)	50,5	7,0	43,5	43,5				
Granåsen (2015)	47,5		47,5	19,5	28,0			
Stubbanvegen (2015)	51,0	12,0	39,0	6,0	33,0			
Sekskanten (2015)	56,0		56,0	22,0	34,0			
Eberg (2016)	56,0		56,0		25,0	31,0		
Ny barnehage, uspesifisert (2016)	46,0		46,0		17,0	29,0		
Risvollan (2017)	55,0		55,0			25,0	30,0	
Saupstad (2017)	55,0		55,0			25,0	30,0	
Ny barnehage, uspesifisert (2017)	61,0		61,0			25,0	36,0	
Ny barnehage, uspesifisert (2017)	55,0		55,0			22,0	33,0	
Akuttpost/omlegging av småbarnsplasser				10,0	10,5	11,0	11,5	
Tomtekjøp/-kostnader				26,0	25,0	30,0	30,0	
Sum økonomiplan	683,0	66,0	617,0	230,0	172,5	198,0	170,5	

7.5.8 Utviklingen i antall plasser og barnehagedekning

Tabellen under viser et behov på 1 022 nye plasser i planperioden. Dette tilsvarer summen av økt barnetall og forventet avgang av plasser. Utbyggingsprogrammet ligger noe lavere enn forventet behov, ut fra dagens overkapasitet og usikkerhet om prognosene slår til. Dersom behovet blir høyere enn det som legges til grunn, vil dette innarbeides ved neste rullering av utbyggingsprogrammet. Det vil i så fall få økonomiske konsekvenser ut over de rammene som er foreslått for perioden.

Tabell 7-9 Barnehagetilbud for barn 1-5 år i 2012 og prognose 2013-2016

	2014	2015	2016	2017	Sum 2014-17	Snitt pr år
Prognose antall bosatte barn 1-5 år	11 639	11 786	11 963	12 319	900	225
Sum årlig utbyggingsbehov	247	167	213	394	1022	255
Planlagt utbygging	197	73	238	309	817	204
Differanse behov og utbygging	-50	-94	25	-85	-205	-51
Sum antall barnehageplasser 1-5 år	11 062	11 085	11 273	11 532		
Barnehagedekning	95 %	94 %	94 %	94 %		

8 Skoler

Rådmannens hovedprioritering er å opprettholde lærertettheten på dagens nivå. Skolenes arbeid med informasjons- og kommunikasjonsteknologi, etterutdanning av lærere og veiledning i ressursentrene foreslås styrket. Det gjøres også grep for å styrke den tilpassede opplæringen, slik at færre elever får behov for spesialundervisning og særskilt norskopplæring. På sikt vil dette kunne styrke lærertettheten i ordinær undervisning.

Rådmannen foreslår et ambisiøst investeringsbudsjett for perioden 2014-17. Tre skoleanlegg ferdigstilles i tråd med bystyrets vedtak, og det foreslås oppstart av nybygging ved ytterligere fire anlegg.

8.1 Innledning

Trondheim kommune gir opplæring ved 52 grunnskoler. Skoler med barnetrinn har skolefritidsordning og tilbyr gratis leksehjelp til elever på 1.-4. trinn. Fem skoler har mottaksgrupper for nyankomne minoritetsspråklige elever. Trondheim kommunale kulturskole (TKK) tilbyr opplæring i musikk, teater, visuelle kunsthøgskolen, sirkus og dans – både i egne lokaler og i de fleste grunnskoler. Opplæringen er regulert gjennom Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (Opplæringslova).

Meld. St. 20 (2012–2013) [På rett vei](#) redegjør for tilstanden i grunnopplæringen sju år etter innføringen av utdanningsreformen Kunnskapsløftet. Meldingen fremmer tiltak med særlig vekt på relevans, fordypning og gjennomføring i videregående opplæring.

For skoleåret 2013-2014 er det fra nasjonalt hold gjort flere endringer. Det er innført reviderte læreplaner i engelsk, matematikk, naturfag, norsk og samfunnsfag. Ordningen med valgfag er utvidet til også å omfatte 9. trinn, og fagplaner for seks nye valgfag er på plass. Videre kan skoleeier omdisponere inntil fem prosent av minstetimetallet i det enkelte fag for å styrke andre fag. Skoler med ungdomstrinn får tilbud om skolebasert kompetanseutvikling som en del av den nasjonale ungdomstrinnssatsingen.

Bystyret vedtok i sak 106/13 [Videreutvikling av Dagskolen](#) at rådmannen skal opprette en byomfattende enhet/senter, som skal ha som oppgave å videreutvikle trondheimsskolen, og samordne arbeidet med læringsmiljø og fagutvikling innen oppvekst og utdanningsområdet. Rådmannen arbeider med å utrede hvordan et slikt senter skal etableres.

8.2 Status og utfordringer

Tabell 8-1 Nøkkeltall grunnskole – Trondheim

	2011	2012	2013
Antall elever i kommunale skoler	18 994	19 115	19 198
Antall elever i sju private skoler	914	918	903
Antall barn i skolefritidsordningen	5 832	5 926	6 598
Antall elever med undervisning i særskilt norsk	911	1 004	1 008
Antall elever med morsmålsundervisning	797	849	820
Antall elevplasser i Trondheim kommunale kulturskole	4 020	4 085	4 169

Antall elever i kommunale grunnskoler har økt med 83 det siste året. Økningen forventes å vedvare. Privatskolene nærmer seg full kapasitetsutnyttelse, og de kommunale skolene må derfor håndtere størsteparten av elevtallsveksten. Antall barn i skolefritidsordning øker mer enn elevtallsveksten.

Antall elever med undervisning i særskilt norsk er høsten 2013 omtrent som året før, mens antall elever med morsmålsundervisning har gått litt ned.

Antall ordinære elevplasser i kulturskolen øker. I tillegg til disse plassene tilbyr TKK også ulike lavterskel- og rekrutteringstilbud i bydelene for å nå nye elevgrupper.

Tabell 8-2 Sammenligning med ASSS- kommunene

	Trondheim		ASSS ²⁹	
	2011	2012	2011	2012
Netto driftsutgifter til grunnskoleundervisning (202+214), per elev	68 532	71 499	70 820	73 650
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-4. trinn	14,9	14,9	14,7	14,7
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.-7. trinn	15,1	15,0	14,9	14,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.-10. trinn	16,4	16,5	16,2	16,3
Lærertetthet i ordinær undervisning, 1.-10. trinn	18,3	18,7	19,1	18,9
Andel elever som får spesialundervisning (inkludert elever i spesialskoler), i prosent	6,7	6,9	7,2	7,4
Timer spesialundervisning i prosent av antall lærertimer	15,2	16,2	17,9	17,2
Andel elever med særskilt norskopplæring, i prosent	5,3	5,7	8,1	8,1
Andel elever med morsmålsopplæring, i prosent	4,9	5,0	5,2	5,0
Andel innbyggere i kommunal skolefritidsordning 6 til 9 år, i prosent	76,0	77,0	68,1	68,3
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunal musikk- og kulturskole (inkludert sosiale utgifter), i kroner per bruker	17 563	18 708	16 913	17 871

Netto driftsutgifter per elev øker litt mer i Trondheim kommune enn i ASSS fra 2011 til 2012. Trondheim brukte 2 151 kroner mindre per elev til undervisning enn ASSS- gjennomsnittet. Dette tilsvarer i overkant av 41 millioner kroner. Driftsutgiftene korresponderer med nivået på spesialundervisning, og en skolestruktur og bygningsmasse som legger til rette for god og kostnadseffektiv drift.

Lærertetthet beregnes med utgangspunkt i forholdet mellom elev- og lærertimer, og gir informasjon om størrelsen på undervisningsgruppene, inklusive spesialundervisning og andre lærertimer som tildeles ut fra individuelle elevrettigheter. Trondheims lærerne har i gjennomsnitt ansvar for 0,2 flere elever enn lærerne i ASSS- kommunene. Dette korresponderer med Trondheims lavere netto driftsutgifter per elev. I budsjettet for 2012 er ressurser til 1. trinn prioritert, og det var forventet at tallene for 2012 skulle vise en styrking av lærertettheten på 1.-4. trinn. Dette har ikke skjedd, fordi ressursbruken knyttet til antall elever med rett til spesialundervisning og særskilt norsk har økt.

Lærertetthet i ordinær undervisning utelater timer til spesialundervisning og særskilt norskopplæring for språklige minoriteter. Hver trondheims lærer har i gjennomsnitt ansvar for 0,4 flere elever enn året før, og Trondheim kommune nærmer seg ASSS- gjennomsnittet.

Andel elever som får spesialundervisning har økt de siste årene, både i Trondheim og nasjonalt. Andelen i Trondheim er fortsatt lavere enn i ASSS. Antall timer spesialundervisning i prosent av antall lærertimer øker også i Trondheim, mens det går ned i ASSS. Utviklingen bidrar til å svekke kommunens lærertetthet i ordinær undervisning. Sammenlignet med ASSS- kommunene får en større andel av trondheimselevne med særskilt norskopplæring også morsmålsopplæring.

Andel elever i kommunal skolefritidsordning øker fortsatt. Andelen er høyere enn ASSS- gjennomsnittet. Den viktigste forskjellen er at Trondheim har en høyere andel elever på 4. trinn i SFO.

Driftsutgiftene til musikk- og kulturskole har økt de to siste årene. Trondheim kommune bruker mer per bruker enn ASSS- kommunene, og økningen er sterkere i Trondheim.

²⁹ ASSS- tallene er eksklusiv Trondheim og Oslo. ASSS- gjennomsnittet er ikke et kvalitetsmål, men avspeiler kommunenes politiske og økonomiske prioriteringer.

8.2.1 Mangfold, demokrati og kulturell kompetanse

Læring i fellesskap er trondheimsskolens overbygning, og gjennom en bevisst satsing på å inkludere alle elever ved nærskolene, møter elevene et mangfold av barn og unge på samme alder i skolen.

Tilbakemeldingene fra skolene og fra det årlige Lerkendalseminaret, hvor alle elevrådene deltar, forteller at elevrådsarbeidet har fått økt oppmerksomhet og er i god gjenge. Elevundersøkelsen gjenspeiler ikke dette, trolig fordi skolene ikke lykkes godt nok med å involvere alle elever i klasse- og trinnrådsarbeid. Elevrådsarbeid skal ikke lenger være et eget fag på ungdomstrinnet, men gjennomføres ved å ta timer fra andre fag.

Høsten 2012 var det 123 flere elevplasser i Trondheim kommunale kulturskole (TKK) enn året før. Totalt var det 4 169 elevplasser fordelt på 3 557 elever. Flere av elevene får undervisning i godt tilrettelagte lokaler ute i bydelene, mens antall elever i Olavskvartalet er nesten halvert fra 2009 til 2012. Våren 2013 sto 1 189 elever på venteliste. 458 av disse hadde plass fra før. TKK organiserer tilbudene i *Den kulturelle skolesekken*, og skolene gjør en god jobb med å inkludere disse i læringsarbeidet.

TKK har arbeidet for å få flere elever fra boområder med lav deltakelse. Dessuten er scenekunsthøgskolen og visuelle kunsthøgskolen prioritert. Rekrutteringsprosjektene *Døråpner* og *Fargespill* har blitt godt mottatt hos de seks skolene som har vært med. I SFO-tida er det etablert barnekor ved tre skoler med instruktør fra Kulturskolen. Prosjektene har vært finansiert gjennom stimuleringsmidler fra Utdanningsdirektoratet, og har ført til gode modeller for gjennomføring av kulturskoletimen. Det vil være en utfordring å innarbeide de mange tiltakene, når den statlige finansieringen faller bort ved årsskiftet 2013-2014.

Kommunene har gjennom de frie inntektene fått midler til å dekke én gratis kulturskoletime i uka for alle barn på 1.-4 trinn. Tilbudet er ikke lovpålagt, og bystyret besluttet i vedtatt budsjett 2013 ikke å innføre kulturskoletimen. Bystyret mener kommunen når de barn og unge som ikke allerede har tilknytning til kulturskolen gjennom det målrettede arbeidet som gjøres av TKK.

Hovedutfordringen for kulturskolen vil fortsatt være å styrke den sosiale profilen for å inkludere elever fra flere samfunnsgrupper, samtidig som faglig kvalitet opprettholdes og videreutvikles.

8.2.2 Elevenes læringsutbytte

Årets kvalitetsmelding presenterte en oversikt over elevenes læringsutbytte i 2012. Meldingen viste at på de nasjonale prøvene var Trondheim kommunes resultater likt med gjennomsnittet nasjonalt i engelsk, lesing og regning, både på 5. og 8. trinn, mens resultatene var bedre i lesing og regning på 9. trinn. Trondheimsresultatene på de tre prøvene på 8. trinn var i 2012 dårligere enn året før.

Den positive utviklingen på kartleggingsprøvene har fortsatt i 2013. Samlet sett er 13,5 prosent av elevene på eller under bekymringsgrensen på de sju prøvene. Dette er en ytterligere bedring fra 2012. Utviklingen er forventet og bekrefter at mange skoler arbeider godt med begynneropplæringen.

Trondheims elevene oppnådde i gjennomsnitt 40,0 grunnskolepoeng i 2013, det samme som gjennomsnittet nasjonalt. Resultatet er tre tideler bedre enn kommunens resultat i 2012, og en tidel bedre enn gjennomsnittet for de siste fem år. Grunnskolepoeng bygger på alle avsluttende eksamens- og standpunkt karakterer som føres på vitnemålet.

Standpunkt karakterene de siste fem årene er litt svakere enn gjennomsnittet nasjonalt, mens eksamensresultatene i samme periode er litt bedre. Standpunkt karakterene i de fire praktisk- estetiske fagene er svakere enn resultatene nasjonalt de siste fem årene. Dette nødvendiggjør en fortsatt styrking av vurderingsarbeidet i disse fagene.

Læringsforskjellene mellom gutter og jenter er noe mindre i Trondheim enn nasjonalt, men er likevel til dels betydelige. Jentene presterer i gjennomsnitt tre grunnskolepoeng bedre enn guttene, og forskjellene i enkelte fag er hele seks tideler. Jentene får bedre karakterer enn guttene i alle fag unntatt

kroppsøving og fordyping i norsk standpunkt, fransk og naturfag muntlig eksamen og matematikk skriftlig eksamen. Forskjellene gjør det nødvendig å fokusere enda bedre på tilpasset opplæring for alle, blant annet gjennom vurdering for læring og en styrking av læreres relasjonskompetanse. Et mer variert, praktisk og relevant ungdomstrinn forventes å styrke guttenes læringsutbytte. Rådmannen vil også løfte fram arbeidet med å heve læringsutbyttet til elever med utfordrende levekårsbakgrunn – spesielt knyttet til arbeidet med Områdeløft Saupstad-Kolstad.

Rådmannen ser at det er utfordrende å utvikle stabile, gode resultater over år, og er ikke fornøyd med at enkeltskolers resultater varierer fra år til år. For å få mer stabile resultater, er det nødvendig å styrke felles kompetanseheving og å utvikle læringsfellesskapet ved den enkelte skole.

Realfag

Fagene har endret seg mye innholdsmessig, og det er derfor behov for å utvikle realfagundervisningen i hele grunnskoleløpet. Dette gjelder både regning som grunnleggende ferdighet og i fagene matematikk, naturfag, teknologi i praksis og forskning i praksis. Lærere trenger faglig oppgradering for å møte disse endringene. Det er tilsatt en prosjektleder som skal lede realfagssatsingen.

Satsingen på innkjøp av utstyr som gjør matematikkundervisningen mer praktisk og relevant videreføres. 18 skoler deltar i innværende skoleår i prosjektet *Realfagsamlinger*, der skolene kjøper utstyr for å gjøre realfagene mer tilgjengelige gjennom praktiske aktiviteter. Parallelt gjennomføres et skolebasert opplegg for kompetanseutvikling ved de skolene som deltar.

Tre ungdomsskoler deltar i pilotprosjektet *Den virtuelle matematikkskolen* der Senter for IKT i utdanningen prøver ut en nettbasert matematikkskole. Tilbudet er nivåtilpasset for to målgrupper: Faglig sterke elever som har behov for større utfordringer, og elever som har behov for mer støtte for å henge med i faget. Trondheim kommune prøver ut et tilbud for faglig sterke elever.

Kommunen har over flere år tilbudt enkeltkurs i matematikk for lærere. For å kunne følge elevenes utvikling i grunnleggende matematikk på en mer systematisk måte, har vi gjennomført skolering i begynneropplæring i matematikk. Nasjonalt senter for matematikk har tilrettelagt håndboka *Alle teller* som kartleggingsverktøy med tilhørende veiledningsmaterieell.

Digitale ferdigheter

Kommunen mangler en felles praksis for bruk av IKT, og rådmannen ønsker å utvikle en tydeligere felles strategi for bruk av digitale verktøy. Samtidig opplever vi økende forventninger fra foreldre og andre utenfor skolen om innsyn, medvirkning og kommunikasjon gjennom digitale løsninger.

Digitale ferdigheter er definert som en grunnleggende ferdighet. Nye læreplaner, læreplanrevisjoner og endringer i avgangseksamenen fra våren 2015 fordrer større digital kompetanse hos lærere. Elevenes digitale ferdigheter må økes gjennom å satse på pedagogisk bruk av IKT. Det er ingen obligatorisk nasjonal kartlegging av elevers digitale ferdigheter, men skolene kan gjennomføre en frivillig kartleggingsprøve i digitale ferdigheter for 4. trinn.

Med en PC per 4,1 elever har Trondheim kommune den laveste PC-tettheten i ASSS-nettverket. ASSS-gjennomsnittet er 3,0, og Drammen har 1,8. Bruken av IKT varierer mellom skolene og innad på skolene.

Motivasjon og mestring

Arbeidet med en mer praktisk rettet opplæring videreføres og ses i sammenheng med den nasjonale satsingen på ungdomstrinnet. Satsingen begynner å ta form, og Trondheim kommune deltar aktivt. Skoleåret 2013-2014 tilbys elever på 8. og 9. trinn totalt 15 valgfag, og hver trondheimsskole tilbyr minst tre. Rådmannen viderefører nettverk på tvers av skolene for å utvikle innholdet i de ulike valgfagene.

Fra høsten 2013 deltar seks trondheimsskoler i Utdanningsdirektoratets satsing på skolebasert kompetanseutvikling, der Høgskolen i Sør-Trøndelag er kommunens samarbeidspartner. I løpet av

perioden fram til 2017 skal alle skoler med ungdomstrinn delta i satsingen. Seks ungdomsskoler har fått ekstra ressurser fra staten for å delta i forsøk med økt lærertetthet.

Trondheim kommune har flere alternative elevtilbud, blant annet Dagskolen og *Inn på tunet*. Flere skoler har i tillegg utviklet praktiske og varierte opplegg knyttet til uteaktiviteter, praktisk arbeid i kantine, indre elevtjeneste, med mer. Skoleteamet bistår skolene i utviklingen av slike tilbud.

Prosjektet *Ny Giv* har som mål å øke gjennomføringsgraden i videregående opplæring, og alle trondheimsskoler med ungdomstrinn deltar. Lærerne får skoling for å kunne gi en tilpasset opplæring, og de svakest presterende elevene på 10. trinn gis intensiv hjelp i grunnleggende ferdigheter i norsk og regning. Elevene melder om økt mestring og styrket motivasjon, og flere ungdomsskoler bruker derfor erfaringene fra *Ny Giv* også på andre trinn. Fra årsskiftet fases prosjektet inn i GNIST, en nasjonal satsing som skal styrke kvaliteten på lærerutdanningen og videreutvikle lærerprofesjonen. Samarbeidet med Sør-Trøndelag fylkeskommune er viktig i dette arbeidet, og sammen med fylkeskommunen er det etablert et spredningsnettverk der 11 skoler deltar.

I *LOS-prosjektet* samarbeider skole, hjem og Barne- og familietjenesten (BFT) for at elever som er i ferd med å falle ut av opplæringen, skal møte på skolen. Det satses spesielt på å utvikle medarbeidernes kompetanse i forhold til elever med skolevegring.

Trondheim kommune legger til rette for at alle elever skal få mulighet til å ta fag i videregående skole. Dette byr på utfordringer, både når det gjelder økonomi, organisering og tilrettelegging, men rådmannen arbeider sammen med Sør-Trøndelag fylkeskommune for å finne gode løsninger.

Etter- og videreutdanning³⁰

77 av 89 lærere fullførte videreutdanning i den statlige satsingen på *Kompetanse for kvalitet - videreutdanning for lærere* våren 2013. Høsten 2013 startet ytterligere 97 lærere, mens to er tatt opp på rektorutdanningen. Søknadene prioriteres ut fra kompetansebehovet ved den enkelte skole og i kommunen, og ut fra skolenes prioritering av søkerne.

Kunnskapsdepartementet tilbyr gratis kompetanseheving innenfor skoleledelse til rektorer, fagledere og lærere. Tilbudet gis av Program for lærerutdanning, NTNU og utgjør 30 studiepoeng fordelt på tre semestre. Fra Trondheim kommune deltar fem rektorer og fagledere. Tilbudet er viktig for å motivere og kvalifisere aktuelle kandidater til rektorstillinger.

Etterutdanning gjennomføres i tråd med *Program for kvalitetsutvikling*. Styrking av skolenes helhetlige satsing på læringsmiljøet gjennom etterutdanning har vist seg å være det beste bidraget til økt læringsutbytte. Hovedutfordringen er å få til felles kompetanseheving og å utvikle læringsfellesskap for lærerne ved de enkelte skolene.

Sammen med Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning tilbys etterutdanning i lesing og skrivning for lærere på 4.-7. trinn. Målet er at lærerne skal bli bedre lese- og skrivelærere. Skoleåret 2012-2013 deltok åtte skoler, og tilbudet videreføres.

Lærerne opplever satsingen på *Vurdering for læring* som meningsfull fordi tiltakene rettes mot alle elevene og hever kvaliteten på den tilpassede opplæringen. Elevundersøkelsen viser fortsatt at elevene i begrenset grad opplever at de er med på å bestemme arbeidsmål, arbeidsplaner, arbeidsmåter og hva det skal legges vekt på i vurderingen. Derfor videreføres satsingen på *Vurdering for læring*.

³⁰ Videreutdanning gir ny formell kompetanse på universitets- og høgskolenivå. Slik utdanning er underlagt eksamens- og vurderingsordninger og gir uttelling i form av studiepoeng innenfor eller utenfor gradssystemet. Etterutdanning er kortere kurs som sikter mot fornyelse og ajourføring av en grunnutdanning, uten å gi formell kompetanse i form av studiepoeng – eksempelvis timebasert kurs- eller seminarvirksomhet.

8.2.3 Elevenes fysiske og psykososiale læringsmiljø

Kravene til elevenes psykososiale læringsmiljø beskrives i § 9a-3 i Opplæringslova. Skolene arbeider systematisk og målrettet med å forebygge mobbing, men utfordres av at deler av mobbingen skjer utenfor skoletiden og gjennom digitale medier. Elevundersøkelsen er flyttet fra vår til høst, og årets undersøkelse er ikke avsluttet. I 2012 var mobbingen redusert på 10. trinn, mens den var uforandret på 7. trinn. Flyttingen av Elevundersøkelsen gir skolene bedre mulighet til å følge opp resultatene.

Innsatsen mot mobbing vil fortsatt ha et sterkt fokus, blant annet knyttet til *Manifest mot mobbing*. Skolene samarbeider med skoleteamet ved Ungdomsenheten, og skoleteamet bistår i enkeltsaker og veileder i utvikling av et godt læringsmiljø. Mange skoler samarbeider med Læringsmiljøsentret i ulike programsatsinger. Dette styrker skolenes kompetanse i klasseledelse og psykososialt arbeid med elevene. Kunnskap fra Utdanningsdirektoratets prosjekt *Bedre læringsmiljø*, der 11a skole deltar, vil spres til de øvrige skolene gjennom arbeid med forskningsbaserte tiltak for et godt læringsmiljø.

Skolene melder fortsatt om utfordringer når det gjelder å følge opp elever med stort fravær, mistriivsel og ulike psykiske vansker. Vi vil intensivere arbeidet med å etablere rutiner for registrering og oppfølging av fravær.

I samarbeid med Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) fortsetter utviklings- og forskningsprosjektet *Gode lærer- elev relasjoner* der ytterligere fire skoler vil delta. PP- tjenesten styrker det forebyggende arbeidet gjennom å gi medarbeidere i skolene veiledning og oppfølging.

Alle kommunens skoleanlegg er godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern. Dette sikrer elevene et godt fysisk læringsmiljø. Likevel var trondheimselevne i 2012 mindre fornøyde med det fysiske læringsmiljøet enn elevene nasjonalt. Parallelt med et stort behov for utvidet skolekapasitet, har flere eksisterende anlegg et nokså omfattende behov for rehabilitering.

8.2.4 Spesialundervisning

De siste årene har antallet elever som får spesialundervisning økt, og 6,9 prosent av trondheimselevne fikk spesialundervisning i 2012. Sammenlignet med småskolen, får dobbelt så mange elever i ungdomsskolen spesialundervisning. 70 prosent av de som får spesialundervisning er gutter.

Tabell 8-3 Andel elever som får spesialundervisning – fordelt på hovedtrinn

	2008	2009	2010	2011	2012
Andel elever som får spesialundervisning, 1.-4. trinn	3,5	3,9	4,3	4,1	4,5
Andel elever som får spesialundervisning, 5.-7. trinn	5,0	6,0	6,3	7,6	7,6
Andel elever som får spesialundervisning, 8.-10. trinn	6,2	7,2	8,3	9,1	9,5
Andel elever som får spesialundervisning, totalt	4,8	5,5	6,1	6,6	6,9

Økningen er størst for elever med behov for få timer spesialundervisning. Rådmannen ser en nær sammenheng mellom økningen i spesialundervisning og skolenes muligheter for å tilrettelegge innenfor ordinær opplæring. Skolene bør derfor fokusere på innhold og metodevalg i tilrettelegging innenfor ordinær opplæring.

Det arbeides med tiltak som forventes å motvirke økningen i andel elever som får spesialundervisning. Opplæringslova § 5-4 er endret, og gir skolene en plikt til å vurdere og prøve ut tiltak for å gi elevene tilfredsstillende utbytte av opplæringen før vedtak om spesialundervisning. I tillegg satses det på et mer praktisk rettet ungdomstrinn, og at vi har en ambisjon om å styrke den ordinære opplæringen. Samtidig samarbeider PP- tjenesten med skolene om å finne gode løsninger.

De fleste som får spesialundervisning får dette innenfor rammen av trinnet/klassen. 71 prosent av disse elevene får derfor hele sin opplæring, også spesialundervisningen, finansiert gjennom den ordinære budsjetttildelingen til skolene. Én til to prosent av elevene har imidlertid så store og omfattende behov at de gis et alternativt undervisningstilbud og skolene tildeles en tilleggsressurs.

Trondheim kommune arbeider i tråd med bystyrets vedtak om å fokusere på inkludering i nærskolene, men barn og unge med store og vedvarende bistandsbehov kan søkes inn ved byomfattende tilbud når foreldre ønsker det. Trondheim kommune har i dag slike tilbud ved sju skoler: Dalgård, Breidablikk, Strindheim, Charlottenlund ungdomsskole, Flatåsen, Tonstad og Åsveien.

I forhold til enkeltelever som må ha løpende pleie, behandling og omsorg for å ha mulighet til å motta opplæring, er det behov for en ytterligere tydeliggjøring av hva som er helsetiltak og hva som er opplæring. Dette vil rådmannen arbeide med i 2014.

8.2.5 Minoritetsspråklige elever med mangelfull språkkompetanse i norsk

I 2012 var 10,2 prosent av Trondheim kommunes befolkning i aldersgruppen 0-16 år første eller andre generasjons innvandrere. Dette er en økning på fire prosentpoeng fra 2003. 6,5 prosent av elevene har ikke-vestlig bakgrunn.

Elever med annet morsmål enn norsk eller samisk har rett til særskilt språkopplæring inntil de har gode nok ferdigheter i norsk til å følge den ordinære undervisningen. Elevene tilbys særskilt norskopplæring, og eventuelt morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Retten til særskilt språkopplæring faller bort når språkferdighetene er tilstrekkelige. Elevenes språkferdigheter kartlegges løpende.

Nyankomne, minoritetsspråklige elever tilbys plass ved mottaksskolene Kattem, Saupstad og Ila på barnetrinnet og Huseby og Rosenborg på ungdomstrinnet. Elevene tilbys i utgangspunktet inntil ett år i mottak, men elever som kommer til Norge etter fylte 10 år og har mangelfull opplæring fra hjemlandet, kan få utvidet tiden i mottak. Etter at elevene er ferdige i mottak, overføres de til sin nærscole der de får videre oppfølging fram til norskferdighetene er tilstrekkelige.

Antallet elever i mottak har økt fra 64 i 2011 til 161 per 1. oktober 2012. Spesielt kapasiteten på barnetrinnet er presset. Fordi økningen i antallet flyktninger og asylsøkere er størst i Østbyen, vurderes det å opprette et nytt mottak på barnetrinnet der.

8.2.6 Folkehelse, miljø og livsstil

[Kommunedelplan helsefremmende og forebyggende arbeid for barn og unge 0-20 år](#) peker på utfordringer innenfor kosthold, ernæring og fysisk aktivitet. Anbefalingene er at barn og unge bør være fysisk aktiv minst en time om dagen. En ny ungdomsundersøkelse basert på Ungdatas undersøkelse gjennomføres høsten 2013.

Alle kommunale skoler er med i Grønt flagg-nettverket. To skoler er ikke sertifisert, men forventes å bli det i løpet av høsten. Skolene får støtte fra Miljøenheten, og Grønn barneby har en rekke tilbud som understøtter skolenes arbeid. Miljøatsingen må gjøres mer relevant for elevene på ungdomstrinnet, og satsingen på kostholdsopplæring og fokus på biologisk mangfold må styrkes.

Trondheim kommune samarbeider med fylkeskommunen, idrettskretsen og friluftsrådet om satsingen *Den fysiske skolesekken*, dessuten med Høgskolen i Sør-Trøndelag og NTNU om forskning knyttet til fysisk aktivitet. 29 skoler deltar i *Trivselslederprogrammet*.

8.2.7 Kvalitetssikring av tjenestetilbudet

Tjenestetilbudet i trondheimsskolene kvalitetssikres på ulike måter. Rådmannen har utarbeidet en sjekklister som samler lovkravene i Opplæringslova og gjør det lettere for skolene å vurdere egen praksis. Som en del av kontaktpersonordningen gjennomgås sjekklister årlig for å sikre at skolene møter lovkravene. Rutiner samles i Kvalitetet, der de er lett tilgjengelige og lett å holde oppdatert. Det gjenstår noe arbeid før alle skolene har tilstrekkelige rutiner for alle sårbare deler av virksomheten.

Avvikssystemet gir enhetsledere og rådmann god oversikt over meldte avvik. Økt bruk styrker arbeidet med å kvalitetssikre tjenestetilbudet. Det er viktig å etablere en kultur for kontinuerlig forbedring.

8.3 Periodemål og resultatmål

Skole har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid

Tabell 8-4 Periodemål 2014-2017 og Resultatmål 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Trondheimsskolen legger vekt på mangfold, demokrati og kulturell kompetanse	Færre elever opplever å bli mobbet Skoler med ungdomstrinn etablerer gode rutiner for å ivareta elevrådsarbeid
Læringsutbyttet øker i grunnleggende ferdigheter og realfag	Læringsutbyttet øker i matematikk og norsk på mellomtrinnet Læringsutbyttet øker i matematikk på ungdomstrinnet Faglig veiledning og elevmedvirkning i vurderingsarbeidet styrkes Elevenes motivasjon for læring øker på 10. trinn Flere skoler deltar i prosjektet Varierte og praktiske læringsarenaer Elevene melder om økt bruk av PC/data/internett i skolearbeidet
Skolene styrker tidlig innsats overfor elever og familier med særlige behov	Flere elever med tidlige hjelpebehov identifiseres tidligere Det spesialpedagogiske tilbudet som gis reduserer behovet for langvarig spesialpedagogisk hjelp Styrket tilpasset opplæring reduserer behovet for spesialundervisning Nyankomne minoritetsspråklige elever med mangelfull skolegang gis et styrket tilbud i mottaksskoler Skolene deltar i oppfølging av Ungdomsundersøkelsen i 2013 Fire nye skoler deltar i Relasjonsprosjekt i skoleåret 2014-15 Skolene legger til rette for fysisk aktivitet i løpet av skoledagen Elevfraværet reduseres Modeller for systemrettet arbeid i samarbeidet mellom skole og BFT videreutvikles
Trondheim kommune tilbyr tilstrekkelig skolekapasitet i alle bydeler, i lokaler som er godkjent etter Forskrift om miljørettet helsevern	Rådmannen etablerer et mottak for nyankomne minoritetsspråklige elever øst i byen for å sikre tilstrekkelig kapasitet Konsekvenser og kostnader ved ulike måter å organisere skoletilbudet i Saupstadområdet utredes

8.4 Forslag til driftsbudsjett

8.4.1 Statsbudsjettet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet å videreføre flere tiltak rettet mot grunnskolen. Valgfag ble innført høsten 2012 på 8. trinn og høsten 2013 på 9. trinn. I statsbudsjettet foreslår regjeringen å finansiere helårseffekten av valgfag på 9. trinn og innføringen av valgfag på 10. trinn fra høsten 2014.

Fra og med høsten 2013 er det satt av midler til en fireårig forsøksordning der kommunene kan søke om midler til økt lærertetthet i ungdomskolen. Trondheim kommune har gjennom ordningen fått midler til

totalt 23 lærerårsverk for seks ungdomsskoler. Regjeringen foreslår å kompensere for helårseffekten av forsøksordningen.

I statsbudsjettet for 2013 ble det lagt inn midler for å finansiere en time gratis kulturskoletilbud på barnetrinnet. Fra 2014 er det foreslått å kompensere for helårseffekten.

Departementet foreslår å videreføre satsingen på ungdomstrinnet gjennom *Ungdomstrinn i utvikling 2012–2017*. Departementet legger opp til at 300 skoler skal starte med kompetanseutvikling i klasseledelse høsten 2014.

8.4.2 Rammeutvikling grunnskole

Rådmannens viktigste prioritering på skoleområdet er å opprettholde dagens nivå på lærertetthet. I tillegg til å videreføre pågående satsinger, styrkes arbeidet med informasjons- og kommunikasjonsteknologi, etterutdanning av lærere og veiledning i ressursentrene. I planperioden finner ikke rådmannen rom for å videreføre dagens høye nivå på videreutdanning av lærere, men nivået er fortsatt høyt sammenlignet med andre kommuner. Rådmannen finner heller ikke rom for å gjennomføre hele den vedtatte styrkingen for elever med omfattende og vedvarende behov.

Det gjøres grep for å styrke den tilpassede opplæringen slik at færre elever skal ha behov for spesialundervisning og særskilt norskopplæring. På sikt er ambisjonen at mer av ressursene legges inn i den ordinære undervisningen. Dette beskrives nærmere i kapittel 8.2.2.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for skoleområdet for perioden 2014–2017, og hvordan skoleområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett for 2013. Vedlegg 1 viser en detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak.

Tabell 8-5 Budsjetteramme og tiltak skole. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	1 460,9	1 460,9	1 460,9	1 460,9
Pris- og lønnskompensasjon	9,6	9,6	9,6	9,6
Oppgaveendringer	-8,5	-8,5	-8,5	-8,5
Korrigert budsjett 2012	1 462,0	1 462,0	1 462,0	1 462,0
Ramme for befolkningsendring	5,5	23,6	42,5	51,7
Annen rammeendring	6,7	-7,4	-7,9	-7,9
Forslag til netto driftsramme	1 474,2	1 478,2	1 496,6	1 505,8
Rammeendring	12,2	16,2	34,6	43,8
Opprettholdelse av standard	5,5	23,6	42,5	51,7
Økning i tjenestetilbudet	9,0	11,9	11,9	11,9
Reduksjoner i tjenestetilbudet	-5,2	-19,3	-19,8	-19,8
Annet	3,0	0	0	0
Sum tiltak	12,2	16,2	34,6	43,8

Oppgaveendring

Noen oppgaver overføres til andre tjenesteområder. For skoleområdet utgjør slike oppgaveendringer 8,5 millioner kroner hvert år i planperioden.

Søskenmoderasjon - billigste plass av barnehage og skolefritidsordning

Trondheim kommune har en ordning med søskenmoderasjon for familier med to eller flere barn i SFO og/eller barnehage. Fra 2013 ble en plass i SFO dyrere enn en barnehageplass. Siden moderasjonen gis for den rimeligste plassen, belastes en større del av kostnadene barnehage. Kostnadene for skole er redusert tilsvarende, og derfor overføres sju millioner kroner fra skole til barnehage. Dette omtales også i kapittel 7.

Driftsmidler IKT

Fra og med 2014 er IKT- investeringer på området flyttet til Interne tjenester. Derfor overføres også driftskostnadene knyttet til IKT- investeringer til elever og lærere. Driftskostnadene omfatter blant annet leie av læringsplattformen *itslearning* og programvare for lærere og elever. Ved investeringer som gir flere PC-er eller utvidelser av trådløse nettverk, påløper det også økte driftskostnader. Oppgaveendringen er estimert til 1,5 millioner kroner for 2014, se også kapittel 24.

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 5,5 millioner kroner i 2014, økende til 51,7 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Elevtallsvekst – rammeøkning for å opprettholde dagens bemanningstetthet i skolene

Befolkningsprognosene viser vekst i elevtallet i økonomiplanperioden. Fra 2014 til 2017 forventes det å bli 1 033 flere barn i aldersgruppen 6-15 år. Det er lagt inn rammeøkning for elevtallsvekst i perioden tilsvarende 5,5 millioner kroner i 2014 økende til 51,7 millioner kroner i 2017.

Reversere rammeøkning til elever med omfattende og vedvarende behov

Bystyret vedtok i sak 66/12 [Årsoppgjøret for 2011](#) å øke budsjettrammen til elever med vedvarende og omfattende behov med totalt 14 millioner kroner fra høsten 2013. I vedtatt budsjett 2013 ble det lagt inn en økning på sju millioner kroner, mens opptrappingen av de siste sju millioner kroner ble utsatt til høsten 2015. Rådmannen finner ikke økonomisk grunnlag for å effektivere opptrappingen fra 2015.

Økninger i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi et forbedret tjenestetilbud. Dette fører til en merutgift på ni millioner kroner i 2014, økende til 11,7 millioner kroner i 2017. Under beskrives tiltakene.

Valgfag i ungdomsskolen

Regjeringen har innført valgfag på 8. og 9. trinn. Fra høsten 2014 innføres også valgfag på 10. trinn. Tiltaket er finansiert gjennom rammeøkning til kommunene. For Trondheim kommune tilsvarer dette fem millioner kroner i 2014, økende til 7,9 millioner kroner i 2015. Målet er å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og relevant for å motvirke frafallet i videregående skole.

Etterutdanning

Ressursene til etterutdanning er økt med én million kroner fra 2013 til 2014. Etterutdanning skal gi personalet økt kompetanse, eksempelvis innen klasseromsledelse og pedagogiske virkemidler. Gjennom etterutdanning styrkes skolenes helhetlige satsing på læringsmiljøet, og dette har vist seg å være det beste bidraget til å øke elevenes læringsutbytte.

Økte driftsutgifter til IKT utstyr i skolene

For å styrke skolenes bruk av IKT i læringsarbeidet, investeres det i mer IKT- utstyr til elever. Investeringene gir økte driftskostnader og budsjettet økes med én million kroner årlig i økonomiplanperioden. Både investerings- og driftsmidler til IKT- utstyr i skolene overføres IT- tjenesten, jamfør punktet om oppgaveendring over.

Veiledningsfunksjonen ved ressursentrene styrkes

I sak [47/13](#) vedtok bystyret at veiledningsfunksjonen ved ressursentrene skal styrkes. Rådmannen foreslår derfor å øke bevilgningene til ressursentrene med til sammen én million kroner fra 2014, for å styrke veiledningen av nærskolene og til kompetansehevede tiltak ved ressursentrene.

Byomfattende tilbud ved Dalgård skole styrkes

Tilbudet til elever som får opplæring inntil én dag i uken ved det byomfattende tilbudet ved Dalgård skole, har ikke vært fullfinansiert. Rådmannen foreslår derfor å styrke budsjettet til Dalgård skole med én million kroner.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingene beløper seg til 5,2 millioner kroner i 2014, økende til 19,8 millioner kroner i 2017. Under presenteres tiltakene.

Generell reduksjon for skoleområdet

Rådmannen foreslår en generell reduksjon på skoleområdet på 12,1 millioner kroner i 2015, økende til 12,6 millioner kroner i 2016 og 2017. Rådmannen vil konkretisere hvordan denne reduksjonen skal gjennomføres i neste års budsjett.

Leksehjelp

Ordningen med leksehjelp finansieres over rammetilskuddet til kommunene. Vår andel av rammeøkningen som fulgte ordningen gjennom statsbudsjettet for 2011 er 12,7 millioner kroner. Tilbudet til leksehjelp reduseres med 2,6 millioner kroner i 2014 i henhold til vedtatt budsjett 2013. Etter budsjettreduksjoner i 2012 og 2013, vil rammen til leksehjelp i 2014 være 4,7 millioner kroner.

Leksehjelp er en rettighet for elever på 1.-4. trinn, og kommunen er gjennom Opplæringslova § 13-7a med tilhørende forskrift § 1A-1 pliktig å gi et slikt tilbud. I Trondheim deltar færre elever i leksehjelpordninger enn nasjonalt, og gruppene som blir tilbudt leksehjelp har flere barn per voksen sammenlignet med landsgjennomsnittet. Dagens nivå på tildeling bør derfor videreføres.

Trafikalt grunnkurs

Trafikalt grunnkurs har frem til høsten 2013 blitt tilbudt et utvalg av elever innenfor en ramme på én million kroner. Med bakgrunn i vedtatt budsjett 2013, fjernes tilbudet fra og med skoleåret 2013/2014. Trafikalt grunnkurs kan tilbys gjennom valgfaget trafikk på ungdomstrinnet.

Videreutdanning lærere

Det kommunale budsjettet for videreutdanning av lærere gir mulighet for å videreutdanne omtrent 90 lærere per år. Ordningen foreslås redusert med to millioner kroner høsten 2014, økende til fire millioner kroner fra og med 2015. Selv om tilbudet reduseres til to millioner kroner fra 2015, vil videreutdanning fremdeles være høyere prioritert i Trondheim kommune enn i mange andre kommuner. For rådmannen er det viktig å se denne reduksjonen i sammenheng med en styrking av etterutdanningen til lærere.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil medføre en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for dette.

Mulighetsstudier og utredninger skolebruksplan øst

I sak [163/12](#), vedrørende skolebruksplan Trondheim øst vedtok bystyret en rekke mulighetsstudier. Mulighetsstudier som ikke ender opp i et investeringsprosjekt, blir belastet driftsbudsjettet for skole. Skal mulighetsstudiene belastes investeringsbudsjettet, må de kunne knyttes til et konkret investeringsprosjekt med bevilgning i økonomiplanen. Mulighetsstudier og utredninger på bakgrunn av sak 163/12, som ikke inngår i et investeringsprosjekt, vil gi en merkostnad på driftsbudsjettet estimert til tre millioner kroner for 2014.

8.5 Forslag til investeringsbudsjett

8.5.1 Grunnleggende forutsetninger

Følgende forutsetninger ligger til grunn for arbeidet med investeringer på skoleområdet:

- Det er benyttet prognoser fra april 2013
- Satsing på prosjekter som imøtekommer elevtallsvekst
- Satsing på rehabiliteringsprosjekter som oppgraderer eldre skoleanlegg i forhold til oppdaterte elevtallsprognoser, funksjons- og forskriftskrav
- Mindre investeringer i tråd med vedtak i formannskapet i juni 2012

- Kostnadsnivået på foreslåtte nye og rehabiliterte skoleanlegg er vurdert i samarbeid med Utbyggingsenheten
- Politiske vedtak som følge av skolebruksplan for Trondheim øst og tidligere budsjettvedtak
- Fra og med 2014 flyttes IKT- investeringer på ti millioner årlig til Interne tjenester (IT- tjenesten)

8.5.2 Forventet elevtallsutvikling

Prognosene viser at elevtallet øker betydelig fram mot 2030. Barnetallet i aldersgruppen 6-12 år øker fra 14 129 i 2013 til 18 041 barn i 2030. Aldersgruppen 13-15 år øker fra 5 926 barn i 2013 til 7 153 barn i 2030. Elevtallsveksten kommer først på barnetrinnet og deretter på ungdomstrinnet. Utviklingen beskrives i rapporten *Trondheim 2030* og i *Skolebruksplan for Trondheim øst*.

Økning av elevkapasiteten i Trondheim øst blir én av flere framtrepende oppgaver for kommunen i kommende år. Skolebruksplan Trondheim øst utredet mulige prioriteringer som øker kapasiteten.

En aktualisering av behovet for skolebyggprosjekter for perioden 2013-2025 er beskrevet i [sak 22/13](#). Saksfremlegget gir en teknisk beskrivelse av alle eksisterende skoleanlegg og en behovsbeskrivelse av nye fremtidige skoleanlegg. Oversikten bygger på tekniske tilstandsrapporter for eksisterende skoleanlegg, tilgangen på aktuelle tomter og muligheter for utvidet elevtallskapasitet i tilknytning til eksisterende skoleanlegg. Regulering for og erverv av tomter til skoleformål samordnes med kommuneplanens arealdel for 2014-2024.

8.5.3 Igangsatte prosjekter

- Bygging av Spongdal skole er igangsatt og ventes ferdigstilt til skolestart 2014. Prosjektet ble utsatt på grunn av konkurs hos hovedentreprenør. Ny entreprenør er kontrahert og bygging er gjenopptatt
- Riving av gamle Åsveien skole er utført og nybygging igangsatt sommeren 2013. Skoleanlegget forventes tatt i bruk våren 2015
- Delvis rehabilitering av Bispehaugen skole, hovedbygget. Nytt ventilasjonssystem, varmesystem og enkle byggt tekniske tilpassinger. Skolen forventes ferdigstilt til skolestart 2014
- Større vedlikeholdsprosjekt for Solbakken skole. Nytt ventilasjonssystem, varmesystem og enkle byggt tekniske tilpassinger. Skolen forventes ferdigstilt til skolestart 2014.
- Utbygging av Brundalen skole. Anbudskonkurranse er igangsatt, med anbudsfrist høst 2013. Antatt ferdigstillelse er berammet til skolestart 2015.

8.5.4 Igangsatte utredninger

I etterkant av vedtak i *Skolebruksplan Trondheim øst* har rådmannen iverksatt flere utredninger med tanke på å forberede videre utbygging av elevtallskapasitet i Trondheim:

- *Brundalen skole*: Parallell mulighetsstudie og reguleringsplan for utbygging av eksisterende skoleanlegg. Kapasitet økes fra 350 til 630 elever. Forventet ferdigstilling skolestart 2015
- *Lilleby (Smelteverkstomta)*: Mulighetsstudie for etablering av ny ungdomsskole med opsjon for fleridrettshall. Sambygging med andre kommunale tjenesteområder
- *Lade*: Mulighetsstudie for riving og nybygging av eksisterende skoleanlegg med opsjon for fleridrettshall
- *Nidarvoll*: Reguleringsplan for fleridrettshall, barne- og ungdomsskole
- *Kongsveien*: Reguleringsplan for fremtidig interimskoleanlegg som erstatter to eksisterende anlegg
- *Ranheim (Kruskajordet)*: Mulighetsstudie for etablering av integrerte og samlokaliserte tjenester, og også skole. Samdrift med andre kommunale tjenesteområder
- *Områdeløft Saupstad - Kolstad*: Oppfølging av Sør-Trøndelag fylkeskommunes vedtak om ny videregående skole på Saupstad. Fylkets skisse innebærer at grunnskolestrukturen i området må vurderes

8.5.5 Midlertidige skoleanlegg

Gjennomføringen av skolebyggprosjekter avhenger av tilgjengelige erstatningslokaler mens bygging pågår. Kommunen har erstatningslokaler ved paviljongskolene på Brøset og Sverresmyr. Brøset er belagt

med elever fra Bispehaugen fram til 2014, og to trinn fra Åsveien fram til vår 2015. I tillegg er det vedtatt oppstart av midlertidig skoledrift ved anlegget for elever som i dag tilhører opptaksområdet for Strindheim og Eberg skoler. Bystyresak om etablering av nytt opptaksområde for Brøset behandles høsten 2013. Paviljongskolen på Brøset må i tillegg flyttes for å kunne realisere en kommende og planlagt boligutbygging i tråd med reguleringsplan for Brøset Grønn bydel.

Ved paviljongskolen på Sverresmyr har elever fra Åsveien tilhold frem til nye Åsveien skole står ferdig. Leieavtale for tomt og midlertidig godkjenning for skolen opphører i 2015. I tillegg avsluttes en periode med betydelig skoleutbygging i Byåsenområdet ved ferdigstilling av Åsveien skole i 2015..

I tillegg har Trondheim kommune undervisningslokaler ved Gamle Ranheim skole. Der vil Solbakken skole ha tilhold skoleåret 2013/2014, mens Solbakken skoles ventilasjonsanlegg rehabiliteres.

8.5.6 Investeringer i perioden 2014-2017

Rådmannen foreslår en styrking av investeringsrammen til skole. Tabellen under gir oversikt over rådmannens forslag til investeringer i økonomiplanperioden 2014-2017. Det er utfordrende å anslå eksakte investeringsbehov for prosjekter som kommer flere år fram i tid, og hvor forhold rundt tomter og dimensjonering av skolene så langt ikke er avklart. [Sak 22/13](#) beskriver de enkelte prosjekt/investeringer. Rådmannen legger fram et utkast til prioritering av den årlige rammen til mindre investeringer for formannskapet i januar 2014.

Tabell 8-6 Investeringer i skole i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	346,0	356,0	348,0	382,0			
Forslag til budsjett 2014-2017		381,0	360,0	310,0	400,0		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Spongdal skole og fleridrettshall	290,0	265,0	25,0	25,0			
Bispehaugen skole	30,0	20,0	10,0	10,0			
Åsveien skole og fleridrettshall	400,0	130,0	270,0	165,0	105,0		
Brundalen skole, utbygging	243,0	19,0	224,0	121,0	103,0		
Lade barneskole og fleridrettshall	366,0	0,0	366,0	10,0	79,0	146,0	131,0
Brøset skole med fleridrettshall	350,0	0,0	350,0		18,0	85,0	127,0
Berg skole ombygging/tilbygg	45,0	0,0	45,0		5,0	18,0	20,0
Kongsvegen interimskole	80,0	0,0	80,0			8,0	32,0
Sjetne skole, rehabilitering/utbygging	302,0	0,0	302,0			3,0	12,0
Huseby ungdomsskole, rehabilitering	280,0	0,0	280,0				28,0
Mindre investeringer skolebygg				50,0	50,0	50,0	50,0
Sum økonomiplan				381,0	360,0	310,0	400,0

9 Barne- og familietjenesten

Kommunen gjennomfører en organisasjonsutvikling i Barne- og familietjenesten. Bystyret vedtok i september 2013 at bestiller- utførermodellen fases ut. Barne- og familietjenesten skal organiseres med én enhet og én enhetsleder i hver av de fire bydelene, og det blir to byomfattende enheter. Ungdomsenheten legges ned, og oppgavene overføres til andre enheter i Barne- og familietjenesten. Hensikten med endringene er å gi tidlig hjelp og et helhetlig tilbud til barn, unge og deres familier, i tett samarbeid med barnehage og skole.

9.1 Innledning

Barne- og familietjenesten (BFT) dekker alle tjenestene til barn, unge og deres familier innenfor helse og omsorg, barnevern og pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT) for barnehage og grunnskole. Tjenesten har en familierettet og tverrfaglig tilnærming i sitt arbeid, og legger vekt på tidlig innsats og lave terskler i møte med barn, ungdom og deres familier.

Folkehelsemeldingen, Meld. St. 34, som ble lagt fram i vår, beskriver utfordringene i befolkningens helse. Regjeringen vil bidra til å videreutvikle og styrke de forebyggende helsetjenestene til barn og unge. Spesielt ønsker regjeringen at tilbudet i skolehelsetjenesten skal bli bedre.

Stortinget har vedtatt endringer i barnevernloven. Hovedlinjene i dagens ansvarsfordeling mellom stat og kommune videreføres, men inneholder føringer som vil få stor betydning for barnevernets arbeid og det kommunale ansvaret for feltet. Dette gjelder blant annet ansvaret for tilsyn med fosterhjem, og det økonomiske og faglige ansvaret for barneverntiltak i og utenfor hjemmet.

Kunnskapsdepartementet har vedtatt *Strategi for etter- og videreutdanning i PPT 2013-2018*. Formålet med strategien er å styrke ansattes kompetanse, og bidra til økt fokus på systemrettet arbeid i PPT. Målgruppen for satsingen er ansatte og ledere i PPT. Målene i strategien er sammenfallende med Trondheim kommunes *Temaplan for PP- tjenesten*.

9.2 Status og utfordringer

9.2.1 Kostratall 2012

Tabell 9-1 Sammenligning med ASSS- kommunene³¹, kommunehelse barn

	Trondheim 2011	Trondheim 2012	ASSS 2012
Netto driftsutgifter til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjenesten i kroner per innbygger 0-5 år	7 266	8 164	6 028
Prosentandel nyfødte med hjembesøk innen to uker	88	83	80

Tabellen viser at kommunen har hatt en vekst i utgiftene til forebyggende arbeid og helsestasjon for de minste barna på vel åtte prosent fra 2011 til 2012, justert for lønns- og prisvekst. Snittet for ASSS-kommunene har også økt like mye det siste året. Trondheims utgifter ligger likevel godt over snittet for ASSS-kommunene. Dette skyldes i stor grad at Trondheim i tillegg til helsesøstre, lege, jordmor og fysioterapeut har ansatt psykologer i helsestasjonene.

³¹ ASSS = Aggregerte Styringsdata for Samarbeidende Storkommuner; består av Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Gjennomsnitt ASSS er eksklusive Oslo og Trondheim

Tabell 9-2 Sammenligning med ASSS- kommunene, barnevern

	Trondheim 2011	Trondheim 2012	ASSS 2012
Netto driftsutgifter i kroner per innbygger 0-17 år	7 074	8 110	6 871
Prosentandel barn med barneverntiltak 0-17 år	3,4	3,7	4,2
Prosentandel barn med tiltak utenfor hjemmet	1,7	1,8	1,5
Brutto driftsutgifter i kroner per barn med tiltak i familien	66 630	59 004	33 733
Brutto driftsutgifter i kroner per barn med tiltak utenfor opprinnelig familie	309 227	327 030	332 036
Fagstillinger i barnevern per 1000 barn 0-17 år	2,9	3,9	3,7

Kommunens utgifter til barnevern per innbygger 0-17 år ligger høyest av ASSS-kommunene. Hovedårsaken er at Trondheim har en høyere andel barn med barneverntiltak utenfor opprinnelig familie. Utgiftene har økt med vel ti prosent fra 2011 til 2012, mens snittet for ASSS har økt med vel fire prosent, justert for lønns- og prisvekst.

Trondheim har en lavere registrert andel av barn med barnevernstiltak i opprinnelig familie og høyere ressursbruk per barn med tiltak i opprinnelig familie enn ASSS-kommunene. Her er Trondheim ikke direkte sammenlignbar med de andre ASSS-kommunene. Trondheim fatter i mindre grad vedtak i lettere barnevernssaker, men tilbyr i stedet hjelp fra forsterket helsestasjon i bydelene. Dette gir høyere enhetskostnader for de saker der det fattes barnevernvedtak. Ressursbruken per barn med barneverntiltak utenfor opprinnelig familie ligger noe under ASSS-snittet.

9.2.2 Folkehelse – helsefremmende og forebyggende arbeid 0 – 20 år

Folkehelsearbeid er samfunnets samlede innsats for å fremme helse, redusere risiko for sykdom og skade og beskytte mot helsetrusler. Arbeidet med bedre folkehelse retter seg mot hele befolkningen og innenfor alle sektorer. Barnehage og skole er viktige helsefremmende og forebyggende arenaer og likeså tilbudet ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten for barn og unge 0–20 år. Tjenesten når ut til alle og har høy oppslutning. Det gjennomføres en ungdomsundersøkelse (Ungdata) høsten 2013. Den vil gi en oversikt over helseutfordringene når det gjelder ungdom. Enhetene vil i perioden følge opp disse utfordringene.

Skolehelsetjenesten er et lavterskeltilbud i barn og unges eget miljø. Det er viktig for ungdom å ha et sted å henvende seg uten å bestille time eller involvere foresatte. Skolehelsetjenesten ble økt med ytterligere fire helsesøsterårsverk fra høsten 2013 i henhold til bystyrets budsjettvedtak, og stillingene får helårsvirkning i 2014. Tilgjengeligheten til skolehelsesøster har blitt bedre de senere årene fordi tjenesten er blitt styrket. I statsbudsjettet vises det til at helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal styrkes og de forebyggende helsetjenestene til barn og unge videreutvikles gjennom å revidere forskriften om helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Plan for svangerskapsomsorgen revideres i løpet av 2014. Planen vil vurdere status for tjenesten i dag og synliggjøre utfordringer i planperioden.

Trondheim kommune har flere prosjekter innen tidlig innsats gjennom et tett samarbeid mellom barnehager og helsestasjoner og den øvrige barne- og familietjenesten. Det gjelder *Modellkommuneforsøket*, helseundersøkelse i tett samarbeid med barnehagene og prosjektet *Flerfaglig blikk i barnehagene*. *Modellkommuneforsøket*, er en nasjonal satsing for oppfølging av barn av psykisk syke og/ eller rusmisbrukende foreldre. Forsøket er ledet av barne- og familieetatene i regionene og skal avsluttes ved utgangen av 2014. I 2014 skal modell for systematisk oppfølging av barn i risikogruppen prøves ut og implementeres i kommunene. To- og fireårsundersøkelsene i samarbeid mellom barnehage og helsestasjon er endret fra fire bydeler til at prosjektet gjennomføres i én bydel i Trondheim, som er en oppfølging av et vedtak i bystyret i januar 2013. Det vises til omtale i kapitlet om barnehager.

BFT setter i gang et pilotprosjekt med frisklivssentral for barn. Målet er å utrede hvordan et frisklivstilbud rettet mot overvekt og annen livsstilsproblematikk kan utformes. Prosjektarbeidet pågår i samarbeid med Fysioterapitjenesten og Frisklivssentralen for voksne. Kostholdet i løpet av barnehage- og skoledagen har stor betydning for å utvikle god helse. Frisklivssentralen for barn vil samarbeide tett med barnehager, skoler og SFO.

I handlingsplanen mot seksuelle overgrep overfor barn og unge prioriteres et kompetanseutviklingsprogram på noen utvalgte skoler og i samarbeid med Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO).

Samhandlingsreformen og Veileder for psykisk helsearbeid legger opp til at kommunen skal ha kompetanse til å utrede og behandle lette og moderate psykiske lidelser og skal behandle flere enn før. Mange ungdommer sliter i følge undersøkelser om utbredelse av sykdom med psykiske lidelser. Samtidig viser de samme undersøkelsene at kun et fåtall får hjelp eller behandling. Ungdommer går for lenge uten å få hjelp, og årsakene er sammensatte. Ungdommene tar ikke selv kontakt, vi er for dårlige til å se psykiske vansker i starten, behandlingssystemet sitter for langt unna ungdommene og henvisningssystemet jobber sent. BFT vil av nevnte årsaker opprette et psykososialt team for barn og ungdom i hver bydel innenfor dagens ressurser.

9.2.3 Helse- og omsorgstjenester - tjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Samhandlingsreformen får konsekvenser for det kommunale tjenestetilbudet, men det er vanskelig per i dag å forutse hvilke kompetanse- og kapasitetskrav det vil kreve av Trondheim kommune.

Det er stort press på ergo- og fysioterapitjenestene til barn og unge. Ressursene benyttes i folkehelsearbeidet, og hovedsakelig til å følge opp barn og unge med funksjonsnedsettelse. Derfor er det behov for å utvikle gode lavterskeltilbud til denne gruppen, med støtte av helsesøster, samtaler med barna, veiledning til foresatte og alternative tiltak som bidrar at familien får hjelp på lavest mulig nivå. Tiltakene må sees i sammenheng med barnas hverdag i skole og barnehage og foresattes behov for bistand.

Det er behov for å styrke legeressursen ved helsestasjoner og i skolehelsetjenesten. Legeplanen som er under arbeid vil beskrive videre utvikling av kvalitet og behovet for ressurser, blant annet i forhold til organisatoriske og kompetansemessige grep.

Avlastningstjenester for barn og unge gir tilbud til familier som har behov for avlastning i den daglige omsorgen for barn i alderen 0-18 år med nedsatt funksjonsevne. Omfanget kan variere fra noen timer/døgn/helger per måned til mer omfattende ordninger (opp til 100 prosent) i egne bemannede boenheter eller gis som privat avlastning. Om lag 260 familier får bistand fra enheten i dag. Enheten har for tiden tolv plasser i barnebolig med tilnærmet 100 prosenttilbud. Det er behov for å øke dette antallet med fire til seks plasser i perioden. Det er vanskelig å beregne behovet for plasser, fordi omsorgsbelastningen for familiene erfaringsmessig kan endre seg raskt slik at behovet øker fra døgnavlastning til 100 prosentavlastning i bolig. Enheten har i år betydelige utfordringer med å gi helsehjelp og dekke behovet for avlastning.

Leistad, en avdeling ved Østbyen helsehus for unge i alderen 12 – 18 år, er et korttids- og avlastningstilbud for unge med psykiske vansker. Tilbudet evalueres høsten 2013 i forhold til målgruppe, kapasitet og oppfølgingen av barn og unge.

9.2.4 PP- tjenesten

Antallet saker i PP- tjenesten er omtrent 3 200 i aldersgruppen 0-15 år, noe som utgjør rundt ni prosent av barna i barnehagene og grunnskolen. Rundt 600 av disse er førskolebarn. Om lag ni prosent av skolestarterne høsten 2012 hadde kontakt med PP- tjenesten. I 2012 hadde Trondheim en vekst i andel elever med spesialundervisning, men andelen ligger under snittet for ASSS-kommunene.

Trondheim har fått skjønnsmidler fra fylkesmannen for å redusere ventetiden på sakkyndig vurdering. Fra 2011 til 2013 har det vært en opptrapping med fem årsverk i PP-tjenesten. I tillegg kommer økte skjønnsmidler. Økning i eget budsjett og skjønnsmidler har gjort det mulig å redusere ventetiden i PP-tjenesten. Lengste ventetid for sakkyndig vurdering er fem måneder, og lengste ventetid på annen bistand i enkeltsaker er åtte måneder. Totalt sett er det fortsatt store utfordringer med ventetid i PP-tjenesten på grunn av stor tilgang av nye saker. PP-tjenesten utvikler nå arbeidet sitt innen kompetanse- og organisasjonsutvikling rettet mot skoler og barnehager for å møte disse utfordringene.

Fire av fem henvisninger til PP-tjenesten kommer fra skolene. Henvisninger fra barnehagene øker og gir muligheter til å komme tidligere inn med bistand og tiltak, slik at vi på lengre sikt får redusert antallet barn med spesialundervisning og antall tilmeldinger til PP-tjenesten. For å få til denne utviklingen, er det også behov for kompetanseheving i skole og barnehage. Utviklingsprosjekter i PP-tjenesten ses i sammenheng med behovet for kompetanseheving. Etter- og videreutdanning for PP-tjenesten har fokus på systemrettet arbeid og hvordan oppgaver kan løses på lavest mulig nivå. Det legges vekt på å utvikle gode samarbeidsrutiner mellom de byomfattende støttetjenestene og tjenester i bydelene. Økt samarbeid kan føre til at den totale kapasitet i støttetjenestene utnyttes bedre.

9.2.5 Barneverntjenesten

Kvalitetsmeldingen for barnevernet viser en positiv utvikling, men også store utfordringer for tjenesten. De strategiske målene om mer tidlig, forebyggende innsats og større vekt på hjelpetiltak i familien følges godt opp. Samtidig registrerer vi flere omsorgsovertakelser enn tidligere år for aldersgruppen 0-5 år. I fase to i organisasjonsutviklingen vil rådmannen utvikle familiesenter og familiestøttende hjelpetiltak for aldersgruppen 0 – 18/23 år for å bedre omsorgen og redusere antallet omsorgsovertagelser. Arbeidet med de minste barna skal skje i dialog med barnehagene.

Barnevernets personale samarbeider godt og systematisk med andre fagfelt og sektorer i løsningen av lovpålagte oppgaver. Det er iverksatt kompetanseutvikling i utrednings- og evalueringsarbeid for å styrke den felles faglige plattformen for tjenesten. Arbeidet med å forbedre tiltaksplaner og omsorgsplaner pågår.

Barnevernets utfordringer i kommende periode er knyttet til økende saksmengde, økonomistyring, effektivisering av arbeidsprosessene og til flerkulturelt barnevern. Gjennom det statlige "barnevernløftet" har tjenesten fått 17 nye årsverk, hvorav 15 stillinger er fordelt til saksbehandling og utredning for å håndtere det økende arbeidspresset. Det er behov for å styrke internkontrollen i tjenesten for å kunne overholde tidsfristene i barnevernloven over tid, og følge med i aktivitetsutviklingen.

Rådmannen vil for øvrig iverksette de forbedringstiltak som er skissert i barnvernsmeldingen og i bystyrets vedtak ved behandlingen av meldingen.

Endringer i barnevernloven vil få faglige og økonomiske konsekvenser i perioden, der kommunene får totalansvar for tilsyn med fosterhjem, økt økonomisk ansvar for hjelpetiltak og tiltak utenfor hjemmet og større faglig autonomi i forhold til valg av tiltak. De kommunale egenandelene ved plassering i institusjon skal økes betydelig, og det statlige barnevernets (Bufetat) ansvar for å delfinansiere kommunale hjelpetiltak faller bort. Samtidig vil midler som i dag brukes i Bufetat omfordes til kommunene. Dette skal stimulere kommunene til å utvikle egen kompetanse og egne hjemmebaserte tiltak som alternativ til institusjon. Gjennom Barne- og familietjenesten har Trondheim lagt en god basis for å utvikle tiltak slik lovendringene forutsetter, men endringene vil likevel innebære stor faglig og økonomisk omstilling for tjenesten.

9.2.6 Ungdomstjenestene

Både i sentrum og i bydelene er det behov for tjenester for å følge opp risikoutsatt ungdom over lang tid. I den omstillingen som pågår i BFT, må vi opprettholde fagkompetansen og sørge for å kunne være

tilgjengelige ut over ordinær arbeidstid og til å kunne handle raskt inn mot ungdomsmiljøet når behovet oppstår. Det er behov for fagpersoner som arbeider nært sentrum, og som øremerkes denne innsatsen.

Fra 2007 til 2012 har antallet ungdom anmeldt for voldsbruk gått ned fra 187 til 55. Tilfeller av anmeldt vold for alle aldersgrupper i sentrum viser en nedgang fra 2007, da det ble anmeldt 357 tilfeller, til 198 anmeldelser i 2011. Ved å rette satsingen mot voldsgjengangere har vi spart mange offer, og gitt hjelp og bistand til de mest voldelige unge menn. Hjelp har omfattet, bolig, arbeid, skole, bistand til helsehjelp og alternative mestringsarenaer i samarbeid med politiet, kriminalomsorgen, Stavne Gård, Helse og Velferd/NAV, St. Olav avd. Brøset, Ungdomsenheten, 22B og Konfliktrådet.

Selv om ungdoms utagering har gått tilbake de siste ti årene, har andre former for utfordringer blitt mer synlig. Bruken av illegale rusmidler blant unge har økt, og det er flere psykiske utfordringer. En gjennomgang av situasjonen for ungdommer som holder til i Trondheim sentrum, både fra Trondheim kommune og Sør-Trøndelag politidistrikt, viser rundt 30 ungdommer som det er knyttet store bekymringer rundt, særlig i forhold til ulovlige rusmidler. Et flertall er allerede på tiltak fra BFT, og noen er også innlagt frivillig på institusjon. I statsbudsjettet foreslår departementet å legge ekstra vekt på rehabilitering av ungdom og som har som formål å få ungdommene over i et nytt spor, uten kriminalitet. Det er utfordrende å finne målrettede tiltak som gir ønsket endring for denne gruppen. Gjennom det videre arbeidet må det legges vekt på at hver ungdom får én kontaktperson, som er ungdommens los i systemet og som koordinerer tjenestene den enkelte har behov for. Samhandlingen med de frivillige organisasjonene skal styrkes og deres kompetanse og kapasitet kan bli bedre.

9.2.7 IKT og digitalisering

Elektronisk samhandling kan gi effektiv og sikker kommunikasjon mellom aktører, og gjennom det gi økt kvalitet for våre brukere. BFT har ikke elektronisk samhandling mellom sine deltjenester, ei heller med eksterne samarbeidspartnere. Manglende teknologiske løsninger er én årsak, men framover vil det bli behov for å investere i kompetanse, systemutvikling og nødvendig utstyr. Effektiviseringsgevinsten forventes tatt ut i forhold til mindre behov for manuelle prosesser og postgang/telefonbruk.

Acos har vært kommunens fagsystem for barneverntjenesten i en årrekke, og oppdateres med ny versjon ved enhetene i løpet av høsten 2013. Funksjonen med å laste over fra vedtak i fagsystemet til kommunens regnskapssystem har vært gjenstand for gjentatte klager og påfølgende rettinger fra leverandørens side. Dette er fulgt opp av systemansvarlige og IT-tjenesten..

9.2.8 Tilsyn og kvalitetssikring

Tjenestetilbudet kvalitetssikres på ulike måter innen de ulike lovverkene. Alle rutiner samles i Kvalitetet, der de er lett tilgjengelige og enkle å holde oppdatert. De fleste overordnede rutiner er utarbeidet og lagret her.

Tilsyn bidrar til å utvikle tjenestene. Avvikssystemet gir enhetsleder og rådmannen god oversikt over meldte avvik. Økende bruk av systemet styrker arbeidet med kvalitetssikring av tjenestetilbudet.

9.2.9 Kvalitetsutvikling av tjenestene

Kvalitetsprogrammet for Barne- og familietjenesten, [sak 61/12](#), beskriver hva det skal satses på i perioden. Helsesøsterarbeidet kvalitetssikres med utgangspunkt i veileder og folkehelseplanen for barn og unge. Modell for systematisk oppfølging av barn som lever i familier med rus, vold og/eller alvorlige psykiske vansker, skal tilpasses og innføres. Metodikk og tiltak rettet mot livsstilssykdommer skal videreutvikles gjennom frisklivssentraler for barn, ungdom og deres foreldre.

Innenfor barnevernet vil rådmannen bygge opp kompetanse på samtaler med barn og ungdom. En del av dette programmet vil være å utdanne veiledere som kan vedlikeholde denne kompetansen i kommunen. Trondheim kommune har fått skjønnsmidler fra fylkesmannen for å gjennomføre programmet, og vil invitere nabokommuner med på opplæringen. Arbeidet med å implementere kunnskap og verktøy for å kvalitetssikre utredninger og vurdere effekten av tiltak fra barnevernet skal

videreføres. Utvikling av samarbeids- og kommunikasjonskompetanse i barnevernet skal inngå som en del av organisasjonsutviklingen. Fylkesmannen har også innvilget skjønnsmidler til denne satsingen.

Når det gjelder barn under omsorg er det nedlagt et stort arbeid i å utvikle verktøy for å kartlegge og følge opp plasserte barns psykiske helse. I første omgang har vi hatt fokus på små barn, men arbeidet vil i 2014 utvides til å omfatte større barn samtidig som verktøyet tas i bruk i alt oppfølgingsarbeid.

Fagledelse i barnevernet ble prioritert i en pilot i kommunens lederprogram i 2013. Som en del av prosessen med organisasjonsutvikling skal lederrollen i BFT prioriteres i 2014.

Arbeidet med å kvalitetssikre sakkyndige vurderinger både når det gjelder innhold og tidsfrister skal videreføres. Fylkesmannen har gitt skjønnsmidler til dette arbeidet i 2013, og signaliserer at satsingen videreføres i 2014. I arbeidet inngår både styrking av det systemrettede arbeidet i skoler og barnehager, med utgangspunkt i enkeltbarn eller grupper, og mer omfattende utviklingsprogram. Skole- og barnehageprogrammene videreføres (Respekt, Læringsmiljø og pedagogisk analyse (LP), Tidlig Trygg i Trondheim og Flerfaglig blick i barnehagen (TI-Kvello)).

Kommunen vil i løpet av 2014 avklare hvem som skal ha hovedansvar for kompetanse og oppfølging knyttet til barn med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon(ASK). Kompetanse på utredning av språkvansker hos flerspråklige barn og unge må også sikres. Arbeidet med å tilpasse utrednings- og effektiviseringsverktøy fra barnevernet til PPT videreføres. Fra 2014 får Fylkesmannen ansvaret for å fordele statlige midler til videreutdanning innen PPT.

Arbeidet med skolefravær og skolevegring for å hindre frafall intensiveres.

For å bedre koordineringen av tjenester rundt barn og unge med behov for sammensatte tjenester, skal kompetansen på prosessledelse og møteledelse styrkes. Styrkingen skal også omfatte arbeidet med habilitering og veiledning til flerkulturelle foreldre. Brukermedvirkning med fokus på "den gode samtalen" skal stå sentralt.

9.3 Periodemål og resultatmål

Barne- og familietjenesten har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tabell 9-3 Periodemål 2014-2017 og resultatmål 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Barne- og familietjenesten bidrar i kommunens samlede folkehelsearbeid og til reduksjon i livsstilssykdommer og god psykisk helse i samarbeid med barn og foreldre	Frisklivstiltak for barn og unge i skolealder iverksettes Skolehelsetjenesten øker tilstedeværelsen av helsesøstre ved utvalgte skoler i bydelene Resultatene fra Ungdata følges opp Det etableres et psykososialt team i alle bydeler
Barne- og familietjenesten sikrer barn og unge god omsorg og utvikling gjennom tidlig og kunnskapsbasert innsats	Effektevaluerte metoder innen helse, barnevern og PPT iverksettes Behovet for heldøgns avlastningsplasser kartlegges
Barne- og familietjenesten tilbyr allsidig og oppdatert pedagogisk- psykologisk kompetanse og er lett tilgjengelig for barnehager og skoler	Modeller for systemrettet arbeid i samarbeidet mellom barnehage, skole og BFT videreutvikles

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Barne- og familietjenesten gir målrettet oppfølging til barn og unge som er særlig risikoutsatt i forhold til helse og utvikling	<p>Modeller for tidlig innsats videreutvikles</p> <p>Oppfølging av risikoutsatt ungdom prioriteres</p> <p>Ungdom i alderen 12-24 år er i skole, arbeid eller under oppfølging (mål offentlig servicekontor)</p> <p>NAV, helse- og velferd og BFT samhandler om ungdom med bistandsbehov og sikrer at ungdom med behov for langvarige og koordinerte tjenester blir identifisert og får oppfølging (mål offentlig servicekontor)</p> <p>Det er utarbeidet oversikt over alle aktører som jobber med ungdom i bydel, og det er sikret en felles forståelse og målsetting for arbeidet (mål offentlig servicekontor)</p> <p>Antallet familier som lever av økonomisk sosialhjelp eller supplerende økonomisk sosialhjelp er redusert (mål offentlig servicekontor)</p>
Barne- og familietjenesten har god samhandling med brukere og samarbeidspartnere	<p>Ny organisasjonsstruktur implementeres</p> <p>Enhetene sikrer brukermedvirkning – ”barnets stemme skal høres”</p> <p>Det utarbeides en elektronisk plattform med elektronisk samhandling mellom alle fagprogrammer</p> <p>Systematisk arbeid med (pasient-) forløp og arbeidsløype videreutvikles internt og med eksterne samarbeidspartnere</p> <p>BFT videreutvikler styringsindikatorer for å sikre systematisk oppfølging av ressursbruk og måloppnåelse</p> <p>Fellesmål mellom OU, HV og BFT (se over)</p>

9.4 Forslag til driftsbudsjett

9.4.1 Statsbudsjettet

Trondheim kommune har de siste tre årene fått til sammen 17 stillinger og midler til kompetanseutvikling i barnevernet gjennom det statlige barnevernløftet. I forslaget til statsbudsjett for 2014 videreføres tidligere bevilgninger og økes ytterligere med 85 millioner kroner til 150 nye stillinger og kompetansetiltak. Det legges som tidligere opp til at midlene skal fordeles av fylkesmannen etter søknad.

Stortinget sluttet seg våren 2013 til forslagene i Prop. 106 L (2012-2013) til en avvikling av refusjonsordningen for kommunale hjelpetiltak som alternativ til plassering utenfor hjemmet. Regjeringen legger til grunn at det statlige barnevernet skal fase ut finansieringen av slike oppgaver som kommunene etter barnevernloven har ansvaret for. Det legges i forslaget til statsbudsjett ikke opp til at kommunene kompenseres for bortfall av slik medfinansiering. Dette har stor økonomisk betydning for Trondheim kommune, som har hatt et omfattende samarbeid med Bufetat om slike tiltak.

Regjeringen foreslår å øke kommunenes egenandeler for opphold i institusjon og senter for foreldre og barn fra inntil 36 523 kroner til 50 304 kroner per barn per måned. Et av målene med økningen er at stat og kommune i større grad skal ha sammenfallende økonomiske insentiver i samarbeidet om å finne riktige tiltak for det enkelte barn. Kommunens egenandeler for plassering i andre barneverntiltak

foreslås prisjustert. Kommunene kompenseres for disse egenandelsøkningene gjennom rammetilskuddet.

De kommunale egenandelene for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger foreslås også prisjustert. I forslag til statsbudsjett foreslås den statlige refusjonen for utgifter som overstiger den kommunale egenandelen redusert fra 100 prosent til 90 prosent. Kommunene kompenseres for prisjustering av egenandelen, men ikke for reduksjonen i statlig refusjon.

Regjeringen vil styrke helsestasjon og skolehelsetjeneste med 180 millioner og som tilsvarer om lag 300 årsverk. Skolehelsetjenesten i Trondheim er styrket de siste årene, og opptrappingen anses som langt på vei gjennomført. I denne omgang foreslår derfor rådmannen å ikke prioritere økte midler til området.

9.4.2 Rammeutvikling Barne- og familietjenesten

Aktiviteten i Barne- og familietjenesten ligger ved inngangen til planperioden betydelig over gjeldende budsjettrammer. Dette gjelder både innenfor barnevernet og innenfor helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov. Sammen med reelle reduserte driftsrammer gir dette et svært utfordrende utgangspunkt for BFT ved inngangen til 2014. Rådmannens budsjettforslag innbærer krevende omstillingsprosesser i hele Barne- og familietjenesten og innstramminger i tjenestetilbudet og i praksis.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Barne- og familietjenesten for perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan Barne- og familietjenesten skal tilpasse seg nye driftsrammer. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013.

Tabell 9-4 Budsjettramme og tiltak Barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	541,4	541,4	541,4	541,4
Pris- og lønnskompensasjon	7,0	7,0	7,0	7,0
Korrigert budsjett 2013	548,4	548,4	548,4	548,4
Ramme for befolkningsendring	1,4	4,3	7,1	11,1
Annen rammeendring	16,7	1,9	1,8	1,8
Forslag til netto driftsramme	566,5	554,6	557,3	561,4
Rammeendring	18,1	6,2	8,9	13,0
Opprettholdelse av standard	28,8	26,7	28,1	32,2
Økninger i tjenestetilbud	1,0	1,0	1,0	1,0
Reduksjoner i tjenestetilbud	-5,3	-12,6	-12,6	-12,6
Effektiviseringstiltak	-5,1	-6,9	-5,6	-5,6
Annet	-1,3	-2,0	-2,0	-2,0
Sum tiltak	18,1	6,2	8,9	13,0

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 28,8 millioner kroner i 2014, økende til 32,2 millioner kroner i 2017. Nærmere 20 millioner kroner av de årlige merutgiftene skyldes bortfall av statlige refusjoner. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Dagens nivå barnevern

Regnskapsrapporten etter 2. tertial viser at aktivitetsnivået når det gjelder barneverntiltak i 2013 ligger om lag 12 millioner kroner høyere enn vedtatt budsjett. Dette nivået legges inn i budsjettet for 2014 for å etablere et realistisk utgiftsnivå før innstrammingsstiltak.

Økning i kommunal egenandel for plasseringer i institusjon

Regjeringens foreslåtte egenandelsøkning for opphold i institusjon og senter for foreldre og barn, fra inntil 36 523 kroner til 50 304 kroner per barn per måned, er beregnet til å utgjøre 7,4 millioner kroner i årlige økte utgifter. Kommunene kompenseres for disse egenandelsøkningene gjennom rammetilskuddet.

Avvikling av statlig refusjon for hjemmebaserte barneverntiltak som alternativ til institusjon

Trondheim kommune hadde i perioden 2004-2008 ansvaret for både kommunale og statlige barnevernoppdrag (barnevernforsøket). I forsøksperioden bygget kommunen opp omfattende hjemmebaserte barneverntiltak som alternativ til institusjon. Etter forsøksperioden har Bufetat bidratt med betydelig medfinansiering av omsorgstiltak som alternativ til institusjon. Bortfall av statlige refusjoner til disse tiltakene utgjør 8,8 millioner kroner årlig. Barne – og familietjenesten jobber med å omstille tiltakene.

Redusert statlig refusjon for enslige mindreårige flyktninger

Statlig refusjon for utgifter til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, som overstiger den kommunale egenandelen, foreslås redusert fra 100 prosent til 90 prosent. Kommunene kompenseres for prisjustering av egenandelen, men ikke for reduksjonen i statlig refusjon. Denne reduksjonen er beregnet til å medføre 3,5 millioner kroner mindre i inntekter. Rådmannen foreslår å finansiere denne mindreinntekten av økt integreringstilskudd og særskilt tilskudd til enslige mindreårige flyktninger.

Reduserte kostnader i Avlastningstjenesten

Avlastningstjenesten har opplevd store svingninger i behovet for tjenester de siste to årene. Etter en nedgang i antall brukere i 2012, har enheten i 2013 iverksatt flere uforutsette og akutte helserelaterte oppdrag med høye kostnader. I budsjettforslaget for 2014 og i planperioden legges det opp til en mer stabil driftssituasjon, mer alternativ avlastning og en strengere prioritering i driften av det døgnbaserte tilbudet i boligene. Utgiftsreduksjonen gjelder kostnadskrevende tiltak der finansieringsansvaret overføres til Helse og velferd ved fylte 18 år.

Økninger i tjenestetilbud

Bosetting av flere enslige mindreårige flyktninger i 2013

Høsten 2013 bosettes tre ekstra enslige mindreårige utover kvoten på 15, i ledig bo- og omsorgstiltak. Tiltaket har en årlig merutgift på 1 million kroner i kommunal egenandel. Merutgiften finansieres av økt integreringstilskudd og særskilt tilskudd til enslige mindreårige flyktninger.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 5,3 millioner kroner i 2014, økende til 12,6 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Redusere kostnader barneverntiltak i hjemmet

Intern kartlegging viser til dels store kostnadsforskjeller mellom bydelene for hjelp i hjemmet, der noe av forklaringene er knyttet til ulike vurderinger i samme type saker. Rådmannen vil innføre felles standarder for ulike typer hjelpetiltak og forsterke bydelenes egenproduksjon gjennom å opprette bydelsbaserte familiesenter. Disse sentrene skal samle kommunens egne ressurser og kompetanse på ulike typer tiltaksarbeid i hjemmet, og samarbeide tett med skoler og barnehager i bydelene. Det anslås reduserte kostnader på 2 millioner kroner i 2014 økende til 5 millioner kroner fra 2015.

Redusere kostnader plasseringer i fosterhjem

Siste aktivitetsrapport til formannskapet viser at plasseringer utenfor hjemmet øker sammenlignet med foregående år. Denne utviklingen vil vi møte med en sterkere satsing på tidlig innsats og tiltak som familieråd. For å oppnå reduserte kostnader til fosterhjem generelt, må samarbeidet med Bufetat om rekrutteringen styrkes, slik at vi i størst mulig grad unngår plasseringer langt utenfor regionen. Det er også utarbeidet et nytt reglement for godtgjøring av fosterhjem, som skal sikre en mer lik praksis

mellom bydelene. Det anslås reduserte kostnader på 1 million kroner i 2014 økende til 3 millioner kroner fra 2015.

Redusere kostnader plasseringer i institusjon

Statistikken viser at antallet plasseringer i institusjon er redusert de siste 1-2 år i Trondheim. Dette er en svært positiv utvikling. Denne trenden må forsterkes ytterligere fordi staten vil øke de kommunale egenandelene for plassering i institusjon betydelig de neste årene. Rådmannen vil bidra til å utvikle en egen faglig strategi for å møte denne omstillingen. Det anslås reduserte kostnader på 1,5 millioner kroner i 2014 økende til 3 millioner kroner fra 2015.

Fjerne omsorgsarbeidere i bydelene

Omsorgsarbeideren er en halv stilling i hver bydel, som bistår familier med praktisk bistand i en kort periode ved krise eller ved hjemkomst etter fødsel, i familier som har stor omsorgsbyrde. Dette er ikke en lovpålagt tjeneste, og den foreslås avvirket. Hjelp og støtte i form av råd, veiledning og hjemmebesøk skal fortsatt ytes innenfor det ordinære tilbudet i bydelen. Det legges inn en delårsvirkning på 0,8 millioner kroner i 2014 økende til helårseffekt på 1,1 millioner kroner fra 2015.

Redusere tilskudd til private utførere

Samarbeidsavtalene med Kirkens bymisjon og Blå Kors (Barnas stasjon) skal revurderes i løpet av 2014. Disse avtalene utgjør årlige kommunale tilskudd på nærmere ti millioner kroner totalt. Det vurderes om noen av oppgavene som i dag utføres av private utførere, i stedet kan og bør løses av kommunens egne enheter og tiltak. Det legges inn en reduksjon i tilskuddene på til sammen 0,5 millioner kroner fra 2015.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på 5,1 millioner kroner i 2014, økende til 5,6 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Omstillingsprosjekt/strukturelle tiltak

Bystyret vedtok i sak [128/13](#) om organisasjonsutviklingen i Barne- og familietjenesten, at antall enheter skal reduseres fra 11 til 6. Omstillingen gir innsparing på lederårsverk og merkantil ressurs. Ved å slå sammen forvaltningsenheter og tiltaksenheter i bydelene og overføre oppgaver fra ungdomsenheten til bydelene, skal kostnadene reduseres og ressursene utnyttet bedre. Rådmannen må omstille arbeidet rettet mot ungdom, blant annet også som følge av at delfinansieringen fra Bufetat av kommunale hjelpetiltak faller bort. Det anslås en delårsvirkning på 2,6 millioner kroner i 2014 økende til helårseffekt på 4,7 millioner kroner fra 2015.

Effektivisering drift Omsorgsenheten

Omsorgsenheten reduserer merkantile funksjoner og omstiller deler av driften. Bystyret har uttalt forventning om at Bufetat skal klare å finne fosterhjem i nærheten av Trondheim. Per i dag er 1/3 av barna plassert i Trondheim og omegn, 1/3 i Trøndelag og 1/3 i landet forøvrig. I tråd med bystyrets vedtak vil Rådmannen vektlegge å øke antall plasseringssteder i Trondheim og Trondheimsregionen. Dette betyr at BFT forvaltning i større grad vil måtte si nei til plasseringssted utenfor Trondheim. Det anslås en delårsvirkning på 0,6 millioner kroner i 2014 økende til helårseffekt på 0,9 millioner kroner fra 2015.

Effektivisering og reduksjon drift/vakanser

Enhetene reduserer driftsutgifter og holder stillinger vakante i perioder. Det anslås sparte kostnader på 1,9 millioner kroner i 2014 og 1,3 millioner kroner i 2015.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over, er det også andre saker som vil føre til en endring i området utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene.

Reversere opptrapping PPT

Opptrappingsplanen for sakkyndig arbeid / PP- tjeneste i skole og barnehage har tilført området en økning på til sammen 3,3 millioner kroner i 2012 og 2013. Siste del av opptrappingsplanen for PPT-

stillinger la opp til en økning på 0,6 millioner kroner i 2014. Denne økningen foreslås reversert. Det pågående utviklingsarbeidet innen PPT skal bidra til at frister for sakkyndig vurdering blir overholdt.

Reversere opptrapping forsterket helsestasjon

Tidligere vedtatt opptrappingsplan for forsterket helsestasjon med 0,2 millioner kroner i 2014 opprettholdes. Økningen til 1,7 millioner kroner fra 2015 foreslås ikke gjennomført.

Adopsjon av plasserte barn

Det er satt i gang et arbeid for å utvikle gode prosedyrer for arbeidet i saker der adopsjon av fosterbarn kan være aktuelt. Det anslås sparte kostnader på 1,0 millioner kroner i 2014 økende til 1,5 millioner kroner fra 2015.

Tilsyn i egen regi ved samvær

Tiltaket anbudsutsettes for ideelle aktører med sikte på en lavere pris for kjøp av tjenesten. Samtidig må BFT ivareta deler av dette behovet ved bruk av egne ansatte i barnevernet. Det anslås årlig sparte kostnader på 0,5 millioner kroner.

9.5 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 9-5 Investeringer i Barne- og familietjenesten 2014-17. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2015				10,0	9,0	9,0	20,0	
Forslag til budsjett 2014-2017					9,0	9,0	5,0	25,0
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Helsestasjon Risvollan	40,0		40,0					20,0
Boliger enslige mindreårige flyktninger	8,0		8,0	4,0	4,0			
Omstilling BFT	20,0		20,0	5,0	5,0	5,0		5,0
Sum økonomiplan	68,0		68,0	9,0	9,0	5,0		25,0

Boliger enslige mindreårige flyktninger

Det er behov for flere boliger til enslige mindreårige flyktninger som er ferdige med kommunens særlige bo- og oppfølgingstiltak. Behovet for 13-15 boliger per år framover løses bare delvis gjennom Ungbo og prosjekt privat leie. Midlene i investeringsbudsjettet, 4 millioner kroner hvert av årene 2014 og 2015, skal brukes til kjøp av to leiligheter hvert av årene.

Omstilling BFT/Helsestasjon Risvollan

Investeringsforslagene for øvrig for planperioden er knyttet til omstilling i Barne- og familietjenesten hvor vi vil kartlegge dagens lokalisering og vurdere samlokalisering som følge av sammenslåing av enheter i bydelene. Behovet for heldøgns omsorgsplasser/barneboliger og behovet for avlastningsplasser skal kartlegges og vurderes. Rådmannen foreslår å etablere en ny helsestasjon på Risvollan fra 2017, med mulig lokalisering i samme nybygg som andre kommunale tjenester.

10 Forvaltningstjenester, Helse og velferd

Hovedutfordringen for forvaltningstjenestene er fortsatt å legge til rette for at flest mulig klarer å mestre eget liv. Likevel er det mange personer som faller ut av arbeidslivet eller ikke er i stand til å komme seg i arbeid. Disse har oftest store rusproblemer og-/eller psykiske lidelser, og mange i denne gruppen mangler bolig. Tall fra kartleggingen av bostedsløse i desember 2012 viser at det var 350 personer uten et sted å bo i Trondheim. Det kreves betydelig kommunal innsats for å legge til rette for egnede boliger til målgruppen og styrke tjenestene, slik at personene blir i stand til å beholde boligen.

10.1 Innledning

Forvaltningstjenestene består av NAV-kontorer og helse- og velferdskontorer. Helse- og velferdskontorene behandler søknader om helse- og velferdstjenester. De er delegert myndighet til å fatte enkeltvedtak til personer over 18 år på følgende tjenester; brukerstyrt personlig assistanse (BPA), omsorgslønn, tilrettelagt fritid, trygghetsalarm, tilrettelagt transport og boligvirkemidler som bostøtte, startlån, boligtilskudd og boligveiledning, men fatter også vedtak om andre helse-, velferds- og omsorgstjenester

Det er kommunens utførende enheter som gjennomfører vedtakene. Disse enhetene samarbeider med brukerne om hvordan tjenestene skal utføres. Helse- og velferdskontorene har oversikt over ressursbruk, evaluerer tjenestebehov, har ansvaret for å informere om individuelle planer og koordinere arbeidet med å utforme slike planer. NAV er en vesentlig samarbeidspartner for helse- og velferdskontorene, og har ansvar for å vurdere om brukerne fyller kriterier for å få innvilget økonomisk sosialhjelp og utbetaling av ytelsen. NAV har også ansvar for inntak og gjennomføring av kvalifiseringsprogram og å tildele midlertidig bolig for bostedsløse.

De siste års utviklingstrekk kan sammenfattes slik:

- Flere mottar hjelp eller oppfølging i hjemmet
- Flere av mottakerne av helse- og omsorgstjenester er yngre, hver fjerde tjenestemottaker er under 67 år
- Antall uføre under 30 år har økt med 20 prosent på fem år, mens økningen i befolkningen ellers har vært under én prosent
- Arbeidsledigheten er lav

Tall fra IPLOS³²-registeret viser at aldersgruppen 18 – 49 år tildeles omkring fire ganger så mye hjelp som de mellom 80 – 89 år. De eldste med størst pleiebehov får gjerne tilbud i sykehjem, mens behovene for de yngre møtes med omfattende innsats fra hjemmetjenesten.

Hovedsatsingsområdene i planperioden vil være:

- Større oppmerksomhet rettet mot brukernes egne ressurser og mestringsevne
- Færre personer i kommunal boligkø og redusert bruk av midlertidig bolig
- Fagutvikling med fokus på helhetlige pasient- /brukerforløp
- Samarbeid i Offentlig Servicekontor (OSK) for samordning av tjenestetilbudet
- Bidra til at flere under 30 år kommer i arbeid eller aktivitet som alternativ til økonomisk sosialhjelp

³² IPLOS er betegnelsen på et sentralt helseregister som danner grunnlag for blant annet nasjonal statistikk for pleie- og omsorgssektoren

Tabell 10-1 Nøkkeltall økonomisk sosialhjelp, 2012

	Trondheim	ASSS
Prosentandel mottakere av økonomisk sosialhjelp i forhold til yrkesaktiv befolkning 20-66	3,3	3,7
Prosentandel av alle mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde	58,8	41,7
Prosentandel mottakere under 25 år	22,7	22,2
Prosentandel sosialhjelpsmottakere med stønad i seks måneder eller mer	41,1	40,0
Gjennomsnittlig stønadslengde (måneder)	5,3	5,0
Gjennomsnittlig månedlig utbetaling per stønadsmottaker (kroner)	7010	8260,6
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten per innbygger (kroner)	2156	2125
Kommunale disponerte boliger per 1000 innbyggere (antall)	24	20

10.2 NAV

10.2.1 Status og utfordringer

Hovedhensikten med NAV er å skape en tett kobling mellom sosialpolitiske og arbeids- og velferdspolitiske virkemidler. Dette krever fortsatt en tydelig satsing på å møte henvendelser med aktive tiltak.

Hovedperspektiver for arbeidet i NAV – kontorene knyttes til følgende målgrupper:

- Ungdom
- Langtids sosialhjelpsmottakere
- Familier som mottar sosialhjelp
- Integrering av flyktninger

Arbeidet i NAV-kontorene er sterkt knyttet til oppfølging av kommunens fattigdomsplan. En viktig jobb har vært å redusere antall ungdommer på sosialhjelp. Dette har så langt vært vellykket, men fortsatt ligger vi noe over ASSS-snittet. I forbindelse med etableringen av NAV ble et betydelig antall personer overført fra attføring, rehabilitering og tidsbegrenset uførestønad over til arbeidsavklaringspenger. De fleste av disse vil gå over til jobb, utdanning og varige trygdeytelser. Det er behov for å ha stor oppmerksomhet mot denne gruppen, slik at sosialhjelp ikke blir en varig løsning. Rådmannen vil derfor vurdere å overføre noen stillinger fra oppfølgingstjenesten til NAV for å styrke dette arbeidet ytterligere.

NAV-kontorene skal også bidra til en ytterligere satsing mot barnefamilier som mottar sosialhjelp. Familier skal oppleve en koordinert innsats fra medarbeidere i offentlig servicekontor, der både de voksnes utfordringer knyttet til økonomi- og arbeidsmarked, familiens helsesituasjon og barnas livssituasjon skal være kartlagt og tiltak vurderes samlet.

Det skal utvikles et tettere samarbeid mellom NAV-kontorene, kvalifiseringscenteret for flyktninger og Enhet for voksenopplæring, for at et høyt antall flyktninger kvalifiseres til jobb/utdanning etter fullført introduksjonsprogram. Samarbeidet skal sikre smidige overganger mellom enhetene i forhold til språkoppplæring og arbeidsmarkedskontakt. Flerkulturelt dialogsenter skal ha en aktiv rolle for å sikre et best mulig arbeids- og utdanningsløp for både flyktninger og arbeidsinnvandrere.

Det er store utfordringer knyttet til boligmarkedet. Det er et stort press på kommunale boliger og høy pris på boliger i det private markedet. Mange personer som tildeles midlertidig bolig blir ofte boende i denne i lang tid. Rådmannen ønsker derfor å forsterke den økonomiske rådgivningen til personer som er uten bolig gjennom å samle ressursene som i dag er knyttet til gjeldsrådgivning, bostøtte og startlån i NAV.

Rådmannen legger opp til at stønadsutbetalingene til økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogrammet fortsatt reduseres i perioden, og at forvaltningsarbeidet effektiviseres med to årsverk.

10.2.2 Mål for tjenesteområdet

Forvaltningstjenester helse og velferd, har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats.

Tabell 10-2 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Alle sosialhjelpsmottakere tilbys aktive tiltak	Ingen brukere under 30 år har sosialhjelp uten vurdering av aktive tiltak
NAV gir målrettet oppfølging til ungdom som er særlig risikoutsatt i forhold til helse og utvikling	Risikoutsatt ungdom i alderen 12-24 år er i skole, arbeid eller under oppfølging
Ti prosent færre langtidsmottakere av sosialhjelp har dette som hovedinntekt	Tre prosent færre langtidsmottakere av sosialhjelp har dette som hovedinntekt

10.3 Helse- og velferdskontor

10.3.1 Status og utfordringer

Helse- og velferdskontorenes (HVKs) viktigste rolle er å sørge for og å vurdere hjelpetiltak og tildele tjenester ut fra personens mestringsnivå. Beslutningene som tas, gir ofte føringer for langvarig tjenesteyting. Rollen som forvalter av regelverket, rettigheter og plikter er derfor svært viktig både for tjenestemottakere og kommunen som tjenesteyter.

Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) er en måte hvor bruker selv kan organisere sine helse- og omsorgstjenester. Helse- og velferdskontoret omregner brukers hjelpebehov til timer, og bruker velger selv hvem som skal utføre tjenestene og hvilket innhold og organisering tjenestene skal ha.

Til tross for styrket fokus på området i helse- og velferdskontorene, fortsetter BPA-området å gå med merforbruk. Intensjonen med BPA er at tjenestene ikke skal koste mer enn om tjenestene var utført av kommunale tjenester, men erfaringstall viser at en BPA-brukers tjenester koster dobbelt så mye som et omsorgstilbud med ordinære kommunale tjenester.

Det er ventet en lovendring, hvor en avgrenset gruppe får rett til å kunne få sitt tjenestetilbud organisert som BPA. En slik rettighetsfesting vil sannsynligvis føre til økte kostnader, men ettersom detaljene fortsatt er ukjente, kan vi ikke per dato estimere disse.

Boligrådgiving

Helse- og velferdskontorene og NAV skal fortsatt ha stort fokus på å utnytte boligvirkemidlene som finnes i dagens system. Nye retningslinjer for å tildele kommunal bolig stiller strengere krav til hvem som skal prioriteres for kommunal utleiebolig. Det er de mest vanskeligstilte på boligmarkedet som skal prioriteres. Ett av vilkårene for tildeling kan være at brukeren skal motta oppfølging i boligen.

10.3.2 Mål for tjenesteområdet

Mestring og tiltak for å identifisere og starte håndtering av (helse)problem på et tidligst mulig tidspunkt - *tidlig intervensjon* skal prege HVKs arbeidsform, vurderinger og tildeling av tjenester. For brukere med sammensatte og langvarige behov skal det sikres større sammenheng mellom tjenestetilbud og tjenestefang gjennom livsløpet.

Helse og velferd har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tabell 10-3 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Bistå kommunale leietakere i deres videre boligkarriere slik at kommunale boliger frigis til nye beboere	90 leietakere i kommunal bolig har flyttet til egen eid eller leid bolig eller kjøpt den kommunale boligen
Bruk av det private boligmarkedet til bosetting av flyktninger	75 flyktninger er bosatt i det private boligmarkedet

Stort press på kommunale boliger og lange ventelister for tildeling av bolig krever økt innsats for å bistå personer inn i det private boligmarkedet. Målet om at 90 leietakere har flyttet til egen bolig forutsetter at det metodiske arbeidet som gjøres i de to prosjektene *Fra kommunal til privat bolig* og *Privat leie av bolig* intensiveres. Prosjektene er rettet både mot kommunale leietakere, nye boligsøkere og bosetting av flyktninger. Det blir også satt i gang et arbeid knyttet til beboere med tidsubestemte leiekontrakter for å hjelpe disse i boligkarrieren, slik at den kommunale boligen kan frigjøres.

10.4 Forslag til driftsbudsjett

Tabell 10.4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for forvaltningstjenester i perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2013. En av de store utfordringene for helse- og velferdsområdet i årene fremover, er god forvaltning av ressursene. Vi har sett at god forvaltning av ressursene på NAV-kontorene har gitt reduserte utgifter til økonomisk sosialhjelp, flere har kommet i arbeid eller kommet under ordninger som kvalifiseringsprogrammet og arbeidsavklaringspenger (AAP).

Tabell 10-4 Budsjettramme og tiltak forvaltningstjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	565,0	565,0	565,0	565,0
Pris- og lønnskompensasjon	11,5	11,5	11,5	11,5
Korrigert budsjett 2013	576,5	576,5	576,5	576,5
Ramme for befolkningsendring	1,7	6,2	11,8	17,0
Annen rammeendring	-8,7	-16,3	-16,3	-16,3
Forslag til netto driftsramme	569,5	566,4	572,0	577,2
Rammeendring	-7,0	-10,1	-4,5	0,7
Opprettholdelse av standard	5,7	11,1	17,0	22,2
Økninger i tjenestetilbud	1,1	1,1	1,1	1,1
Effektiviseringstiltak	-13,8	-22,3	-22,6	-22,6
Sum tiltak	-7,0	-10,1	-4,5	0,7

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå, vil isolert sett medføre en merutgift på 5,7 millioner kroner i 2014, økende til 22,2 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Befolkningsvekst

Det er lagt inn betydelige midler for å opprettholde dagens nivå på tjenestene når befolkningen øker. Kompensasjonen for befolkningsvekst skal gå til dekning av alle utgifter som følger av befolkningsendringer.

Økning i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere tiltak som gir et bedre tjenestetilbud. Dette fører til en merutgift på 1,1 millioner kroner i perioden. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Privat leie og eie

Det legges opp til en forsterket satsing på privat eie og leie av bolig. Det er viktig at hele tjenesteapparatet har fokus mot privat eie og leie av bolig. Selv om Trondheim har mange flere kommunale boliger enn gjennomsnittet, er det lange ventelister. Det er viktig å vise at det finnes gode alternativer til kommunale boliger både for de som allerede bor i en kommunal bolig, og for de som ønsker og leie en kommunal bolig.

En utfordring for leietakere på det private boligmarkedet er at private utleiere ofte krever depositum. Det kan være krevende for personer med dårlig økonomi og skaffe midler til depositum, og dette kan forhindre potensielle leietakere i å få leid private boliger. Rådmannen foreslår derfor å etablere en depositumsordning, i første omgang rettet mot flyktninger. Midler til depositum inntil tre måneders leie skal gis som et tilskudd med vilkår om sparing og tilbakebetaling. Det skal settes vilkår om at halve depositumbeløpet skal spares opp innen tre år. Hvis leietaker betaler tilbake halve depositumbeløpet innen en periode på tre år, tilfaller den resterende halvparten bort. Leietaker vil da disponere hele depositumbeløpet etter tre år. Hvis ikke vilkårene oppfylles, omgjøres tilskuddet til lån.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår effektiviseringstiltak på 13,8 millioner kroner i 2014, økende til 22,6 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Redusere årsverk

Det er lagt inn en reduksjon på fire årsverk i NAV og helse- og velferdskontorene for å tilpasse driften til den økonomiske rammen. Bedre samhandling mellom NAV, helse- og velferdskontor og oppfølgingstjenestene skal gi rom for reduksjon i årsverk uten at tjenestene til brukerne blir dårligere. I tillegg legges boligmottaket i helse- og velferdskontorene ned. Dette utgjør til sammen fire årsverk.

Det foreslås også å samle kompetanse knyttet til boligfinansiering og bostøtteordningene på ett kontor. En samling av de som jobber med boligfinansiering og bostøtte vil gi en bedre samordning av de økonomiske boligvirkemidlene i kommunen.

Redusere utgifter til økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsstønad

I 2013 har det blitt færre mottakere av økonomisk sosialhjelp, inkludert kvalifiseringsprogrammet, mens befolkningsveksten har fortsatt. I januar 2013 var det 1 879 månedlige mottakere, mens antallet hadde falt til 1 654 i august 2013. I forhold til planlagt nivå har dette skapt et økonomisk handlingsrom. Dette er et resultat av en langvarig satsing på aktivitetsalternativet, der flest mulig skal over i kvalifiseringsprogrammet eller i andre tiltak som stiller krav til aktivitet. Satsingen har hatt som mål å få flere ut i arbeid eller avklart til en varig trygdeytelse. Dette skaper forutsigbarhet og bedre livskvalitet til den enkelte innbygger. Den generelle innsparingen betyr derfor sparte penger for kommunen, og et bedre og mer verdig liv for de mange som er blitt kvalifisert inn i arbeidslivet eller blitt avklart til en varig trygdeytelse. Det er viktig å se dette i sammenheng med et stabilt godt arbeidsmarked i kommunen. I gjeldende økonomiplan ligger det inne et mål om å redusere utgiftene til midlertidig bolig.

Reduksjon ungdomssatsing

I de siste årene har målet vært å redusere antall ungdom som mottar økonomisk sosialhjelp. I 2009 var 28 prosent av sosialhjelpsmottakere ungdommer under 25 år. I 2010 var andelen 26 prosent, i 2011 24 prosent og i 2012 23 prosent. Rådmannen ønsker å forsterke innsatsen overfor ungdom, slik at trenden med færre ungdommer på økonomisk sosialhjelp opprettholdes. Samtidig vil vi se på tiltak for å redusere utgiftene knyttet til ungdom, blant annet skal det vurderes om tiltaket *ungbo* skal videreføres i sin nåværende form.

Bedre måloppnåelse introduksjonsprogram

Bedre måloppnåelse i programmet fører til reduksjon i utbetalte kontantytelser

Endret stønadsstruktur

Innenfor økonomisk sosialhjelp er det utformet satser til å dekke økonomisk stønad til livsopphold. Satsene er utformet slik at stordriftsfordeler i familien blir tatt hensyn til når stønaden til par beregnes. Et par får om lag 83 prosent av stønaden til en enslig når denne beregnes per person, og det er beregnet en stordriftfordel på rundt 17 prosent. Det er imidlertid ikke beregnet stordriftsfordeler for barnefamilier med mange barn. SIFO³³-normen anbefaler at det legges inn en stordriftsfordel i husholdningen med 20 prosent når husholdningen har mer enn to personer. Hvis husholdningen kun har én voksen, legges det inn stordriftsfordel når husholdningen har mer enn fire personer. Det er behov for en gjennomgang av satsene for å tilpasse disse ulike familiestørrelsene bedre enn det som er tilfellet i dag. Det er ønskelig å få en struktur på satsene som er mer likt SIFOs referansebudsjett, men med noe redusert nivå fordi SIFO-satsene representerer alminnelige forbruksutgifter. Økonomisk sosialhjelp er ikke en varig ytelse, og statens veiledende satser ligger derfor betydelig under dette nivået. Ny struktur vil gi redusert stønad for store barnefamilier. Rådmannen kommer tilbake med en sak om hvordan satsene skal utformes.

³³ SIFO er en forkortelse for Statens institutt for forbruksforskning

11 Oppfølgingstjenester, Helse og velferd

Mangel på boliger for rusavhengige har vært en utfordring for kommunen i flere år. Trondheim har storbyproblematikk med økende antall rusavhengige med behov for helse- og omsorgstjenester. Det er derfor nødvendig med en satsing på å etablere ulike botilbud, og utvikle nye metoder i oppfølging av brukerne.

Kommunen kan få endret oppgaver knyttet til personer med rus og psykiske lidelser på grunn av samhandlingsreformen. Brukerne gis kortere behandlingstid, og kommunen må bistå i en tidligere fase i behandlingsforløpet. Dette stiller store krav til tjenestene både med tanke på kompetanse, omfang av oppgaver og samhandling.

11.1 Tjenester til personer med rus og/eller psykiske lidelser

11.1.1 Innledning

Oppfølgingstjenesten/ambulant biveiledning gir oppfølging til brukere med rusproblemer og /eller psykiske lidelser. Oppfølging foregår etter en plan som er avtalt med den enkelte bruker. I desember 2012 ble det foretatt en nasjonal kartlegging av antall bostedsløse i Norge. Kartleggingen viste at det var 350 bostedsløse i Trondheim kommune.

Det er ca 1 500 brukere med psykiske lidelser og eller ruslidelser som får bistand fra oppfølgingstjenestene, hjemmetjenestene, Østbyen helsehus og botiltakene. Rådmannen foreslår å styrke tilbudet med 2,6 mill kroner til brukere med alvorlige rus og /eller psykiske lidelser. Styrkingen skal gi bedre oppfølging til brukere som bor "i nærheten av base" og boliger ved Stavne. Det foreslås samtidig å effektivisere oppfølgingstjenestene ved å øke den direkte brukertiden og overføre 8 -12 årsverk som kommunalt ansatt i NAV for å forsterke oppfølgingen i våre NAV-kontor.

11.1.2 Status og utfordringer

Rådmannen følger opp bystyrets vedtak fra 2012 om å etablere flere bo – og tjenestetilbud for rusmisbrukere gjennom denne handlings- og økonomiplanen. Rådmannen foreslår å etablere 53 bo - og tjenestetilbud til målgruppen rus og psykisk lidelser. Det er i handlings- og økonomiplan for 2013 – 2016 planlagt nytt botilbud for den tyngste gruppen med både rus - og psykiske problemer. Dette tilbudet legges til et eksisterende botiltak. Et nytt botiltak med ti boliger etableres for personer med psykiske lidelser.

Jarleveien skal stå ferdig i løpet av 2015 med inntil 45 leiligheter og skal ha heldøgns bemanning. Småhus er en viktig del av tilbudet til rusmisbrukere og kan tilpasses den enkelte. Det etableres seks nye småhus i perioden. Gjennom denne satsingen mener vi at det vil bli redusert behov for kjøp av institusjonsplasser.

For å sikre bedre kontinuitet for personer med rus og /eller psykiske lidelser, har rådmannen evaluert dagens organisering av oppfølgingstjenestene.

Rådmannen ønsker å oppnå:

- Økt direkte brukertid gjennom satsning på ambulante tjenester og oppsøkende arbeid
- Reduksjon av administrative kostnader ved å gå fra fem til tre kommunale enheter
- Et tettere samarbeid mellom oppfølgningstjenesten og NAV ved å samle statlige og kommunale oppfølgingsressurser, og i tillegg styrke oppfølgingsarbeidet i NAV-kontorene med kompetanse og ressurser fra oppfølgningstjenesten
- En mer samlet tjeneste som er enklere å bestille og som gir større likhet mellom bydelene
- En mer tydelig og effektiv tjeneste ved å skille mellom kortvarig og endringsfokustert tilnærming, og langtidsoppfølging med fokus på stabilisering og omsorg

Enhet for botiltak psykisk helse følger daglig opp om lag 100 brukere med alvorlige psykiske lidelser, hvor mange har rus som tilleggsproblem. I tillegg til disse 100 brukerne følger enheten opp 30 brukere som bor i "nærhet til base". I budsjett 2014 styrkes enheten med to millioner kroner.

Antall utskrivingsklare pasienter og antall ventedøgn i psykisk helsevern er gradvis redusert i løpet av de siste to årene. I gjennomsnitt ventet sju pasienter på kommunal bolig og tjenester i juni 2013. De aller fleste pasientene som defineres som utskrivingsklare i psykisk helsevern, sikres plass ved Østbyen helsehus avdeling Leistad, i påvente av bolig og tjenester.

Mål for tjenesteområdet

Helse- og velferdstjenesten har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Tabell 11-1 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Om lag 100 personer med både rus- og psykiske lidelser (ROP) sikres utredning og behandling i kommunen	20 nye personer (ROP) skal gis tilbud om utredning og behandling
Samhandling mellom kommunale og eksterne enheter gir helhetlige tjenestetilbud og kontinuitet for målgruppen	Personer som har vært til behandling skal ved behov tilbys oppfølging de første tre månedene etter innflytting i egen bolig
Etablere 53 nye boliger og tjenestetilbud for personer med rus- og /eller psykiske lidelser	Fem personer med rus- og /psykiske lidelser har fått sykehjemstilbud i egen avdeling 20 personer med rus- og / psykiske lidelser har fått tildelt kommunal bolig og tjenester ukentlig (Housing- first) Eget botilbud i eksisterende botiltak er etablert for brukere med rus- og psykiske lidelser (ROP) Alternative tomter og eiendommer er utredet for etablering av flere småhus for rusavhengige

11.2 Voksenopplæring

11.2.1 Innledning

Enhet for voksenopplæring (EVO) tilbyr grunnskoleopplæring og tilrettelagt opplæring i grunnleggende ferdigheter etter opplæringsloven. EVO tilbyr også opplæring i norsk og samfunnsfag for nyankomne flyktninger og innvandrere etter introduksjonsloven.

Opplæringsloven pålegger kommunen å gi opplæring for voksne innenfor grunnskolenes område og i dagliglivets funksjoner. Introduksjonsloven sier at innvandrere og flyktninger skal ha undervisning i norsk og samfunnsfag.

11.2.2 Status og utfordringer

Foreløpige resultat høsten 2013 viser at resultatene i introduksjonsordningen er vesentlig bedre enn i 2012. Resultatene på norskprøvene er stabilt gode.

Opplæringen i norsk og samfunnsfag ved EVO er statlig finansiert. Omlegging av finansieringsordningen har ført til at EVO får overført anslagsvis fire millioner kroner mindre fra staten i 2014 enn i 2013. I tillegg har enheten rundt to millioner kroner i økte utgifter knyttet til endringer i lærerens arbeidstidsordninger. Nye krav til digitale avgangsprøver forutsetter store investeringer i datamaskiner. Samlet sett innebærer dette store effektiviseringskrav til enheten.

EVO har en vanskelig situasjon i forhold til lokaler. Formannskapet vedtok i formannskapssak 161/13 at Gerhard Schønning voksenopplæringscenter etableres i et samarbeid mellom Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Senteret skal drives på grunnlag av en samarbeidsavtale mellom partene. Det er et pågående arbeid å finne lokaler til virksomheten som ikke kan få plass ved Gerhard Schønning.

Som konsekvens av at de statlige midlene til norskopplæring er redusert, må EVO vurdere å redusere timetallet på denne opplæringen. Deltakere i introduksjonsprogrammet skal fortsatt ha tilbud i det omfanget som til enhver tid er avtalt mellom EVO og Kvalifiseringssenter for innvandrere (INN), men EVO kan legge inn prosjektarbeid, leksehjelp i noe av denne tiden. Enheten kan legge mer undervisning på kveldstid for å åpne for at deltakerne kan arbeide på dagtid og på den måten praktisere norsk.

Elevtallet innenfor EVOs grunnskoleopplæring er stabilt. I fjorårets budsjett ble det vedtatt at norskprøve 2 er opptaksnivå til grunnskole. I årets budsjett ligger det inne en ytterligere innsparing som konsekvens av dette tiltaket. Det forventes raskere gjennomstrømning på grunnskolen når elevene har bedre språkferdigheter.

EVO har en budsjettstyrking som skal dekke lønnskostnader til en halv stilling prosjektledelse mot felles voksenopplæringscenter, og utgifter som påløper som følge av dårlig bygningsmasse.

11.2.3 Mål for tjenesteområdet

Helse- og velferdstjenesten har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats.

Tabell 11-2 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
55 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet skal gå videre ut i jobb eller utdanning	EVO og INN samarbeider om å lage fulltidsprogram som gir alle deltakere både opplæring og praksis i arbeidslivet. 50 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet skal gå videre ut i jobb eller utdanning
God kvalitet på norskopplæringen	90 prosent av elevene består norskprøve 2 og 3 muntlig, 65 prosent består skriftlig
Nye lokaler for voksenopplæringen er tatt i bruk	Nye lokaler for all voksenopplæringsvirksomhet, både på Gerhard Schønning og det som skal leies i tillegg er avklart

11.3 Forslag til driftsbudsjett

Tabell 11.3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for oppfølgingstjenester i perioden 2014-2017 og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Planen legger opp til en stor satsing på rus og psykiatri, og at det etableres 53 nye boliger for målgruppen i perioden. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2013.

Tabell 11-3 Budsjettramme og tiltak oppfølgingstjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	258,5	258,5	258,5	258,5
Pris- og lønnskompensasjon	1,5	1,5	1,5	1,5
Korrigert budsjett 2013	260,1	260,1	260,1	260,1
Ramme for befolkningsendring	-2,2	0,3	3,1	6,1
Annen rammeendring	-2,1	-3,0	-3,0	-3,0
Forslag til netto driftsramme	255,8	257,3	260,1	263,1
Rammeendring	-4,3	-2,7	0,1	3,1
Opprettholdelse av standard	3,3	6,5	9,4	12,4
Økninger i tjenestetilbud	1,8	20,9	20,9	20,9
Reduksjoner i tjenestetilbud	-7,7	-28,0	-28,0	-28,0
Effektiviseringstiltak	-0,8	-1,5	-1,5	-1,5
Annet	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Sum tiltak	-4,3	-2,7	0,1	3,1

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på tre millioner kroner i 2014, økende til 12,1 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva utgiftene består i.

Befolkningsvekst/psykisk helse/annet

Det legges inn midler til å håndtere noe demografisk vekst fra og med 2015. I tillegg legges det inn midler til å styrke tilbudet innenfor psykisk helse. Midlene skal gå til å gi flere hjemmeboende brukere tjenester fra nærliggende bofellesskap. Dette bidrar til at flere kan fortsette å bo i egen bolig og bidrar til redusert etterspørsel etter bofellesskap. Det er stor etterspørsel etter denne typen tjenester. Det er ikke tatt tilstrekkelig høyde for etterspørselveksten i dagens budsjett. Videre legges det inn midler til å dekke økte husleiekostnader på Enhet for voksenopplæring.

Økning i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår å styrke tjenestetilbudet til rusmisbrukere som bor ved Stavne med 0,6 millioner kroner i 2014. Videre foreslås en styrket innsats i oppfølgingstjenesten med 0,7 millioner kroner gjennom effektivisering, ved å øke den direkte brukertiden på bekostning av administrative forhold. I tillegg videreføres boligprosjekter fra leie til eie egen bolig med 0,5 millioner kroner, noe som gir en merutgift på 1,8 millioner kroner i 2014. Rådmannen foreslår en ytterligere styrking av tilbudet til personer med rus og/ eller psykiske lidelser fra 2015 – 2017 til 20,9 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Boliger for rusmisbrukere

Jarleveien skal bygges med 45 boenheter og stå ferdig i 2015. Det vil bli lagt til rette for heldøgns tjenester i bygget med institusjonsplasser, kriseplasser med overnatting og en rekke leiligheter til rusmisbrukere. Vi foreslår en betydelig økning av bemanningen i Jarleveien i forhold til nivået i gjeldende økonomiplan, da det legges til rette for mer omfattende tjenester enn tidligere planlagt.

I tillegg til Jarleveien oppretter rådmannen to helsehusplasser for rusmisbrukere fra 2015. I 2014 avklares lokaliseringen av disse to plassene. Driftsmidlene til småhus økes også fra 2015. Erfaringene viser at enkelte beboere med rus og psykiske lidelser fungerer bedre når de kan bo i småhus. I gjennomsnitt koster de ambulante tjenestene til hver bruker i småhus om lag 160 000 kroner per år. Til sammen etableres fire nye småhus i perioden.

Styrke oppfølgingstjenesten

Det legges opp til en styrket innsats på oppfølgingstjenesten gjennom å øke effektiviteten, slik at medarbeiderne kan bruke en større andel av tiden på brukerne og en mindre andel på administrative forhold. Det legges inn 700 000 kroner i 2014 og 1,4 millioner kroner i 2015-2017. Dette finansieres gjennom økt krav om mer direkte brukertid. Det vil derfor ikke være nødvendig med flere medarbeidere

på jobb, men medarbeiderne skal være mer i direkte kontakt med brukerne. Det legges også inn en styrkning til boligrådgiving.

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Gjennom statsbudsjettet fikk Trondheim kommune 5,7 millioner kroner mindre i overføringer når de øremerkede midlene til rusomsorgen ble gjort om til rammetilskudd i 2013. Rådmannen valgte i betydelig grad og videreføre dette tilskuddet, men ser at det er nødvendig å justere noe på enkelte tiltak.

Reduksjon tilskudd til kommunalt rusarbeid

Tiltaket tillitspersoner tas bort fra og med 2014. Dette gir en innsparing på 1,1 millioner kroner. 5,5 millioner kroner av de øremerkede midlene til rusomsorgen disponeres av Stavne arbeid og kompetanse. Det ble innarbeidet en tilpasning på 200 000 kroner i 2013, og denne øker med 1,9 millioner kroner i 2014.

Reduksjon Enhet for voksenopplæring

Det er lagt inn en reduksjon i budsjettene på Enhet for voksenopplæring. Reduksjonen må realiseres gjennom et mer komprimert undervisningstilbud. Det er forventet at elevmassen på grunnskole for voksne kan ha raskere gjennomstrømming når språknivået ved oppstart er definert til norskprøve 2.

Reduksjon seks årsverk oppfølgingstjenesten

Det er i tidligere økonomiplaner lagt opp til at oppfølgingstjenesten skal effektivisere blant annet gjennom økt direkte brukertid. En ytterligere reduksjon på seks årsverk er nødvendig for å opprettholde tjenestene innenfor botiltak rus og psykisk helse.

Avvikle private avtaler

Når kommunen etablerer 45 rusplasser i Jarleveien, er det ikke lenger samme behov for kjøp av rusplasser. Trondheim kommune kjøper i dag en rekke plasser av private aktører, men kjøp av disse plassene vil bli avvirket når Jarleveien står ferdig. De som i dag får et tilbud gjennom private rusplasser, skal få tilsvarende tilbud gjennom tilbudet i Jarleveien.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil medføre en effektivisering på 0,8 millioner kroner i 2014, økende til 1,5 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Økt direkte brukertid

Det er i tidligere økonomiplaner lagt inn en føring om at medarbeidere i oppfølgingstjenesten skal bruke mer av arbeidstiden i direkte kontakt med brukeren. Denne føringen opprettholdes, og innebærer at oppfølgingstjenesten kan klare seg med færre medarbeidere for å gjøre de samme oppgavene i forhold til brukeren.

Rådgivingstjenesten for døve og døvblinde

Det ble lagt inn et effektiviseringskrav på rådgivingstjenesten for døve og døvblinde fra mars 2013. Mange av brukerne innenfor målgruppen har fått bistand og er etablert i ulike kommunale tilbud. Det er derfor mindre behov for tjenester fra rådgivingstjenesten for døve og døvblinde. I 2014 blir det helårseffekt av dette tiltaket. Det er også lagt inn et krav om økt direkte brukertid på oppfølgingstjenesten.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene.

Det legges opp til å finansiere *Flerkulturelt informasjons og dialogssenter* gjennom flyktningmidlene. Finansieringen trekkes ut av tjenesteområdet, men senteret vil bestå også i 2014. I 2013 fikk Kirkens bymisjon redusert tilskudd i noen måneder, men midlene legges inn i økonomiplanen for 2014-2017.

12 Bo - og aktivitetstilbud

Innenfor tjenesteområdet gis det bo- og aktivitetstilbud til personer med psykisk utviklingshemming. Tjenesteområdet gir også avlastningstilbud til pårørende med stort omsorgsansvar. Det satses på redusert ventetid på bolig gjennom å bygge flere tilpassede boliger og tilby varierte boløsninger med mulighet for både privat leie og eie. Det legges vekt på at flere skal ut i varig tilrettelagt arbeid.

Aktivitetstilbudene tilrettelegges for flere og varierte aktiviteter i grupper.

12.1 Innledning

Tjenesten er organisert i åtte enheter, to i hver bydel. Hver enhet har ansvar for både botilbud og aktivitetstilbud. Til sammen 341 personer bor i leilighet i bofellesskap med heldøgns tjenester. Det er 323 brukere som har aktivitetstilbud. Tilbudet gis både til personer i og utenfor bofellesskap, og de som fortsatt bor i foreldrehjemmet.

Tjenesteområdet har de senere årene bygd flere bofellesskap og tilrettelagt for at flere kan eie eller leie ordinære boliger med ambulante tjenester, men enkelte opplever fortsatt lang ventetid på leilighet i bofellesskap. Aktivitetstilbudene tilrettelegges for mer gruppeaktivitet, både når det gjelder nye og egnede lokaler og valg av ønskede aktiviteter. Gjennom samarbeidet med NAV har det blitt flere varige tilrettelagte arbeidsplasser i ordinære bedrifter, og tilgangen på skjermede plasser har økt.

12.1.1 Status og utfordringer

Tjenesteområdets største utfordring er at det blir flere brukere med sammensatte behov på grunn av ulike kombinasjoner av lettere utviklingshemming, psykiatri, rus, kriminalitet og utfordrende atferd. I tillegg kommer brukere med omfattende somatiske lidelser. Hjelpebehov blir ofte utløst av oppståtte kriser i hjemmet eller fordi det er nødvendig å beskytte både bruker selv og samfunnet for ytterligere negative konsekvenser.

I 2011 var kommunens netto utgift til ressurskrevende brukere 286 millioner kroner. I 2012 steg utgiftene til 386 millioner kroner, en økning på 35 prosent. I 2012 fikk kommunen riktignok refundert 137 millioner kroner fra staten, men vi måtte selv finne dekning for 249 millioner kroner, en økning på 71 millioner kroner fra 2011. Økende press på ressurskrevende brukere gjør det nødvendig å omprioritere midler til den gruppen som har størst behov. Det opprettes derfor flere skjermede botilbud i planperioden. Samtidig har kommunen et mål om å styrke bredden i tjenestetilbudet og redusere ventetiden på bofellesskap. Dyrere enkeltplasser gir færre plasser totalt, fordi ressurskrevende brukere tar en større andel av budsjettmidlene. Dette vil påvirke mulighetene kommunen har til å redusere ventetiden på leilighet i bofellesskap.

Det satses fortsatt på å øke antall leiligheter i bofellesskap i planperioden, samtidig som det legges til rette for privat eie med oppfølging fra nærliggende personalbase.

Den økonomiske situasjonen gjør det nødvendig med et kutt innenfor tjenesteområdet. Dette må i hovedsak tas innenfor aktivitetstilbudene. Det betyr mer gruppetilbud og reduserte individuelle tilbud. I tillegg foreslår rådmannen å avvike *Avanti* som et byomfattende tilbud om sansestimulering for multifunksjonshemmede. Denne kompetansen må i stedet bygges opp på den enkelte bydel.

Et satsingsområde er å styrke bredden i tjenestetilbudet. Det skal satses på gode boligløsninger utenfor bofellesskapene, og det skal legges til rette for privat eie og leie av denne typen leiligheter. Kommunen vil etablere et nytt bofellesskap i 2015. I tillegg viser erfaringstall at det i gjennomsnitt vil bli om lag ti ledige leiligheter i eksisterende bofellesskap hvert år. Det utarbeides en plan for rehabilitering av eldre

bofellesskap. I den forbindelse vil det også bli vurdert muligheten for flere leiligheter i tilknytning til disse.

Det er også behov for å se tjenester til psykisk utviklingshemmede i sammenheng med kommunens øvrige tjenestetilbud. Behovene endrer seg i takt med ulike faser i livet. Kommunen skal derfor opprette sykehjemstilbud for eldre psykisk utviklingshemmede i ett av helse- og velferdssentrene i løpet av 2014. Ved å bruke kommunenes tjenestetilbud enda mer fleksibelt, vil vi frigjøre leiligheter til de som står på venteliste. Ved å sammenligne ressursbruk og organisering av tjenestetilbudet ser vi at botilbudet driftes rimeligere enn hos sammenliknbare kommuner, mens aktivitetstilbud driftes dyrere. Mer gruppeaktivitet og bedre organisering må gi innsparinger på aktivitetstilbudene i årene som kommer.

Arbeidet med sikre god sirkulasjon på de varige tilrettelagte arbeidsplassene (VTA) fortsetter i planperioden. Samarbeidsprosjekt med NAV og Prima videreføres.

12.1.2 Mål for tjenesteområdet

Tabell 12-1 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Alle 41 personer med psykisk utviklingshemming som står på venteliste gis tilbud om bolig og tjenester i bofellesskap	20 personer fra ventelisten har flyttet til egen bolig
Bistå til kjøp av egen bolig i privat boligmarked	Ti personer har kjøpt egen bolig i det private boligmarkedet

12.2 Forslag til driftbudsjett

Tabell 12.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. I 2013 har det vært store økonomiske utfordringer på området. Det har lenge vært et mål å avvikle ventetiden på bofellesskapene. Med en fortsatt satsing på å utvide bredden i tjenestetilbudet, burde dette være innen rekkevidde i løpet av planperioden.

Tabell 12-2 Budsjettramme og tiltak bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	483,7	483,7	483,7	483,7
Pris- og lønnskompensasjon	4,0	4,0	4,0	4,0
Korrigert budsjett 2013	487,7	487,7	487,7	487,7
Ramme for befolkningsendring	3,2	17,4	25,0	33,0
Annen rammeendring	1,3	-4,9	-4,9	-4,9
Forslag til netto driftsramme	492,2	500,3	507,9	515,9
Rammeendring	4,5	12,5	20,2	28,1
Opprettholdelse av standard	13,6	26,0	28,4	31,6
Økninger i tjenestetilbud	5,5	8,5	13,5	13,5
Reduksjoner i tjenestetilbud	-7,1	-13,6	-13,6	-8,8
Effektiviseringstiltak	-7,1	-8,0	-7,8	-7,8
Annet	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Sum tiltak	4,5	12,5	20,2	28,1

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 13,6 millioner kroner i 2014, økende til 31,6 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Flere bofellesskap

Det bygges et nytt bofellesskap i perioden for å dekke behovet for flere plasser i bofellesskap med personalbase. I tillegg er det avsatt investeringsmidler til ni leiligheter i planperioden. Det har de siste årene vært nødvendig å drifte skjermingstiltak for brukere med spesielle behov. Rådmannen ser behovet for å opprettholde dette tilbudet på permanent basis. Det vil være behov for to til tre plasser, og botilbudet skal kun være en midlertidig løsning med sikte på og skaffe en boligløsning i de botilbudene kommunen allerede benytter i dag.

Økning i tjenestetilbudet

Rådmannen satser på gode boløsninger for brukergruppen og flere hele stillinger. Det settes av 5,5 millioner kroner til dette fra 2014, økende til 13,5 millioner kroner i 2017.

Satse på gode boløsninger i kommunale og private boliger

I planperioden skal det satses videre på gode boligløsninger utenfor bofellesskapene. Det er nødvendig å legge inn en reduksjon i 2014, men vi vil øke satsingen utover perioden med tre millioner kroner i 2015, og åtte millioner kroner i 2016 og 2017. Gode boligløsninger betyr også at flere psykisk utviklingshemmede skal oppmuntres til å bo privat, både i leid og eid bolig. Kun 20 prosent av denne gruppen bor i private boliger i dag. For å oppmuntre til dette, er det viktig å sette av driftsmidler både til å styrke eksisterende personalbaser og til eventuelt å opprette nye personalbaser. I den siste tiden har det vært økt pågang av psykisk utviklingshemmede som ønsker å kjøpe bolig sammen i boligkompleks som er under bygging. Så fremt boligene er tilpasset behovet til den enkelte og det ikke er behov for heldøgns omsorg, kan dette være gode løsninger. Kommunen må imidlertid legge til rette for at brukerne får gode tjenester. I enkelte tilfeller kan det bli nødvendig å opprette en personalbase i nærheten hvis de private boligene ligger langt fra eksisterende personalbaser. Det er ønskelig å legge til rette for private boliger i nærheten av kommunens personalbaser.

Heltid

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Disse fører til en merutgift på 5,5 millioner kroner i 2015, økende til 13,5 millioner kroner i 2017.

Under gjøres det nærmere rede for tiltakene:

- Flere heltidsstillinger
- Nye boliger med tilknytning til base

Det legges inn en styrkning i budsjettet på 5,5 millioner kroner per år i planperioden for å få flere hele stillinger. Brukerne har behov for tjenester gjennom hele døgnet, og medarbeiderne må arbeide på dagtid, kveld og helg for å dekke disse behovene. Ønsker fra arbeidstakerne om helgefri har skapt mange små stillingsandeler innenfor helse og omsorg, og en stor deltidsandel innenfor sektoren. Rådmannen legger derfor inn midler til økt helgekompensasjon for medarbeidere som jobber oftere enn hver tredje helg. Planlegging av langturnus gir muligheter til å planlegge gode arbeidsplaner som er tilpasset behovet i høytider og i ferier. Langturnus gir medarbeiderne stor forutsigbarhet og mulighet til å jobbe ekstra helger når dette passer den enkelte medarbeider. Rådmannen legger derfor inn midler til tre fridager til medarbeidere med heltidsstillinger slik at langturnus skal oppfattes som et attraktivt virkemiddel for å jobbe flere helger og mer fleksibelt i forhold til brukernes behov

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Rådmannen prioriterer arbeidet med å avvikle boligkøen til bofellesskap. For å prioritere ressurser til dette arbeidet foreslås flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 7,1 millioner kroner i 2014, økende til 8,8 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Rehabiliterer bofellesskap

En del av bofellesskapene som ble etablert i forbindelse med ansvarsreformen begynner å få et betydelig behov for vedlikehold. Rådmannen ønsker derfor å rehabiliterer bofellesskap i perioden 2015-2016. En rehabilitering vil redusere antall plasser i forhold til gjeldende økonomiplan. Samtidig vil det bli

vurdert muligheter for å utvide antall leiligheter i de rehabiliterte bofellesskapene, slik at det blir flere tilgjengelige leiligheter. Det avsettes tre leiligheter i Åsta Hanstens vei som kan benyttes til midlertidig bolig for de som må flytte ut i byggeperioden.

Redusert bemanning i aktivitetstilbudene

Trondheim har lenge ligget høyt i ressursbruk på aktivitetstilbudene sammenlignet med ASSS-kommunene. Hovedprioriteringene på tjenesteområdet er å redusere ventetiden på bofellesskap. Det er derfor nødvendig å redusere bemanningen på aktivitetstilbudene. Individuelle tilbud som svømming, ridning og individuell følge til eksterne arbeidsplasser må reduseres noe. Det vil imidlertid satses mer på gruppetilbud.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på åtte millioner kroner i 2014, økende til 8,7 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Flytte funksjonshemmede til Ladesletta

Det drives i dag en rekke uhensiktmessige boliger for funksjonshemmede brukere som ikke er i målgruppen for sykehjemsplasser. Rådmannen foreslår å flytte brukerne over til boligdelen av helse- og velferdssenteret i Ladesletta helse- og velferdssenter som står ferdig i 2014. Tilbudet erstatter det planlagte tilbudet som skulle opprettes på Persaunet helse- og velferdssenter.

Diverse effektiviseringstiltak

Det ligger inn to effektiviseringstiltak i tidligere økonomiplaner knytter til samlokalisering av avlastningstjenester og bedre utnyttelse av kommunenes tjenestetilbud. Begge tiltakene videreføres.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for disse.

Det var lagt inn midler til planarbeid for tjenesteområdet i 2013. Midlene til planarbeidet tas ut i 2014 og planarbeidet prioriteres innenfor eksisterende rammer.

13 Helse og omsorg

Befolkningens forventninger til helse- og omsorgstjenester øker som følge av god samfunnsøkonomi og nyvinninger på det medisinske og teknologiske området. Samtidig er begrensningene til vekst i offentlig sektor blitt tydeligere.

Demografiske forhold i framtida tilsier at færre yrkesaktive skal yte tjenester til et økende antall eldre. Befolkningens forventninger kan derfor ikke møtes med å gjøre mer av det vi alltid har gjort. Dette krever omfattende omstilling med sterkere satsing på forebygging og mestringsstrategier. Hvis vi ikke klarer dette, vil valget i følge Samhandlingsreformen stå mellom to ikke ønskelige alternativer; vi får en utvikling som blir en trussel mot samfunnets bæreevne, eller det vil over tid bli nødvendig med prioriteringer som vil bryte med grunnleggende verdier i den norske velferdsmodellen.

13.1 Innledning

Stortingsmelding 47(2008-2009), *Samhandlingsreformen*, legger vekt på forebygging framfor reparasjon, tidlig framfor sein innsats, bedre samarbeid mellom ulike ledd i helsetjenesten og sterkere brukermedvirkning. Trondheim kommune begynte tidlig omstillingen i tråd med disse strategiene. Dette gjenspeiles i *Eldreplanen*. Målet er å få mer ut av knappe ressurser uten at det går ut over kvaliteten. Dette krever utvikling av nye arbeidsmåter og kompetanse- og tjenesteutvikling. Omstilling er krevende og betinger tid til utviklingsarbeid, som igjen er en stor utfordring i en fra før presset arbeidssituasjon.

Helse og velferd står nå overfor store utfordringer som setter strategiene i samhandlingsreformen og Eldreplanen på prøve, blant annet målet om full sykehjemsdekning. Mer av alt er ikke et alternativ, og heller ikke flate kutt. Dersom vi prøver å løse dette ved å redusere eller forskyve tiltak innen forebygging og mestringsstrategier, vil omsorgsbehovet øke relativt raskt. Vi skal yte tjenester til flere personer med reduserte rammer og få til kompetansebygging og omstilling, samtidig med at samhandlingsreformen legger opp til et større kommunalt ansvar innen helsesektoren. For å skaffe handlingsrom til omstilling og utvikling må det foretas harde prioriteringer, som bygger på vedtatte strategier i årene som kommer.

13.2 Status og utfordringer

Tabell 13-1 Kostra-tall: Helse og omsorg

	Trondheim	ASSS
Prosentandel årsverk i brukerrettede tjenester med fagutdanning	78,3	72,5
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år og over	20,3	18,5
Antall fysioterapiårsverk per 10 000 innbyggere	7,7	8,7
Antall legetimer per uke per plass i sykehjem	0,4	0,5
Prosentandel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	74	88
Gjennomsnittlig listelengde hos fastleger – antall ³⁴	1 280	1 312

Oppsummert er hovedutfordringen utvidet ansvar samtidig med at rammene reduseres. Dette kan føre til risiko for dårligere kvalitet, og Eldreplanens ambisjonsnivå kan vise seg vanskelig å oppfylle.

Hovedutfordringen er knyttet til to forhold; et økende antall eldre og den nye kommunerollen som følger av samhandlingsreformen. Den nye kommunerollen gir kommunene et utvidet ansvar for medisinsk behandling og rehabilitering i helsesektoren. Dette krever i utgangspunktet utvidet kapasitet i

³⁴ Oppdaterte tall august 2013

tjenestene, noe som i svært liten grad ivaretas gjennom overføringer fra staten eller finansieringsordningene i samhandlingsreformen.

For å oppnå en mer bærekraftig utvikling uten kvalitetsforringelse, forventes det at kommunene satser sterkere på forebygging og tidlig intervensjon og utvikler tilbud som reduserer bruken av spesialisthelsetjenester. Utvidet medisinsk ansvar er både en konsekvens av kortere liggetid ved sykehusene, og av endringer i sykdomsutviklingen i befolkningen med livsstilsproblemer og belastninger ved å leve med kroniske lidelser.

Trondheim kommune har i dag høyere dekning i sykehjems plasser enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene, mens helse- og omsorgstjenestene utenfor institusjon ligger under gjennomsnittet. De viktigste strategiene for å møte utfordringene er forebygging og mestring framfor reparasjon. Tjenestene i hjemmet må ha god kapasitet og kvalitet og være godt samordnet. Dette krever kompetanseutvikling og utvikling av helhetlige pasientforløp i tråd med *Kommunedelplan for tjenester til eldre over 67 år* (Eldreplanen), herunder satsing på velferdsteknologi som kan understøtte samhandling og tjenesteutvikling. Strategiene i Eldreplanen samsvarer med tenkningen i samhandlingsreformen. Lykkes vi med dette, vil flere kunne ha et godt liv i eget hjem. Det vil kunne bremse etterspørselen etter sykehjem. Kvalitet bør derfor prioriteres framfor kvantitet i framtidens sykehjemstilbud, og en reduksjon i antall to-sengsrom.

Det er viktig at vi opprettholder utviklingsarbeid og fremmer en innovativ kultur i trange økonomiske tider. Trondheim kommune er godt forberedt på utfordringene og har gjennom flere år hatt en offensiv tilnærming til framtidens eldreomsorg. Prinsippet om å få mest mulig ut av knappe ressurser har preget alle prioriteringer de siste årene. Ambisjonsnivået på full sykehjemsdekning skal opprettholdes. Arbeidet med å vri tjenestene i retning mer forebygging og mestring videreføres, men i noe mindre omfang enn i foregående budsjett.

Omstillingsutfordringene er store og bemanningen er marginal på de fleste tjenesteområder. Omstilling av medarbeideres tankesett og holdninger krever tid til refleksjon og kompetanseutvikling, og dette kan være vanskelig i en travel hverdag, særlig i enheter med medarbeidere i turnus. Det er mange prioriterte tema som skal ivaretas innenfor den knappe tiden tjenestene har til faglige diskusjoner og refleksjon. I Lerkendal bydel har alle tjenestene gått sammen om utvikling av tiltak innen hverdagsrehabilitering. Heimdal og Østbyen bydeler har utviklet tiltak for å identifisere og starte håndtering av (helse)problem på et tidligst mulig tidspunkt - *tidlig intervensjon*. Disse måtene å arbeide på videreutvikles nå og spres til alle bydeler.

Sosiale forhold og aktivitetstilbud er viktige faktorer i et forebyggende perspektiv og må videreutvikles. Dette gjelder også samarbeid med og ivaretagelse av pårørende.

Kommunen kan i begrenset grad styre kostnadsutviklingen i helsesektoren, blant annet fordi aktivitetsnivået i spesialisthelsetjenesten påvirker kommunale kostnader gjennom medfinansieringsordningen. Fra januar 2012 har kommunen finansiert 20 prosent av aktiviteten i spesialisthelsetjenesten (som er omfattet av medfinansieringsordningen). Tall for kommunal medfinansiering av sykehustjenester viste en underfinansiering på knappe 200 millioner kroner for kommunene samlet sett i 2012. For Trondheims del var det beregnet fra Helsedirektoratet at medfinansiering av sykehustjenestene skulle koste om lag 156 millioner kroner i 2012. Det endelige resultatet viste en kostnad på 162 millioner kroner. I statsbudsjettet for 2013 var det forutsatt nullvekst i kommunenes medfinansiering av sykehustjenester. Frem til nå er økte utgifter til sykehusbehandling utjevnet med lavere utgifter til utskrivningsklare pasienter. I rådmannens budsjettforslag for 2014 legges det ikke inn vekst utover det som er lagt til grunn i statsbudsjettet. Rådmannen følger utviklingen nøye.

Det er vanskelig å beregne effekten av å vri tjenestene mot økt satsing på forebygging og tidlig intervensjon. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at redusert opptrapping på dette området vil redusere effekten av tiltakene og dermed øke behovet for omsorgstjenester.

Den nye kommunerollen innebærer i tillegg en sterk økning i andel av brukere som har et mer komplisert sykdomsbilde. Rådmannen finner situasjonen svært utfordrende.

Definisjon på full sykehjemsdekning (vedtatt i Eldreplan 2007 og i bystyret i 2010):

- Alle som trenger heldøgns omsorg, enten som sykehjemsplass eller som bolig i et helse- og velferdssenter, skal få det innen 6 uker
- Alle som trenger utredning, behandling og rehabilitering i helsehus, skal få det innen to uker
- Avtalen med sykehuset om utskrivningsklare pasienter skal være innfridd
- Alle pasienter med vedtak om langtidsplass skal få tilbud om enerom i et helse- og velferdssenter
- Pasienter på korttidsopphold skal få en avklaring innen tre uker; enten komme hjem med muligheter for et forsterket tilbud, komme videre på et rehabiliteringsopphold eller flyttes over på en langtidsavdeling

Full sykehjemsdekning forutsetter:

- Satsing på forebygging og tilbud som øker den enkeltes mestringsevne og livskvalitet
- Styrking av struktur og kompetanse i hjemmetjenesten for å redusere presset på og utsette behovet for sykehjemstjenester
- At hele tjenestekjeden utnyttes optimalt

Utfordringene med full sykehjemsdekning er hovedsakelig knyttet til disse tre forutsetningene, og det er derfor gjort tilpasninger og omdisponeringer som kan styrke disse områdene. Gode tjenester i hjemmet er den faktoren som påvirker behov for institusjonsplasser mest, og dette tjenestområdet må derfor styrkes, inkludert aktivitets- og helsetjenestene. Dette legges til grunn for de prioriteringer som er gjort. Dekningsgraden i institusjon justeres for å sikre kvaliteten både i og utenfor institusjon.

I måltabellen nedenfor er det valgt ut noen fokusområder i tråd med målene om full sykehjemsdekning. Innenfor helse- og omsorgstjenestene er behovet for faglært bemanning stort både på kveldene og i helgene. En økning i antall heltidsstillinger vil kunne gi større kontinuitet og færre medarbeidere per bruker, og vil kunne ha betydning for framtidens tilgang på arbeidskraft. Ordningen gir en økning i antall årsverk, og bemanning må sikres på de tidspunktene av døgnet og i uken det er behov. Det er en spesiell utfordring å unngå små stillinger for å dekke opp kvelder og helger.

Andelen heltidsstillinger innenfor turnusbaserte tjenester er betydelig lavere enn innen områder som hovedsakelig tilbyr tjenester på dagtid. Å arbeide mot en heltidskultur og redusere antall medarbeidere i deltidsstilling er ett av de prioriterte tiltakene i planperioden. Økte stillingsstørrelser gir økt kvalitet på tjenestene og færre medarbeidere som skal gi tjenester til brukerne. For å nå målene vil ulike virkemidler prøves ut.

En kartlegging blant medarbeidere i deltidsstillinger viser at det fortsatt er mange medarbeidere som ønsker høyere stillingsandel, og som ønsker å jobbe mer på enheten, når enheten har behov for det. Hver enkelt enhet har fått oversikt over medarbeidere som ønsker hel stilling. Enhetene skal lage en framdriftsplan for stillingsutvidelse basert på sin rekrutterings- og kompetanseplan. Det er positivt at mange som ønsker heltid, har sagt seg villige til å arbeide mer på helg og kveld. For å heve kompetansen til medarbeidere uten formell fagutdanning, vil det bli søkt om ytterligere midler fra kompetanseløftet 2015 for å iverksette flere klasser for omsorgsarbeiderutdanning. Medarbeidere vil da kunne tilbys økt stilling som samsvarer med enhetenes kompetanseplaner etter endt utdanning.

Ledige stillinger innenfor tjenester med medarbeidere i deltidsstilling lyses ut internt i kommunen før ekstern utlysning. Medarbeidere i deltidsstilling har fortrinnsrett etter arbeidsmiljøloven dersom de er kvalifisert, og stillingsutvidelsen ikke medfører vesentlig ulempe for virksomheten. Kartleggingen viser at det er få utlyste stillinger medarbeidere i deltidsstilling med fagarbeiderutdanning mener de kan søke på.

Prosjektene *Redusert deltidsandel ved hyppigere kveld og søndagsarbeid med økt tillegslønn som motivasjonsfaktor* og *Kombinasjonsstillinger som et ledd i å øke stillingsandelen til medarbeidere med ufrivillig deltid* evalueres høsten 2013. Resultatene vil være avgjørende med tanke på videre utrulling til andre enheter. Alle enheter har mulighet til å ta i bruk virkemidlet *Hyppigere helg enn norm*, der medarbeidere får 2 000 kroner ekstra for arbeide en ekstra helg. For å motivere flere medarbeidere til å arbeide på tidspunkt hvor det er behov for stabilitet og kompetanse, ved å utvide sin stilling med flere helger, foreslås det å innføre en ordning med høyere timelønn for helgetimene for de som arbeider mer enn 15 helger i året.

Dragvoll helse- og velferdssenter åpnet med 64 plasser i august 2013 med drift av forsøksprosjektet *Heltidssykehjem* på en avdeling. Tyholt sykehjem flyttet inn i den andre avdelingen. Dette på grunn av behovet for oppussing/rehabilitering. Arbeidstidsmodellen som utprøves ved Dragvoll er politisk vedtatt endret fra 30 timer til 35 timers uke og innbefatter en tredelt turnus med 19 hele stillinger pluss 10 rekrutteringsstillinger. Alle heltidsstillinger arbeider fire ekstra helger i et kalenderår på 52 uker. For å kunne realisere prosjektet, er Dragvoll tilført ekstra ressurser. Forsøksprosjektet ved Dragvoll helse- og velferdssenter skal evalueres og vurderes før eventuell tilsvarende drift settes i gang ved andre enheter.

Rekrutteringsstillinger er deltidsstillinger på helg for studenter som tilbys 100 prosent stilling etter endt utdanning. Underveis i studiet får disse studentene 25 000 kroner i stipend etter andre- og tredjeåret, mot at de avtaler å arbeide annen hver helg og seks uker om sommeren. Det opprettes 40 studentstillinger for hele kommunen på disse betingelsene. Kostnaden for dette er to millioner kroner per år.

Innføring av kalenderplan der kjent fravær er lagt inn, gir også mulighet til å øke medarbeideres stillingsandel. *15 månedersvedtaket* (medarbeidere fikk tilbud om stillingsstørrelse tilsvarende det de hadde jobbet ekstra de 15 siste månedene) ble innarbeidet i arbeidsplanene ved at mange enheter tok i bruk kalenderplan.

Det er flere enheter som har innført langvakter med utgangspunkt i brukerbehov. Rådmannen ønsker å prøve ut en slik organisering av arbeidstiden på flere områder.

Rådmannen ønsker videre at nye medarbeidere ved aktivitetstilbudene skal arbeide turnus.

Kommunal døgnbasert øyeblikkelig hjelp er en ny lovpålagt oppgave for kommunene, med gradvis oppbygging fram mot 1. januar 2016. Utfordringene blir å gi trygghet til befolkningen gjennom god informasjon, og sørge for at det kommunale tilbudet blir et godt alternativ til sykehusinnleggelse for utvalgte pasientgrupper. Dette krever en tydeligere oppgavefordeling mellom kommunehelsetjeneste og sykehus, og en omforent oppfatning av målgruppen hos fastlegene som er innleggende instans sammen med legevakta. Oppholdets varighet er planlagt med inntil tre døgn, noe som utfordrer samhandling og logistikk i tjenesteapparatet som helhet. Kommunene i kommunegruppen Trondheimsområdet har vedtak på å samarbeide om øyeblikkelig hjelptilbudet, og vi startet med ti senger som et prosjekt på Øya helsehus fra 1. oktober 2013. Dette gjøres for å få erfaring og etablere rutiner som underbygger den trygghet og arbeidsfordeling et slikt tilbud krever. Driften er fullfinansiert gjennom øremerkede midler fra staten.

Planlegging og etablering av helse- og velferdsvakta (Helsevakta) er godt i gang. Deltjenestene etableres i ny struktur eller som nytt tiltak etter hvert i henhold til plan. Fremtidig vaktsentral med sammenslåing av dagens alarmmottak hos Trygghetspatroljen og legevaktssentral i Helsevakta er planlagt etablert i midlertidige lokaler på Nidarvoll helsehus fra september 2014. Tjenestene er planlagt i nytt hus i tilbygg til Øya helsehus. Forhandlingene om kjøp av tomt fra St. Olavs Hospital går positivt og forventes avsluttet i løpet av høsten 2013.

13.2.1 Helsetjenester utenfor institusjon

Dette kapitlet omfatter legetjenester og smittevern, ergoterapi, fysioterapi, hjelpemiddelteknikere, frisklivssentral, lærings- og mestringstilbud, Infosenter for seniorer, Ressurscenter for demens og fire innsatsteam (rehabiliteringsteam).

Strategiene i samhandlingsreformen kan gi økende press på disse tjenestene fordi de har en nøkkelrolle med tanke på forebygging og mestringstiltak, både når det gjelder utskrivingsklare pasienter og tidlig innsats for hjemmeboende.

Tjenestene yter tjenester til alle aldersgrupper. Uten regulering av kapasiteten vil terskelen bli høyere når tjenester skal tildeles, særlig for personer med kroniske lidelser og gradvis funksjonstap. Konsekvenser kan bli unødig funksjonstap og komplikasjoner, noe som også kan gi utslag i form av økt hjelpebehov i hjemmetjenesten og i helse- og velferdssenter.

Stoltenberg-regjeringen har vedtatt en gradvis omlegging av finansieringsordning for privatpraktiserende fysioterapeuter slik at det kommunale driftstilskuddet utgjør en økende andel (nå 25 prosent) av inntektsgrunnlaget. Målet er samsvar mellom aktivitet og størrelse på driftstilskudd. I Trondheim gjenstår det om lag seks årsverk før målet er nådd.

Den nye fastlegeforskriften tydeliggjør kommunens ansvar for kvalitet i fastlegeordningen. Det er lyst ut en 20 – 40 prosent stilling for rådgivende lege for å følge opp dette. Trondheim kommune fikk tre millioner kroner til etablering av ti fastleger i 2013, til investering, drift og administrasjon. Legeplanens mål om gjennomsnittlig listelengde på 1 200 pasienter per lege tilsier 166 fastleger i 2014, og vi har nå 160. Det søkes om nye rekrutteringsmidler for de stillingene som lyses ut i 2014.

13.2.2 Hjemmetjenestene

Hjemmetjenestene omfatter 12 enheter som yter helsehjelp i hjemmet på dag og kveldstid. Trygghetspatroljen ivaretar utrykninger som gjelder bruk av trygghetsalarm, og utfører hjemmetjenester på natt, hjemmehjelpstjenesten ivaretar husholdningsoppdrag. En styrking av hjemmetjenestene er en av hovedstrategiene for å møte framtidens utfordringer. Dette beskrives nærmere i avsnitt 13.2.5 om satsingsområder.

Hjemmetjenester med god kapasitet og kvalitet er en forutsetning for å nå kommunens mål om å sikre innbyggerne mulighet til å bo i eget hjem så lenge de ønsker det og det er faglig forsvarlig. Dette er også en forutsetning for at hjemmetjenesten skal kunne fungere som et reelt alternativ til sykehjem. Kortere liggetid i sykehus øker hjemmesykepleiens kompetansebehov, og hjemmetjenesten må derfor øke kompetansen knyttet til forebygging og hverdagsrehabilitering.

Helhetlig pasientforløp (HPH) er innført i alle bydeler og er et sentralt tiltak i kvalitetsutviklingen. Det er et kontinuerlig arbeid å sikre at alle medarbeidere har god basiskompetanse og forstår sin rolle og sitt ansvar opp i mot de standardiserte rutinene som er utarbeidet. I tillegg må medarbeidere trene på observasjoner for å avdekke endringer i pasientenes helse på et tidligere tidspunkt, slik at tidlig rehabilitering og tidlig innsats iverksettes. For å sikre god utvikling er det behov for flere fagdager per medarbeider enn de har i dag.

Etter *Rett hjem-kampanjen* i 2003-2004 har NTNU følgeforsket på hjemmesykepleien. Professor Rolf Westgaard ved NTNU bemerker i 2012 at hjemmesykepleien i Trondheim ikke er bærekraftig slik den framstår i dag. Det er for stort press på den enkelte medarbeider. Samtidig er hjemmetjenesten preget av rekrutteringsutfordringer. Det er en særlig utfordring å rekruttere sykepleiere. Tjenesten har i tillegg utfordringer knyttet til nok faglært personell på helg, og er sårbar i ferieperioder og høytider. Rådmannen mener oppmerksomheten må rettes mot å styrke hjemmetjenesten i form av tjenesteutvikling, flere medarbeidere og kompetanseheving inn mot den enkelte medarbeider. Rådmannen mener det må prøves ut nye rekrutteringstiltak for å sikre nok sykepleiere og annet faglært personell, i tillegg til satsing på flere i heltidsstillinger.

Det vil fortsatt være et mål at hjemmetjenestene sikrer at brukerne får færrest mulig personer å forholde seg til, og samtidig ivareta riktig kompetanse til riktig person til riktig tid. Her er det ulike prosjekt på gang for å se på nye muligheter.

13.2.3 Helsehus

I 2013 ble det foretatt en gjennomgang av ulike former for korttidsopphold i helsehus for å sikre optimal bruk av helsehusplassene. Dette fører til flytting av en del plasser fra helse- og velferdssenter til helsehusene. Gjennomføringen er startet og fullføres i 2014. Det må jobbes videre med å gå gjennom målgrupper og å utforme innhold. Kravet til helsehusene må være i samsvar med bemanningsnormene, og plassene bør utnyttes bedre. Tettere oppfølging kan redusere liggetiden og gjøre det mulig å opprettholde kvaliteten med færre plasser. Oppfølgingen skal beskrives gjennom helhetlig pasientforløp for pasienter for ulike typer korttidsopphold. Mer differensiering og målretting av plassene kan være aktuelt. Det er behov for å redusere liggetiden, og blant annet sørge for at pasienter som trenger langtids plass tildeles dette så raskt som mulig. Også her kan det være aktuelt å vurdere antall plasser opp mot kvaliteten på de plassene kommunen har, siden det viser seg vanskelig å utnytte kapasiteten når det er mange dobbeltrom. Rådmannen vil arbeide videre med disse utfordringene.

Helsehusene påvirkes av endringer i helsesektoren for øvrig, og særlig de nye retningslinjene for utskrivingsklare pasienter som skrives ut på et tidligere stadium i forløpet. Redusert liggetid ved sykehuset får ringvirkninger for helsehusene med hensyn til kompetansebehovet og samarbeidsrutiner.

Tilgangen på relevante styringsdata er begrenset av juridiske utfordringer med å sammenstille pasientrelatert informasjon på spesialisthelsetjeneste- og kommunehelsetjenestenivå. Dette skaper utfordringer i planleggingen. Et nytt lovforslag som nå er ute på høring vil forhåpentligvis resultere i at kommunene får større tilgang på relevant styringsinformasjon. Det vil ta tid før vi har tilfredsstillende data på området.

13.2.4 Helse- og velferdssenter

Som en følge av at flere bor hjemme lenger, vil helse- og velferdssentrene få en økende andel brukere med stort behov for pleie og medisinsk oppfølging. Mennesker med demenssykdommer utgjør en økende andel av beboerne i sykehjem, og utfordrende atferd gjør at det er krevende å ivareta dette på en kvalitativt god måte.

Det er utarbeidet helhetlig pasientforløp (HPF) for pasienter med langtidsopphold i sykehjem. Utarbeidelse av tydelige rutiner, sjekklister og tydelige ansvars- og oppgavebeskrivelser i HPF skal bidra til god kvalitet på tjenestene i våre sykehjem, sammen med kompetanseheving knyttet til arbeidet for å hindre bruk av ulovlig makt og tvang. Skal medarbeidere forstå og etterleve forventningene i disse programmene, er det behov for mer tid til refleksjon og kompetanseheving. Sertifisering av livsglede-sykehjem, er et viktig bidrag i kvalitetsarbeidet. Trondheim kommune har som mål å forberede alle sykehjemmene frem mot en livsgledesertifisering i løpet av 2014. For å intensivere arbeidet, legger rådmannen inn en ny stilling som livsgledesertifiseringsrådgiver for å bistå sykehjemmene frem mot sertifisering. I henhold til gjeldende partnerskapsavtale med Stiftelsen Livsglede for eldre (LFE) skal status for samarbeid og økonomi evalueres i januar 2014. På grunn av kommunens nylig reviderte mål om sertifisering av alle helse og velferd-sentra innen utgangen av 2014 i stedet for utgangen av 2015, vil rådmannen i løpet av høsten 2013 ta initiativ til en slik gjennomgang og evaluering.

Ladesletta helse- og velferdssenter åpner i mai 2014, og samtidig fjerner vi alle forsettingsplasser slik at alle pasienter med vedtak om langtids plass får tilbud om enerom i et helse- og velferdssenter. Med dette vil vi oppnå eneromsdekning på om lag 96 prosent. Gjenværende to-sengsrom vil deretter finnes til korttidsopphold på Olavsgården, Nidarvoll, Søbstad og Øya.

13.2.5 Satsingsområder

Styrking av hjemmetjenestene er et hovedsatsningsområde som inkluderer økt andel heltidsstillinger, rekrutteringstiltak, utvikling av nye arbeidsmodeller, og kvalitets- og kompetanseutvikling. Økning av

andelen heltidsstillinger i hjemmetjenesten vil bidra til sterkere kontinuitet. Den nye kommunerollen utfordrer kommunen når det gjelder kompetansenivå, og det blir hard konkurranse om kvalifisert personell. For å sikre rekruttering må det satses på utviklingsmuligheter og heltidsstillinger. Dette er viktig både for å holde på den arbeidskraften kommunen har, og for at kommunen skal framstå som en attraktiv og konkurransedyktig arbeidsplass. Enhetslederne må få bistand til å rette oppmerksomheten mot ulike prosesser i utviklingsarbeid. Helse og velferd skal være en innovativ og spennende arbeidsplass. Det søkes Fylkesmannen om skjønnsmidler til en prosjektleder ("rekrutteringsminister") som kan være pådriver overfor ulike instanser som helse- og velferd må samhandle med, motivere til kvalitetsarbeid og omdømmetiltak. Mer tid til kompetanseheving for den enkelte medarbeider er en forutsetning for å lykkes med kvalitets- og utviklingsarbeidet, og forholdene legges til rette for gode fagmiljø.

Etablering av rekrutteringsstillinger er et viktig tiltak for å rekruttere de personellgruppene det er størst konkurranse om, sykepleiere og vernepleiere. Det er et konsept med 20 nye stillinger per år, totalt 40 stillinger, til en kostnad på om lag to millioner kroner per år. Primærhelsetjenesten må i større grad behandle langt mer komplekse medisinske tilstander enn tidligere. Vi iverksetter derfor kompetanseheving på prosedyrer, og det legges til rette for treningsarenaer, kurs og sertifiseringsordninger for å sikre nødvendig kompetanse. Dette vil kreve ressurser til utstyr og til kursholdere og materiell.

For å sikre utvikling i tråd med *Kommunedelplan for tjenester til eldre over 67 år 2011 – 2020 og Velferdsteknologi i Trondheim kommune - handlingsplan* er det i handlings- og økonomiplan 2013 – 2016 lagt inn en tydelig satsing på tidlig innsats framfor sen innsats. Dette følges opp i enda sterkere grad i 2014-2017.

For å sikre gode og helhetlige forløp når det oppstår uforutsette behov, må det satses på den nye helsevakta. Helsevakta blir en delvis interkommunal ny døgnåpen akuttjeneste med ny vaktsentral, ny legevakt, øyeblikkelig- hjelpsenger og en akutt oppfølgingstjeneste som enten rykker ut eller følger opp per telefon til den ordinære tjenesten er tilgjengelig. KART (Kommunalt ambulant rus- og psykiariteteam) sin tjeneste på kveld og helg planlegges inn i helsevakta. Vaktsentralen skal også være mottakssentral for velferdsteknologi som er montert i hjemmet hos brukere av helse- og omsorgstjenesten. Teknologi som planlegges prøvd ut er smarthusteknologi, sensorer, lokaliseringshjelpemidler og elektronisk medisindosering i hjemmet. Prosjektet har mottatt midler fra Helsedirektoratet for å utvikle kompetanseprogram og gjennomføre opplæring av personellet i vaktentralen. Helsevaktprosjektet har både mottatt samhandlingsmidler og velferdsteknologimidler fra Helsedirektoratet for å legge til rette for gode utviklingsprosesser sammen med de medarbeiderne i dagens tjenester, og for å utvikle fremtidens kommunale akuttjeneste.

Forebygging og hverdagsrehabilitering er et annet sentralt satsingsområde innen helse og omsorg. Det innebærer nye arbeidsformer og endret fokus med mer offensive strategier (aktiv omsorg), fra reparasjon til forebygging og tidlig innsats. Her ligger de største mulighetene til å møte framtidens utfordringer med kvalitetsheving samtidig med at kommunen yter tjenester til flere personer. Det krever omstilling av måten å tenke på og utvikling av nye arbeidsformer. Brukermedvirkning og støtte til å leve et liv på egne premisser er sentrale prinsipp i denne arbeidsformen.

Forskning i danske kommuner viser at forebygging og hverdagsrehabilitering er en kostnadseffektiv modell sammenlignet med tradisjonelle modeller. Etter hvert finnes det også erfaringer i norske kommuner som viser samme effekt, for eksempel i Arendal. Hverdagsrehabilitering skiller seg fra ordinære helse- og omsorgstjenester ved at omsorg, praktisk hjelp og bistand ikke gis før brukerne har fått vurdert sine muligheter for å forbedre helse og livskvalitet gjennom intensiv innsats i en avgrenset periode. Hverdagsrehabilitering har hjemmetjenestens personale som basis og fysio - og ergoterapi som "motor". Nye brukere som henvender seg til helse- og velferdskontoret for hjelp og støtte i hjemmet, henvises først til fysioterapi og/eller ergoterapi dersom saksbehandler vurderer at brukeren har et rehabiliteringspotensial. Det settes inn sterk innsats i oppstartsfasen. Erfaringer og forskning fra

Fredericia og Odense viser at 30-50 prosent av de som henvender seg til helse- og omsorgstjenestene første gang, profitterer på hverdagsrehabilitering framfor ordinær hjemmetjeneste. Evaluering viser at om lag 45 prosent av disse ikke trenger videre hjelp etter avslutning av hverdagsrehabilitering, og 40 prosent trenger mindre hjelp enn de normalt antas å ville ha fått.

Trondheim kommune har de siste årene gjennomført to forprosjekter, *Tidlig intervensjon* (Østbyen og Heimdal bydel) og *Tidlig rehabilitering* (Lerkendal bydel). Fra og med høsten 2013 settes den nye modellen i drift i Lerkendal, og de andre bydelene kobles på etter hvert. Begrepet "tidlig rehabilitering" endres til "hverdagsrehabilitering" som nå er det nasjonale begrepet på dette satsingsområdet.

Helse- og omsorgstjenestens bidrag i folkehelsearbeidet er å videreutvikle og styrke kompetanseutvikling. Det skal også satses mer på aktivitet og deltakelse gjennom tiltak som livsgledekommuneprosjektene, videreutvikling av frisklivssentralene, lærings- og mestringstiltak og styrking av aktivitetstilbud for eldre. Økt samhandling med frivilligsentralene og frivillig sektor er også viktige bidrag i folkehelsearbeidet.

Det er behov for å rekruttere flere fastleger og videreutvikle samarbeidet mellom fastleger og øvrig tjenesteapparat, for eksempel innen satsingsområdene folkehelse, tidlig intervensjon og hverdagsrehabilitering.

I rådmannens arbeid med tilpasning til reduserte rammer, er strategiene i Eldreplanen gjennomgått og revurdert. Rådmannen har konkludert med at strategiene er gode i forhold til utfordringene, men enkelttiltak kan vurderes og ressurser omdisponeres for å målrette innsatsen bedre. Ved valg av tilpasninger er derfor Eldreplanens og samhandlingsreformens strategier lagt til grunn.

Sammenlignet med andre ASSS-kommuner er helse- og velferdssentrene i Trondheim kommune effektive i drift. Bemanningen er marginal samtidig med at brukergruppen sannsynligvis vil kreve tettere oppfølging. Samtidig har Trondheim kommune en noe høyere dekningsgrad enn sammenlignbare kommuner. Det er foreslått ikke å gjennomføre rehabilitering av Tyholt sykehjem og driften flyttes til Dragvoll helse og velferdssenter. Tyholt sykehjem oppfyller ikke dagens standarder, selv etter en rehabilitering.

Dette betyr at antall sykehjemsplasser ikke økes slik som tidligere planlagt, men at hjemmetjenestene samtidig styrkes slik at flere skal kunne bo hjemme lenger. Det settes også av noen midler til å styrke kvaliteten i de gjenværende sykehjemsplassene. Styrking av hjemmetjenestene må kombineres med styrking av den forebyggende innsatsen, blant annet med tiltak for å ivareta livskvalitet og avlastning til pårørende. Omstillingsprosessen kan bli krevende, men den er nødvendig.

13.3 Mål for tjenesteområdet

Helse- og omsorgstjenestene har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Tabell 13-2 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Full sykehjemsdekning	<p>Alle eldre over 65 år som på grunn av fall eller funksjonsnedsettelse får problemer med å ivareta daglige aktiviteter de nylig har mestret, får vurdering og tilbud etter prinsippene i prosjektet Tidlig intervensjon</p> <p>Alle aktuelle brukere i Lerkendal bydel får en vurdering og oppfølging ut fra prinsippet om hverdagsrehabilitering</p> <p>Gjennomsnittlig liggetid på døgnrehabilitering er 3 uker</p> <p>Alle hjemmeboende som trenger heldøgns omsorg i helse og velferdssenter, skal få dette innen 6 uker</p> <p>Gjennomsnittlig liggetid på korttidsplasser er redusert med fem døgn</p>

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
	Alle som får vedtak om langtidsopphold i sykehjem får tilbud om enerom i løpet av 2014 96 prosent eneromsdekning for langtidsopphold Brukerrelatert tid i hjemmetjenesten er i dag i snitt på 2,8 timer per uke. Den skal økes med 10 prosent i snitt.
Samhandlingsreformen er implementert innen 2016	Nullvekst innen medfinansiering og betaling for utskrivingsklare pasienter ved St. Olavs Hospital Som et ledd i etablering av ny helsevakt, er ny vaktsentral etablert i midlertidige lokaler innen utgangen av 2014
Folkehelsesatsing er godt integrert i tjenesteområdene	Helsefremmende tiltak og målrettede arbeidsformer kan dokumenteres i alle enheter Frisklivssentral og lærings- og mestringstilbud gir tilbud til 15 prosent flere brukere Alle sykehjem er sertifisert, eller i gang med sertifisering, som livsgledesykehjem Prosjekt Livsglede for hjemmeboende eldre som modell er prøvd ut i en bydel
Kvalitets- og kompetanseutviklingsprogrammet er implementert og etablert som arbeidsform i alle enheter	Andelen medarbeidere med høgskoleutdanning i hjemmetjenester og institusjoner er økt Andelen medarbeidere uten helsefaglig utdanning er redusert Minimum ti nye heltidsstillinger i hjemmetjenestene

Tiltak – full sykehjemsdekning

Rådmannen legger opp til en sykehjemsdekning på nivå med ASSS-kommunene, samtidig med at tjenester i hjemmet styrkes. Det er foreslått ikke å gjennomføre rehabilitering av Tyholt sykehjem og driften flyttes til Dragvoll helse og velferdssenter. Rådmannen foreslår dette fordi Tyholt sykehjem ikke oppfyller dagens standarder selv etter en tidligere planlagt rehabilitering. Dette betyr at antall sykehjems plasser ikke økes slik som tidligere planlagt, men hjemmetjenestene styrkes samtidig slik at flere skal kunne bo hjemme lenger. Det settes også av noen midler til å styrke kvaliteten i de gjenværende sykehjems plassene. Tiltaket må også sees opp mot utbygging av Ladesletta og Persaunet helse- og velferdssenter. Tyholt kan, i samarbeid med SiT, inntil videre benyttes som boliger for studenter som ikke har fått ordinært studentbolig ved semesterstart.

Helse- og velferdssentrene har en viktig rolle i tiltaks kjeden. Bemanningen anses som forsvarlig, men marginal. Det anbefales å prioritere kvalitet framfor antall plasser. Det har vist seg vanskelig å finne rom for å øke grunnbemanningen, men rådmannen øker rammene noe for å gi rom for kompetanseutvikling og tid til refleksjon. Etter hvert som flere eldre bor hjemme lenger, vil en økende andel av pasientene i sykehjem ha komplekse medisinske tilstander og omfattende behov for tilsyn.

En sterk hjemmetjeneste er en forutsetning for å realisere full sykehjemsdekning. Færre sykehjems plasser kan gi noe lenger ventetid i 2014. Dette forsøkes kompensert ved å styrke hjemmetjenestene slik at flere eldre kan bo hjemme lenger. Hjemmetjenesten kommer til å få nye utfordringer på to plan; forebygging og tidlig intervensjon i tillegg til tjenester til flere sterkt pleietrengende personer. Satsingsområdet tidlig intervensjon og hverdagsrehabilitering videreføres og trappes opp til flere bydeler. For å kunne gi et forsvarlig tilbud til flere sterkt pleietrengende hjemmeboende eldre, er det lagt inn midler tilsvarende gjennomsnittlig ett årsverk per enhet.

Det pågår prosjekt i to enheter med ett ekstra årsverk hver for å se hvordan dette påvirker behovet for antall hjelpere per bruker. Erfaringer fra prosjektene er ikke signifikante, men manuelle tellinger viser at disse to enhetene ligger blant de enhetene som har lavest antall hjelpere til utvalgte brukergrupper. Rådmannen har tro på at en styrking av hjemmetjenesten med ett årsverk på dagtid er ett aktuelt tiltak som vil kunne gi økt kontinuitet og færre hjelpere. Flere økte stillingsandeler vil kunne ha tilsvarende effekt. Hjemmetjenesten bygges videre på erfaringene fra disse prosjektene.

Det settes også av midler til å øke kompetansen og redusere andelen som jobber ufrivillig deltid (heltidssaken). Dette må kombineres med innsats for å utvikle nye arbeidstidsordninger.

Det må arbeides med å øke tilgjengelighet til hjemmetjenesten på ettermiddag og kveld slik at legetjenesten har muligheter til å benytte hjemmetjenesten som alternativ til innleggelse i institusjon.

Aktivitetstilbudet til eldre er en viktig del av tjenestene til hjemmeboende, og det legges inn en styrking av tilbudet til eldre med demens. Miljøvertenes innsats bør knyttes bedre opp mot det øvrige aktivitetstilbudet for hjemmeboende. Medarbeidere ved dag- og aktivitetstilbudene bør inngå i helgeturnusen slik at det blir flere medarbeidere å fordele dette på.

Hverdagsrehabilitering er et sentralt tiltak for å få bedre kvalitet og effektivisere ressursbruk. Derfor er det lagt inn midler til helårsdrift i Lerkendal bydel, og opptrapping til andre bydeler fra 2015. Samtidig legges det inn en effektiviseringsgevinst av tiltaket.

Helsehusenes kapasitet bør utnyttes bedre gjennom å redusere gjennomsnittlig liggetid og utvikle bedre pasientforløp for de ulike kategoriene korttidsopphold i helsehusene. På sikt bør det vurderes å redusere antall dobbeltrom også for korttidsopphold. Dette kan skje ved å redusere antall plasser, samtidig med at noen av ressursene beholdes for å styrke bemanningen i gjenværende plasser. Rådmannen har imidlertid valgt å opprettholde antall korttidsplasser fordi det kan ligge en risiko i å gjennomføre dette samtidig med at antall langtidsplasser reduseres.

Gjennom vedtaket i Plan for fysioterapitjenesten har bystyret bedt rådmannen vurdere nødvendigheten av flere fysioterapeutstillinger. Rådmannens har ivaretatt dette gjennom satsingen på tidlig intervensjon og hverdagsrehabilitering, i tillegg er tjenesten justert i forhold til demografisk utvikling.

Det er lagt inn midler til å styrke faglig utviklingsarbeid der samarbeid mellom helse og omsorgstjenesten, fastlegene og sykehuset står sentralt. Enhet for legetjenester og smittevern frikjøper fastlegerepresentanter til å ta del i utviklingsarbeid. I tillegg er det lagt inn midler til å dekke Trondheim kommunes andel i interkommunalt samarbeidstiltak for oppfølging av overordnet samarbeidsavtale mellom kommunen og St.Olavs Hospital.

Tiltak – implementering av samhandlingsreformen

Ti øyeblikkelig-hjelpsplasser etableres for å redusere antall innleggelser i sykehus. Av effektiviseringshensyn må dette skje gjennom å omdisponere korttidsplasser istedenfor å etablere nye plasser slik det opprinnelig var tenkt.

For å sikre raskere uttak av utskrivingsklare pasienter og målrettet bruk av hele tiltakskjeden, iverksettes et forsøk med spisset kompetanse, profesjonelle prosedyrer og endret samarbeidsform ved en fløy på Øya helsehus. Målet er riktig tjeneste til riktig bruker til riktig tid.

Utvidet tilgjengelighet i hjemmetjenesten for fastleger og legevakt iverksettes slik at disse i større grad kan benytte hjemmesykepleie som alternativ til innleggelse i sykehus. I tillegg utvides Trygghetspatruljen slik at flere får stå opp og-/eller legge seg i tråd med egne ønsker.

Innsatsteamene (et team i hver bydel) har en viktig rolle i pasientforløpet ut fra sykehuset, men kapasiteten kunne vært bedre utnyttet. Alternative arbeidsformer skal derfor prøves ut. Innsatsteamene videreføres, men blir mer spisset mot de som trenger raskest intervensjon og rehabilitering etter utskrivning. Medarbeiderne har en kompetanse som det er viktig å bygge videre på. Reduksjonen i kapasiteten til innsatsteamene må ses sammen med styrkingen av hjemmetjenestene som må ta et større ansvar for de som kan skrives ut til hjemmet, men som trenger rehabilitering i en periode.

Helse og velferd må utvikle bedre styringsdata som gir opplysninger om behov og pasientflyt. Elektroniske meldinger (ELINK) tas i bruk som kommunikasjonsform mellom alle enheter i helse- og

velferdstjenesten, St. Olavs Hospital og de fastlegene som har tilgang til meldingene gjennom sine journalprogram. Kols-rapportering og GPS-mottak i vaktentral integreres.

Økt satsing på forebygging og mestring ivaretas av de andre satsingsområdene.

Tiltak - folkehelsesatsing er godt integrert i tjenesteområdene

Folkehelseperspektivet skal innarbeides i alle tjenesteområder og i alle sektorer, og det er behov for å skape oversikt og systematikk i folkehelsearbeidet. Det er derfor lagt inn et bidrag til en tverrsektoriell ordning for å kunne intensivere folkehelsearbeidet.

Satsingen på Friskliv og mestring videreføres og styrkes. Livsstilsrelaterte helseproblemer øker i befolkningen, og det er flere mennesker som sliter med mestring av kronisk sykdom og funksjonsnedsettelse.

For å få sertifisert samtlige sykehjem til livsgledesykehjem, settes det av midler til å styrke koordinator- og sertifiseringsfunksjonen og sette i gang livsglede for hjemmeboende. Økt samhandling med frivilligsentralene og frivillig sektor vil være et viktig redskap i kommunens folkehelsearbeid. Det er lagt inn midler til å etablere LINK Trondheim, en felles adresse og koordineringsfunksjon for selvhjelpstilbud i regi av frivillige lag og organisasjoner. Dette tiltaket vil lette samarbeidet mellom kommune og frivillig sektor, og samtidig gjøre det lettere for publikum å finne aktuelle tilbud. Det viser seg vanskelig å etablere en slik ordning uten kommunal støtte.

Tiltak - kvalitets- og kompetanseutviklingsprogrammet

Programmet skal implementeres og etableres som arbeidsform i alle enheter. Dette er et viktig tiltak for å sikre kvalitet og sette medarbeiderne i stand til å møte utfordringene som vil komme som et resultat av samhandlingsreformen. Kvalitet og kompetanseutvikling er også avgjørende for kommunens evne til å rekruttere kvalifisert personell.

Kvalitet og kompetanse bidrar til effektivitet i organisasjonen gjennom økt treffsikkerhet i valg av tiltak og riktig tilbud på riktig tidspunkt. Utprøving av nye arbeidstidsordninger, flere heltidsstillinger og større andel medarbeidere med fagskole og høgskoleutdanning er også sentrale tiltak i dette arbeidet. Økt andel heltid gjennom styrking av hjemmetjenesten skal knyttes opp mot kompetanseplan. Nye arbeidstidsordninger åpner for å vurdere økt helgetillegg etter antall ekstra helger. Det bør vurderes tiltak for å øke antall klasser for fagarbeiderutdanning for å øke kompetansen til assistenter uten utdanning.

Bruker- og pårørendemedvirkning er en forutsetning for god kvalitet. Brukers og pårørendes første møte med tjenesteapparatet er svært viktig for å skape tillit, men også for å kunne velge tiltak som svarer til opplevd behov. Samarbeidsformene må videreutvikles på systemnivå og tjenestenivå, så vel som individnivå.

13.4 Forslag til driftsbudsjett

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for helse- og omsorg for perioden 2014-2017. Den viser også rådmannens forslag til hvordan helse og omsorgsområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013.

Tabell 13-3 Budsjetttramme og tiltak helse- og omsorg. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	1 682,9	1 682,9	1 682,9	1 682,9
Pris- og lønnskompensasjon	19,4	19,4	19,4	19,4
Oppgaveendringer				
Korrigert budsjett 2013	1 702,3	1 702,3	1 702,3	1 702,3
Ramme for befolkningsendring	16,2	28,4	42,8	56,1
Annen rammeendring	27,5	28,2	32,9	48,9
Forslag til netto driftsramme	1 746,0	1 758,9	1 778,0	1 807,4
Rammeendring	43,7	56,7	75,7	105,2
Opprettholdelse av standard	28,0	33,6	45,1	67,6
Økninger i tjenestetilbud	37,0	48,4	57,0	63,9
Reduksjoner i tjenestetilbud	-18,8	-20,3	-20,3	-20,3
Effektiviseringstiltak	-3,0	-5,0	-6,0	-6,0
Annet	0,5	0,0	0,0	0,0
Sum tiltak	43,7	56,7	75,7	105,2

13.4.1 Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 28 millioner kroner i 2014, økende til 67,6 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Norsk pasientskadeerstatning

Alle norske kommuner må bidra med tilskudd til Norsk pasientskadeerstatning. Kostnadene er økt de siste årene. Rådmannen forventer en justering av innbetalingene også fremover.

Demografisk vekst i hjemme- og helsetjenester

For å holde nivået på hjemme- og helsetjenester på dagens nivå, må kapasiteten økes i tråd med veksten i befolkningen. Det er først og fremst veksten i antall eldre som bidrar til økte kostnader.

Dragvoll helse- og velferdssenter

Dragvoll helse- og velferdssenter åpnet i september 2013. Det settes av driftsmidler til helårsdrift.

Ladesletta helse- og velferdssenter

I løpet av mai 2014 starter Ladesletta helse- og velferdssenter opp driften i nytt bygg. Dette er også omtalt under investeringene nedenfor. Samtidig med oppstart av Ladesletta helse- og velferdssenter, så avvikles alle fortettingsplasser, (to-sengsrom) for langtidsopphold i eksisterende sykehjem. I tillegg avvikles 15 to-sengsrom på Søbstad helsehus. Det innebærer at alle med vedtak om langtidsopphold skal kunne få enerom.

Nye Persaunet

Nye Persaunet har planlagt oppstart høsten 2016. Beboerne i bygget som skal rehabiliteres på Nidarvoll helsehus skal flytte inn på Persaunet i rehabiliteringsperioden. Det vises også til investeringsavsnittet nedenfor.

Nye Nidarvoll

Etter planen skal det rehabiliterte Nidarvoll stå ferdig høsten 2017. For mer detaljer, se investeringsavsnittet.

Win Med

Systemet er pasientjournalssystemet ved Legevakta. Det tekniske driftsmiljøet må oppgraderes for å kunne holde systemet i forsvarlig og stabil drift.

Toveis pasientvarslingsanlegg

Økte driftskostnader til pasientvarslingsanlegg. Pasientvarslingsanlegget ivaretar toveiskontakt mellom pasient og ansatt og mellom medarbeidere. I tillegg er dette husets telefonisystem internt tilknyttet brann alarm, overfallsalarm for pleiere, sporingssystem og port-telefoni med toveis kontakt til pårørende.

Økninger i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Dette fører til en merutgift på 37 millioner kroner i 2014, økende til 63,9 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Tiltak for økt heltid

Det legges inn en styrkning i budsjettet på om lag 25 millioner kroner per år i planperioden for å få flere hele stillinger. Tiltakene er rettet inn mot flere tiltak.

Brukerne har behov for tjenester gjennom hele døgnet og hele uka. Våre medarbeidere må derfor jobbe på dag, kveld og helg for å dekke behovene. Ønsker fra arbeidstakerne om reduserte stillinger og helgfri har skapt mange små stillingsandeler innenfor helse og omsorg og en stor deltidsandel innenfor sektoren. Rådmannen legger derfor inn midler til økt helgekompensasjon for medarbeidere som jobber oftere enn hver tredje helg. Langtidsplanlegging gir muligheter til gode arbeidsplaner som er tilpasset behovet i høytider og i ferier. Denne type planlegging gir medarbeiderne stor forutsigbarhet og mulighet til å jobbe ekstra helger når det passer den enkelte medarbeider. Rådmannen legger derfor inn midler til tre fridager i høytidene til medarbeidere med heltidsstillinger slik at lange turnuser skal oppfattes som ett attraktivt virkemiddel for å jobbe flere helger og mer fleksibelt i forhold til brukernes behov.

Det er videre lagt inn ekstra midler til heltidssykehjemmet i én etasje på Dragvoll helse- og velferdssenter. Vedtak om at alle har krav på jobb tilsvarende den reelle stillingsandelen de har hatt over en gitt tidsperiode vil gi økte kostnader. De eksakte kostnadene er vanskelige å beregne, siden konsekvensen på innleie av vikarer er usikker. Erfaringer fra 2013 indikerer at antatt effekt i form av redusert vikarinleie er liten.

Det settes i tillegg av tre millioner kroner for å styrke hjemmetjenesten med flere årsverk. Stillingene vil utlyses som 100 prosent stillinger. Dette vil både øke antall heltidsstillinger og øke kompetansen i enhetene. Samlet sett forventes det at flere hele stillinger gi brukerne færre personer og forholde seg til, bedre kontinuitet og større involvering av medarbeiderne.

Forslag til styrking fordeler seg på følgende tiltak:

- Økt hellegodtgjøring 3,6 millioner kroner
- Lange turnuser 9 millioner kroner
- Heltidssykehjem Dragvoll 3,2 millioner kroner
- 15/12 måneders regel 7,5 millioner kroner
- Økt kompetanse og redusert antall deltid 3 millioner kroner (én million kroner i 2014)

Hverdagsrehabilitering og tidlig intervensjon

Hverdagsrehabilitering og tidlig intervensjon er en tiltakspakke som består av forebyggende tiltak og rehabilitering for mennesker med begynnende funksjonstap. Det er et samarbeid mellom hjemmesykepleie, helse- og velferdskontor, og fysio- og ergoterapitjenestene utenfor institusjon. Denne tiltakspakken skal bidra til å redusere behov for institusjonsplass.

Styrking av hjemmetjenestene

Vi skal styrke tilbudet til hjemmeboende eldre gjennom å øke bemanningen i hjemmetjenesten. God kvalitet og styrket kapasitet i hjemmetjenesten er en forutsetning for å utsette behov for sykehjem, og for å redusere kostnadene ved bruk av spesialisthelsetjenesten (medfinansieringskostnader). Denne satsingen må ses i sammenheng med satsingsområdet tidlig intervensjon og hverdagsrehabilitering som også er en del av styrkingen av hjemmetjenestene.

Styrke kompetanse og kvalitet på helse- og velferdssenter

Etter hvert som flere eldre bor hjemme lenger, vil en økende andel av pasientene i sykehjem ha komplekse medisinske tilstander og omfattende behov for tilsyn. Bemanningen anses i dag som forsvarlig, men marginal. Det anbefales å prioritere kvalitet framfor antall plasser. Det har vist seg vanskelig å finne rom for å øke grunnbemanningen vesentlig, men rådmannen øker rammene noe for å gi rom for kompetanseutvikling og tid til refleksjon. Ved økning av grunnbemanningen bør avdelinger med demente prioriteres.

Nevrologisk avdeling

Trondhjems hospital og Søbstad helsehus oppretter avdelinger for mennesker med nevrologiske lidelser. Det er satt av én million kroner til å styrke disse avdelingene.

Økt kompetanse ved spesialavdelinger på sykehjem

Kompetansen ved spesialavdelinger for eldre med rusproblemer (Tiller) og eldre personer med utviklingshemming (under planlegging) skal styrkes. Dette er personer som allerede har heldøgns omsorgstilbud, men som etter hvert trenger et helsetilbud på nivå med sykehjem.

Styrke aktivitetstilbudet for hjemmeboende demente

Denne aktiviteten er et ledd i styrkingen av hjemmetjenester. Dagtilbud er viktig for å utsette funksjonsnedsettelse og for å støtte og avlaste pårørende.

Frisklivssentral

Det legges opp til en gradvis økning av virksomheten ved frisklivssentralene i perioden. Frisklivssentralene har primært tilbud til personer med behov for å endre helseatferd, primært fysisk aktivitet, kosthold og røykeslutt.

Lærings- og mestringsvirksomhet

Lærings- og mestringsvirksomhet er en ny kommunal oppgave som består av pasient- og pårørende opplæring tilrettelagt for mennesker som lever med kroniske sykdommer og belastninger. Denne virksomheten samarbeider tett med frisklivssentralene.

Livsgledesentral

Det er gjort vedtak i bystyret om å intensivere sertifiseringen av livsgledesykehjem. Det krever at kapasiteten til de som jobber med tilrettelegging for sertifisering utvides. Intensivering av arbeidet vil kreve justering av gjeldende partnerskapsavtale med Stiftelsen Livsglede for eldre. Sertifiseringsordningen forutsetter resertifisering med jevne mellomrom, årlig i starten og noe sjeldnere etter hvert. Det vil påløpe kostnader til resertifiseringer.

Prosjektet Livsglede for hjemmeboende eldre

I budsjettet for 2011 ble rådmannen bedt om å sette i gang et prøveprosjekt *Livsglede for hjemmeboende eldre*. For å sikre gode rammevilkår for utvikling og utprøving av konseptet; vil modellen i første omgang omfatte eldre brukere som mottar hjemmebaserte tjenester fra Trondheim kommune, og som ikke på egen hånd er i stand til å oppsøke dagens aktivitets og kulturtilbud. Modellen skal være en pilot som skal prøves ut i én bydel. Kommunen bidrar med kompetanse via hjemmetjenesten ved Nidelven og Byåsen sone i pilot-bydelen.

I 2014 avsettes 200 000 kroner til frikjøp av medarbeidere i bydelen.

Frivilligsentral Døve

Trondheim døveforening etablerte høsten 2013 en frivilligsentral på Øya. Frivilligsentralen får fra og med 2014 kommunalt tilskudd på linje med de øvrige sentralene i Trondheim kommune.

LINK

LINK er en felles adresse og koordineringsfunksjon for selvhjelpstilbud i regi av frivillige lag og organisasjoner, etter en modell som finnes i flere andre kommuner. Hensikten er å stimulere til økt

samhandling mellom kommune, frivilligsentralene og frivillig sektor i kommunens folkehelsearbeid. Erfaring fra andre kommuner viser at det er vanskelig å etablere en slik ordning uten kommunal støtte.

Kommunens samarbeid med sykehuset

Dette er kommunens andel av et samarbeidstiltak med sykehuset og samarbeid med fastlegene.

Økt dekning sykehjemsleger

For å komme opp mot snittet til andre storbykommuner, må legedekning på sykehjem økes. Opptrappingen skyves noe ut sammenlignet med tidligere planer.

Folkehelsekoordinator

Det er avsatt midler til et arbeid med å gjennomgå og strukturere kommunens folkehelsearbeid på overordnet nivå. En del av arbeidet er å avklare hvordan folkehelsearbeidet fremover skal samordnes og tydeliggjøres med tanke på felles mål og strategi. For å få til dette må pådriverrollen eller folkehelsekoordinatorrollen styrkes.

Kompetanseheving for primærkontakter i hjemmetjenesten

Hjemmetjenesten står overfor nye utfordringer knyttet til kompetanse fordi det forventes at kommunen tar i mot pasienter tidligere fra sykehus, og fordi hjemmetjenesten skal bidra til å redusere behovet for spesialisthelsetjenester.

Fysioterapi- og ergoterapidekning utenfor institusjon

Styrking av fysio- og ergoterapitilbudet er skjøvet til slutten av perioden. Planlagt styrking er delvis opprettholdt gjennom justering i henhold til demografisk utvikling og styrking gjennom satsingsområdet tidlig intervensjon og hverdagsrehabilitering, frisklivssentral og læring og mestring.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 18,8 millioner kroner i 2014, økende til 20,3 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Ingen rehabilitering av Tyholt sykehjem

Det er foreslått ikke å gjennomføre rehabilitering av Tyholt sykehjem og at driften fortsetter ved Dragvoll helse og velferdssenter. Tyholt sykehjem oppfyller ikke dagens standarder, selv etter en tidligere planlagt rehabilitering.

Erstatter ikke 10 ø-plasser på Øya

Ti av korttidsplassene ved Øya helsehus blir omdefinert til øyeblikkelig hjelp-plasser, det vil si at øyeblikkelig-hjelps-plassene ikke kommer i tillegg til plassene vi har fra før.

Fra fire til to innsatsteam

Innsatsteamene har en viktig rolle i pasientforløpet ut fra sykehuset, men kapasiteten kunne vært bedre utnyttet. Nye modeller bør derfor prøves ut. Det foreslås å halvere kapasiteten og spisse innsatsen til de gjenværende teamene. Ressurser tilsvarende to team overføres hjemmetjenestene som da vil få et utvidet ansvar for utskrivingsklare pasienter. Det betyr rask intervensjon for utskrivingsklare pasienter som kan skrives ut direkte til hjemmet, men som trenger rehabilitering i en periode.

Kreftkoordinator

Kreftforeningen gir tilskudd til en stilling for kreftkoordinator under forutsetning av at kommunen dekker en egenandel. Ordningen evalueres i løpet av 2014.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på tre millioner kroner i 2014, økende til seks millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Effekt av hverdagsrehabilitering

Det er lagt inn en effektiviseringsgevinst av satsingsområdet med bakgrunn i erfaringer blant annet fra kost-nytte-studier i Danmark.

Redusert liggetid korttidsopphold

Redusert liggetid vil gjøre det mulig å gi tilbud til flere i helsehusene. Dette må skje gjennom utvikling av gode pasientforløp og bedre utnyttelse av ressursene.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil føre til en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene

Rekrutteringsstillinger

Rekrutteringsstillingene er et tiltak for å rekruttere de personellgrupper det er størst konkurranse om, sykepleiere og vernepleiere. Det er utviklet et konsept med 20 nye stillinger per år, totalt 40 stillinger over en toårsperiode. Dette vil ha en kostnad på om lag to millioner kroner per år.

Husleie Maske

Under byggeperioden på Ladesletta helse- og velferdssenter har enheter som tidligere holdt til i lokalene i Lade alle' 80 hatt midlertidig tilhold i Maskebygget. Leieforholdet med Maske utløper i 2015, og det arbeides med å skaffe alternativ lokalisering av de tjenestene som ikke skal flytte tilbake til Ladesletta.

13.5 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 13-4 Prosjekter som foreslås i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	387,2	154,6	263,3	342,0			
Forslag til budsjett 2014-2017		225,1	388,5	455,0	182,5		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Ladesletta helse- og velferdssenter	351,0	306,0	240,0	45,0			
Ladesletta, omsorgsboliger (eget bygg)	153,1	131,0	22,1	22,1			
Persaunet helse- og velferdssenter	600,0		600,0	60,0	205,0	265,0	70,0
Mauritz Hansens gate	350,0		350,0	50,0	145,0	151,0	4,0
Risvollan helse- og velferds senter	650,0		650,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Ombygginger				20,0	10,5	11,0	11,5
Utstyr og inventar				10,0	10,0	10,0	10,0
Velferdsteknologi				13,0	13,0	13,0	13,0
Nidarvoll helsehus rehabilitering	50,0		50,0				50,0
Påbygging av Zion helse og velferd— senter	50,0		50,0				4,0
Sum økonomiplan	2 204,1	437,0	1 962,1	225,1	388,5	455,0	182,5

Bakgrunn

Oppdaterte befolkningsprognoser tilsier at det i perioden 2014-2017 bør etableres 77 flere sykehjemsplasser eller boliger med heldøgns omsorg for å holde tritt med demografisk utvikling. Den årlige utviklingen er vist i Tabell 13-5 i pkt. "Endring gitt konstant dekningsgrad". I planperioden foreslås det å etablere 63 flere plasser. I perioden bygges det 144 nye sykehjemsplasser samtidig som Nidarvoll helsehus rehabiliteres og reduseres med om lag 20 plasser. I tillegg kommer 25 øyeblikkelighjelpsplasser i Mauritz Hansens gate som åpner i slutten av perioden, men som ikke inngår i dekningsgraden. For å oppfylle målet om at alle med langtidsvedtak skal få tilbud om enerom, foreslår rådmannen at de

siste fortetningsplassene blir avviklet når Ladesletta helse- og velferdssenter står ferdig i april/mai 2014.

Tabell 13-5 Endring i antall sykehjemsplasser

	2013	2014	2015	2016	2017
Dragvoll	64				
Tyholt	-32				
Fortetningsplasser	-6				
Øyeblikkelig –hjelps-plasser	-10				
Ladesletta		64			
Fortetningsplasser		-48			
To-sengsrom Søbstad		-15			
Nye Persaunet				80	
Rehabilitering Nidarvoll				-60	
Nye Nidarvoll					42
Netto endring i planperioden	16	1	0	20	42
Behovet i nye plasser for å opprettholde konstant dekningsgrad	26	25	16	20	16

Dagens investeringstilskudd fra Husbanken er på henholdsvis 30 prosent av prosjektkostnadene, begrenset til 840 000 kroner for omsorgsboliger og 40 prosent av prosjektkostnadene begrenset til 1 120 000 kroner per sykehjemsplass. Det kreves at planene er nedfelt i politiske vedtak og budsjetter. Tildelingen skjer etter prinsippet "først til mølla" uten geografisk fordeling, og det er derfor viktig å søke tilsagn for flest mulig prosjekter mens det er midler igjen. Tilskuddene kan brukes både til nybygg og til rehabilitering, installering av velferdsteknologi med mer for å oppnå mest mulig ny standard, men det gis ikke tilskudd som følge av manglende vedlikehold. Erfaringer fra tidligere byggeprosjekt tilsier at byggekostnadene langt overskrider de maksimale satsene fra Husbanken. De reelle tilskuddsandelene blir derfor betydelig lavere enn 30 prosent for omsorgsboliger og 40 prosent for sykehjemsplasser.

Ladesletta helse- og velferdssenter/ Ladesletta omsorgsboliger, boliger for yngre fysisk funksjonshemmede

Disse prosjektene planlegges ferdige i april/mai 2014. Ferdig utbygd vil Ladesletta bestå av 64 sykehjemsplasser og 50 omsorgsboliger som delvis vil være nybygg og delvis rehabilitert i eksisterende bygg. Alle boligene blir liggende slik at det er mulig å tilby heldøgns omsorgstjenester innenfor fem-minuttersregelen.

I forbindelse med planlegging av nytt helse- og velferdssenter på Persaunet, skal det gamle sykehjemmet på Persaunet rives. Planlagt rivestart er 1. august 2014. Fjernvarmesentralen for Persauneveien 54, boliger for yngre fysisk funksjonshemmede, ligger i det gamle sykehjemmet og vil dermed bli berørt av rivingen. Med bakgrunn i dette flytter beboerne i Persauneveien 54 til omsorgsboligene på Ladesletta når de står ferdige sommeren 2014. I tillegg vil også beboere i ytterligere to eksisterende bofellesskap for yngre fysisk funksjonshemmede få tilbud på samme adresse. Dette forutsetter at disse blir kommunale omsorgsboliger.

Persaunet helse- og velferdssenter

Regulering av tomten pågår. Som en del av reguleringsprosessen ser vi på forskjellige utbyggingsmønstre for å beregne maksimal utnyttelse av tomten. Det er tatt utgangspunkt i en utbygging som rommer inntil 80 sykehjemsplasser og 56 omsorgsboliger og aktivitetsareal med dagsentertilbud, kafé, hår- og fotpleie med mer. Senteret er planlagt ferdigstilt i løpet av høsten 2016.

Boliger som opprinnelig skulle etableres for yngre fysisk funksjonshemmede på Persaunet helse- og velferdssenter vil bli bygd som omsorgsboliger. Det vil i tillegg bli etablert en fem-avdelings barnehage,

hvor en avdeling blir friluftsbarnehage. Det er lagt vekt på stor grad av sambruk og samlokalisering av de ulike enhetene.

Mauritz Hansens gate 2 - helsevakta

Helsevakta planlegges i nybygg på Øya i 2016-2017 i forlengelsen av Øya Helsehus. Tomteavklaringer og sameieprosjekt med St. Olavs Hospital vil være avklart tidlig på høsten 2013.

Det vurderes å se på mest mulig sambruk av lokaler med Øya helsehus og muligheter for økning av fremtidige helsehussenger, ved å se begge husene under ett i planleggingen av helsevakta. Innen 1. januar 2016 skal det være etablert 25 interkommunale øyeblikkelig-hjelpssenger, ti av disse starter opp i oktober 2013. Full utbygging av øyeblikkelig hjelpssenger må sees i sammenheng med framtidig samdrift med Øya Helsehus.

Basert på mulighetsstudie er det laget et overordnet estimat på investeringsbehovet på 313 millioner kroner, som inkluderer riving/bygging i 2015/2016 med ferdigstillelse januar 2017. Utstyr og inventar er ikke tatt med. Inventar/utstyr er vanskelig å forutsi, men et foreløpig estimat er 37 millioner kroner slik at det totale investeringsbehovet blir 350 millioner kroner. Investeringstilskuddet for 25 øyeblikkelig -hjelpssenger utgjør 28 millioner kroner. Fordelingsnøkkelen mellom Trondheim kommune og St. Olavs Hospital er henholdsvis 6/7 for Trondheim kommune og 1/7 for St. Olavs eller om lag 44 millioner kroner. Netto investeringsbehov for kommunen blir ut fra dette 278 millioner kroner.

Risvolla mulighetsstudie

Det settes av fem millioner kroner i 2014 for å utforme en plan for området rundt Risvolla senter med sikte på å vise hvilke muligheter tomtene gir for gode samlokaliserte kommunale tjenester. Det planlegges et helse- og velferdssenter på tomte med byggestart i 2017. I tillegg planlegges det inn en barnehage og en helsestasjon. I henhold til kommunedelplan for kulturarenaer 2012-2024 så planlegges det å etablere et kultursenter på Risvolla som vil dekke behovet for kulturarena i bydelen og nærområdene Nardo, Nidarvoll, Fossegrenda, Lohove, Bratsberg og Utleir. I bydelen har kommunen fra før et bydelsbibliotek i leide lokaler. Det betyr at man kan vurdere å etablere bydelsbiblioteket i kommunale lokaler etter kulturarenaplanens intensjoner om å eie i stedet for å leie. Her kan planlegges en felles arena for fremføring og aktivitet som både helse- og velferdssenteret, barnehagen, kulturskolen og fritidskulturlivet kan bruke. Det vil også være mulig å legge helse- og velferdssenterets kafé i tilknytning til biblioteket slik at det blir naturlig for flest mulig å besøke den.

Ombygginger

Ved flere av institusjonene og bofellesskapene er det behov for ombygginger for å gjøre byggene mer funksjonelle. Ved Brundalen helse- og velferdssenter er det tidligere bygget dusj på 16 av rommene, men det mangler fortsatt dusj på 64 rom, slik at bading i dag må skje i ett felles bad. Dette tilfredsstillende ikke dagens krav til sykehjemsstandard. Det er god erfaring med de rommene hvor det nå er dusj og toalett, og det vil koste om lag ti millioner kroner å få installert dusj på de resterende rommene. Kommunen vil få refundert fire millioner kroner av dette i investeringstilskudd.

Ved Buran helse- og velferdssenter er det også behov for ombygginger av fellesrom, medisinrom med mer.

Utstyr og inventar

Det er et stort og kontinuerlig behov for utskifting av forflytningsutstyr, bekkenspylere, hvitevarer, brunevarer, møbler inkludert utemøbler i forbindelse med oppussing og rehabilitering av institusjoner og bofellesskap.

Velferdsteknologi

I statlige føringer står det at det skal installeres velferdsteknologi i alle nye helse- og velferdsbygg og omsorgsboliger. I tillegg gis det 40 prosent tilskudd ved installasjon i eksisterende institusjoner eller omsorgsboliger dersom byggene for øvrig fungerer tilfredsstillende. Erfaringer fra nye helse- og velferdssentre hvor slik teknologi er på plass, viser at det øker sikkerheten og livskvaliteten for beboere

og bedrer arbeidsforholdene for medarbeiderne. Innføring av velferdsteknologi er et nasjonalt satsingsområde. En sterk satsing på bruk av velferdsteknologi i hele omsorgssektoren vil øke behovet for IKT-utstyr ved de fleste enhetene innen helse- og omsorgstjenesten. Det vil være behov for ulike tekniske installasjoner i både sykehjem, omsorgsboliger og bofellesskap og utskifting av pasientvarslingsanlegg. Dette blir i år realisert ved Tempe helse- og velferdssenter til en kostnad på om lag to millioner kroner.

Det er omtrent 20 helse- og velferdssentre hvor det er aktuelt å installere tilsvarende. Hvis kommunen skal få gjennomført dette i løpet av neste økonomiplanperiode, er det årlige investeringsbehovet på ti millioner kroner. I tillegg er det aktuelt med mer avgrensede tiltak i de mindre helse- og velferdssentrene og i bofellesskap med et antatt årlig behov på tre millioner kroner. Det vil være mulig å oppnå investeringstilskudd i Husbanken tilsvarende 30 prosent av kostnadene.

Nidarvoll helsehus, hus 1

Den eldste delen av Nidarvoll helsehus (bygg 1, opprinnelig et aldershjem) tilfredsstiller ikke dagens krav til sykehjemsbygg. Dette gjelder både størrelser på sengerommene, tilgang til bad og generell funksjonalitet. Bygget består av tre etasjer med til sammen 60 sengerom fordelt på 1. og 2. etasje. Dagens beboerrom er i gjennomsnitt på om lag 16 kvadratmeter og uten egne baderom (hvert bad deles av to sengerom).

Det er nødvendig å oppgradere bygget til dagens krav. I tillegg er det behov for å foreta generelt vedlikehold som det vil være naturlig å gjennomføre samtidig. Ombygging til større beboerrom og etablering av egne bad vil føre til at antall rom reduseres med 18. Dette betyr at totalt antall beboerrom blir redusert til 42 etter oppgraderingen. Ombyggingen er såpass omfattende at bygget bør tømmes i byggeperioden, som er anslått til omtrent ni måneder.

Rehabiliteringen kan starte når Persaunet helse og velferdssenter står ferdig. Grovt kostnadsoverslag basert på nøkkeltall for byggkostnader er på rundt 50 millioner kroner. Husbankens investeringstilskudd på 40 prosent av prosjektkostnadene (maks 2,12 millioner kroner) vil utgjøre 32 mill kroner.

På relativt kort sikt må vi regne med en tilsvarende rehabilitering av bygg 2.

Zion helse- og velferdssenter, påbygg med 12 sykehjemsplasser

Kommunen har kjøpt nabotomten til Zion helse- og velferdssenter. Før kjøpet ble det gjennomført en enkel studie som viser at det er mulig å bygge om lag 12 sykehjemsplasser i flukt med eksisterende sykehjem, og at en dermed kan bruke eksisterende fellesrom og fasiliteter. Dette vil gi sparte investeringskostnader og en effektiv drift i og med at de nye plassene vil inngå som en naturlig del av helse- og velferdssenteret. Det bør derfor avsettes midler til planleggingsarbeidet i 2017 for mulig byggestart i 2018. Det foreslås fire millioner kroner slik at prosjekteringen kan starte i 2017.

Boliger

I forbindelse med behandling av Boligprogrammet 2011-2014 vedtok bystyret en netto anskaffelse av 260 utleieboliger. Det lot seg ikke gjøre å innfri vedtaket i perioden, og rådmannen meldte ved budsjettbehandlingen for 2013-2016 at økonomiplanen tok høyde for å realisere vedtaket i perioden 2013-2016. Budsjett for disse boligene er derfor lagt inn i økonomiplanen i tillegg til ytterligere tiltak for 2017.

Tabell 13-6 Prosjekter som foreslås i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	173,2	191,4	170,0	168,5			
Forslag til budsjett 2014-2017		245,4	245,7	192,1	134,3		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Aasta Hanst.v 1C psykisk utviklingshemmede	42,0	9,8	32,2	18,0	14,2		
Boliger psykisk utviklingshemmede	37,8	0	37,8	2,0	12,0	10,0	13,8
Planlegging/rehabilitering av bofellesskap	7,0		7,0	7,0			
Persaunet, omsorgsboliger	104,5		104,5	6,0	16,0	38,0	44,5
Tonstad øst psykiatri	36,5	4,2	32,3	5,0	20,0	7,3	
Innherredsv 98-100 rus	25,2	0	25,2		10,0	15,2	
Jarleveien	132,0	0	132	50,0	60,0	22,0	
Småhus	12,6	0	12,6	4,0	4,0	4,6	
Ingeborg Ofstads vei 42-46	35,1	8,0	27,1	16,1	11,0		
Stavsetsvingen 1	21,0		21,0			10,0	11,0
Diverse utleieboliger				58,6	53,5	50,0	30,0
Erstatningsboliger				73,0	40,0	30,0	30,0
Tilpasning inventar og utstyr				5,7	5,0	5,0	5,0
Sum økonomiplan	453,7	22,0	431,7	245,4	245,7	192,1	134,3

Tabell 13-7 Antall boliger som er planlagt bygget eller ervervet i perioden 2014-2017

	2014	2015	2016	2017	SUM
Aasta Hanst.v 1C psykisk utviklingshemmede		10			10
Boliger psykisk utviklingshemmede			2	6	8
Persaunet, omsorgsboliger				56	56
Ladesletta, omsorgsboliger	50				50
Tonstad øst psykiatri			10		10
Innherredsv 98-100 rus			10		10
Jarleveien		45			45
Småhus	2	2	3		7
Ingeborg Ofstads vei 42-46		15			15
Stavsetsvingen 1				8	8
Diverse utleieboliger	23	22	20	12	77
Erstatningsboliger	29	16	12	12	69
Sum økonomiplan	104	110	57	94	365
Sum økonomiplan eks. erstatningsboliger	75	94	45	82	296

Samlet sett er det planlagt og ervervet 365 boliger i perioden 2014 til 2017. 69 av boligene er erstatningsboliger som kjøp av boliger kommunen selger, enten fordi leietaker kjøper boligen eller fordi boligen har en uhensiktmessig utforming, størrelse eller beliggenhet. Målet i boligprogrammet om en vekst på 260 boliger blir nådd i 2016.

Åsta Hanstens vei 1c, boliger for psykisk utviklingshemmede

Det skal bygges ti leiligheter for psykisk utviklingshemmede i Åsta Hanstens vei 1c. Bofellesskapet skal stå ferdig i 2015. Kostnaden er estimert til 4,2 millioner kroner per leilighet. Dette er en høy kostnad, men lavere enn de dyreste prosjektene kommunen har gjennomført for målgruppen. Det er fortsatt et mål å redusere byggekostnadene for denne typen leiligheter.

Planlegging av ytterligere boliger for målgruppen forskyves til 2017. De ligger inne med en kostnadsramme på 37,8 millioner kroner i budsjettet.

Det skal lages en plan for rehabilitering av eldre bofellesskap for personer med psykisk utviklingshemming. Her vil det også bli vurdert muligheter for påbygging/ombygging/fortetting. Det settes av sju millioner kroner i 2014 for planlegging og mindre ombygginger. Planen vil vise hva som videre skal gjøres med boligmassen.

Persaunet omsorgsboliger

Boliger til yngre fysisk funksjonshemmede som var planlagt på Persaunet helse- og velferds senter, foreslås etablert på Ladesletta helse- og velferdssenter. Etablering av omsorgsboliger på Persaunet vil bli opprettholdt, og boligene vil bli forbeholdt personer med behov for omfattende tjenester. Omsorgsboligene ligger inne i investeringsbudsjettet med en totalramme på 104,5 millioner kroner. Ferdigstillelse forskyves i tråd med etablering av Persaunet helse – og velferdssenter, det vil si til 2017.

Tonstad øst, boliger for personer med psykiske lidelser

Det opprettes ett særskilt botilbud for rusmisbrukere med psykiske lidelser. Et av botiltakene under Enhet botiltak psykisk helse omgjøres til et forsterket tilbud for personer med rus og psykiske problemer. Dette gjør det nødvendig å erstatte disse boligene. Tomten Tonstad Øst er vurdert som aktuell for å bygge nytt botiltak med ti boliger, med en kostnadsramme på 36,5 millioner kroner.

Innherredsveien 98-100, boliger for personer med rusproblemer

Boliger til personer med behov for tjenester og samlokaliserte boliger med tjenester for rusavhengige i Innherredsveien 98 – 100. Kommunen utarbeider ny reguleringsplan for området. Etablering av boliger i Innherredsveien er øremerket rusavhengige, jf bystyrevedtak av 14. juni 2012. Dette ligger inne i investeringsbudsjettet med en totalramme på 25,5 millioner kroner.

I planperioden planlegges det seks småhus. Tomter er ikke avklart. Dette ligger inne med en kostnadsramme på 12,6 millioner kroner.

Jarleveien 10, boliger for personer med rusproblemer

Etter dialog med Boligstiftelsen for trygdeboliger er det avklart at Trondheim kommune bygger Jarleveien 10 med inntil 45 boliger. Boligene ligger inne i investeringsbudsjettet med en totalramme på 132 millioner kroner. De antas ferdigstilt i løpet av 2015.

Ordinære utleieboliger og erstatningsboliger

Ordinære utleieboliger anskaffes både gjennom å bygge i kommunal regi og å kjøpe nye og brukte boliger i markedet. Det legges til grunn at boligene finansieres med lån og med boligtilskudd fra Husbanken, 20 prosent av totalkostnaden. Kommunen har innført en utgiftsdekkende husleiemodell som innebærer at området skal være selvfinansierende, jfr. beskrivelse av husleiemodellen i pkt. 1-3. I boligprogrammet 2011 – 2014 er det vedtatt en økning på netto 260 kommunale boliger av alle kategorier i løpet av planperioden. I planen ligger en forskyvning i økningen slik at antallet nås i 2016. I tillegg er det budsjettert med ytterligere 20 nye ordinære utleieboliger i 2017. Det er kostbart og anskaffe nye boliger, og rådmannen ser at økt investeringsvolum vil gi en økning i husleiene for leietakerne. Samlet sett legger investeringene opp til en husleieøkning på om lag tre prosent per år i planperioden. Selv om dette i seg selv ikke er en stor økning, vil rådmannen jobbe for å anskaffe rimelige boliger for å redusere presset på husleieprisene.

Kommunen har boliger som det ikke lenger er hensiktsmessig å eie. I tråd med boligprogrammets vedtak selges kommunale boliger til leietakere, som ledd i en boligkarriere. Inntektene fra boligsalg brukes i sin helhet til å finansiere kjøp av nye boliger (erstatningsboliger) for å motvirke at antall utleieboliger reduseres.

Ingeborg Ofstads vei 42-46

Ingeborgs Ofstads 42 – 46 er kommunale tomter som ønskes benyttet til bygging av kommunale utleieboliger. Reguleringsplan for området tillater to-etasjes bygning med inntil fem boliger på hver tomt. Det planlegges totalt 15 små to-roms boliger. Anbud innhentes og entreprenørkontrakt tegnes i

2013, med byggestart i 2014. Leilighetene i to av husene kan tilbys personer som har behov for nærhet til basetjenester.

Stavsetsvingen

Dette er en kommunal tomt som er ferdig regulert for åtte to-roms leiligheter. Tomten ligger i en bydel som har lav dekning på kommunale utleieboliger.

Tilpasning, inventar og utstyr

Budsjett for tilpasninger i utleieboliger og omsorgsboliger/ bofellesskap for de ulike målgruppene videreføres med fem millioner kroner i 2017. Flere av brukerne har behov for endringer i sine boliger på grunn av funksjonsnedsettelse. De vil ha behov for at kommunen kan gå inn og tilrettelegge boligen både i forhold til deres behov, men også i forhold til de som skal yte tjenester.

I de samlokaliserte boligene/bofellesskapene trengs personalareal og fellesareal av ulik størrelse. Derfor er det behov for midler til møblering og annet nødvendig utstyr.

Boligtilskudd og investeringstilskudd til omsorgsboliger (med 24 timers tjenester)

Det legges til grunn at hvert investeringsobjekt innvilges 20 prosent boligtilskudd fra Husbanken i tråd med gjeldende retningslinjer for kommunale utleieboliger. Innenfor området rus og psykiatri kan det oppnås et boligtilskudd på inntil 40 prosent per bolig. Investeringstilskudd til omsorgsboliger har for tiden en ramme på 30 prosent, maksimalt 840 000 kroner per bolig.

Kattem omsorgsboliger

Kattem helse- og velferdssenter inngikk som en del av kommunens Eldreplan i Økonomiplanen for 2008-2011. Anlegget med 48 sykehjemsplasser og administrasjons- og aktivitetsdel ble ferdigstilt i 2010. I mandatet som ble utarbeidet i forbindelse med prosjektet ble det også foreslått å bygge 23 omsorgsboliger. Omsorgsboligene ble planlagt slik at de fysisk skulle knyttes sammen med helse- og velferdssenteret med en broovergang.

I 2011 ble Husbankens retningslinjer knyttet til investeringstilskudd og videretildeling endret, slik at det kun er kommunen som kan søke og motta investeringstilskuddet. Bygging av omsorgsboligene har derfor blitt utsatt.

Omsorgsboligarealet eies med om lag en halvpart av kommunen og om lag en halvpart av Kattem Ust sameie. Rådmannen ønsker fortsatt å etablere omsorgsboliger på nabotomta til Kattem sykehjem, og ser på ulike løsninger for å få gjennomført byggingen.

14 Flyktninger og innvandrere

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) anmoder Trondheim kommune om å bosette 300 flyktninger i 2014. Ut fra den vanskelige boligsituasjonen og dimensjoneringen av det kommunale bosettings- og kvalifiseringsapparatet, foreslår rådmannen at kommunen i utgangspunktet forplikter seg til å bosette 250 flyktninger. Det skal jobbes aktivt med nye boligstrategier og løsninger for å kunne bosette flere utover 250 personer. Disse løsningene må imidlertid være på plass før kommunen formelt kan forplikte seg til å ta imot flere flyktninger i 2014.

14.1 Innledning

Arbeidet med flyktninger og innvandrere handler om å bosette og kvalifisere til arbeid, utdanning og deltagelse i samfunnet. Rådmannen foreslår at Trondheim kommune bosetter 250 flyktninger i 2014. 18 av disse er enslige mindreårige flyktninger. Familieinnvandringer til flyktninger kommer i tillegg.

14.2 Status og utfordringer

I perioden 2003 til 2012 har kommunen bosatt 2 427 flyktninger og deres familiegjenforente. Fordelingen over de ulike årene er som følgende:

Tabell 14-1 Årlig bosetting av flyktninger og deres familiegjenforente

År	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antall	226	240	219	201	208	229	306	303	256	330

De største nasjonalitetsgruppene som ble bosatt i 2012 var fra Somalia, Afghanistan, Eritrea, Bhutan og Iran.

14.2.1 Bosetting av flyktninger i 2013

Bosettingsavtalen med IMDi for 2013 er 250 flyktninger. Av disse er 15 enslige mindreårige. I tillegg bosettes de som kommer på familieinnvandring til flyktninger. Bosettingsavtalen for 2013 vil bli innfridd i løpet av året.

14.2.2 Bosettingsbehov 2014

IMDi opplyser at det er behov for å bosette 10 000 flyktninger på landsbasis i tillegg til familieinnvandring. Integreringsstatistikken fra de tre siste årene viser at det er flere som kommer på familieinnvandring, og at gjenforeningsprosessen skjer mye raskere nå sammenlignet med tidligere. Årsaken er at flere asylsøkere får flyktningstatus og at Utlendingsdirektoratet (UDI) behandler søknader om familieinnvandring raskere. IMDi anmoder Trondheim kommune om å bosette 300 flyktninger i 2014. 18 av disse er enslige mindreårige.

Vurdering

Kommunens bosettings- og kvalifiseringsapparat er dimensjonert til årlig å bosette om lag 250 flyktninger, av disse 15 – 20 enslige mindreårige. Kommunen har rammeavtale med IMDi om å bosette mellom 200 til 250 flyktninger årlig i 2013 og 2014. Rådmannen foreslår derfor at Trondheim kommune forplikter seg til å bosette 250 flyktninger, inkludert 18 enslige mindreårige i 2014. Rådmannen mener imidlertid at kommunen bør prøve å bosette flere utover de 250 personene.. Trondheim kommune har lang erfaring og et stort og kvalitetsmessig godt bosettings- og kvalifiseringsapparat som bør bidra i den grad det er mulig til å løse den nasjonale utfordringen i 2014. Dette krever nye strategier og løsninger som må være på plass før kommunen formelt forplikter seg til å ta imot flere flyktninger.

Økt behov for flere bosettingsplasser og flere familieinnvandringer utfordrer det kommunale bosettingsapparatet. I en tid med stadig større etterspørsel etter kommunale utleieboliger, bør det settes i verk nye og målbare strategier for å møte de store bosettingsutfordringene. Selv om nyankomne flyktninger har vært en prioritert gruppe ved tildeling av kommunale utleieboliger, bør det store potensialet i det private boligmarkedet benyttes i mye større grad med blant annet tilpassede ordninger med depositum.

Kontrollert selvbosetting

Kontrollert selvbosetting er en annen strategi rådmannen ønsker å sette i verk for å redusere presset på kommunale utleieboliger, samtidig som kommunen kan få mulighet til å bosette flere flyktninger. Kontrollert selvbosetting betyr at den som ønsker å bosette seg i kommunen finner selv en privat utleiebolig. Det stilles krav om godkjenning av boligen som utleieobjekt, formell utleiekontrakt, en husleie som er innenfor NAVs normer for å dekke boligutgifter. I tillegg skal all selvbosetting skje etter konkret avtale mellom kommunen og IMDi. Flere kommuner i Norge bruker denne modellen. Bruk av det private boligmarkedet forutsetter også ekstra fokus og innsats på oppfølgings- og nærmiljøarbeidet.

For 2014 foreslår rådmannen at minst 30 prosent av alle bosettinger fra asylmottak skjer i det private boligmarkedet, og at denne andelen skal øke gradvis til minst 60 prosent (2016). Rådmannen setter av midler fra det statlige integreringstilskuddet for å videreutvikle og gjennomføre prosjektet *Privat leie av bolig* i 2014.

14.2.3 Introduksjonsprogrammet

I takt med flere bosettinger og flere familieinnvandringer har antallet introduksjonsdeltakere økt. Per 1. september 2013 er det om lag 360 deltakere i kommunens introduksjonsprogram. I 2012 kom 43 prosent av introduksjonsdeltakere i arbeid og/eller utdanning ved endt program, mens tall for perioden 1. januar 2013 – 30. juni 2013 viser en foreløpig måloppnåelse på 54 prosent. Resultatet for samme periode i 2012 var på 37 prosent. Dette er en positiv utvikling som skal forsterkes ytterligere gjennom tiltaks- og kompetanseutvikling i 2014. Utviklingsmidlene finansieres over det statlige integreringstilskuddet.

Målet for introduksjonsprogrammet for 2014 skal være på 55 prosent. Dette er i samsvar med statens årlige anbefaling for resultatene for introduksjonsprogrammet.

Krav om reduksjon i gjennomsnittlig deltakertid

Gjennomsnittlig deltakertid påvirker kostnadene i introduksjonsprogrammet. Det er av stor betydning at deltakerne får rask overgang til arbeid og/eller utdanning etter gjennomført program. Gjennomsnittlig deltakertid i kommunens introduksjonsprogram er 23 måneder. Med unntak av maksimum deltakertid på inntil 24 måneder, setter introduksjonsloven ikke noen bestemte normer på hvor lenge en deltaker skal være i programmet. Utmelding av programmet skjer ved at den enkelte deltaker oppnår grunnleggende kvalifisering, kommer i arbeid eller utdanning eller ved oppnådd maksimum programtid. Jo raskere en deltaker kommer i arbeid eller utdanning, jo raskere personlig måloppnåelse og reduserte kostnader for kommunen i form av introduksjonsstønad. Sykdom eller svangerskap gir rett til midlertidig utmelding av programmet.

Rådmannen foreslår å innføre et tilleggsmål for introduksjonsprogrammet der gjennomsnittlig deltakertid for de som kommer i arbeid eller utdanning reduseres fra 23 måneder til 21 måneder. Kortere programtid for 70 deltakere som er økonomisk uavhengige ved endt program, gir to millioner kroner i reduserte årlige utgifter.

14.2.4 Mottakssentraler for asylsøkere

Trondheim er vertskommune for to asylmottak; Trondheim mottakssenter og Persaunet statlige mottak. Som vertskommune mottar kommunen statlige tilskudd til å dekke kommunens utgifter knyttet til sentralene (vertskommunetilskudd). Driften av begge asylmottakene kunngjøres for anbud våren 2014. Utfallet av hvem som blir ny drifter av asylmottakene kan få konsekvenser for kommunale tjenester.

Trondheim mottakssenter er et ordinært asylmottak som drives av HERO Norge AS og har 240 plasser. Beboerne bor enten i boligbrakker /hytter på tidligere Sandmoen Camping eller eksterne boliger utenfor mottaket. Driftsoperatøren opplyser at de har kjøpt en tomt på Sandmoenveien 26 som vil bli brukt som asylmottak når Sandmoen Camping fraflyttes. Per i dag har mottaket bare administrasjonsbygg på den nye adressen. Det er planlagt flytting av flere boligbrakker fra Sandmoen Camping over på den nye tomte. Driftsoperatøren opplyser at ved flytting av boligene vil det foretas oppgradering av disse. Det er også planlagt etablering av en ny boligrigg på Sandmoenveien 26. Flytting av boligbrakkene og beboerne fra Sandmoen Camping til den nye tomte starter i løpet av høsten 2013. Kommunens ansvar er knyttet til norskopplæring, grunnskoleopplæring, helsetjenester, barnevernstjenester og tolketjenester.

Persaunet statlige mottak er et transittmottak som drives av LINK AS med plass til 180 beboere. Kommunens oppgaver i forhold til transittmottaket er knyttet til helse, barnevern og tolketjenester. UDI og LINK AS orienterte rådmannen i slutten august om at alle beboere som omfattes av Dublin-forordningen er flyttet fra Persaunet statlige mottak til andre ordinære mottak. Mottaket blir, som ved oppstart, et transittmottak med kun nyankomne asylsøkere som hovedbeboergruppe. Kommunen har inngått egen økonomisk avtale som i tillegg til den ordinære vertskommunekompensasjonen vil dekke kommunens ekstra utgifter som følge av transittmottaket.

14.2.5 Flerkulturelt informasjons- og dialogsenter

Flerkulturelt informasjons- og dialogsenter ble etablert som prosjekt i perioden 1. januar 2011 – 31. desember 2013. Etter en evaluering av prosjektet foreslår rådmannen å legge senterets virksomhet som ordinær drift under Kvalifiseringscenter for innvandrere INN fra 1. januar 2014. I 2014 og 2015 vil senterets virksomhet bli fullfinansiert med statlige integreringstilskuddsmidler. Fra 2016 vil finansieringen skje delvis fra statlige integreringstilskuddsmidler og det ordinære budsjettet i Helse og velferd. Senteret vil gjennom samarbeid med Trondheimsregionen betjene informasjonsbehovet hos arbeidsinnvandrere fra EØS.

14.2.6 Områdeløft

Områdeprogrammet for Saupstad-Kolstad begynner høsten 2013. Videreutvikling av integreringsarbeidet i bydelen er ett av programmets fokusområder. Det vil settes av midler fra det statlige integreringstilskuddet til tiltak i den sammenhengen.

14.2.7 Mål for tjenesteområdet

Helse og velferd har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrere

Tabell 14-2 Periodemål og resultatmål for 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Innen utgangen av planperioden bosettes flyktninger fra asylmottak som hovedregel i det private boligmarkedet. Unntaket er overføringsflyktninger og flyktninger fra mottak med helseproblemer	Trondheim kommune bosetter 250 flyktninger hvorav 18 enslige mindreårige Minst 30 prosent av all bosetting fra asylmottak skjer i det private boligmarkedet Kommunale utleieboliger benyttes til bosetting av overføringsflyktninger og personer fra asylmottak med helseproblemer Gjennomsnittlig deltakertid for de som går over i arbeid eller utdanning reduseres med to måneder

14.3 Økonomi

Med en bosetting i 2014 på 235 ordinære flyktninger og 15 enslige mindreårige, vil kommunen i 2014 bosette flyktninger på samme nivå med 2013. Hoveddelen av de statlige tilskuddene er integreringstilskudd kommunen får per bosatte flyktning. Satsen i 2014 er 667 200 kroner per bosatt person, fordelt over fem år. I forhold til 2013 er dette en realøkning på 5 prosent som benyttes til å

finansiere kommunens utgifter på området. For enslige mindreårige flyktninger får kommunen i tillegg til integreringstilskuddet, et årlig tilskudd på 135 200 kroner per barn. Kommunen mottar dette tilskuddet fram til den enslige mindreårige fyller 21 år. Vertskommunetilskuddet knyttet til asylmottakene gis per plass, og tilskuddet skal dekke kommunens ekstra utgifter knyttet til mottaket.

Statstilskudd knyttet til flyktninger beregnes i 2014 til 210 millioner kroner. I forhold til 2013 er det en realøkning på 5 prosent i satsene per bosatt som benyttes til å finansiere kommunens utgifter på området.

Fram til og med 2012 ble det foretatt en årlig overføring til tjenesteområdene. Fra 2013 er midlene til dette formålet lagt inn i tjenesteområdenes budsjetttrammer. Tabellen under viser derfor *kun* de midler som ligger igjen på områdets sentrale post til fellesutgifter innen flyktningearbeid i perioden 2014-2017. Det gjelder administrative utgifter, samarbeidstiltak, kompetanseheving, prosjektmidler, kapitalutgifter for investeringer boliger til enslige mindreårige med mer.

Tabell 14-3 Fellesutgifter flyktningarbeid. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	4,1	4,1	4,1	4,1
Rammeendring	1,2	1,2	1,2	1,2
Forslag til netto driftsramme	5,3	5,3	5,3	5,3

15 Kultur

Rådmannen foreslår i perioden å sikre finansieringen av prosjekteringsfasen for kunsthall i Trondheim. Satsingen på *Områdeløft Saupstad-Kolstad* og på utlånssystem for kommunale lokaler videreføres. Driftstilskuddet til kirkegårder økes ytterligere i planperioden. Kirkens investeringsbehov i perioden imøtekommes langt på vei, og rehabilitert Steinmeyerorgel tas i bruk 17.mai 2014.

15.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Plan- og utviklingsarbeid innen kunst- og kulturområdet
- Kulturenheten
- Trondheim folkebibliotek
- Tilskudd til kunst, kultur, kirkegårder, kirker og trossamfunn

Kulturområdet har netto en marginal rammeøkning i 2014, mens rammen varierer noe videre i perioden. I slutten av perioden er det en økning i rammen på 5,8 millioner kroner sammenlignet med 2013. Det blir likevel nødvendig med noen omprioriteringer for å tilpasse aktiviteten i forhold til politiske vedtak og drift av nye tiltak. Netto økning i 2014 knytter seg i hovedsak til Områdeløft Saupstad-Kolstad, tilskudd til tros- og livssynssamfunn og grunnlovsjubileet.

Ny lov om folkehelse trådte i kraft 1. januar 2012. Loven legger ansvaret for folkehelsearbeidet til kommunen som helhet, og ikke til helsetjenesten alene. Kulturopplevelser og deltagelse i kulturell egenaktivitet har positive forebyggende virkninger. Koblingen mellom kultur og helse innen seniorkultur er et eksempel på dette. Det er vist at kulturell egenaktivitet har positiv effekt i forhold til prestasjoner på andre områder. Forebygging er sentralt i planverket. Det er fra statlig hold signalisert en ambisjon om et nytt kulturløft – Kulturløft 3. Dette vil ha hovedfokus på kulturtilbud for barn og unge. Trondheim kommune ble i 2013 kåret som *Årets kulturkommune*, nettopp med utgangspunkt i en systematisk satsing på et bredt aktivitetstilbud innenfor kulturfeltet. Kommunen vil derfor i kommende handlings- og økonomiplanperiode jobbe for å komme i posisjon til å kunne nyttiggjøre seg statlig medfinansiering av en ytterligere styrking av kulturarbeidet.

15.2 Status og utfordringer

15.2.1 Kostratall for 2012

Tabell 15-1 Ressursbruk på kultur. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim		ASSS	
	2011	2012	2011	2012
Netto driftsutgifter til folkebibliotek	217	225	236	241
Netto driftsutgifter til aktivitetstilbud barn og unge per innbygger 6-18 år	1430	1527	1256	1273
Netto driftsutgifter til muséer	46	56	81	80
Netto driftsutgifter til kunstformidling	293	297	271	306
Netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter	76	84	199	194
Netto driftsutgifter til kommunale kulturbygg	48	42	173	176

Tabell 15-1 viser ulike indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor kulturområdet. Tabellen viser at Trondheim kommune ligger lavt sammenlignet med de andre kommunene når det gjelder samlet ressursbruk på kultur. Det er likevel variasjoner, og på

Aktivitetstilbud for barn og unge 6-18 år ligger Trondheim godt over gjennomsnittet. Det meste av økningen her skyldes at utgifter til Tilrettelagt fritid barn i 2011 ble ført på annen funksjon i regnskapet; slik at reell økning er på 14 kroner (i stedet for 97 kroner) per innbygger 6-18 år fra 2011 til 2012.

Det kommer ikke fram i kostratallene at vi betalte renter og avdrag på lån til Trondheim kino (vedtatt i bystyresak 192/08) i 2012, og på lån for byggingen av Olavshallen. Rådmannen kjenner ikke til om andre ASSS-kommuner betaler denne typen renter og avdrag, og derfor er det usikkert i hvilken grad dette påvirker de samlede kostratallene.

Tabell 15-2 Ressursbruk driftsutgifter innenfor kirkeområdet. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim		ASSS	
	2011	2012	2011	2012
Netto driftsutgifter til Den norske kirke	304*)	319	353*)	401
Netto driftsutgifter til andre religiøse formål	33	41	56	62
Netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier	94*)	101	99*)	78

*) Korrigerte tall

Tabell 15-2 viser ulike indikatorer på kommunenes ressursbruk på drift av kirken, kirkegårder og andre religiøse formål.

Kostratallene for 2011 inneholdt vesentlige feil når det gjelder kommunenes utgifter til kirker og kirkegårder. På bakgrunn av dette ble det i samarbeid med ASSS-kommunene foretatt en gjennomgang og kvalitetssikring av de innrapporterte tallene. Tabell 15-2 viser de korrigerte kostratallene for 2011.

I noen av ASSS-kommunene er 2012-tallene innbyrdes feil mellom utgifter til kirker og kirkegårder. Dette gjør at ASSS-snippet for netto driftsutgifter til Den norske kirke er noe for høyt, og tilsvarende for lavt for netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier. Det vil bli tatt tak i regnskapspraksis sammen med de andre ASSS-kommunene.

Kostratallene for 2012 viser at Trondheim kommune i sum bevilger mindre til kirker, andre religiøse formål og kirkegårder per innbygger enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Ser man tallene under ett, så var tilskuddet til drift av byens kirker og kirkegårder i 2012 i sum cirka ti millioner kroner lavere enn gjennomsnittet i ASSS. Trondheim har en lavere ressursbruk enn de andre ASSS-kommunene til Den norske kirke og andre religiøse formål, mens ressursbruken på drift av kirkegårder, gravlunder og krematorier vil være omtrent som ASSS-snippet etter at tallene blir korrigert.

15.2.2 Planarbeid

Følgende planer innen kulturområdet er under utarbeiding:

- Kommunedelplan for kunst og kultur 2014-2024
- Strategisk museumsplan for Sør-Trøndelag (framdriften styres av fylkeskommunen)

Bystyret behandlet i møte 29. august 2013 sak om Trondheim kommunes framtidige kultur- og fritidsarbeid for ungdom (sak 107/13). I vedtaket bes rådmannen legge fram en fireårig handlingsplan for perioden 2014-2017. Rådmannen vil legge fram sak om oppfølging av vedtaket høsten 2013.

15.2.3 Statsbudsjettet 2014

Tilskudd til kulturinstitusjoner og -organisasjoner

En rekke av kulturinstitusjonene og organisasjonene i Trondheim mottar tilskudd både fra stat, fylkeskommune og kommune. Flere av disse er enten berørt av avtaler om fordeling av tilskudd mellom tilskuddspartene, eller av at staten forutsetter lokal og regional medfinansiering i sitt tilskuddsbrev. Samlet utgjør dette et betydelig tilskudd til utvikling av kulturlivet i byen. Det statlige tilskuddet til kulturinstitusjonene og -organisasjonene fastsettes i statsbudsjettet eller gjennom vedtak i Norsk kulturråd.

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2014 inneholder en lønns- og prisjustering av tilskuddene, med unntak av tilskuddet til Trondheim symfoniorkester. Statens forslag inneholder økt statlig tilskudd til symfoniorkesteret.

Områdeløft Saupstad-Kolstad

Bystyret vedtok i sak 71/13 *Områdeløft for Saupstad-Kolstad 2013-2020*. I vedtaket ber bystyret rådmannen legge spesiell vekt på å få etablert en kulturarena i området som også kan ha en bydelshusfunksjon. Dette bør skje i samarbeid med fylkeskommunen, og lokaliseres til den videregående skolen.

I 2013 har Trondheim kommune mottatt 2,5 millioner kroner i statlig tilskudd til *hele* områdeløftet, under forutsetning av at kommunen bidrar med halvparten i tillegg. I statsbudsjett for 2014 foreslås det 2,6 millioner kroner i tilskudd til områdeløftet. Kommunens egenandel er innarbeidet i budsjettforslaget. Det henvises til kapittel 3.3.1 for en nærmere omtale av områdeløftet.

15.2.4 Kulturområdet i Trondheim

Kunsthall

Rådmannen legger fram sak i november 2013 om finansiering av investeringer og drift for kunsthall i Trondheim, og forslag til lokalisering. I 2013 har kunsthallen etablert en midlertidig virksomhet i Dronningens gate. Kunsthallen planlegges å være i drift i faste lokaler i 2016. Kunsthallen vil ha behov for tilskudd fra og med 2015. Det planlegges en opptrapping av driften fra 2016.

Oppfølging av kommunedelplan for kulturarenaer

Kommunedelplan for kulturarenaer ble vedtatt i bystyret 31. januar 2013 (sak 3/13). Etablering av kultursentre i bydelene påpekes i vedtaket som en prioritert oppgave i planperioden, og bystyret ba rådmannen om å legge fram en sak som beskriver behovet i bydelene med prioritering av prosjektene. Rådmannen tar sikte på å kunne legge fram sak om dette innen februar 2014.

Økonomiske konsekvenser av foreslåtte tiltak i arenaplanens handlingsdel revideres hvert år som del av rådmannens forslag til budsjett og økonomiplan. I forslag til handlings- og økonomiplan for 2014-2017 er det ikke funnet rom til å prioritere foreslåtte tiltak før i 2016, med unntak av midler til prosjekteringsfasen for Kunsthall i Trondheim.

Som en del av oppfølgingen av arenaplanen skal kulturarbeidet for barn og unge i bydelene styrkes ved at samarbeidet mellom Kulturenheten, Kulturskolen og Biblioteket utvides.

Olavshallen og Olavskvartalet

I 2014 er det 25 år siden Olavskvartalet stod ferdig. Formannskapet vedtok i møte 25. juni 2013 at det skal gjennomføres en utredning om videre utvikling og styrking av Olavshallen og Olavskvartalet som kulturarena (sak 131/13). Utredningen vil blant annet omhandle muligheter for et produksjons- og øveromfelleskap for profesjonelle frilansmusikere, og kulturskolens behov innen teater og visuelle kunstarter. Rådmannen har igangsatt arbeidet, og tar sikte på å kunne levere sak til politisk behandling innen utgangen av 2013. Saken skal også inneholde en vurdering av hvilke behov som eventuelt er tilstede for større vedlikehold og/eller ombygninger.

Teaterhuset Avant Garden

Teaterhuset Avant Garden (TAG) har i dag en teater- og prøvesal som ikke oppfyller krav om universell utforming, og som er dårlig tilrettelagt for publikum og arbeidstakere. Teateret har én scene med 70-90 publikumsplasser. Scenen er for liten til å ta imot de fleste norske og internasjonale gjestespill.

TAG arbeider i dag med en modell der virksomheten flyttes til Rosendal teater fra 2015. Deler av byens miljøer innen dans og film tenkes også inn som en del av denne modellen. Med en realisering på Rosendal vil både scenekunst- og filmmiljøet kunne få egnede lokaler, og man får samlet et unikt miljø med scenekunst- og filmprogrammering som formål.

I dag er det et misforhold mellom den nasjonale støtten som gis til produksjoner innenfor det frie teaterfeltet, og mulighetene til å ta imot produksjonene ved landets friteaterscener. TAG har ikke en scene som er tilpasset kravene og behovene mange av produksjonene har, og det gjør at flere av disse må avvises. Det er også en geografisk skjevfordeling når det gjelder tildelinger til programmerende teater innen det frie scenekunstfeltet.

TAG har søkt Trondheim kommune om økning i drifts- og husleietilskudd på 0,7 millioner kroner i 2014, og en ytterligere økning på 0,6 millioner kroner fra 2015. Det er umulig å prioritere slik økning i tilskuddet til TAG innenfor rammen, uten at det gir redusert aktivitet på andre områder. Rådmannen vil imidlertid bidra inn i den videre dialogen med staten og Sør-Trøndelag fylkeskommune, og vil jobbe for at Avant Garden på lengre sikt får realisert en ny arena.

Festivalsamarbeid

I budsjettet for 2013 ba bystyret rådmannen legge fram en sak som belyser alternativ organisering og tettere samarbeid mellom musikkfestivalene, og hvordan kommunens festival- og arrangementskontor (FARK) kan bidra overfor disse. Arbeidet er satt i gang høsten 2013, og rådmannen tar sikte på å kunne legge fram sak om dette våren 2014.

Lademoen kunstnerverksteder

Gjestekunstnerne som deltar i den internasjonale gjestekunstordningen ved Lademoen kunstnerverksteder, tilbys bolig i vaktmesterboligene i det gamle gymnastikkbygget i Mellomveien 5. Leilighetene har toalett og dusj i kjelleren. Det har ikke vært vesentlig vedlikehold i leilighetene siden Lademoen skole ble nedlagt i 1993, og det har i flere år vært fuktinnsig i kjelleren. Det er behov for å utrede de nødvendige investeringene i leilighetene. Oppgradering av leilighetene planlegges i forbindelse med nytt hovedvedlikehold på bygningen i 2015.

Større arrangement i planperioden

- Grunnlovsjubileet 2014. Jubileet skal styrke bevisstheten om hva Grunnloven betyr i dag, og hvilken rolle den skal spille i framtidens demokrati. Barn og unge er den viktigste målgruppen. Trondheim kommune leder hovedkomiteen og programkomiteen, og det planlegges en rekke arrangement gjennom året
- Samejubileet i 2017. Det legges opp til å etablere et samarbeid mellom stat, fylke og kommune om samefolkets 100-årsjubileum i 2017. Det forventes at staten tar hovedansvar for planleggingen og gjennomføringen av jubileet. Arbeidet vil begynne for alvor i 2014

15.2.5 Tilskudd

Tilskudd til kulturlivet

I rådmannens forslag til budsjett for 2014 yter Trondheim kommune tilskudd til organisasjoner og -institusjoner for til sammen 165 millioner kroner, hvorav 93 millioner kroner er tilskudd til drift av kirker, gravsteder og til tros- og livssynssamfunn. Det resterende, 72 millioner kroner, er tilskudd til ulike kulturinstitusjoner og -organisasjoner. Av dette er om lag 51 millioner kroner bundet gjennom avtaler mellom stat, fylke og kommune, eller ved at staten stiller vilkår om kommunal og regional medfinansiering i sine tilskuddsbrev til institusjonene/organisasjonene.

For perioden 2014-2017 har rådmannen funnet det nødvendig å redusere rammen for tilskudd til kulturorganisasjonene med til sammen 1 million kroner årlig.

I bystyresak om tilskudd og tilskuddsordninger (sak 25/11) vedtok bystyret at det skal fastsettes satsingsområder for tildelinger fra de ulike tilskuddsordningene i handlings- og økonomiplan. Rådmannen foreslår at søknader relatert til grunnlovsjubileet gis prioritet ved tildelinger fra de største tilskuddsordningene i 2014.

Omleggingen av tilskuddsordningene som ble innført i 2012 og 2013 har ført til økt oppmerksomhet fra kulturaktørene i byen. Dette gjenspeiler seg i antall søknader og søknadsbeløp. Spesielt innenfor det

profesjonelle kunst- og kulturfeltet er det sprik mellom samlet omsøkt beløp og disponible rammer. Disse søkerne representerer verdifull kompetanse, og utgjør en ressurs for Trondheim som kulturby. Et sterkt profesjonelt kunst- og kulturfaglig miljø er også av betydning for fritidskulturlivet, både som inspirasjonskilde og med tanke på overføring av kunnskap. Ett av virkemidlene for å motvirke fraflytting av profesjonelle kunst- og kulturarbeidere, kan være å legge til rette for at disse kan etablere seg i Trondheim – for eksempel ved at det etableres arbeids- og produksjonsfelleskap.

I 2013 ble det etablert en tilskuddsordning for kjøp av tid i Verkstedhallen hos Svartlamon kultur- og næringsstiftelse. Ordningen forbeholdes produksjon og visning av ikke-kommersielle prosjekter, og prosjekter som i mindre grad er økonomisk bærekraftige. Formannskapet behandlet i sitt møte 3. april 2013 sak med forslag til retningslinjer for tilskuddsordningen (sak 61/13). Som en del av vedtaket ba formannskapet om at ordningen ved senere budsjettbehandling endres, slik at den er uavhengig av hvilken scene som benyttes. Rådmannen foreslår å ikke endre ordningen nå, men videreføre den med dagens praksis i ytterligere ett år. Rådmannen vil deretter evaluere ordningen, og legge fram sak med eventuelle forslag til endringer.

Rådmannen får hvert år henvendelser fra kulturaktører i Trondheim, der det søkes om faste årlige bevilgninger fra kommunens kulturbudsjett. Dette er bevilgninger utenom de sekkeposter der rådmannen har vedtaksmyndighet. Bevilgningene avgjøres ved bystyrets behandling av budsjettet. Ut fra dagens rammer og de prioriteringer som er foreslått, ser rådmannen ingen mulighet til å imøtekomme disse søknadene, uten å måtte redusere annen aktivitet. Disse søkerne henvises derfor til å søke om tilskudd fra kommunens ordinære tilskuddsordninger. For 2014 gjelder dette blant annet *Trondheim Voices*, *Art scene Trondheim* og *Fargespill*. Jamfør også omtale av kulturfondet nedenfor. For oversikt over de som mottar slike årlige bevilgninger, henvises det til kapittel 27; *Overføringer og tilskudd*.

Bystyrets ba i sak 17/13 *Verbale forslag - Trondheim kommunes budsjett for 2013 og økonomiplan for 2013-2016* om at rådmannen går i dialog med fylkeskommunen med tanke på å samordne retningslinjer for fritidskulturlivet når det gjelder bruk av kommunale og fylkeskommunale lokaler. Rådmannen har igangsatt dette arbeidet, og det tas sikte på å få til felles føringer for utleiepraksis av slike lokaler i Trondheim, gjeldende fra 2014.

Rådmannen arbeider med etablering av et datasystem for effektiv saksbehandling av tilskuddssøknader og utlån av kommunale lokaler til frivilligheten. Systemet er omtalt i handlings- og økonomiplan for 2013-2016, og er ett av prosjektene i programmet Digitalt førstevalg. Systemet var opprinnelig beregnet tatt i bruk i 2013. Utviklingen av systemet har vært mer omfattende enn tidligere antatt. Planlagt oppstart er tidlig i 2014. Man vil da ha et system som synliggjør kommunale lokaler bedre, og gjør det lettere å søke om å få låne lokaler. Systemet inneholder også et aktørregister og en tilskuddsmodul. Aktørregisteret vil bidra til bedre oversikt og enklere kommunikasjon mellom kommunen og kulturaktørene, mens tilskuddsmodulen vil effektivisere behandling av tilskuddssøknader og gjøre det enklere å søke om tilskudd.

Kulturfondet

Rammen for tildelinger fra kulturfondet fastsettes gjennom den årlige avkastningen fra fondet. I 2013 er rammen 2,2 millioner kroner, som er en halvering siden 2008. For 2014 økes rammen til 3,16 millioner kroner. I 2013 er kulturfondet brukt til ti ulike prosjekt og arrangement innen kultur, idrett og kulturnæring. Seks av disse er flerårige prosjekter som er videreført fra 2012.

Ved inngangen til 2013 var cirka 1,2 millioner kroner av årets ramme (det vil si i overkant av halvparten) disponert gjennom tidligere vedtak om tildelinger til flerårige prosjekter. Formannskapet vedtok i møte 12. mars 2013 å disponere den resterende rammen på fire ulike prosjekt/arrangement (sak 47/13). Formannskapet ba samtidig om at fondet ikke disponeres i sin helhet tidlig i kalenderåret, med tanke på at prosjekter som kommer til senere i året også skal ha mulighet til å søke om støtte.

Det kan være utfordrende å finne balansen mellom å gi flerårige tildelinger, og samtidig å beholde en stor nok andel av rammen til nye søknader. Oversikt over hvordan flerårige tildelinger påvirker rammen, tas med i framtidige saksframlegg om kulturfondstildelinger.

Av kulturfondstildelingene i 2013 er det to som videreføres med tilskudd også i 2014. Dette er *Senter for tidligmusikk* og *Styringsgruppa for litteraturhus i Trondheim*.

Fire prosjekter har siste års tilskudd fra kulturfondet i 2013. Dette gjelder *Trondheim Calling*, *Fargespill*, *Inkubatorprosjektet ved Atelier Ilsvika (STIFT bedrift)* og *Lademoen Art Nomads*.

Helgeaktiviteter for ungdom

Ved behandlingen av budsjettet for 2013 vedtok bystyret å sette av én million kroner til åpen hall/helgeåpne fritidsklubber, og ba rådmannen levere sak der det også beskrives hvordan frivillige og FAU i samarbeid med kommunen kan bidra til å holde fritidsklubber og idrettshaller åpne også i helgene.

Rådmannen la fram sak om helgeåpne fritidsklubber og åpen hall i formannskapetets møte 25. juni 2013 (sak 123/13). Ved behandling av saken vedtok formannskapet at midlene avsatt til formålet skal lyses ut slik at FAU, idrettslag og andre frivillige organisasjoner kan søke om tilskudd til å holde åpne haller og fritidsklubber i helgene.

Rådmannen lyste ut midlene i september 2013, og har inngått avtale med Trondheim kulturnettverk (paraplyorganisasjon for fritidskulturlivet) om behandling av søknadene. Det tas sikte på en evaluering av ordningen høsten 2014.

15.2.6 Kulturenheten

Kulturenheten har gjennomført flere tilpasningstiltak siden 2008. Så mye som mulig har blitt forsøkt tatt ut på administrativ effektivisering, men det har også vært nødvendig å omstrukturere fritidsklubbtilbudet. Utfordringen innen ungdomsfeltet er at dekingen er lav, og at lokalene enkelte steder holder lav standard. I 2013 drifter Kulturenheten fritidsklubber på Kattem, Saupstad, Rosten, Ristunet, Ugla og Charlottenlund, i tillegg til noe aktivitet på Sunnland og Markaplassen skoler.

Rådmannen skrev i sitt forslag til handlings- og økonomiplan for 2013-2016 om usikkerhet knyttet til arbeidstidsforhold (turnus) som ville aktualiseres ved å innføre helgeåpne fritidsklubber. Det viser seg at denne problematikken også kan bli gjeldende uten at det innføres helgeåpne fritidsklubber i regi av Kulturenheten. Ingen avklaring foreligger, heller ikke hvilke følger det eventuelt vil få for Kulturenhetens tjenester.

Innen seniorkultur er det et godt samarbeid mellom kultur- og helseområdet, og det overføres hvert år midler til Kulturenheten fra helse- og velferdsområdet. Ut fra dagens ressursituasjon og utsiktene framover, er det sannsynlig at Kulturenheten vil måtte redusere innsatsen noe på seniorkultur de nærmeste årene.

Tilrettelagt fritid er en lovpålagt tjeneste, der vedtakene i stor grad styrer ressursbruken. Kulturenheten har fokus på å drive så effektivt og med så god kvalitet som mulig. Det er dialog med Barne- og familietjenesten om å overta rammen, slik at bruk av støttekontakt og gruppeaktiviteter kan ses i sammenheng, for å kunne gi enda flere utsatte barn et tilbud.

For å tilpasse driften til rammen har rådmannen foreslått reduksjon i Kulturenhetens ramme, ut over det som allerede ligger inne i gjeldende økonomiplan. Deler av reduksjonen vil kunne løses ved naturlig avgang. I tillegg vil samlokalisering mellom hele eller deler av Kulturenhetens virksomhet i Dronningens gate 1b sammen med hovedbiblioteket på Peter Egges plass bli vurdert. En samlokalisering vil trolig gi reduserte husleiekostnader for Kulturenheten. Selv om slike tiltak gjennomføres vil rammereduksjonen likevel kunne få konsekvenser for enhetens tjenestetilbud. Rådmannen vil komme med en nærmere beskrivelse av dette i handlings- og økonomiplan 2015-2018.

15.2.7 Biblioteket

Kostrarallene for 2012 for Stavanger, Bergen, Kristiansand og Trondheim viser at Trondheim folkebibliotek fremdeles har en effektiv drift med flest utlån per årsverk. Bydelsbibliotekene har fått en ny funksjon som møteplass for barn og ungdom de siste årene. Dette gir nye utfordringer med tanke på bemanning av bydelsbibliotekene.

For å kunne følge opp signaler gitt i *Stortingsmelding 23* om framtidens bibliotek, og for å kunne være den åpne møteplassen som kommuneplanens samfunnsdel beskriver, har biblioteket utfordringer knyttet til:

- Tilstrekkelig bemanning i bydelsbibliotekene
- Lokaler som er tilpasset biblioteket som møteplass og kunnskapsarena
- Innføring av nye digitale medier og formidlingsformer som gir økt press på mediebudsjettet
- Sikkerhet for personalet og bibliotekets gjester

Biblioteket har flere ekstra satsingsområder for barn- og unge: to familieforestillinger per bibliotek per år, leseknappaksjon for å øke barna leselyst og leseferdigheter om sommeren, barneuniversitetet og deltakelse i nordisk spilldag.

I budsjett 2012 ba bystyret rådmannen legge fram sak om bydelsbibliotek øst i byen, med forslag om etablering og lokalisering. Rådmannen beregner å kunne legge fram saken i oktober 2013. Saken vil synliggjøre ulike modeller og kostnader for investering og drift knyttet til disse.

15.2.8 Kirke og pilegrimsvirksomhet

Trondheim som pilegrimsby

Nasjonalt pilegrimssenter ble etablert i Trondheim i 2011. Senteret har nå fått permanent status, organisert under Riksantikvaren. Senteret har ansvar for hele pilegrimsfeltet, og skal videreutvikle og styrke pilegrimsleden som konsept, og videreføre og utvikle Trondheims status som europeisk pilegrimsby. Senteret har også fått tildelt oppgaven med å finansiere landets regionsentra. *Nidaros pilegrimsgård* har søkt om få bli et regionsenter på linje med de andre regionsentrene i landet. I 2013 fikk Pilegrimsgården et langt lavere tilskudd enn de øvrige regionsentrene, og også et betydelig lavere statlig tilskudd enn fjoråret. Dette er påpekt overfor Nasjonalt pilegrimssenter både av Trondheim kommune og fylkeskommunen. Pilegrimsgårdens status for 2014 er foreløpig ikke avklart.

Tilskudd til Kirkelig fellestråd

Kirkelig fellestråd har siden 2011 jobbet med sin største omstilling av driftsorganisasjonen siden kirkeloven ble innført i 1997. Trondheim kommune har bevilget én million kroner fordelt over to år til dette arbeidet. Organisering av oppgaveløsingen og organiseringen av ansvar med tanke på økonomi, personal og faglig tilbud til byens innbyggere er betydelig endret.

Det pågående arbeidet med organisasjonsutvikling og effektivisering av fellestrådet vil over tid kunne bidra til en bedre driftsøkonomi. I tillegg forventes økonomisk effekt av videre planarbeid og Enøk-tiltak utover i planperioden. Dette vil også skape bedre rammevilkår for driften. Både i 2011 og i 2012 kunne Kirkelig fellestråd presentere et overskudd. Regnskapsrapporten for andre tertial 2013 viser at driften i 2013 er i samsvar med budsjett.

For 2014 søker Kirkelig fellestråd kommunen om et samlet tilskudd til drift av administrasjon, kirker og kirkegårder på 92,7 millioner kroner. Dette er en økning på 12,4 millioner kroner i forhold til kommunens driftstilskudd for 2013. I gjeldende økonomiplan 2013-2016 er det lagt inn en økning i tilskudd til drift av eksisterende og nye kirkegårder. Rådmannen foreslår å videreføre dette, men finner ikke rom til å kunne øke tilskuddet til administrasjon og drift av kirkebygg i 2014.

Fellestrådet søker om investeringsmidler på til sammen 133 millioner kroner i 2013 og totalt 378 millioner kroner for planperioden. Rådmannen foreslår at det avsettes totalt 224 millioner kroner til disse formålene i planperioden, inklusive erverv av kirkegårdsareal. Det framtidige investeringsvolumet

vil bli vurdert årlig i forhold til framdriften i de enkelte utbyggingsprosjektene. Å ha nok tilgjengelige gravplasser er en stor utfordring som kommunen og fellesrådet må løse i fellesskap.

Steinmeyerorgelet

Formannskapet vedtok i sak 131/12 som bystyre å investere inntil 53 millioner kroner i perioden 2012-2015 til rehabilitering av Steinmeyerorgelet i Nidaros domkirke. Restaureringen er i henhold til framdriftsplan, og orgelet skal etter planen tas i bruk 17. mai 2014.

15.3 Mål for tjenesteområdet

Kultur er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet *Kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er Kultur og næring en vesentlig bidragsyter til flere av delmålene kommuneplanens samfunnsdel.

Hovedmål for kulturområdet i handlings- og økonomiplan 2014-2017: Måltrettet satsing på bredde og kvalitet i utviklingen av **kulturbyen Trondheim**.

Tabell 15-3 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Trondheim skal bli en mer attraktiv kunst- og kulturbu	Kommunedelplan for kunst og kultur er vedtatt Bruk av ny teknologi har gjort offentlig kunst i Trondheim mer tilgjengelig for befolkningen Etablering av kulturkortordning er utredet Bibliotekets funksjon som arena for debatt og kulturformidling er styrket Nytt datasystem for tilskuddsbehandling har gjort det enklere å søke om tilskudd, og behandlingstiden har gått ned
Arenaer for (kunst- og) kulturlivet skal videreutvikles i tråd med kommunedelplan for kulturarenaer	Lokaler for kunsthall er valgt, og finansiering av etablering og drift er avklart Nytt datasystem for utlån av kommunale lokaler er etablert Fire nye øvingscontainere for band er etablert Framtidig produksjons-/visningsarena for teater er avklart Kultursenter på Saupstad/Kolstad er utredet Planlegging av kultursenter på Risvollan er igangsatt Bydelsbibliotek, kulturskolesenter og fritidsklubb i Østbyen er utredet
Bedre tilbud til befolkningen om egenaktivitet og opplevelser	Nye målgrupper hos barn og ungdom er nådd gjennom prosjektet <i>Multimedieteknologi</i> Ny bruk av uteplassen på ISAK er utredet

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Trondheims posisjon som senter for kirke, religionsdialog og økumenikk og som pilegrimsby er befestet	Tilbudet om helgeaktiviteter for ungdom har økt
	Det interkommunale samarbeidet om seniorkultur er styrket
	Prosjektet <i>Dørstokkmila</i> er utvidet til flere hjemmetjenestesonere
	Restaureringen av Steinmeyerorgelet har styrket Trondheim som kirkemusikkby
	Satsingen på pilegrimsområdet har gitt økning i antall vandrere og besøkende

15.4 Forslag til driftsbudsjett

Rammene i rådmannens budsjettforslag for 2014 for kulturområdet økes med 2,7 million kroner i forhold til vedtatt budsjett 2013, og rammene varierer noe utover i planperioden. Innenfor rammene foreslås noen nødvendige omprioriteringer for å tilpasse aktiviteten i forhold til politiske vedtak og drift av nye tiltak.

Tabell 15-4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for kultur for perioden 2014-2017, samt rådmannens forslag til hvordan kultur skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1.

Tabell 15-4 Budsjettamme og tiltak kultur. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2014	2015	2016	2017
Vedtatt opprinnelig budsjett 2013	247,3	247,3	247,3	247,3
Pris og lønnskompensasjon	5,2	5,2	5,2	5,2
Korrigert budsjett 2013	252,5	252,5	252,5	252,5
Ramme for befolkningsendring	2,4	3,9	5,9	8,6
Annen rammeendring	0,4	-3,4	-3,4	-2,1
Forslag til netto driftsramme	255,3	253,0	255,0	259,0
Reell rammeendring	2,7	0,5	2,4	6,4
Opprettholdelse av standard	2,8	3,7	5,2	8,4
Økninger i tjenestetilbud	1,6	1,6	1,6	2,5
Reduksjoner i tjenestetilbud	-1,6	-4,8	-4,3	-4,3
Effektiviseringstiltak	-0,4	-0,7	-0,7	-0,7
Annet	0,3	0,7	0,6	0,5
Sum tiltak	2,7	0,5	2,4	6,4

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 2,8 millioner kroner i 2014, økende til 8,4 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Økt tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn

Regnskap 2012 viste et merforbruk til andre trossamfunn; og dette skyldes både høyere sats (tilsvarende tilskudd per medlem i Den norske kirke) enn budsjettert og økning i antall. Bystyret vedtok ved behandlingen av budsjett 2013 å øke bevilgningene til andre trossamfunn med 0,3 millioner kroner i 2013. I forhold til beregnet nivå (sats og antall) mangler fortsatt 0,9 millioner kroner i 2014; noe økende utover i planperioden.

Tilskudd til drift av kirker

I 2011 ble tilskuddet til kirkelig fellesråd til drift av byens kirker økt med 2,8 millioner kroner, og i 2012 ble tilskuddet økt med ytterligere fem millioner kroner. Det er i vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016 lagt inn 0,5 millioner kroner i økning fra 2015. Rådmannen foreslår å forskyve denne økningen til å gjelde fra 2016.

Det pågående arbeidet med organisasjonsutvikling og effektivisering av fellesrådet vil over tid kunne bidra til en bedre driftsøkonomi. I tillegg forventes økonomisk effekt av videre planarbeid og Enøk-tiltak utover i planperioden. Dette vil også gi bedre rammevilkår for driften.

Tilskudd til drift av kirkegårder

Kirkelig fellesråd har beregnet at det årlige kommunale tilskuddet må økes betydelig for at eksisterende kirkegårder skal kunne oppnå en tilfredsstillende standard. I vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016 ligger det inne en økning i tilskuddet til drift av nye og eksisterende kirkegårder. Dette foreslås økt ytterligere i henhold til oppdaterte tall fra fellesrådet på drift av nye kirkegårder. Rådmannen foreslår å legge inn en økning på totalt 1,9 millioner kroner i 2014, økende til 6,1 millioner kroner i 2017.

Økninger i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Dette fører til en merutgift på 1,6 millioner kroner i 2014, økende til 2,5 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Konsekvenser av statsbudsjettet 2014

I forslag til statsbudsjett for 2014 foreslås det økt tilskudd til Trondheim Symfoniorkester. I henhold til avtale påvirker dette kommunens størrelse på tilskuddet til den samme institusjonen. For 2014 utgjør dette en økt utgift på 0,6 millioner kroner.

Områdeløft Saupstad-Kolstad

Da rådmannen la fram forslag til handlings- og økonomiplan 2013-2016, var det i forslag til statsbudsjett for 2013 lagt inn et tilskudd på 2,5 millioner kroner til *Områdeløft Saupstad-Kolstad*. Den gangen var det ikke klart hvilke krav som ville bli stilt til kommunal egenandel. Bystyret vedtok ved behandling av budsjett 2013 å sette av 0,8 millioner kroner til egenandel for perioden. Tidlig i 2013 ble det klart at staten ville stille krav om en egenandel på halvparten av det statlige tilskuddet – 1,25 millioner kroner i 2013. Den resterende egenandelen på 450 000 kroner ble bevilget som en engangssum for 2013 da bystyret behandlet sak om disponering av årsoppgjør for 2012. I forslag til statsbudsjett for 2014 foreslår staten å øke tilskuddet til 2,6 millioner kroner. Kommunens egenandel må dermed økes til 1,3 millioner kroner, det vil si økes med 0,5 millioner kroner i 2014.

Kulturtilbud til barn og unge

De to siste årene i planperioden foreslår rådmannen å styrke arbeidet med Kulturenhetens ungdomsarbeid i bydelene.

Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle

De første årene av planperioden finner ikke rådmannen rom for å følge opp gjeldende handlingsplan for kunst der det ligger føringer på å øke tilskuddet til profesjonelle. Det foreslås at tilskuddet økes noe i slutten av planperioden.

Utlån av kommunale lokaler til frivillige

I fritidskulturlivet er det store forventninger om økt tilgang til kommunale lokaler. I vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016 ligger det inne 0,5 millioner kroner til kompensasjon for utlån til helse- og velferdssentra, kommunale barnehager og kulturlokaler i 2013. Denne økes med 0,5 millioner kroner fra 2014, opp til én million kroner. Rådmannen har ikke funnet mulighet til å inngå bruksavtaler med private barnehager om utlån av lokaler innenfor denne rammen. Kompensasjon for grunnskolenes utlån av lokaler dekkes av skolenes budsjettmidler til tilsynsvakt.

En sentral utlånstjeneste settes i drift i løpet av skoleåret 2013/2014, og kostnadene til utlånstjenesten er allerede tatt hensyn til i tidligere vedtatte bevilgninger. Den totale ordningen med nytt utlånssystem prøves ut og vil bli evaluert etter to år.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne medføre en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 1,6 millioner kroner i 2014, økende til 4,3 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Reduksjon tilskudd til større festivaler

I tråd med gjeldende handlings- og økonomiplan, legges det inn en reduksjon i støtten til festivaler som står oppført med egen post i budsjettet. Reduksjonen vil ikke gjelde festivaler der det foreligger avtale eller statlige føringer om fordeling av tilskudd. Det henvises til kapittel 27 Overføringer og tilskudd for detaljer omkring dette.

Reduksjon tilskuddsmidler

I tråd med gjeldende økonomiplan legges det inn en reduksjon i tilskuddsmidler i 2015 på 0,5 millioner kroner. Reduksjonen fordeles på tilskudd innen områdene kultur, idrett/friluftsliv og næring/samfunn. Rådmannen vil komme tilbake til en nærmere beskrivelse av dette i handlings- og økonomiplanen for 2015-2018.

Reduksjon av ikke-avtaleregulerte tilskudd

For å tilpasse driften til rammen, foreslås det en reduksjon på 0,5 millioner kroner i tilskudd som ikke er regulert gjennom avtaler eller føringer fra staten. Reduksjonen gjøres gjeldende fra 2014 og resten av perioden. Det henvises til kapittel 27 Overføringer og tilskudd for en oversikt over alle tilskuddene innen kulturområdet

Reduksjon tilskudd til barn og unge

Budsjettposten *Tilskudd til aktiviteter for barn og unge* er på 1,15 millioner kroner i 2013. Det foreslås en reduksjon i posten på 0,3 millioner kroner fra 2015 og ut perioden. Sett i sammenheng med tilskuddsmidler til helgeaktiviteter for ungdom, mener rådmannen likevel at det samlede tilbudet er godt.

Reduksjon Kulturenheten

For å tilpasse driften til rammen, er det nødvendig å redusere Kulturenhetens ramme med 0,6 millioner kroner fra 2014, økende til tre millioner kroner fra 2015. Det er sannsynlig at en del av reduksjonen vil kunne gjennomføres ved naturlig avgang i perioden. I tillegg vurderes muligheter for rimeligere lokalisering, blant annet mulig samlokalisering med Biblioteket, noe som vil kunne gi reduserte husleiekostnader for Kulturenheten. Ut over dette vil det bli sett på muligheten for andre tiltak, slik at omfanget av og kvaliteten på enhetens tilbud til barn, unge og eldre endres i minst mulig grad.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på 0,4 millioner kroner i 2014, økende til 0,7 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Effektivisering av drift, Kulturenheten og Biblioteket

I vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016, ligger det inne et effektiviseringskrav på driftsrammen til Kulturenheten og Biblioteket i 2014 på til sammen 0,4 millioner kroner, økende til 0,7 millioner kroner fra 2015. Dette vil kunne gi noe redusert tilbud for Kulturenhetens ungdomstiltak og seniortiltak. For Biblioteket må alle innkjøp og andre driftsutgifter gjennomgås for å se hva som kan reduseres uten at det i for stor grad går ut over tilbudet til brukerne.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over, er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i handlings- og økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene.

Grunnlovsjubileet

Bystyret vedtok i sak 26/12 å organisere Grunnlovsjubileet i en hovedkomite og en programkomite. Med bakgrunn i de erfaringene man har så langt i forbindelse med Stemmerettsjubileet 2013, og den oppmerksomhet Grunnlovsjubileet er ventet å få, er det behov for å sette av et beløp i størrelsesorden 0,5 millioner kroner i 2014.

Samejubileet

Formannskapet vedtok i sak 94/13 at Trondheim skal være vertskap for jubileet i 2017. Jubileet skal holdes i Trondheim. Trondheim kommune og fylkeskommunen forventer at staten tar et hovedansvar for selve gjennomføringen av jubileet i 2017. Det legges opp til et nært samarbeid mellom stat, fylke, kommune, Sametinget og Samisk rom-prosjektet i forbindelse med planlegging og gjennomføring av jubileet i 2017.

Med bakgrunn i erfaring fra tidligere jubileer, den status Trondheim vil få og ventet oppmerksomhet omkring jubileet, er det behov for å sette av midler til jubileumsarbeidet allerede fra 2014. Fra 2015 vil Trondheim, som en del av samarbeidet med de andre partene, forplikte seg til å bidra med 0,3 millioner kroner per år i perioden 2015-2017.

Stemmerettsjubileet

Stemmerettsjubileet gjennomføres i 2013 med en vedtatt ramme på 0,3 millioner kroner. Dette er en engangsbevilgning i 2013, og tas ut igjen fra 2014.

Kunsthall

I vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016 ligger det inne 0,7 millioner kroner til videre planlegging av kunsthall i 2013, og 0,5 millioner kroner for 2014. Prosjektutviklingen i 2014 og 2015 vil omfatte oppfølging av byggeprosjektet, programutvikling og markedsføring. I tillegg til Trondheim kommune er også fylkeskommunen og Norsk kulturråd finansieringsparter i prosjektet. Kommunens andel både i 2014 og 2015 bør settes til 0,7 millioner kroner. Dette gir en ytterligere økning av budsjettet i 2014 på 0,2 millioner kroner, og i 2015 på 0,7 millioner kroner.

Rådmannen vil komme tilbake til tilskudd til investering og drift i faste lokaler fra 2016 i arbeidet med de kommende økonomiplaner.

Kulturarenaplan

Midler foreslått i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2013-2016 på 0,7 millioner kroner til Kommunedelplan for kulturarenaer, ble i stedet vedtatt øremerket arbeidet med å realisere kunsthall i Trondheim, jamfør tekst ovenfor vedrørende kunsthall. De midlene som ligger inne for 2014 og 2015 til kulturarenaplan omdisponeres også i sin helhet til kunsthall, og midler til kulturarenaplanen kan først legges inn fra 2016.

15.5 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 15-5 Investeringstabell

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				114,5	123,8	65,6	33,5	
Forslag budsjett 2014-2017					130,8	83,0	59,6	56,8
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Kunstnerisk utsmykking				12,9	12,7	12,3	9,5	
Kulturenheten utstyr				0,5	0,5	0,5	0,5	
Kultur diverse mindre investeringer				3,3	3,3	3,3	3,3	
Rehabilitering av kirker	94,0			11,5	11,5	11,5	21,0	
Enøk kirker	19,0	12,0	7,0	7,0				
Steinmeyerorgelet	53,0	39,0	14,0	11,0	3,0			
Kirkegårder	273,0			84,6	52,0	32,0	22,5	
Sum økonomiplan				130,8	83,0	59,6	56,8	

Kunstnerisk utsmykking

Bevilgningene til formålet utgjør 1,25 prosent av de årlige kommunale investeringene

Kulturenheten – utstyr og tilpasninger

Det er et kontinuerlig behov for utskifting av utstyr og bygningsmessige tilpasninger av enhetens 16 forskjellige lokaler, blant annet i forhold til brannverntekniske krav. Stenging av arenaer kan være alternativ om krav ikke etterkommes. Den årlige bevilgningen har vært på 0,2 millioner kroner til disse formålene. Rådmannen foresår å øke den til 0,5 millioner kroner per år fra 2014.

Kultur diverse mindre investeringer.

Rådmannen foreslår 3,3 millioner kroner årlig til diverse mindre investeringer innenfor kultur. Det gjelder blant annet midler til fysiske strakstiltak, tilrettelegging for utendørs kulturarenaer, Lademoen kunstnerverksteder - rehabilitering av leiligheter for den internasjonale gjestekunstordningen, automatisering av utlån og innlevering på biblioteket.

Rehabilitering av kirker

Kirkelig fellestråd søker om investeringstilskudd til rehabilitering av kirker, tilrettelegging for universell utforming og bygging/rehabilitering av orgler for totalt 94 millioner kroner i planperioden fordelt på 14 millioner kroner i 2014, 32 millioner kroner i 2015, 27 millioner kroner i 2016 og 21 millioner kroner i 2017.

I fellestrådetets søknad ligger det ti millioner kroner per år for 2014 og 2015 til innvendig og utvendig rehabilitering av Charlottenlund kirke. Kirken er i generelt dårlig stand, og fellestrådet beskriver en rekke tiltak som er nødvendig for å sette kirken i akseptabel stand.

I søknaden er det videre ført opp behov for større og mindre rehabiliteringsprosjekter knyttet til flere av byens kirker. Mange av prosjektene er knyttet til rehabilitering/skifting av vinduer og til fuktskader på grunnmur, vegger og tak. Orgelsituasjonen beskrives som prekær de fleste steder, og orgelprosjektet videreføres i henhold til planen.

Rådmannen finner ikke rom for å imøtekomme summene i Kirkelig fellestrådet søknad og foreslår at det i planperioden avsettes 55,5 millioner kroner til rehabilitering av kirker, fordelt på 11,5 millioner kroner årlig i 2014-2016 og 21 millioner kroner i 2017. Dette er samme nivå som i gjeldende handlings- og økonomiplan 2013-2016.

Enøk

I årsoppgjørdisposisjoner for 2011 bevilget bystyret fem millioner kroner til Enøk-tiltak i kirkene i 2012. I vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016 er det bevilget sju millioner kroner for hvert av årene i 2013 og 2014.

I tillegg til de 19 millioner som allerede er satt av til Enøk-tiltak, søker Kirkelig fellesråd om investeringstilskudd på fem millioner kroner også for 2015.

Kirkelig fellesråd har systematisk identifisert aktuelle Enøk-tiltak i kirkebyggene. Dette arbeidet foregår i tett samarbeid med Trondheim kommune. Kirkevergen har engasjert firmaet VVS Norplan AS til å utarbeide en plan for Enøk-tiltak i 26 kirkebygg. Rapporten gir blant annet en oversikt over lønnsomheten for de ulike tiltakene. Tiltakene vil kunne utløse tilskudd fra Enova.

Rådmannen finner ikke rom for å imøtekomme de siste fem millioner kroner det søkes om for 2015, og Kirkelig fellesråd utfordres på å søke delfinansiering gjennom tilskudd fra Enova.

Steinmeyerorgelet

Formannskapet vedtok i sak 131/12 som bystyre å investere inntil 53 millioner kroner i perioden 2012-2015 til rehabilitering av Steinmeyerorgelet i Nidaros domkirke. Investeringen finansieres med bidrag på ti millioner kroner fra Nidaros domkirkes og Vår Frue menighet i perioden fram til 2015, og ved bruk av lån på inntil 43 mill kr.

Det er til sammen bevilget 39 millioner kroner til restaureringen av orgelet i 2012 og 2013, og de resterende 14 millioner kroner er innarbeidet i 2014-2015. Kirkelig fellesråd melder om at den oppsatte kostnadsfordelingen følger betalingsplan slik den fordeler seg i henhold til kontrakter og fremdrift i det samlede restaureringsarbeidet.

Dersom det ved regnskapsavslutningene 2013-2014 er ubenyttede investeringsmidler knyttet til kirker og kirkegårder, er rådmannen bedt om å vurdere en alternativ finansiering av bevilgningen.

Kirkegårder

Kirkelig fellesråd søker om totalt 272,5 millioner kroner i planperioden til nye kirkegårder, rehabilitering av eksisterende kirkegårder, tilrettlegging for universell utforming og til innkjøp av maskiner til kirkegårdene.

Kirkelig fellesråd redegjør for i sin søknad at kostnadene er større enn i tidligere beregninger, men også basert på erfaringer fra de to pågående utbyggingene av Havstein og Kolstad. Det bygges parkmessig standard og det skiftes ut jordmasser, og det er kostbart. Kirkelig fellesråd er også i en krevende situasjon med tanke på tilgjengelige gravplasser, noe som gjør det vanskelig å foreta forskyvninger i tid for at utgiftene skal kunne fordeles over flere år.

I perioden 2001 til og med 2011 ble det årlig avsatt mellom 20-40 millioner kroner til investeringer i nye kirkegårder. Etter tidligere planer skulle de fleste større nye kirkegårdene vært etablert innen 2012.

Arbeidet med ny Kolstad kirkegård sluttføres i 2013. Etableringen av nye kirkegårder på Charlottenlund og Havstein har tatt betydelig lenger tid enn planlagt. Havstein forventes slutført i 2013, og det planlegges bygging av personalbygg i 2014 i forbindelse med driftsgården. Det er et stort behov for at arbeidet med Charlottenlund kirkegård (cirka 60 millioner kroner) kommer i gang snarest. Det er lite plass igjen på Ranheim kirkegård, og også Moholt er snart full. Det planlegges bygging på Charlottenlund i 2014 og 2015.

I løpet av kommende periode planlegges det utvidelser og omlegginger av eksisterende kirkegårder på Havstein, Byneset, Tiller, Leira, Ranheim, Stavne og Bratsberg, der utvidelse av Tiller kirkegård (inklusive bygging av driftsgård) alene er beregnet til om lag 65 millioner kroner. Flere av planene omfatter også etablering av minnelunder, bygging av driftsbygg og driftsgårder. Ved å følge planlagt framdrift, vil det i

2015/2016 være opparbeidet tilstrekkelig kirkegårdsareal til å dekke behovet i flere tiår framover. Det vil imidlertid være behov for midler til erverv av nytt kirkegårdsareal i planperioden.

Rådmannen finner ikke rom for å imøtekomme fellesrådets søknad på hele summen, men foreslår at det i planperioden avsettes totalt 191,1 millioner kroner til disse formålene, inklusive erverv av kirkegårdsareal. Det er stor avstand mellom søknaden og rådmannens forslag til investeringsbudsjett i årene 2014-2016, og dette er noe som rådmannen må komme tilbake til dersom dette blir kritisk i forhold til å opparbeide tilstrekkelig med gravplasser. For øvrig blir det framtidige investeringsvolumet vurdert årlig i forhold til framdriften i de enkelte utbyggingsprosjektene.

16 Idrett og friluftsliv

I budsjettforslaget er det ny hurtigløpsbane på Leangen og ferdigstilling av rulleskiløypa i Granåsen som er det store løftet på investeringsiden. I tillegg vil rekkefølgekravene knyttet til de nye idrettshallene på Heimdal og Utleira bli gjennomført.

Driften av nye idrettshaller på Spongdal, Åsveien, Heimdal og Utleira sikres i budsjettforslaget. Økte driftskostnader knyttet til nye idrettsanlegg, skiløyper/lysløyper, badeplasser og kaia på Munkholmen er innarbeidet i budsjettforslaget for økonomiplanperioden.

16.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Forvaltning og drift av kommunale idrettsanlegg
- Forvaltning og drift av byens friluftsområder; skiløyper, turveger/-stier, badeplasser og Munkholmen
- Planlegging og etablering av nye anlegg for idrett og friluftsliv
- Tilskudd til idretts- og friluftsliv

I investeringsbudsjettet for 2014 er det avsatt 53,7 millioner kroner til idretts- og friluftslivsformål, derav 6,4 millioner kroner til friluftslivsformål.

I Handlings- og økonomiplan for 2014-2017 foreslår rådmannen en økning i rammene til drift av idrettsanlegg og friluftslivsområder. Årsaken er nye anlegg og flere og utbedrede turveger/-stier og skiløyper.

Ny lov om folkehelse trådte i kraft 1. januar 2012. Loven legger ansvaret for folkehelsearbeidet til kommunen som helhet, og ikke til helsetjenesten alene. Som en forebyggende faktor representerer idrett og friluftsliv folkehelse i praksis. Det er en nøkkelfaktor som påvirker folks helse positivt. Forebygging er derfor sentralt i kommunens planverk på området.

16.2 Status og utfordringer

16.2.1 Kostratall 2012

Tabell 16-1 Ressursbruk idrett i 2012. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim		ASSS	
	2011	2012	2011	2012
Netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg per innbygger	353	381	460	506
Netto driftsutgifter til idrett per innbygger	194	208	149	199

Kostratallene for 2012 viser at Trondheim kommune har en lavere ressursbruk på kommunale idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene (tilsvarer om lag 20 millioner kroner). En årsak er at kommunen eier færre fotballanlegg enn de andre ASSS-kommunene. Når det gjelder ressursbruk til idrett for øvrig, ligger Trondheim omtrent på gjennomsnittet. Det er ikke tatt med i kostratallene at Trondheim kommune betaler renter og avdrag på lån til Stiftelsen Trondheim pirbad (vedtatt i bystyresak 5/08). Dette utgjør en støtte på vel 2,6 millioner kroner, eller 14 kroner per innbygger.

16.2.2 Idrettsanlegg – status og utfordringer

Økt grad av flerbruk av kommunale bygg

Nye kommunale idrettshaller bygges i forbindelse med bygging av skoler. Hallene finansieres som del av investeringsbudsjettet på skoleområdet. Når det gjelder areal til idretter ut over hallidrettene, er det behov for å se på muligheter for økt grad av sambruk av kommunale bygg.

Ved bygging av barnehager, helse- og velferdsbygg etc bør behovet for areal til ulike idrettsformål også være med i vurderingene. Dette gjelder spesielt rom til styrkeidrettene, kampsportidrettene, bryting, boksing og judo. I tillegg vil det være behov for midler til oppgradering av slitne kjellerlokaler, bomberom og gamle gymsaler som er i bruk. Dette er et område det bør arbeides mer med i økonomiplanperioden.

Idretts- og flerbrukshaller

I perioden 2004-2013 har bygging av idrettshaller ført til en betydelig økning av hallkapasiteten i Trondheim. Kommunen har mottatt ni millioner kroner fra Kulturdepartementet i støtte til hallutbygging, som er fordelt med tre millioner kroner hver på Heimdalhallen, Utleirahallen og en fylkeskommunal hall. Den samlede hallkapasiteten har økt med rundt 20.000 timer. På tross av dette vil etterspørselen fortsatt være stor, noe som ikke minst skyldes kraftig befolkningsvekst i årene som kommer.

Byneset idrettshall (Spongdal skole) og Heimdalhallen (Heimdal IF) vil være ferdigstilt i løpet av våren 2014. Våren 2015 planlegges Utleirahallen (Utleira IL) ferdigstilt, mens Åsveien flerbrukshall vil være klar til bruk høsten 2015. Også Byåsen IL arbeider med konkrete planer for egen hall i sitt nærmiljø. Kommunen vil ta ansvar for å gjennomføre en nødvendig omregulering av området til idrettsformål. Flatås IL har kommet med et initiativ i forhold til hallprosjekt der det er ønske om kommunen som byggherre, men at de kan være med på delfinansiering av hallen.

Storhall ved Heimdal videregående skole i fylkeskommunal regi

Fylkeskommunen planlegger ny Heimdal videregående skole på Saupstad, og utreder ny fleridrettshall med 2-3 håndballflater i samarbeid med idrettsmiljøene og andre interessenter. Etableringen av en storhall vil bety et betydelig løft for bredde- og toppidretten i bydelen.

Ny idretts- og messehall

Formannskapet behandlet i saken om storbyhall (sak 145/13) en ny idretts- og messehall i Trondheim. Rådmannen er bedt om å lage en konseptutvalgsutredning (KUV) for storbyhall som gir muligheter for ferdigstilling av hallen til mulig internasjonalt mesterskap i 2018.

Økt bassengkapasitet

I budsjett 2012 ba bystyret rådmannen legge fram sak med plan for oppgradering av kommunens basseng, og vurdere behov for og lokalisering av nye kommunale basseng. Rådmannen har sluttført en mulighetsstudie for lokalisering av ny svømmehall i byen, inkludert utvidet kapasitet for undervisningsbasseng. Rådmannen legger fram en sak om dette til bystyret i oktober 2013. Der foreslås det blant annet å sikre en leieavtale om nytt opplæringsbasseng som kan øke bassengkapasiteten betydelig, selv om ett av skolebassengene i Trondheim øst utfases. Leieprisen en slik avtale innebærer, med den andel som ikke kan dekkes innenfor gjeldende driftsramme, innarbeides i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

I saken som legges fram vil det også bli fremmet forslag om å vurdere investeringsbehov i Husebybadet. Investeringsbehovet gjelder nedtaking av gammel sklie, etablering av ny sklie og rehabilitering av bygningskroppen. Dette arbeidet er tidligere estimert til om lag 12,5 millioner kroner. Det utarbeides en plan med behovsvurdering som legges fram for bystyret i løpet av våren 2014.

Granåsen

For å tilfredsstille kravene som Det internasjonale skiforbundet (FIS) stiller til internasjonale mesterskap, er det utført mye arbeid i hoppanlegget i Granåsen de to siste årene. Anlegget kan nå ta i mot World cup i hopp og kombinert, og internasjonale mesterskap i hopp, skiskyting og nordiske grener. I mars 2013 ble det gjennomført nok et vellykket World Cup-arrangement i Granåsen.

Arbeidet med å bedre forholdene i Granåsen vil fortsette i 2014, blant annet med opprusting av langrennsstadion, skiskytterstadion og ferdigstilling av trinn én av rulleskiløypa. Formannskapssak 42/13 ga status for bruken av midler i 2012 og en oversikt over planer for 2013.

Det er behov for opparbeiding av utomhusområdet ved Toppidrettssenteret, flytting av smørebodene og erverv av tomt ved Toppidrettssenteret. Det er satt av 0,2 millioner kroner til dette i 2013, men kostnadsoverslag viser et behov på minst to millioner kroner. I tillegg er grunnforholdene i Granåsen krevende, og det skjer stadig små ras. Det er behov for mer rassikring og sikring i fjell.

Bystyret vedtok i sak 6/10 at rådmannen skulle gå i dialog med skilmiljøet og næringslivet for å legge til rette for rulleskibrukere i Granåsen. Det vises til formannskapssak 114/13; *Granåsen – prosjekt rulleskiløype. Status, finansiering og framdrift*. Kostnaden på dette er prosjektert til 55,1 millioner kroner. Det ble vedtatt at trinn én til 24,3 millioner kroner utføres i 2013. Trinn to er beregnet til 16 millioner kroner og trinn tre til 14,3 millioner kroner.

Arbeidet med første trinn av rulleskiløypa ble satt i gang i september 2013. Løypa vil være tilrettelagt for både toppidrett og bredde, og skal også brukes som skiløype om vinteren. Finansieringen av trinn to og trinn tre av rulleskiprosjektet er ikke avklart. Det er etablert samarbeid med idretten om hvordan man kan få til en ekstern finansiering av disse trinnene.

Bygningsrådet vedtok i sak 47/12 planprogram for *Områdeplan Granåsen*. Også Søremsmarka og utvikling av sivilforsvarsleiren skal avklares som en del av planen. Rådmannen tar sikte på å legge planen fram til politisk behandling i løpet av vinteren 2014.

Tilrettelegging for et nytt VM i nordiske grener i Granåsen vil også bli vurdert som del av områdeplanen.

Leangen idrettspark

Leangen curlinghall ble åpnet i mai 2013. Trondheim kommune har bidratt med spillemidler, kommunal andel og med kompetanse fra flere enheter i kommunen.

Det er bevilget midler til montering av avfuktingsanlegg i ungdomshallen på Leangen og i Dalgård ishall. I løpet av oktober 2013 vil dette være ferdig installert i ishallene.

Leangen hurtigsløpsbane

Utarbeidelse av *Mulighetsstudie for Leangen idrettspark 2013-2016* er satt i gang. Rådmannen foreslår å legge inn 35 millioner kroner i investeringsbudsjettet for 2014 til rehabilitering av Leangen hurtigsløpsbane. Rådmannen legger fram sak til bystyret i november 2013 om ombygging av hurtigsløpsbanen.

Leangen idrettspark – nytt garderobeanlegg

Rapport fra 2012 slår fast at kommunens garderobebygg ved Strindheim kunstgressbane må saneres. Det er avsatt et mindre beløp i 2013 for en midlertidig oppussing, slik at bygget ennå kan benyttes i to-tre år. Det foreslås et samarbeid mellom Strindheim IL fotball og Trondheim kommune for å etablere nytt garderobebygg i 2015.

Leangen idrettsanlegg – utomhusareal

Mange byggeprosjekter og flere nye anlegg i Leangen idrettspark fører til behov for å planlegge og iverksette utomhustiltak. Dette gjelder blant annet gangstier, belysning, skilting og beplantning. Foreløpige kostnadsanslag for slike tiltak er beregnet til om lag to millioner kroner.

Lade idrettspark

Det er satt i gang en mulighetsstudie for Lade idrettspark som blir ferdig i løpet av oktober 2013. Det er stort behov for areal til ulike idrettsanlegg. En avveining av behovene blir utført gjennom mulighetsstudien, som blant annet inkluderer lokalisering av egen hall for tennis, bordtennis og skyting, og lokalisering av nytt bydelsbasseng. I studien inngår også en vurdering av eksisterende garderobebygg, som er gammelt og nedslitt.

To gressbaner på Lade idrettspark er under ombygging til kunstgress. Dette vil innebære en standardheving som øker kapasiteten til anlegget betydelig. SK Trondheims-Ørn har satt i gang omlegging av bane fem til kunstgress med undervarme, og Trondheim kommune har startet arbeidet med omlegging til kunstgress på bane fire med en kostnadsramme på sju millioner kroner. Samordnet bygging av de to banene vil holde byggekostnadene nede. Noe etterarbeid vil kunne påregnes i 2014.

Kunstgressprosjektet

Trondheim kommune har fått tilsagn på tre millioner kroner i programsatsningsmidler til prosjektet *Mer kunstgress i Trondheim kommune 2013-2016*. To millioner kroner er utbetalt i 2013 til kunstgresssatsningen på Lade idrettspark, hvor det bygges to nye baner i høst. En million kroner er ennå ikke disponert. Det ligger et forslag på Eberg grusbane som skal bygges om til kunstgress i 2014. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune, breddefotballen i Trøndelag fotballkrets/SK Freidig og Trondheim kommune. Programsatsningsmidlene fra kulturdepartementet må benyttes innen oktober 2014. Det vil bli lagt fram en politisk orienterings sak om status på prosjekt *Mer kunstgress i Trondheim kommune 2013-2016* i desember 2013.

Dalgård idrettsanlegg

En mulighetsstudie er i gang også for Dalgård idrettsanlegg. De viktigste elementene er følgende:

- Dalgård ishall har behov for nytt banedekke med kjølerør og vant. Eksisterende banedekke med rør er fra 1989, og det kreves en oppgradering til dagens kjølerørstandard. Etter innspill fra idretten er det ønskelig å bygge om banen til NHL-standard, det vil si at et nytt banedekke må bli fire meter både smalere og kortere enn dagens dekke. Det eksisterende vantet er utslitt. Investeringsbehov er beregnet til sju millioner kroner
- Det er tre tennisbaner på Dalgård idrettsanlegg som er i svært dårlig forfatning og trenger rehabilitering. Dette er kostnadsberegnet til to millioner kroner. Det er prekær anleggsmangel for tennisidretten etter nedleggelsen av Strinda tennishall, og det mangler tennisanlegg på vestsida av byen

Også friidrettsanlegget på Dalgård trenger opprusting. Det viktigste enkelttiltaket er å legge nytt naturgress, som erstatning for det gamle. Dette vil i tillegg til å gi bedre forhold for friidrett, også øke fotballaktiviteten og gagne den uorganiserte aktiviteten som skjer i området

Skansen marina – tilrettelegging vannidretter

Vannidrettenes behov for tilrettelegging i Skansenområdet krever investeringer i utomhusarealene. Det vil bli lagt fram egen sak om dette mot slutten av 2013.

Utvidet åpningstid i ishallene

Det har vært framsatt ønsker fra idretten om at ishallene, på lik linje med de andre idrettshallene, starter driftssesongen 1. september, jamfør formannskapssak 172/13 om avfuktingsanlegg i Leangen og Dalgård ishall. Avfuktingsanleggene er nå installert, og ønsket om utvidet åpningstid må tas opp til vurdering og kostnadsberegning.

Regionale anlegg; motorsport

Anlegg for motorsykkel

Trondheim, Orkdal og Skaun kommuner har mottatt søknad fra Skaun motorsenter AS om å inngå avtale om et interkommunalt anlegg for motorsport i Skaun. Dette AS-et er dannet av Norsk motorklubb Trondheim og Orkdal motorklubb, med henholdsvis rundt 350 og 50 medlemmer. Anlegget er snart ferdig prosjektert og har fått forhåndsgodkjenning for søknad om spillemidler. Interkommunale anlegg

kan få ekstra tilskudd på inntil 30 prosent av ordinære tilskudd. Idrettsrådet i Trondheim har dette anlegget på topp i sin prioriteringsliste.

For at motorsenteret skal kunne godkjennes som interkommunalt anlegg, må det være inngått bindende avtale mellom flere kommuner om investering og drift. Hver kommune må bidra med minimum fem prosent av kostnaden, og skriftlig driftsavtale på minimum 20 år. For Trondheim kommune innebærer dette et investeringstilskudd på om lag 1,5-2 millioner kroner. I tillegg vil årlig driftsstøtte per kommune være cirka 0,5 millioner kroner. Rådmannen har ikke funnet rom for å foreslå midler til dette, men vil i løpet av 2014 fremme en sak om prosjektet.

Anlegg for bilsport

Lånkebanen er det eneste anlegget nord for Dovre for bilsport som har regional betydning. Stiftelsen Hell Motorpark har i tre år jobbet med muligheten for å etablere nytt nærings- og idrettsanlegg på Lånke. Anlegget skal brukes av kommersielle aktører på dagtid, mens idrett-, motorsport- og fritidsaktiviteter vil skje på kveld og helg. Det jobbes for at anlegget skal få status som interkommunalt anlegg og Trondheim kommune kan påregne forespørsel om deltakelse og bidrag også i dette prosjektet.

16.2.3 Friluftslivet – status og utfordringer

Turstier/turveger

I kommuneplanens arealdel er det påført et stort antall eksisterende og nye/planlagte turdrag. Enhet for idrett og friluftsliv har bearbeidet dette materialet videre, og identifisert det som oppfattes som hovedturdragene mellom de store befolkningsområdene og marka på begge sider av byen. Grunnlaget for denne hovedstrukturen legges av Ladestien og Nidelvstien.

Det er bevilget 0,9 millioner kroner årlig til utbedring og utvikling av stier og turveger i bebygde områder. Behovet for turveger i nærmiljøene er *meget* stort. Når park, idretts- og friluftslivsplanen skal revideres, vil en liste over prioriterte turveger i kommunen bli presentert.

Nidelvstien

I vedtak i sak 7/12, punkt 37, om park og elvepromenade på Øya, ba bystyret rådmannen om å utarbeide en helhetlig plan for strekningen opp til Nedre Leirfoss. I 2013 er det satt i gang arbeid med reguleringsplan for strekningen Valøya-Kroppan bru. Rådmannen tar sikte på å legge fram en helhetlig plan for Nidelvstien, inkludert en forlengelse til Øvre Leirfoss, til behandling i løpet av 2014.

Turstier i Ranheimområdet

Befolkningsveksten i Ranheimsområdet er stor. Dette, sammen med hittil dårlig tilrettelegging, gjør det nødvendig å kanalisere turferdselen fra fjorden og opp i marka. Derfor er det satt i gang et arbeid med å foreslå turveger/løypeoppganger fra Ranheim/Være til marka. Trondheim samarbeider også med Malvik kommune i saken.

Badeplasser – infrastruktur

Det er behov for å oppgradere infrastrukturen ved badeplassene, spesielt de som ligger langs Ladestien. Dette dreier seg om tiltak som toalett, grillplasser, benker og bord. I tillegg kommer oppgradering av Munkholmen som er en mye besøkt badeplass og turistattraksjon i Trondheim. Det er behov for midler for å beholde områdets kvaliteter. Det er aktuelt med opprusting og tilrettelegging av badeplassene på Munkholmen, både sandlegging og atkomst, og rehabilitering av kanonen.

16.2.4 Samarbeid med frivillige

Det er inngått avtaler med syv idrettslag om tilsyn i åtte av de kommunale idrettshallene. Idrettslagene har tilsyn ettermiddag/kveld. Det er et mål å få ned de totale driftskostnadene for hallene når ordningen med tilsynsvakter har satt seg.

Kommunen samarbeider tett med Bymarkaveteranene om skjøtsel i Bymarka, og med Strindamarka vel om skjøtsel i Estenstadmarka. I tillegg utfører fire historielag skjøtsel på de tre pilegrimsledene inn mot bysentrum fra nord, sør og vest. De ulike ordningene med økt frivillighet innen tilsyns- og skjøtelsoppgaver blir ferdig evaluert i løpet av 2013.

Ordningen med gjenbruk av sportsutstyr (formannskapssak 198/12) er satt i gang av Kolstad fotball, Ranheim idrettslag og Strinda frivilligsentral. Ordningen vil bli evaluert høsten 2014.

Startpakke for frivillighet endret i 2013 navn til *Støtte til frivillige lag for tiltak i friområder*. Så langt har det vært liten søknad på disse tilskuddsmidlene, men Blyberget frileik, Project Hope og Byåsen historielag er så langt tildelt midler i 2013.

Det er i 2013 inngått en samarbeidsavtale mellom Trondheim kommune og Velenes fellesorganisasjon (VFO). Intensjonen er økt samarbeid om tiltak i nærmiljøene, for å øke kvaliteten på uteområdene i bydelene.

I 2014 vil *Prosjekt 101 turforslag* bli satt i gang. Turistforeningen er en samarbeidspartner i prosjektet, og flere kan komme til. En student ved HIST vil gjennomføre en bacheloroppgave på temaet i løpet av våren 2014.

16.2.5 Øvrige utfordringer

Gråkallen vinterpark.

I arbeidet med Gråkallen vinterpark foreligger det en regulerings sak, og Byplankontoret behandler høringskommentarer som er kommet i saken. Initiativtakerne (Skiklubben, Freidig og NTNU) jobber med forslag til finansiering som vil bli presentert for rådmannen som ett av flere grunnlag for en eventuell politisk sak.

Enøk i idrettsbygg

Det er viktig å få til en reduksjon av energiforbruket i idrettsanleggene, blant annet for å redusere driftsutgiftene. Det ble bevilget ti millioner kroner til Enøk-tiltak i idrettsbygg i 2013. Det er fremmet sak om status og fremdrift (formannskapssak 99/13), og en rekke prosjekter er under arbeid. Det er behov for årlig avsetning på fem millioner kroner til Enøk-tiltak i idrettsanlegg. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette i planperioden.

Tillertomta

Tillertomta, som er regulert til idrettsformål, egner seg til en fremtidig fullskala fotballhall med 11`er-flate, tribuner, garderober og parkering. Det er under vurdering å leie bort tomta til deponeringsplass for Statens vegvesen i forbindelse med ny E6. Hvis avtalen blir gjennomført og det blir fjernet myrmasse som erstattes med fast masse som er egnet for hallbygging, vil dette hjelpe finansieringen av en eventuell fotballhall. Det er mulig å iverksette en mulighetsanalyse i 2014 og igangsette bygging i 2017.

Tennisanlegg

Etter at tennisanleggene på Grilstad og Strinda videregående skole ble avvirket, har kommunen samarbeidet tett med tennisidretten og idrettsrådet for å finne egnet lokalisering for et nytt anlegg. Saken er behandlet i formannskapet (sak 125/12). Siden kommunen også mangler anlegg for bordtennis og skyting, blir et flerbruksanlegg for tennis, bordtennis og skyting på Lade vurdert i forbindelse med mulighetsstudien på Lade.

I tillegg vil framtiden for de tre utendørs tennisbanene på Dalgård bli vurdert som en del av mulighetsstudien for dette anlegget.

16.2.6 Større arrangement i 2014

- Rica cup, nasjonal turnering håndball 15 år, 28. februar 2014
- World Cup i hopp (herrer), 7. mars 2014

- World Cup kombinert, 6. mars 2014
- NM sprint orientering, mai 2014
- NM bueskyting, skive august 2014
- Landsturnering for funksjonshemmede, fotball og håndball 29.-31.august 2014

16.3 Mål for tjenesteområdet

Idrett og friluftsliv er organisatorisk tilknyttet tjenesteområdet *Kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette tjenesteområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet en vesentlig bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Tabell 16-2 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Idrettsaktiviteten både innendørs og utendørs er økt	Antallet halltimer for idretten er økt med 1400 Antallet kunstgressbaner er økt med 8 Bassengkapasiteten er økt Helhetlig plan for Granåsen er ferdigstilt Mulighetsanalyser for Leangen, Dalgård og Lade er ferdigstilt
Friluftslivsmulighetene er forbedret	Plan for utviklingen av badeplassene ved sjøen og i marka er utarbeidet Plan for bruk av Leirsjøvassdraget til friluftsmål er utarbeidet Alle innbyggerne i Trondheim har en turveg eller grøntområde innen 500 m fra egen bolig Økt kapasitet og kvalitet på stier og løyper Tilgangen til Strindmarka fra boligområdene i østbyen er forbedret Plan for kulturminner som del av opplevelsesbasert friluftsliv i Bymarka er utarbeidet
Frivillig sektor deltar i drift og skjøtsel av idretts- og friluftsområder	Frivillighetsmidlene har gitt økt engasjement blant frivillige og økt kvalitet på friområder i nærmiljøene Plan for frivillighetens medvirkning i idretts- og friluftslivsarbeidet er utarbeidet Aktivitetsstokken har bidratt til økt fysisk aktivitet for eldre

16.4 Forslag til driftsbudsjett

Budsjettforslaget for 2014 sikrer driften av gamle og nye idrettshaller og isanlegg. I planperioden ligger det inne midler til drift av nye idrettshaller på Spondal, Åsveien, Heimdal og Utleira.

Økte driftskostnader knyttet til nye og oppgraderte skiløyper/lysløyper, turveger/-stier og badeplasser med mer er innarbeidet i økonomiplanperioden. Rådmannen har prioritert å legge inn noe midler til uforutsett vedlikehold, og å styrke områder rådmannen mener er viktige å prioritere for å skape økt

aktivitet. Det er viktig å se på hvordan idrettsanleggene kan driftes mer effektivt. Det er forventet at det etter hvert hentes ut effekter av Enøk-investeringene i idrettsbygg.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for idrett og friluftsliv for perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan idrett og friluftsliv skal tilpasses nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak er gitt i vedlegg 1.

Tabell 16-3 Budsjetteramme og tiltak idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2014	2015	2016	2017
Vedtatt opprinnelig budsjett 2013	97,1	97,1	97,1	97,1
Pris og lønnskompensasjon	2,0	2,0	2,0	2,0
Korrigert budsjett 2013	99,1	99,1	99,1	99,1
Ramme for befolkningsendring	0,5	0,9	1,2	1,3
Annen rammeendring	9,6	3,4	4,6	4,4
Forslag til netto driftsramme	109,2	103,4	104,9	104,8
Reell rammeendring	10,1	4,3	5,8	5,7
Opprettholdelse av standard	1,6	1,0	1,3	1,4
Økninger i tjenestetilbud	8,8	10,9	13,4	13,4
Reduksjoner i tjenestetilbud	0,0	-2,1	-2,8	-3,0
Effektiviseringstiltak	-0,7	-1,0	-1,6	-1,6
Annet	0,4	-4,5	-4,5	-4,5
Sum tiltak	10,1	4,3	5,8	5,7

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 1,6 millioner kroner i 2014. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Driftsmidler til turveger/-stier, løyper og andre friluftslivstiltak

Drift av nye skiløyper, lysløyper, turveger/-stier og badeplasser med mer er kostnadsberegnet til 0,6 millioner kroner i 2014, med en økning utover i planperioden.

Løypeavtale grunneiere

Formannskapet vedtok i sak 17/11 å reforhandle og utvide eksisterende avtaler med grunneiere i markaområdene, og at det skal opprettes nye avtaler der det er behov for det i forbindelse med gjennomføring av Markaplanens sti- og løypeplan. Siden det er inngått flere nye avtaler de siste årene, og flere grunneiere ved reforhandling stiller krav om høyere godtgjørelse, er det behov for å øke rammen med 0,2 millioner kroner per år.

Garderobeleie Heimdal

I forbindelse med riving av Heimdal samfunnshus, mistet idretten tilgang til garderober/dusjbrakker. Heimdal IF krevde erstatning for disse i påvente av ny fleridrettshall. Denne prosessen har tatt lenger tid enn først antatt, og det er påløpt en ekstrakostnad på 170 000 kroner per år for leie av garderobe og dusjbrakker. Midler til dette foreslås videreført til august 2014 da hallen planlegges ferdigstilt. Deretter tas midlene ut.

Uforutsatt vedlikehold

Bystyret vedtok i budsjett 2012 å sette av midler til formålet som en engangsbevilgning; en bevilgning som ikke er videreført i 2013. Det er stort behov for en slik ordning, siden det ofte skjer utforutsette ting både med gamle idrettsanlegg og med friluftsanlegg som Trondheim eiendom og Trondheim bydrift ikke har satt av midler til. Rådmannen foreslår å legge inn en engangssum på 0,7 millioner kroner til dette i 2014.

Utstyr idrettsanlegg

I budsjett 2012 vedtok bystyret 0,3 millioner kroner som engangsbevilgning for innkjøp av nytt og utskifting av gammelt utstyr til idrettshaller. I økonomiplanen for 2013-2016 fant rådmannen rom for å videreføre dette for 2013 og 2014. Behovet for å videreføre og styrke ordningen er stort. Mye av utstyret er nedslitt, og det er behov for å supplere eksisterende utstyr. Det foreslås lagt inn 0,2 millioner kroner ekstra i 2014.

Økninger i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Tiltakene fører til en merutgift på 8,8 millioner kroner i 2014, økende til 13,4 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Utleirahallen - geotekniske utfordringer

Prosjekt Utleirahallen har støtt på spesielle utfordringer i 2013. Det er oppdaget kvikkleire på nabotomta og i hallgropa. Før Utleirahallen kan bygges, må det gjennomføres tiltak for å sikre området mot kvikkleireskred. I følge rapport om saken må masse innenfor et mindre område på naboeiendommen øst for tomta til hallen skiftes ut. Omfang og kostnader på dette vil bli presentert i sak til bystyret i oktober 2013.

Det foreslås at midler til tiltak på nabotomta og eventuell godtgjøring til grunneier, anslått til totalt 4,6 millioner kroner, legges inn i budsjettet for 2014. Utleira IL vil på lik linje med Heimdal IF da kun ha ansvar for finansieringen av selve hallen inkludert grunnarbeid, og alle kostnadene i forbindelse med utskifting av ustabile masser i byggegropa.

Støtte til drift Heimdalahallen og Utleirahallen

Heimdalahallen og Utleirahallen er planlagt ferdige henholdsvis våren 2014 og våren 2015. Det er inngått avtale om 2,6 millioner kroner i tilskudd til helårsdrift for hver av hallene.

Driftsmidler flerbrukshallene på Spongdal skole og Åsveien skole

Flerbrukshallene på Spongdal skole og Åsveien skole er planlagt ferdige henholdsvis i medio 2014 og medio 2015. 1,25 millioner kroner legges inn til drift det første halvåret (inklusive skolens bruk av hallen), med en helårsvirkning på 2,5 millioner kroner for hver av hallene.

Driftsmidler Leangen hurtigløpsbane

Etter ferdigstilling av ny hurtigløpsbane på Leangen i 2015, må man regne med økte driftskostnader som følge av større isflate på vinteren og drift av kunstgressbane på sommeren; beregnet til to millioner kroner årlig fra 2015.

Driftsmidler trimparker

I budsjettet for 2012 ble det satt av 0,2 millioner kroner til oppsetting av treningsapparater i friområder (formannskapssak 212/12). Fem grøntområder ble valgt ut. I tillegg ble det satt av ytterligere 0,3 millioner kroner til formålet i budsjettet for 2013, innenfor rammen til sti- og løypeplanen. Det foreslås satt av 0,1 millioner kroner årlig til drift av trimparkene.

Driftsmidler rulleskiløype

Første del av rulleskiløypa i Granåsen beregnes ferdigstilt sommeren 2014. Det legges inn 0,3 millioner kroner i 2014, økende til 0,5 millioner kroner fra 2015, til driftsmidler for økt energiforbruk, brøyting og annen drift av rulleskiløypa.

Økning i kommunal egenandel spillemidler

Med bakgrunn i nye søknader og ytterligere behov for tilskudd, foreslås det å øke den kommunale egenandelspotten for spillemidler fra 3,7 millioner kroner med ytterligere 0,2 millioner kroner fra 2014. Ventetiden for å motta disse midlene fra kommunen blir da redusert, og idrettslagenes muligheter til å gjennomføre investeringer i idrettsanlegg øker.

Granåsen, arrangement

I søknaden om støtte til arbeidet med å søke VM på ski i 2021, har Sør-Trøndelag skikrets lagt til grunn et samlet behov for støtte for perioden 2013-2016 på om lag 2,4 millioner kroner, hvorav hoveddelen vil komme i 2014. Sammen med de midler som er gitt i 2013, foreslår rådmannen å innvilge støtte på totalt to millioner kroner. Det legges også inn årlig støtte til arrangement av World Cup i hopp.

Reduksjon i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som kan gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 2,1 millioner kroner i 2015, økende til tre millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Arrangementsstøtte

Arrangementsstøtten ble etablert som en egen ordning fra 2011. Støtten skal stimulere til at idrettslag i Trondheim tar på seg og gjennomfører arrangement innfor den organiserte idretten. Det foreslås å redusere støtten med 0,1 millioner kroner fra 2016.

Reduksjon drift; Enhet for idretts og friluftsliv

Det legges inn en generell reduksjon i Enhet for idrett og friluftsliv på 0,2 millioner kroner i 2015. Innholdet i reduksjonen er ikke spesifisert.

Redusert standard på drift av idretts- og friluftslivsanlegg

Det er lagt inn en reduksjon på 1,9 millioner kroner i drift av kommunens idretts- og friluftslivsanlegg fra 2015, med en økning utover i planperioden. I samråd med Trondheim bydrift vil det bli satt opp en oversikt over aktuelle mulige driftsreduksjoner. Tiltak som i minst mulig grad berører brukerne vil bli vektlagt, men det kan bli vanskelig å unngå reduserte åpningstider og redusert standard på anleggene. Rådmannen kommer tilbake til dette i forbindelse med forslag til handlings- og økonomiplan 2015-2018.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på 0,7 millioner kroner i 2014, økende til 1,6 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltaket under.

Effektivisere drift av idrettsanlegg

Energiutgiftene vil gå ned som følge av Enøk-investeringer i idrettsbygg i 2013 og 2014, og det settes krav til mer effektiv drift av idrettsanleggene. Det foretas også en vurdering av om flere idrettsanlegg enn i dag kan ha tilsynsvakter fra frivillige organisasjoner, mot kompensasjon. Dette skal på sikt gi sparte driftsutgifter for kommunen. Det legges inn en forventet innsparing på 0,7 millioner kroner i 2014 på grunn av mer effektiv drift av idrettsanleggene, økende utover i planperioden.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene.

Kommunale spillemidler til Heimdalhallen og Utleirahallen

Kommunalt spillemiddeltilskudd på 4,5 millioner kroner til henholdsvis Heimdal IF (2013) og Utleira IL (2014) i forbindelse med bygging av fleridrettshaller er en engangsbevilgning, og tas ut av rammen igjen fra 2015.

Prosjekt- og utviklingsmidler

I gjeldende handlings- og økonomiplan ligger flere prosjekter hvor det er nødvendig med utredninger (Leangen, Lade, Granåsen, Dalgård, bassengprosjektet, kunstgressprosjektet, vannidrettene med flere). Det er behov for økte ressurser for å kunne kjøpe tjenester for utarbeidelse av mulighetsstudier, reguleringsplaner og andre planer. For å kunne følge opp vedtatte og planlagte investeringsprosjekter, foreslås potten styrket med 0,4 millioner kroner i 2014.

16.5 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 16-4 Investeringer idrett og friluftsliv for perioden 2014-17. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				65,0	9,1	2,6	2,6	
Forslag budsjett 2014-2017					53,7	5,2	5,2	5,2
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Munkholmen rehabilitering og oppgradering av kaianlegg	11,0	11,0		1,0	-	-	-	
Turveger og turstier				0,9	0,9	0,9	0,9	
Badeplasser – infrastruktur				0,6	0,4	0,4	0,4	
Erverv av friområder				1,4	1,4	1,4	1,4	
Friluftsliv – gjennomføring av sti -og løypeplan				2,0	2,0	2,0	2,0	
Treningsapparater i friområder/parker				0,5	0,5	0,5	0,5	
Heimdal, rekkefølgekrav	22,2	15,9	6,3	6,3	-	-	-	
Utleira, rekkefølgekrav	15,0	10,0	5,0	5,0	-	-	-	
Leangen hurtigløpsbane	35,0		35,0	35,0	-	-	-	
Lade idrettspark- slutføring kunstgressbane	7,0	6,0	1,0	1,0				
Sum økonomiplan				53,7	5,2	5,2	5,2	

Munkholmen – rehabilitering og oppgradering av kaianlegg

I budsjett 2012 bevilget bystyret fem millioner kroner til oppstart av rehabilitering og oppgradering av kaianlegget på Munkholmen. Den gangen var det usikkerhet knyttet til de totale kostnadene for arbeidet. Beregninger utført av Kommunalteknikk viser nå at de totale kostnadene kommer på om lag 12 millioner kroner. Arbeidet med kaianlegget slutføres i 2014.

Turveger/-stier

Det er bevilget 0,9 millioner kroner årlig til utbedring og utvikling av stier og turveger i nærmiljøområder.

Badeplasser – infrastuktur

For 2014 er det foreslått 0,6 millioner kroner til infrastruktur badeplasser, og 0,4 millioner kroner årlig for 2015-2017, for å avhjelpe der det er størst behov.

Erverv av friområder

Erverv av større friområder er viktig for å kunne gi byens innbyggere gode betingelser for utøvelse av friluftsliv – også om 30 år.

Det er startet et arbeid med forlengelse av Ladestien til Væreholmen. For å kunne komme i gang med prosjekteringen, er det nødvendig at det blir gjennomført erverv i området. Det foreslås én million kroner i tre år til dette.

Det er nylig satt i gang et reguleringsplanarbeid i tre områder i utkanten av Strindamarka (Blakli, Tomset og Lia pukkverk) for å kunne føre turveger/lysløyper fra bebyggelsen og opp i marka.

I kjølvannet av reguleringsplanene vil det mest sannsynlig være nødvendig med erverv av selve turvegtrassene for å kunne sikre disse for friluftsliv. Det foreslås midler i tre år til dette.

I tillegg vil det være behov for erverv av areal for utvidelse av Stokkanbakken alpinbakke. I 2015 blir restriksjonene knyttet til etablering av ny vannledning fra Benna opphevet, og en rehabilitering av bakken blir mulig.

I økonomiplanperioden er det også behov for midler til erverv av mindre friområder der grunneier krever innløsning på grunnlag av vedtatt reguleringsplan.

Friluftsliv – gjennomføring av sti og løypeplan

Foreslås videreført på samme nivå som i vedtatt handlings- og økonomiplan 2013-2016.

Treningsapparater i friområder/parker

I budsjett 2013 er det bevilget 0,5 millioner kroner til opprettelse av treningsapparater i friområder/parker; noe som representerer totalkostnaden på Øya.

Rådmannen følger opp den politiske intensjonen om å etablere trimparker på de fem nevnte stedene som ble valgt; Øya, Marinen, Tillerparken, Theisendammen og ved Ladestien. Rådmannen foreslår 0,5 millioner kroner årlig i 2014-2017 til dette.

Heimdalhallen, rekkefølgekrav

Heimdal IF er utbygger av Heimdalhallen, og det er tidligere bevilget til sammen 18 mill kroner til bygging av hallen (budsjett 2011, samt storbymidler fra KUD). Formannskapet har tidligere besluttet at kommunen skal finansiere rekkefølgekravene (sak 211/11). Hallen er påbegynt våren 2013, og rekkefølgekravene må være innfridd før hallen kan tas i bruk. 22,2 millioner kroner er bevilget i formannskapssak 147/12 i henholdsvis 2012 og 2013, men som følge av forsinkelser vil 6,3 millioner kroner av disse forskyves til 2014.

Utleirahallen – rekkefølgekrav

Utleira idrettslag er utbygger av Utleirahallen. I 2013 har prosjektet støtt på spesielle utfordringer, på grunn av kvikkleirefunn. Omfang og kostnader for dette vil bli tatt opp i sak til bystyret i oktober 2013. Planlagt oppstart av byggingen er derfor utsatt til 2014. Formannskapet har besluttet (sak 335/11) at kommunen skal finansiere rekkefølgekravene. Som følge av forsinkelser vil mye av det som er bevilget tidligere år forskyves til 2014. Det foreligger ingen endelig kostnadsberegning for rekkefølgekravene. Rådmannen kommer tilbake med egen sak om dette.

Leangen hurtigløpsbane

Utarbeidelse av *Mulighetsstudie for Leangen idrettspark 2013-2016* er igangsatt. Rådmannen legger fram sak til bystyret vedrørende ombygging av hurtigløpsbanen i november 2013. Prosjektet er kostnadsberegnet til 35 millioner kroner. Dette er 9,5 millioner kroner høyere enn det som først er beregnet i forhold til bystyrets bevilgning for 2013 (24,5 millioner kroner), og skyldes behov for økt kjølekapasitet (7,5 millioner kroner) og arrangements- og driftsbygg (to millioner kroner). Prosjektet vil legge til rette både for hurtigløp skøyter og bandy om vinteren, og fotball i sommerhalvåret (kunstgress i midten). Den skisserte løsningen gir også mulighet for et framtidig overbygg eller tak over anlegget.

Det forventes statlig finansiering på til sammen 8,5 millioner kroner; fire millioner kroner i spillemidler og i 4,5 millioner kroner i statlige programsatsingsmidler.

Lade idrettspark – slutføring kunstgressbane

Det vises til formannskapssak 147/13. Det er satt i gang bygging av en kunstgressflate (omlegging fra gress til kunstgress) og lyanlegg i 2013. Oppgraderingen er kostnadsberegnet til sju millioner kroner, og skal gjennomføres i 2013 og 2014.

17 Næring og samfunn

I perioden prioriteres Trondheim kommunes arbeid med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som attraktiv å bo, jobbe og studere i. Andre områder som styrkes i løpet av planperioden er Visit Trondheim og kulturnæring. Kommunen er pådriver for en campus- og byutvikling som styrker teknologi- og kunnskapsbyen.

17.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Regionalt samarbeid og utvikling
- Internasjonale relasjoner
- Næringsrettet arbeid
- Kunnskaps- og studiebyen

Arbeidsområdet Næring og samfunn har ingen tjenesteproduserende enheter. Rådmannens oppgaver innen næring- og samfunnsområdet er prosess- og prosjektledelse, plan- og analysearbeid, samarbeid og nettverksarbeid, styrearbeid, sekretariatsfunksjoner og tildeling av tilskudd. Arbeidet skjer i samarbeid med næringsliv, FoU/utdanningsinstitusjoner, andre kommuner og fylkeskommunene, sentrale myndigheter og andre offentlige etater. Arbeidet har i mange tilfeller internasjonale perspektiver og relasjoner, og er nært knyttet til politiske prosesser.

17.2 Status og utfordringer

Budsjettområdet skal løse oppgaver og nå mål innenfor *Kommuneplanens samfunnsdel* (bystyresak 10/149), *Felles fylkesplan* (formannskaps-sak 70/12), *Strategisk næringsplan* (bystyresak 45/10), *Helhetlig studentpolitikk* (bystyresak 139/08) og *Strategiplan for kulturnæringer i Trøndelag* (bystyresak 96/09).

Store deler av budsjettet på området er bundet opp mot prosjekter/konstellasjoner kommunen deltar i sammen med næringsliv, utdanningsinstitusjoner og andre offentlige aktører. Forventningene til Trondheim kommune er store fra våre samarbeidspartnere, både om økonomisk støtte og deltagelse i ulike prosjekter. Samtidig er mulighetsrommet for å imøtekomme økte forventninger begrenset innenfor de eksisterende rammene.

17.2.1 Regionalt samarbeid

Trondheim kommune er medlem av Trøndelagsrådet sammen med Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner og Steinkjer kommune, og regionen samarbeider om felles utfordringer på grunnlag av felles regional planstrategi 2012-2016. Samarbeidet har som mål å bidra til større gjennomslag for Trondheim og Trøndelags interesser.

I Trondheimsregionen samarbeider Trondheim med ni kommuner innenfor pendlingsområdet og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Hovedvekten ligger på næringsutvikling, med regional strategisk næringsplan som grunnlag, og arealutvikling, hvor rullering av interkommunal arealplan (IKAP) pågår i 2013 med sikte på endelig behandling i 2014. Begge planene forankres gjennom mål og retningslinjer med likelydende vedtak i alle kommunene. Trondheim kommune drar nytte av næringsplanarbeidet, og mye av kommunens næringsarbeid er videreføringer av strategisk næringsplan. Trondheimsregionen er også politisk referansegruppe for samferdselsprosjekt i regionen, og har vedtatt et samferdselspolitisk fundament for påvirkningsarbeid sammen med andre.

Gjennom *Byer i Midt-Norge* samarbeider ti byer fra Kristiansund i sør til Namsos i nord om utfordringer som er relevante for alle byene. Arbeidet startet i 2004 gjennom vedtak av en intensjonsavtale (bystyresak 171/04). Byene er representert ved ordfører, oppsøpsleder og rådmenn.

Velferdsteknologi og næringsutvikling med fokus på arbeidskrafttilgang er aktuelle tema for samarbeid framover.

17.2.2 Internasjonale relasjoner

Internasjonalt arbeid omfatter i økende grad de fleste kommunale tjenesteområder. Gjennom EØS-avtalen er Norge tett knyttet til utviklingen i EU, og regjeringens Europamelding peker på nødvendigheten av at kommunesektoren i større grad engasjerer seg i internasjonale spørsmål som har betydning for Norge. Dette stiller krav til tverrfaglig samarbeid internt i kommunen og med institusjoner og næringsliv.

Trondheim er i økende grad blitt mål for studiebesøk fra andre europeiske byer, og interessen for Trondheims deltakelse i Europeiske nettverk er økende. I 2014 starter arbeidet med å realisere ny avtale om det nordiske vennskapsbysamarbeidet Nordisk plattform som ble vedtatt i 2013. Samarbeidet med Krakow skal formaliseres ytterligere, og arbeidet med internasjonale nettverk skal videreutvikles.

17.2.3 Næringsrettet arbeid

Markedsføring og påvirkning

Arbeidet med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som attraktiv å bo, jobbe og studere i går igjen i flere av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel. Både markedsføring av Trondheim og arbeid med å få virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim og regionen hører inn under budsjettområdet.

For å beholde og styrke Trondheim og Trondheimsregionens posisjon som Norges mest attraktive by, er det viktig å legge godt til rette for større prosjekter som bygger opp under dette målet.

Trondheim har som mål å bli en mer energismart og økonomisk vital by. Videre er Trondheim opptatt av å være en foregangskommune og å utvikle pilotprosjekt som bidrar til målet om å styrke byens attraktivitet. For å nå målet bør arbeidet med Smart city, Green Highway og Business Improvement District (BID) intensiveres.

Gjennom Trondheimsregionen forberedes en større kampanje 2014-17 for regionen, innrettet mot rekruttering til teknologimiljøene og storbyen Trondheim som merkevare: "Vi forandrer verden". Kampanjen forutsettes gjennomført uten økte bidrag fra kommunene.

Innovasjons- og teknologimiljøene

Innovasjons- og teknologimiljøene støttes gjennom bidrag til Venture Cup/Take-off og Start-NTNU/ Start – HiST. Direkte satsing og samfinansiering inn i nyskappingsaktiviteter har vist svært gode resultater, spesielt i Trondheim. Det er en forventning fra disse miljøene om betydelig større medvirkning fra Trondheim kommune og Trondheimsregionen, samtidig som det er behov for ytterligere satsing inn mot miljøer som NTNU Discovery, INNOVATOR, flerfaglig Campus innovasjonssenter med flere.

Kulturnæringer

Forslag til handlingsplan for kulturnæringer i Trøndelag 2014-2016 legges fram til politisk behandling i oktober 2013. Handlingsplanen fokuserer på etablering av samarbeid i nettverk på tvers av fagområder, samt utvikling av samlokaliseringer og arbeidsfellesskap. Det er behov for å utnytte mulighetene som ligger i grenselandet mellom teknologi og kultur bedre. En utfordring både nasjonalt og lokalt er at statistikkgrunnlaget ennå ikke er godt nok. Innretning og innhold i forslag til handlingsplan samsvarer med regjeringens handlingsplan lansert 29. mai 2013.

Mid Nordic Film Region er et nettverks- og filmkommisjonsbasert samarbeid initiert av Midtnorsk Filmsenter, Filmpool Jämtland og Film i Västernorrland. Trondheim kommune bidrar til finansiering av den norske deltakelsen i dette interregprosjektet sammen med fylkeskommunene. Underveis i prosjektet har det også blitt etablert nettverk gjennom Midt-Norden-samarbeidet og med filmmiljøet på Island. Prosjektet avsluttes sommeren 2014. Aktørene planlegger å søke om nye interregmidler for en ny periode, der fokus blir rettet mot næringsutvikling innen filmproduksjonen i regionen i den hensikt å

bedre det økonomiske grunnlaget og utvide markedet for filmnæringen. Igangsetting av et nytt prosjekt avhenger av tilgangen til offentlige midler.

Filminvest Midt-Norge (tidligere Midtnorsk Filmfond): Trondheim kommune avsatte to millioner kroner i 2011 som skulle kunne disponeres i en periode over fire år som tilskudd til investering i filmproduksjoner i regionen. Hittil er det disponert 1,2 millioner kroner av bevilgningen. Midlene er brukt til investering i større filmproduksjoner. Rådmannen vil evaluere ordningen i 2014 for å vurdere om det er aktuelt å foreslå å sette av nye midler til investering i filmproduksjon fra og med 2015. Rådmannen legger fram sak om dette i løpet av 2014.

Ny såkornfinansiering for FOU baserte nye bedrifter

Trondheim kommune har både aksjer og lån plassert i såkornfond og venturefond i tråd med politiske vedtak. Det vil være avgjørende for etablering av nye regionale såkornfond og den lokale finansieringskompetansen i Trondheim, at Trondheim kommune kan delta som medeier og medlåner i nytt såkornfond fra 2013. Rådmannen vil komme tilbake med egen sak angående dette.

Technoport

Foreningen Technoport ble stiftet i 2005 med NTNU og SINTEF som kjerne, sammen med teknologibaserte bedrifter som Statoil, Telenor, Reinertsen og offentlige myndigheter i regionen. Trondheim kommune har deltatt i samarbeidet helt siden oppstarten. Det har vært et mål å utvikle arrangementene i Technoport fra regionalt til nasjonalt og globalt engasjement.

Trondheimsmiljøet representerer internasjonal kompetanse som kommer til anvendelse gjennom konseptet. Rådmannen foreslår å videreføre kommunens engasjement i Technoport, men vil evaluere dette etter Technoport 2014.

Kunnskaps- og studiebyen

Kommunens studentpolitikk bygger på bystyresak 139/08 om helhetlig studentpolitikk, og følges opp gjennom to-årige handlingsplaner i tett samarbeid med utdanningsinstitusjonene, Studentsamskipnaden, studentene og næringslivet. Den største utfordringen innenfor området er å sikre studentene et godt tilbud av studentboliger, og dempe prispresset i utleiemarkedet. I tillegg er kapasiteten i treningstilbudet for studentidretten sprenget, og det må finnes en løsning på tomt for et tredje idrettsbygg.

Bystyret ba i sak 54/12 rådmannen om å samordne arbeidet inn mot nasjonale myndigheter for å realisere planene om en-campusløsning for HIST og NTNU. I bystyresak 63/13 om årsoppgjørdisposisjoner, ble det vedtatt å bevilge 2 millioner kroner til arbeidet i 2013.

I 2013 er dette gjort gjennom ansettelsen av en prosjektleder for tre år, som leder både det interne arbeidet i Trondheim kommune og koordinerer innsatsen i partnerskapet. Rådmannen legger fram sak i oktober 2013, der den økte innsatsen for både 2013 og 2014 beskrives. De viktigste og mest ressurskrevende utfordringene i 2014 er oppfølging av deltema i *Masterplan for kunnskapsaksen*, *Kommunedelplan for Dragvoll* og kommunikasjonsarbeid. Det foreslås en ytterligere styrking av arbeidet med helhetlig campus- og byutvikling i 2014.

Trondheim kommune ønsker å bidra til tiltak som kan koble kunnskapsinstitusjonene sterkere sammen med byen og regionen. Dette vil være viktige grep for å nå målsettingene i Kommuneplanens samfunnsdel og Strategisk næringsplan. Et ledd i arbeidet med å utvikle organisasjonens samlede analysekraft vil være utarbeidelsen av en FoU strategi som legges frem for politisk behandling våren 2014. Strategien vil både si noe om områder der kommunen trenger og utvikle ny kunnskap og samtidig peke på hvilke lokale, regionale og nasjonale virkemidler som kan brukes for å nå kunnskapsmålene.

17.3 Mål for tjenesteområdet

Næring og samfunn er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet *Kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er Kultur og næring en vesentlig bidragsyter til flere av delmålene kommuneplanens samfunnsdel.

Tabell 17-1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Større gjennomslag for byens og regionens interesser hos sentrale myndigheter og beslutningstakere ut fra mål og strategier i overordnede planer	HiSTs nye helse- og sosialbygg har fått oppstartsbevilgning over Statsbudsjettet NTNUs utbyggingsprosjekt for <i>European Strategy Forum on Research Infrastructures</i> har fått oppstartsbevilgning over Statsbudsjettet
Bedre samordning og forankring av det internasjonale arbeidet i kommunen og i bysamfunnet	Minst én ny internasjonal direkte flyrute fra Værnes er etablert En ny større internasjonal konferanse er lagt til Trondheim på fast eller ambulerende basis Servicesenter for internasjonal arbeidskraft er etablert Antallet internasjonale etableringer i Trondheim er økt
Realisere vekst i byen og regionen gjennom forsterket samhandling mellom FoU, næringsliv og kommunene i Trondheimsregionen	Trondheimsregionen er den regionen hvor det er lettest å starte og utvikle bedrifter Innovasjonssenteret er videreutviklet fra konsept til konkret prosjekt Det er lagt til rette for at næringslivet i større grad bruker student- og forskerressurser i sitt utviklingsarbeid
En campus- og byutvikling som styrker teknologi- og kunnskapsbyen	Framtidig campusløsning for NTNU er avklart Prosjekt for tiltak i Elgeseter gate er ferdig utarbeidet Finansieringsplan for Studentersamfundets nybygg på Fængselstomta er utarbeidet Nytt psykiatribygg på Øya er avklart
Trondheim er styrket som attraktiv by å studere og forske i	Tomt for nytt studentidrettsbygg er avklart Tilgangen på studentboliger er økt
Øke antall lønnsomme bedrifter og sysselsatte innenfor kulturnæringer i Trondheim	Trondheim kommune har etablert et nyskappingsbarometer for kreative næringer Det er etablert minst ett nytt bedriftsnettverk og/eller arbeidsfellesskap for kreative næringer

17.4 Forslag til driftsbudsjett

Budsjettrammen i 2013 for næring- og samfunnsområdet er på 8,9 millioner kroner. Rådmannen foreslår å øke rammen med 3,1 millioner kroner i 2014, samt en mindre reduksjon utover i perioden.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for næring og samfunn for perioden 2014-2017, og forslag til hvordan Næring og samfunn skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1.

Tabell 17-2 Budsjettramme og tiltak næring og samfunn. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	8,9	8,9	8,9	8,9
Annen rammeendring	3,1	-0,7	-0,7	-0,7
Forslag til netto driftsramme	12,0	8,2	8,2	8,2
Rammeendring	3,1	-0,7	-0,7	-0,7
Økninger i tjenestetilbud	1,2			
Reduksjoner i tjenestetilbud	-0,6	-0,7	-0,7	-0,7
Annet	2,5			
Sum tiltak	3,1	-0,7	-0,7	-0,7

Økninger i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår noen tiltak som vil medføre en forbedring av tjenestetilbudet i 2014. Dette gir en merutgift på 1,2 millioner kroner i 2014. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Visit Trondheim – Regionalt besøks- og turistcenter

Visit Trondheim AS har et nært samarbeid med Trøndelag Reiseliv AS og har i lengre tid arbeidet med planer om etablering av et regionalt turist-/besøkscenter. Visit Trondheim AS (prosjekteier) og Trøndelag Reiseliv AS søker i denne forbindelse Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune (STFK) om å få benytte midlene som partene tidligere har skutt inn i turistinformasjonen i Munkegata, og som ble frigjort til formålet i 2012. Sør-Trøndelag fylkeskommune har stilt seg positiv til dette, under forutsetning av at også Trondheim kommune bidrar med minimum samme beløp, en million kroner. Det legges fram en orienteringssak om dette i løpet av høsten 2013.

Markedsføring/påvirkning

Arbeidet med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som en attraktiv by å bo, jobbe og studere i går igjen i flere av kommuneplanens mål. Det har vært en økende arbeidsmengde for å få virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim og regionen. Det foreslås å øke denne posten med 0,1 millioner kroner i 2014.

Utviklingsmidler kulturnæring

Trondheim kommune skal bidra til å nå målene i *Strategiplan for kulturnæring i Trøndelag 2009-2016*, og oppfølging av handlingsplan 2014-2016. Gjennom et Interreg-prosjekt er kommunen forpliktet til å delta med 0,1 millioner kroner. Rådmannen foreslår derfor å øke denne posten med 0,1 millioner kroner.

Reduksjoner i tjenestetilbud

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 0,6 millioner kroner i 2014, økende til 0,7 millioner kroner fra 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene

VRI, konsortiaavtalen

Trondheim kommune har siden 2008 gitt et tilskudd til Virkemidler for regional Innovasjon (VRI Trøndelag) som en del av regionsamarbeidet med Nord-Trøndelag. Det årlige tilskuddet var opprinnelig

på 0,5 millioner kroner, og er redusert til 0,3 millioner kroner i 2012. Den gjeldende konsortieavtalen løper ut 2013. Rådmannen er innstilt på at Trondheim kommune går ut av dette regionale innovasjonsprogrammet fra 2014. Det vises til orienteringssak til formannskapet 1. oktober 2013.

Access MidNorway

Trondheim kommune forpliktet seg i 2011 til å delta i det regionale/nasjonale pilotprosjektet for tilflytting av teknologibedrifter til Midt-Norge. Prosjektet er i 2011 og 2012 drevet på akkumulerte tilskudd fra 2006 til 2010. Kommunen kan delta med inntil 0,25 millioner kroner i kontingent for 2013, og rådmannen foreslår at medlemskontingenten opphører fra 2014. Det vil bli lagt fram en sak til formannskapet i november 2013.

Studentsatsing

Trondheim kommunes årlige bidrag til StudiebyEN er på 385 000 kroner. De resterende midlene på denne posten går til tiltak under helhetlig studentpolitikk. Rådmannen foreslår å redusere denne posten med 0,1 millioner kroner i 2015-2017. Dette ses i sammenheng med at Trondheimsregionen finansierer en halv stilling i studentarbeidet, og at den ekstraordinære satsingen på campusutvikling bidrar positivt til det helhetlige arbeidet. Sentrale områder i prosjektet er blant annet studentbosetting og kobling student – nærings-/arbeidsliv.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over, er det også andre saker som vil medføre en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene

Helhetlig campus- og byutvikling

Bystyret ba i sak 54/12 rådmannen vurdere ressursbehovet for arbeidet med helhetlig campusutvikling i forbindelse med handlings- og økonomiplan. Bystyret ba også rådmannen ... *om raskt å avklare hvordan planprosess både for Gløshaugen og Dragvoll kan drives og av hvem. I tillegg ber bystyret om at det vurderes intern organisering av arbeidet som prosjekt i kommunen.*

Arbeidet er tverrsektorielt mellom byutvikling og næring-/samfunnsområdet. I bystyresak 63/13 om årsoppgjørdisposisjoner ble det vedtatt å bevilge to millioner kroner til arbeidet i 2013.

Rådmannen legger fram sak for formannskapet i oktober 2013, der den økte innsatsen for både 2013 og 2014 beskrives. De viktigste og mest ressurskrevende utfordringene i 2014 er oppfølging av deltema i *Masterplan for kunnskapsaksen, Kommunedelplan for Dragvoll* og kommunikasjonsarbeid. Det foreslås en styrking av arbeidet med helhetlig campus- og byutvikling i 2014 med ytterligere 2,5 millioner kroner.

18 Plan- og bygningstjenester

Boligfortetting, gode byrom, korte transportavstander og en sammenhengende grønnstruktur har høy prioritet i perioden. De nye bydelene mot fjorden tar form i årene framover. En attraktiv midtby er avgjørende for et økonomisk vitalt sentrum, og et godt samarbeid med interessentene i Midtbyen er nødvendig. Utforming av viktige byrom som Torvet står sentralt.

Resultatene i Miljøpakken er svært gode, og har vakt nasjonal oppsikt. Kollektivsatsingen med lave takster og tiltak for framkommelighet vil fortsette. I 2014 vil et revidert bomsystem komme på plass, og bidra til å sikre finansiering av en utvidet Miljøpakke. Arbeidet med E6 sør videreføres, flere fortau blir bygd og videreføring av sykkel-satsingen har prioritet.

Åpen dialog med innbyggerne er viktig for å skape engasjement medvirkning for å få en god utvikling av Trondheim. Moderne informasjons- og kartløsninger skal bedre tjenestetilbudet til publikum.

18.1 Plantjenester

18.1.1 Innledning status og utfordringer

Tjenestene utføres av Byplankontoret som har plan- og programansvar for byens fysiske miljø og behandler plan- og trafikkaker etter plan- og bygningsloven og vegtrafikkloven. Enheten omfatter også prosjektledelsen for Miljøpakken, som omtales i eget delkapittel.

Status

Behandling av innsendte planer, fradelingssøknader, klagesaker og trafikkaker utgjør knapt halvparten av Byplankontorets virksomhet. Enheten behandler et høyt antall reguleringssaker, og antall oppstartsmøter tyder på høy aktivitet også neste år. Henvendelser om trafikkikkerhet, trafikkstøy og trafikkreguleringer følges opp ved at tiltak vurderes og eventuelt gjennomføres.

Kommuneplanens arealdel for 2012-24 ble vedtatt i bystyresak 36/13. Det var innsigelser mot flere store utbyggingsområder, og planen er derfor til avgjørelse i Miljøverndepartementet. Arbeid med melding om langsiktig byvekst og jordvern er satt i gang og er en av hovedoppgavene også i 2014. Det legges opp til bred involvering i prosessen. Forslag til revisjon av kommunedelplan for Lade Leangen er lagt fram, og forslag til kommunedelplan for Nyhavna og områdeplan for Tempe foreligger i løpet av høsten. Det er forutsatt sluttbehandling av planene i 2014. Områdeplaner for Brøset og Lilleby og trafikkikkerhetsplan for 2012-2016 er vedtatt.

Veileder for byform og arkitektur og veileder for plan- og byggesaker i Midtbyen er vedtatt. Det er forutsatt at kommunen følger opp med å utarbeide arkitekturpolitikk for egen virksomhet.

Utfordringer

Det er planer og ønsker om byomforming og utbygging i store deler av byen, og det er utfordrende å møte dette med overordnede avklaringer og planarbeid slik at helheten og allmennhetens interesser ivaretas. Ønsket om å klargjøre mer areal for bolig- og næringsutvikling, offentlige funksjoner og prosjekter i Miljøpakken gir også behov for økt kommunal planinnsats. Store, nye utbyggingsområder i kommuneplanens arealdel vil sannsynligvis føre til at mange boligplaner igangsettes samtidig.

Det er viktig å videreføre overordnede strategier til enkeltsakene, slik at vi unngår byspredning. Sterk vekst i handelsutbygging utarmer eksisterende sentra og øker bilavhengigheten. Fortettingsstrategien fører til kompliserte og konfliktfylte saker med mange berørte parter. Dette gir krevende prosesser med stor grad av medvirkning. Det er utfordrende å møte dette samtidig som budsjettet for 2014 innebærer en reduksjon av midlene til overordnet planlegging.

18.2 Miljøpakke for transport

18.2.1 Innledning status og utfordringer

Miljøpakken for transport er et prosjektsamarbeid mellom Statens vegvesen, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune som har prosjektledelsen. Miljøpakken er mer enn et rent utbyggingsprogram. Den inneholder også en rekke politiske mål og styringssignal for en miljøvennlig byutvikling. Halvparten av den planlagte rammen på nærmere 9,7 milliarder kroner^[1] skal gå til å bygge ut hovedvegnettet, den andre halvparten til å utvikle et godt kollektivtilbud, til å etablere et hovednett for syklistene, til å bedre trafikksikkerheten og til å bedre miljøforholdene.

Miljøpakken er prosjektorganisert på tvers av etatsgrensene og har plan-, program- og bestilleransvar for investeringstiltak i Trondheim kommune, Statens vegvesen og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Finansieringsstrukturen er basert på Stortingets vedtak av Miljøpakkens trinn 1, og finansiering og prioritering av tiltak i 2014 ble vedtatt i bystyresak 88/13. Omlag 30 medarbeidere i de tre etatene er prosjektledere i Miljøpakkens prosjekter, betydelig flere er direkte involvert i prosjektarbeidene.

Status

Mange av de mest virkningsfulle tiltakene, slik som kollektivfelt, bomstasjoner og tilskudd til drift av kollektivtrafikken, er nå på plass. I inneværende år ligger det an til en vekst i kollektivtrafikken på omtrent sju prosent i Trondheim, og noe mer i de nærmeste nabokommunene. Dette kommer i tillegg til en positiv utvikling de foregående år, slik at den samlede veksten nå nærmer seg 50 prosent siden sommeren 2008.

Arbeidet med å forbedre framkommeligheten for buss fortsetter. Det er også markert lavere utslipp av NOx i sentrale bygater. Så godt som alle bybussene er byttet ut med langt mer miljøvennlige busser som vil kunne benytte biogass når dette er tilgjengelig.

Biltrafikken ble tidligere redusert som en følge av bomstasjonene. Trafikken inn og ut av Midtbyen ble også redusert som følge av kollektivfeltene og åpningen av Nordre avlastningsveg. Trafikken gjennom bomstasjonene hadde ved utgangen av 2012 økt med 0,6 prosent siden åpningen i 2010.

Framkommeligheten for bilene er bedre enn den var før Miljøpakken, og utslipp knyttet til køer og forsinkelser er redusert. Våren 2014 vil ytterligere 16 bomstasjoner åpne, hvorav to står på grensen til Klæbu kommune for å skaffe inntekt som tilskudd til bygging av ny fylkesveg 704.

Miljøpakken omfatter nå 166 godkjente prosjekt. Av disse er 57 ferdigstilt og 109 startet opp. Kollektivsatsingen med lave takster på periodekort fortsetter, og rutetilbudet ble ytterligere utvidet fra og med august 2013. Nytt kollektivknutepunkt i Prinsenkrysset åpner i slutten av november. Sykkelveg med fortau er bygd mellom Søbstadvegen og Heimdal sentrum og er under bygging videre fram til Katteskogen. Bygging av gang-sykkelveg videre sørover mot Klett starter opp høsten 2013. Første etappe av E6 ved Tonstad åpnes høsten 2013, og planleggingen av neste etappe er i gang.

Stortinget behandlet planene for Miljøpakkens trinn 2 i juni 2013, og har økt planrammen til 9,7 milliarder kroner. Miljøpakken trinn 1 hadde syv milliarder kroner som ramme. I tillegg ble det som forutsatt innvilget 620 millioner kroner i belønningstilskudd. Rådmannen vil gå i forhandlinger om en bymiljøavtale for å sikre ytterligere midler til tiltak i Trondheim. I løpet av året får bystyret til behandling et forslag til handlingsprogram for tiltak i perioden 2014 – 2017.

^[1] I tillegg kommer belønningstilskudd

Utfordringer

Miljøpakken leder til en lang rekke nye prosjekter. Dette krever økt kapasitet i både plan-, prosjekterings- og gjennomføringsfasen. Det er fortsatt en stor utfordring å bemanne prosjektene i konkurranse med andre planleggings- og forvaltningsoppgaver. Det er generelt utfordrende å holde framdrift og forventet ambisjon i prosjekter som involverer flere deltakere, inkludert eksterne samarbeidspartnere. Samlokalisering og tilgang til felles prosjektrum er tiltak som vi håper bedrer forholdene.

Miljøpakken har ti konkrete og etterprøvbare mål som skal nås fram til 2018.

18.3 Byggesakstjenester

18.3.1 Innledning, status og utfordringer

Tjenestene utføres av Byggesakskontoret. Enheten behandler innkomne byggesøknader, forbereder klagesaker til bygningsrådet, fører tilsyn etter plan- og bygningsloven, følger opp ulovlige byggetiltak og gir råd og veiledning til publikum.

Status

I 2012 behandlet Byggesakskontoret i alt 1 838 søknader om nye byggetiltak. Dette var alt fra mindre tiltak til store utbygginger. I 2013 har tendensen vært at antall søknader øker noe, og det er fortsatt en god del store utbygginger. Saksbehandlingstiden er på linje med nivået i 2012, selv om det har vært en økning i antall innsendte saker.

Tilsynsgruppa på Byggesakskontoret har i 2013 avsatt seks stillinger til ordinær ulovlighetsoppfølging etter bygningslovgivningen, og fire stillinger til teknisk tilsyn. Ulovlighetsgruppa tilbyr også juridisk kompetanse til Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS, Miljøenheten og Kart- og oppmålingskontoret. På denne måten får ulovlighetsgruppa oversikt over hvilket lovverk som det er mest hensiktsmessig å benytte for å få brakt et ulovlig forhold i orden.

Det tekniske tilsynet har som mål å videreføre tilsyn med universell utforming på alle publikumsbygg og arbeidsbygninger. Det prioriteres også tilsyn med energi, brannsikkerhet og miljø. Tilsynets bruk av nettbrett har gitt stor effektiviseringsgevinst på rapporteringstiden for de enkelte tilsynene og vil derfor videreutvikles og videreføres i 2014.

Utfordringer

Høy befolkningsvekst fører til stor byggaktivitet i Trondheim. Samtidig varsles forenklinger i regelverket som potensielt kan føre til svakere saksinngang og en dreining av ressursene mot tilsynsarbeid. Det er utfordrende å behandle saker innen angitt behandlingstid og sikre en fleksibel drift av tjenesten som ivaretar både saksframdrift og kommunikasjonen med brukerne. Dette gjelder, særlig klagesaker til politisk behandling i bygningsrådet. Det jobbes med å innføre tiltak som både bedrer servicegraden for publikum og som øker graden av selvbetjening. Kommunens fortettingsstrategi fører også til konfliktfylte saker mellom naboer.

Som i 2013 er bygningsmyndigheten i 2014 lovpålagt å prioritere tilsyn om at krav til universell utforming og energibruk blir oppfylt. Det krever mer innsats knyttet til tilsyn. Det er også et mål at restanselisten over ulovlighetsaker skal reduseres.

18.4 Kart- og oppmålingstjenester

18.4.1 Innledning, status og utfordringer

Tjenesten utføres av Kart- og oppmålingskontoret og omfatter arbeid med eiendomsskatt, ajourhold av diverse kart- og eiendomsregistre og drift av digitale arbeidsverktøy. Oppgavene utføres etter plan- og

bygningsloven, matrikelloven, eierseksjonsloven, eiendomsskatteloven, stedsnavnloven og geodataloven.

Status

Ny nasjonal standard for integrasjon mellom fagsystemer, geografiske informasjonssystemer (GIS) og sak-/arkivsystemer i offentlig sektor ble vedtatt i 2012. Denne standarden er innført i kommunens sakssystem, i felles kartløsning for internett og i det digitale planregisteret. Dette gir publikum, næringsliv og andre offentlige forvaltningsetater innsyn i oppdatert informasjon om gjeldende planlagt arealbruk i Trondheim kommune.

Det er gjennomført vertikalfotoografering, skråbildefotoografering, laserskanning og kartajourføring for hele kommunen i 2013. Oppdaterte bilder, kart og 3D-modeller sikrer oss et pålitelig beslutningsunderlag og reduserer behovet for befaring i felt.

Kommunens digitale planregister og basis kart- og eiendomsdata forvaltes nå slik at det forenkler dataflyten og reduserer behovet for dobbeltlagring av data. Forvaltningen sikrer bedre kvalitet på beslutningsgrunnlaget, og effektiviserer en rekke arbeidsprosesser. Det er startet et arbeid for å tilrettelegge flere temadata på samme måte.

Trondheim kommune deltar fra 2013 i et prosjekt sammen med Kartverket. Prosjektet skal utvikle en nasjonal felleskomponent for automatisk synkronisering av geodata mellom ulike forvaltningsnivåer, og er planlagt ferdig tidlig i 2015.

Det pågående prosjektet med å tildele vegadresse til alle kommunens innbyggere er nå i slutfasen. I 2. tertial i 2013 gjensto 708 adresser av totalt 2 600 adresser ved prosjektets oppstart i 2011. Slutføringen av dette arbeidet fortsetter utover i 2014.

Utfordringer

Hoveddelen av offentlig saksbehandling er i dag direkte eller indirekte knyttet til sted. Tilgang til digitale geodatatjenester via internett har gjort det enklere å gjenbruke data på tvers av kommunale enheter og mellom ulike forvaltningsnivåer. Trondheim har som mål at digitale løsninger skal være førstevalget for innbyggernes kommunikasjon med kommunen, og for ansattes arbeid med å effektivisere og bedre kvaliteten på eget arbeid. For å nå dette målet prioriteres digitalisering av interne arbeidsprosesser.

I dag er det et stort uutnyttet potensial med hensyn til digitalisering og effektivisering av arbeidsprosesser der bruk av kart-, plan- og eiendomsdata inngår. En rekke løsninger er delvis eller helt tilgjengelig og tilrettelagt for bruk, men utnyttes for lite. For å kunne driftssette de løsningene som etter hvert blir tilgjengelige, må arbeidsrutinene tilpasses nye elektroniske løsninger.

Det arbeides med å legge til rette for gjenbruk av temadata i felles kartløsninger. Det er en stor utfordring å bruke nok ressurser til dette arbeidet i konkurranse med andre forvaltnings- og utviklingsoppgaver.

Det er et statlig mål at alle kart- og eiendomsdata skal gjøres fritt tilgjengelig på linje med annen offentlig informasjon innen 2017. I dag er brukerbetaling en viktig del av finansieringsgrunnlaget for offentlige kart- og eiendomsdata. Trondheim kommune mottar årlig i overkant av to millioner kroner i brukerbetaling for sine kartdata. Dette er en viktig finansieringskilde for å kunne oppfylle lovpålagte krav om et oppdatert offentlig kartgrunnlag for planlegging og utbygging etter plan- og bygningsloven. Spørsmålet om frigivelse av data skal utredes nærmere, og det er foreløpig ikke klart hva de økonomiske konsekvensene vil bli for kommunene.

18.5 Mål for plan- og bygningstjenester

Mål for plan- og bygningstjenester

Tjenesteområdet har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2014-2017 og resultatmål for 2014. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premissleverandør at vi har laget mål for dem.

2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger

3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid (bidragsyter)

3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

Tabell 18-1 Periodemål og resultatmål for plantjenester, bygningstjenester og kart- og oppmålingstjenester

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Fortetningspolitikken skal videreføres. Arbeidsintensiv virksomhet i sentrum og langs viktige kollektivåre skal lokaliseres for å redusere transportbehov Det skal legges til rette for at Trondheim utvikles som en bærekraftig by	Melding om langsiktig byutvikling er utarbeidet og kommunedelplan for Nyhavna og for Lade - Leangen er vedtatt Masterplan for Urban Campus og forslag til kommunedelplan for Dragvoll er utarbeidet
Sikre rekreasjonsområder og sammenhengende grønnstruktur til Marka, vassdragene og fjorden	To nye reguleringsplaner for friområder er utarbeidet, og det er søkt om forlengelse av sikringsprosjektet for friområder
Bidra til å styrke Midtbyen som identitetsbærer for hele byens befolkning Styrke Midtbyen som regionens viktigste handels- og kultursentrum, og legge til rette for gode og stabile bomiljø i sentrum Opparbeide Torvet som storstue for byens befolkning	Byromsstrategi for Midtbyen foreligger, og det er foreslått prosjekt for enkle, rimelige tiltak, som gjør byrommene i Midtbyens nordøstre del mer attraktive Være vertskap for den internasjonale trebyggkonferansen Forum Holzbau-Nordic i samarbeid med NTNU, SINTEF, Landbruksdepartementet, Riksantikvaren, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trefokus Byggearbeider på Torvet er igangsatt med utgravinger i kulturlaget i regi Riksantikvaren
Redusere antall ulykker i henhold til hovedmål i Trafikksikkerhetsplan for Trondheim kommune 2012-2016, vedtatt i bystyresak 20/13	Tiltaksutredning for kjente ulykkespunkt og strekninger er utarbeidet Sykkelvegstrategi er vedtatt Sykkelvegsinspeksjoner er gjennomført
Fram til 2017 skal byggesakstjenestene være organisert og bemannet på en slik måte at den økte byggeaktiviteten håndteres på en god måte	Alle innkomne søknader behandlet innen 12 uker, uavhengig av sakstype
Fram til 2017 skal byggesakstjenestene ha videreutviklet tilsynsvirksomheten i så stor grad at den har større reell påvirkning på kvaliteten i byggebransjen	100 prosent stedlige tilsyn innenfor fagområdet universell utforming på nye publikumsbygg og arbeidsbygninger er gjennomført 25 stedlige tilsyn i utvalgte byggesaker på fagområdet energi er gjennomført Restanselisten for innkomne ulovlighetssaker er redusert med 20 prosent

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Trondheim kommune skal være en foregangskommune når det gjelder bruk av moderne teknologi for effektiv dataflyt og pålitelig tilgang til geografisk informasjon i saksbehandlingen og i dialog med innbyggerne	<p>Økt gjenbruk av kart og geodata ved at de mest etterspurte temakartene er gjort tilgjengelig for alle i kommunens webkartløsning</p> <p>Redusert antall befaringer i forbindelse med saksbehandling ved at relevant kart- og eiendomsinformasjon er gjort enkelt tilgjengelig på skjerm</p> <p>Effektivisert innbyggerdialog i planprosessen ved mulighet for selvbetjening via kommunens digitale planregister, med direkte kobling mot sakssystemet</p>

18.6 Forslag til driftsbudsjett

Rammen til de enhetene som ligger til tjenesteområdet fordeler seg om lag som følger i 2013:

Tabell 18-2 Budsjettramme til enhetene innenfor plan- og bygningstjenester 2013, inklusive bruk av fond. Tall i millioner kroner

Enhet	Utgifter	Inntekter	Netto ramme	Antall årsverk
Kart og oppmålingskontoret	26,5	16,5	10,0	30
Byplankontoret	44,2	18,0	26,2	59
Byggesakskontoret	33,5	38,6	-5,1	50
Miljøpakken	15,1	14,1	1,0	8
Sum	119,3	87,2	32,1	147

Kart- og oppmålingskontoret har om lag 30 årsverk og et budsjett på i overkant av 26 millioner kroner. Om lag ti millioner kroner av budsjettet blir gitt som bevilgning fra bykassen.

Byggesakskontoret har om lag 50 årsverk og et budsjett på 33,5 millioner kroner. Enheten er selvkostfinansiert. Enheten er satt opp til å gå med overskudd for å dekke aktiviteter knyttet til byggesakskostnader også på andre enheter.

Byplankontoret finansieres gjennom gebyr/avgifter/prosjekter (rundt 18 millioner kroner) og bykassen (26 millioner kroner). Enheten har 59 årsverk.

Miljøpakken er organisatorisk plassert under Byplankontoret og har åtte årsverk. I tråd med politiske vedtak er rammen til Miljøpakken økt med fem millioner kroner i rådmannens forslag til 2014-budsjett.

Enhetene innenfor tjenesteområdet har høy selvfinansieringsgrad, over 70 prosent av aktiviteten finansieres via inntekter. Brorparten av den tildelte kommunale rammen benyttes til byplanplanlegging og kartlegging. Den høye inntektsandelen til enhetene skyldes primært at de utfører tjenester relatert til plan- og bygningsloven. Gebyrnivået for disse tjenestene avgjøres av bystyret og blir lagt fram for særskilt behandling der. Den gjennomsnittlige gebyrøkningen rådmannen foreslår innenfor området, framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 18-3 Foreslåtte gebyr - avgiftsøkninger plan- og bygningstjenester. Tall i prosent

Område	Foreslått gebyrøkning
Byggesaksbehandling	-5,0
Plansaker	3,0
Delesaker plan/andre avgifter plan	3,0
Oppmålingsaker i henhold til matrikkelloven	5,0
Andre avgifter knyttet til karttjenester	3,0

Gebyrene på tjenestene relatert til Kart og oppmålingskontoret foreslås økt med fem prosent, noe lavere enn det var lagt opp til i bystyresak 222/12. Gebyrene knyttet til delesaker plan, plansaker og andre avgifter knyttet til planbehandling foreslås økt i tråd med lønns- og prisstigningen. På grunn av høy byggeaktivitet har byggesaksområdet bygget opp en betydelig fondsavsetning, per 31. desember 2012 var fondet på 22,1 millioner kroner. Midler på selvkostfond skal i henhold til regelverket benyttes over en fem-årsperiode. For å bygge ned fondet i tråd med de sentrale føringene, foreslår rådmannen at byggesaksgebyrene i 2014 generelt reduseres med fem prosent. Reduksjonen i byggesaksgebyret de siste årene vil antagelig gi behov for reelle økninger i gebyrene i årene framover.

Tabell 18-4 Plan og bygningstjenester, sammenligning med ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger

	Trondheim		ASSS	
	2011	2012	2011	2012
Plantjenester				
Brutto driftsutgifter til plansaksbehandling	288	390	276	311
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling	148	194	223	246
Brutto driftinntekter til plansaksbehandling	157	218	89	106
Byggesakstjenester				
Brutto driftsutgifter til byggesaksbehandling	203	206	218	238
Netto driftsutgifter til byggesaksbehandling	-57	-29	-21	-1
Brutto driftinntekter til byggesaksbehandling	267	244	249	250
Kart- og oppmålingstjenester				
Brutto driftsutgifter til kart- og oppmåling	144	136	147	159
Netto driftsutgifter til kart- og oppmåling	53	54	66	68
Brutto driftinntekter til kart- og oppmåling	99	89	89	98

KOSTRA-tallene for 2011 og 2012 viser at Trondheim kommune bruker relativt lite ressurser på tjenestene som ligger til plan- og bygningstjenester. I sum bruker Trondheim kommune i overkant 11 millioner kroner mindre på tjenesteområdet enn hva ASSS -gjennomsnittet gjør. Bruttotallene for plantjenester er påvirket av Miljøpakken. For å se hva bykassen bruker på området, må man se hva som brukes netto på området. Byggesakstjenesten i Trondheim er de siste årene drevet både billigere og hatt større overskudd enn snittet innenfor ASSS- samarbeidet. Kart- og oppmålingstjenester har et netto forbruk som er noe lavere enn ASSS- snittet.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for plan- og bygningstjenester for perioden 2014-2017 og rådmannens forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes vedlegg 1.

Tabell 18-5 Budsjettramme og tiltak plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	28,6	28,6	28,6	28,6
Pris- og lønnskompensasjon	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Korrigert budsjett 2013	28,1	28,1	28,1	28,1
Ramme for befolkningsendring	0,8	1,6	2,1	2,9
Annen rammeendring	4,7	4,2	4,2	4,1
Forslag til netto driftsramme	33,6	33,9	34,4	35,1
Rammeendring	5,5	5,8	6,3	7,0
Økninger i tjenestetilbud	6,5	7,3	7,8	8,5
Reduksjoner i tjenestetilbud	-0,8	-1,3	-1,3	-1,3
Endring i gebyrer/brukerbetaling	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Annet	0	0	0	0
Sum tiltak	5,5	5,8	6,3	7,0

Økninger i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere tiltak som gir en forbedring av tjenestetilbudet. Dette gir en merutgift på 6,5 millioner kroner i 2014, økende til 8,5 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Taksering av nye eiendommer for eiendomsskatt

Som følge av lovendring er saksbehandlingsrutinene for eiendomsskatt gjennomgått og vurdert. Konklusjonen er at alle nye og endrede skatteobjekter heretter må takseres ved besiktigelse på stedet. Med utgangspunkt i antall saker per år er det gjort et overslag som antyder behov for cirka 1,5 årsverk til dette arbeidet. Ved bruk av digitale verktøy og moderne metoder for datafangst i felt mener vi det er tilstrekkelig med ett årsverk.

Satsning på It- og geodata

Geodata spiller en viktig rolle i samfunnsplanlegging, for verdiskaping og utvikling av tjenester rettet mot næringslivet og innbyggerne, og for medvirkning og åpne demokratiske prosesser. Tilgang til geodata er avgjørende for statlig og kommunal saksbehandling og for utvikling av gode offentlige digitale tjenester, ettersom hoveddelen av offentlige tjenester er knyttet til sted.

Geodata er i seg selv viktig offentlig informasjon, men har også stor betydning som bakgrunnsinformasjon for annen informasjon. Stadig flere enheter ser nytten av å tilgjengeliggjøre ulike karttema og annen informasjon via internett, og til bruk i mobile klienter for å effektivisere arbeid i felt. Geodata spiller derfor en viktig rolle i kommunens prosjekt *Digitalt førstevalg*. For å møte utfordringene er det behov for en fortsatt satsing.

Økt ramme Miljøpakken

I den politiske behandlingen av Miljøpakken trinn 2, bystyresak 60/12, ble den kommunale rammen knyttet til Miljøpakken økt med fem millioner kroner fra og budsjett 2014. Midlene skal brukes til å legge rustred asfalt i eksisterende sykkelfelt og bedret driftsnivå på de viktigste sykkelrutene.

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår to innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 0,8 millioner kroner i 2014, økende til 1,3 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Redusert bemanning Byplankontoret

I budsjettet for 2013 ble bemanningen relatert til overordnet planlegging redusert med en halv stilling. I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2014-2017 reduseres denne innsatsen med ytterligere en stilling. Reduksjonen vil ha effekt på muligheten til å drive overordnet planlegging.

Redusert kapasitet vil føre til at noen av de planlagte kommunale planene blir prioritert ned og dermed får forsinket framdrift.

Redusert bemanning Kart- og oppmålingskontoret

I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2014-2017 foreslås det å redusere bemanningen relatert til kart- og geodataarbeider med en halv stilling. Dette må løses delvis ved generell effektivisering og digitalisering av arbeidsprosesser, i kombinasjon med at de som slutter ikke blir erstattet fullt ut. En nedbemanning vil på sikt gi et redusert tjenestetilbud, i tillegg til redusert kapasitet til geodatafaglig støtte i prosjekter mot andre enheter.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

Rådmannen foreslår en mindre gebyrøkning som vil gi en økning av inntektsnivået. Inntektsøkningen beløper seg til 0,2 millioner kroner hvert år framover.

Økninger i gebyrinntekter relatert til oppmålingsarbeider etter matrikkelloven

I rådmannens budsjett for 2013 og vedtak i bystyresak 222/12 – gebyr for matrikkeltjenester, var det lagt opp til at dette gebyret måtte økes med sju prosent reelt i 2014 for å oppnå full selvkostdekning og de budsjetterte 0,2 millionene kroner i merinntekt. Høyere inntekter enn budsjettert i 2013 gjør at vi mener det holder å øke gebyret nominelt med fem prosent i denne omgangen. Om det er tilstrekkelig til å gi full selvkostdekning vil først være kjent om noe tid.

18.7 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 18-6 Investeringer plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				41,9	56,9	11,9	11,9	
Forslag investering 2014-2017					63,8	78,8	44,9	13,9
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Torvet	*165,6	19,6	146,0	50,0	65,0	31,0		
Miljøpakketiltak				13,8	13,8	13,9	13,9	
Sum økonomiplan	165,6	19,6	146,0	63,8	78,8	44,9	13,9	

* Beløpet er ikke korrigert for endring i momsregelverket jamfør neste avsnitt, korrigert er beløpet 171,3 millioner kroner.

Endret utforming og konsept for Torvet ble vedtatt i bystyresak 5/13. Til dette vedtaket lå det et kostnadsoverslag som viste total prosjektkostnad, inkludert uforutsette kostnader og korrigert for endring i momsregelverket, på til sammen 171,3 millioner kroner.

I ettertid er det gjennomført en kvalitetssikring av overslaget som viser en total kostnad på 171,3 millioner kroner innenfor sannsynlighetsnivå på 30 prosent for prosjektkostnad og 85 prosent for uforutsette kostnader. I denne beregningen er kostnader knyttet til arkeologi holdt utenfor.

Kvalitetssikringen viser to betydelige usikkerhetsmomenter i kostnadsbildet:

- Omfang og kostnader for arkeologiske utgravinger
- Behovet for bæreevne på dekket versus ønsket om sterkt redusert gravedybde på grunn av arkeologiske hensyn

I kostnadsoverslaget som ble ferdigstilt i 2012, var det lagt inn fire millioner kroner til arkeologiske utgravinger. Dette tallet var basert på erfaringstall fra arbeidet med Prinsenkrysset. I overslaget lå det til grunn en tradisjonell oppbygging av dekkonstruksjonen med utskifting av masser om lag 80 centimeter under dekkets overkant. Mye tyder på at denne gravedybden utløser omfattende arkeologiske utgravninger, med kostnader langt utover de budsjetterte fire millionene kronene som ligger inne i kostnadsoverslaget. Forskningsstiftelsen SINTEF har fått i oppdrag å vurdere en tynn konstruksjon for

dekket og bærelag under, slik at omfanget av utgravinger begrenses og dekket likevel tåler de påkjenninger for eksempel mobile scener og tyngre kjøretøy vil gi. Rapporten fra SINTEF vil foreligge i løpet av året.

Trondheim Parkering arbeider med et forprosjekt for parkeringshus under Torvet. Blir det besluttet å realisere parkeringshuset, vil det bety mye for både fordelingen av de arkeologiske kostnadene og den videre prosjekteringen av Torvet. Arbeidet med å prosjektere dekket og utformingen av de tekniske anleggene som ligger under bakken er derfor stilt i bero i påvente av nærmere avklaring knyttet til det planlagte parkeringshuset.

19 Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester

Redusert klimafotavtrykk er høyt prioritert. Miljøvennlige kjøretøy og kommunens egne innkjøp er viktige tiltak for å nå målene om reduksjon i utslipp av klimagasser. Prosjektet *Renere havn* er en viktig forutsetning for å etablere en ny bydel mot fjorden. For å styrke byens identitet og særpreg, er det avgjørende med en gjennomtenkt bevaring og synliggjøring av kulturminner.

19.1 Innledning

Trondheim som miljøby skal redusere klimagassutslipp, sikre god vannkvalitet, ta vare på biologisk mangfold, kulturminner og kulturlandskap, styrke bærekraftig landbruk og utvikle helsefremmende nærmiljø og god folkehelse. Dette er oppgaver som krever samarbeid på tvers av sektorer. Miljøovervåking, laboratorietjenester og planlegging og evaluering av tiltak ligger til tjenesteområdet. Miljøtjenester er rådgiver og pådriver for andre tjenesteområder og bysamfunnet når det kommer til gjennomføring av tiltak. Lovfestede oppgaver omfatter miljørettet helsevern, forurensning, avfall, naturforvaltning og landbruk.

19.2 Status

Framtidens byer, temaplan for naturmiljø, *Grønn barneby*, *Renere havn* og myndighetsoppgaver gjennomføres i hovedsak etter vedtatte planer og inneholder tiltak som bedrer bymiljøet på kort og lang sikt. Den generelle miljøtrenden er derfor positiv.

Kulturminneplanen forventes vedtatt i 2013. Den vil gi retning for videre satsing innen kulturminnevern.

Landbruksforvaltningen er i stor grad styrt av statlig landbrukspolitikk og påvirkes av kommunens politikk først og fremst gjennom arealforvaltningen. Byveksten utfordrer en bærekraftig forvaltning av matproduserende areal, både gjennom utbygging og forventning om utbygging.

Analysesenteret utfører årlig om lag 55 000 analyser av vann, mat, miljø og luft. Analyse- og beredskapstjenester leveres til Trondheim kommune, andre offentlige etater, næringsliv og privatpersoner. Tjenestene utvikles og evalueres jevnlig i dialog med brukerne og holder et høyt faglig nivå.

19.3 utfordringer

Kommunen har for få virkemidler (grønt flagg, miljøfyrtårn og Trondheim Smart City) for å få ned klimagassutslippene i eksisterende bygningsmasse i bysamfunnet. Det er behov for å utvide samarbeidet med andre aktører i bysamfunnet for å kunne nå våre langsiktige energi- og klimamål.

Luftkvaliteten i Trondheim er blitt bedre gjennom det siste tiåret. Likevel var det bare i 2008 at Trondheim tilfredsstilte støvkravene i forurensningsforskriften. Luftkvalitet er fremdeles en utfordring i noen deler av byen. Kommunen har sammen med de andre vegeierne vedtatt en handlingsplan etter pålegg fra Miljødirektoratet for å tilfredsstille forskriftskrav.

Ønske om interkommunalt samarbeid fra nabokommunene byr på muligheter, men det er en utfordring å lage ordninger som ikke gir merbelastning og økonomisk risiko for Trondheim kommune.

Analysesenterets virksomhet er klaget inn til EFTAs klageorgan, ESA. I klagen hevdes det at senteret har en ulovlig konkurransefordel. Klagerne hevder at Analysesenteret har vunnet konkurranseutsette

kontrakter fordi de har mottatt subsidierte tjenester fra Trondheim kommune. Kommunen må etablere en organisering som tilfredsstillende vedtaket i ESA. ESA har fattet vedtak om at Trondheim kommune må foreta organisasjonsmessige endringer som gir et klart økonomisk skille mellom den kommunale og den foretningmessige delen av aktiviteten. Rådmannen er i dialog med ESA, og har lagt fram forslag som vi mener kan tilfredsstillende kravene fra ESA. Så snart det foreligger en avgjørelse, vil rådmannen legge fram en sak om forholdet.

19.4 Mål for tjenesteområdet

Tjenesteområdet har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2014-2017 og resultatmål for 2014. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premissleverandør at tjenesteområdet har laget mål for dem.

- 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn
- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 2.6 I 2020 er Trondheimsregionen rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum
- 4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnsikkerhet (bidragsyter)

Tabell 19-1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Utslippene av klimagasser i 2020 skal være minst 25 prosent lavere enn i 1991	Klimagassregnskap for Trondheim er etablert Planprogram for revisjon av energi- og klimahandlingsplan er vedtatt
Tilfredsstillende nasjonale mål for lokal luftkvalitet som er strengere enn forskriftskrav	Tilfredsstillende forskriftskrav for svevestøv og nitrogenoksid (NO ₂). (Maks 35 døgn per år med svevestøv over 50 µg/m ³ . Årsmiddel NO ₂ mindre enn 40 µg/år)
Bærekraftig og langsiktig forvaltning av naturmiljøet og matproduserende areal	Politiske vedtak er fattet og alle myndighetstillatelser er skaffet til veie i forhold til prosjektet <i>Renere Havn</i> Tiltaksplan for prioriterte fremmede arter er vedtatt Landbruksplan for Trondheim er vedtatt Alle skoler har fått tilgang til undervisningspakke om naturmiljø gjennom <i>Grønn barneby</i>
Ivareta byens kulturminner og spre kunnskap om dem	Forprosjekt for vitalisering av bryggene i Kjøpmannsgata er startet. Forprosjekt for styrking av de historiske verdiene og miljøkvalitetene i veiter og bakgårdsbebyggelse er startet
Dekke kommunens og andres behov for analyser og beredskap vedrørende drikkevann, legionella og andre relevante analyser knyttet til daglig drift og akutte situasjoner	Avklart og iverksatt ny organisering av Analysesenteret innenfor ESA's krav Brukerundersøkelsen viser høy verdi

19.5 Forslag til driftsbudsjett

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for miljøområdet for perioden 2014-2017, og forslag til hvordan miljøområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. Detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes vedlegg 1.

Tjenesteområdet består av de to enhetene Miljøenheten og Analysesenteret. Miljøenheten har 34 ansatte og en kommunal ramme på rundt 25 millioner kroner. Analysesenteret har 19 ansatte og en kommunal ramme på om lag to millioner kroner

Tabell 19-2 Budsjetteramme og tiltak miljøtjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	28,0	28,0	28,0	28,0
Pris- og lønnskompensasjon	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Korrigert budsjett 2013	27,6	27,6	27,6	27,6
Annen rammeendring	-0,7	-1,2	-1,2	-1,2
Forslag til netto driftsramme	26,9	26,4	26,4	26,8
Rammeendring	-0,7	-1,2	-1,2	-1,2
Reduksjoner i tjenestetilbud	-0,5	-1,0	-1,0	-1,0
Endring i gebyrer/brukerbetaling	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sum tiltak	-0,7	-1,2	-1,2	-1,2

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår ett innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 0,5 millioner kroner i 2014, økende til én millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Redusert bemanning Miljøenheten

Brorparten av budsjettet til Miljøenheten er lønnsmidler, så et så stort kutt for en liten enhet må tas ut ved redusert bemanning. Lovpålagte oppgaver vil bli skjermet. Miljøenhetens bidrag i kommunale og eksterne prosjekt blir færre. Enheten vil bruke 0,3 millioner kroner mindre på klimaarbeid og forsøke å dekke inn dette gjennom statlige tilskudd.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

Rådmannen foreslår en mindre gebyrøkning som vil gi en økning av inntektsnivået. Inntektsøkningen beløper seg til 0,2 millioner kroner i året.

Økninger i brukerbetalning Analysesenteret

Analysesenteret salderte sitt effektiviseringskrav i budsjettet for 2013 ved å øke inntektsanslaget for 2013 og 2014. Regnskapet så langt indikerer at budsjettforutsetningen har slått til, så rådmannen opprettholder tiltaket.

19.6 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 19-3 Investeringer miljø-, landbruks- og laboratorietjenester. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				10,5	24,9	72,3	148	
Forslag investering 2014-2017					12,0	88,0	75,7	2,0
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Utstyr og bygningsdrift								
Analysesenteret				2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Prosjekt <i>Renere havn</i>	248,7	79,0	169,7	10,0	86,0	73,7	0,0	
Sum økonomiplan	248,7	79,0	169,7	12,0	88,0	75,7	2,0	

Analysesenteret

Analysesenteret har kontinuerlig behov for å oppgradere sitt tekniske utstyr. Det er derfor nødvendig at enheten har et investeringsbudsjett på to millioner kroner i året. I tillegg til å brukes på teknisk utstyr, vil midlene brukes til oppgradering av bygget som enheten har tilhold i. Det er en mulighet for at investeringsnivået må korrigeres etter at vi har fått avklart hvordan ESAs vedtak skal følges opp.

Prosjekt Renere havn

Trondheim kommune og Trondheimsfjorden Interkommunale Havn IKS har fått statlig tilsagn om 75 prosent støtte (eksklusive moms) til miljøtiltak i prosjektet *Renere havn*. På grunn av den omfattende prosessen med å regulere for deponi i Nyhavna, vil ikke tiltakene komme i gang før vinteren 2014/2015. Prosjektets kostnader vil derfor bli utsatt i forhold til tidligere planer, og prosjektet vil fortsette utover i 2016. En endelig plan for gjennomføring og budsjett for *Renere havn* vil bli lagt fram til politisk behandling så snart usikkerheten er redusert til et akseptabelt nivå.

20 Tekniske tjenester

I en bærekraftig by hvor det er lett å leve miljøvennlig, må de tekniske tjenestene ha god kvalitet og holde høy standard.

Sikkerhet i byens vannforsyning vil ha høy prioritet, både i håndtering av overvann og i avløpsnett og å opprettholde god vannkvalitet. MeTroVann-prosjektet som gir byen en ny trygg reservevannkilde, slutføres i 2014. Nytt nærmiljøanlegg på Ladehammeren skal gi et etterlengtet aktivitetstilbud til ungdom som ikke driver med organisert idrett. Ny belysning i Ilparken er et pilotprosjekt for universell utformet belysning og skal gjøre parken trygg. Utfordringene innen vegområdet er store, spesielt når det gjelder vedlikehold.

20.1 Innledning

Tekniske tjenester produserer en rekke av de basistjenestene kommunens befolkning benytter i hverdagen. Området har også ansvaret for tjenester som bidrar til innbyggernes sikkerhet. Tekniske tjenester omfatter forvaltnings-, drifts- og investeringstiltak innenfor områdene:

- Drikkevannsforsyning og avløpshåndtering
- Veg - og trafikkanlegg
- Parker og grøntanlegg
- Avfallshåndtering
- Utleie av gategrunn
- Feiing, brann- og redningstjenester
- Geoteknikk

20.2 Status

Vannforsyning

Drikkevannskvaliteten i Trondheim er god. Dette bekreftes gjennom kontinuerlige målinger og i brukerundersøkelser. Sikkerheten i vannforsyningen skal styrkes. Konkrete prosjekter er allerede iverksatt, og i løpet av de nærmeste årene vil sikkerheten være meget god.

Om lag 30 prosent av produsert vannmengde lekker ut av transportsystemet. På nasjonalt nivå er om lag 15 prosent lekkasje angitt som samfunnsøkonomisk akseptabelt. I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan er det lagt inn midler som gradvis vil redusere lekkasjetapet.

Rettighetshavere til vannet i Leirelva har hatt en evigvarende kompensasjonsavtale for at kommunen kan bruke vannet til drikkevannsforsyning. Godtgjørelsen for denne begrensningen har vært finansiert over vanngbyret. Den største rettighetshaveren fikk i 2013 innløst sin evigvarende kompensasjonsavtale mot et engangsvederlag på 27 millioner kroner.

Avløp

Byfortetting og klimaendringer øker avrenningstoppene i overvannssystemet, og kapasitet er en stadig større utfordring med et avløpssystem som allerede er delvis overbelastet. På grunn av store områder med felles ledninger for kloakk og overvann, og feil på nettet, er det betydelig mer vann enn nødvendig som transporteres i nettet og behandles i renseanleggene. Dette opptar både kapasitet og gir unødige høye driftskostnader. Flere store prosjekter pågår for å bedre situasjonen.

Tiltak for å bedre vannkvaliteten i Nidelva og øvrige bekker og vassdrag har gitt resultater. Forurensningstapet fra avløpssystemet før renseanleggene er i dag på seks prosent.

EUs avløpsdirektiv tillater mindre omfattende rensing enn såkalt sekundærrensing hvis utslippet tilsvarer utslipp fra mindre enn 150 000 personer og hvis det foreligger "særlige omstendigheter". På bakgrunn av resipientforholdene i Trondheimsfjorden som anses gode, er det søkt EFTAs overvåkingsorgan ESA om reduserte renskrav for Høvringen rensaneanlegg. Dersom det blir avslag, må det investeres betydelige beløp for å oppgradere rensaneanleggene. Driftskostnadene vil også øke ved et slikt utfall.

Veg

Rådmannen har i løpet av perioden 2010 – 2012 fremmet flere politiske saker som beskriver status og utfordringer knyttet til det kommunale vegnettet i Trondheim. Rådmannen har blant annet fremmet en sak om effektivisering av tekniske tjenester (bystyresak 171/10), en sak om det generelle tilstandsnivået på det kommunale vegnettet (formannskapssak 354/10), en sak om utbygging og fornyelse av den kommunale vegbelysningen (formannskapssak 385/10), saker om vinterdriften på de kommunale vegene (formannskapssakene 112/11 og 232/11) og en sak om status, utfordringer og tiltak for det kommunale vegnettet (formannskapssak 222/12).

På bakgrunn av at det i Trondheim, som i de fleste andre kommuner, er et beregnet etterslep i vegvedlikeholdet, ble det i budsjettet fra og med 2011 innarbeidet en opptrappingsplan for vegvedlikehold. I tillegg har det blitt bevilget midler i forbindelse med behandlingen av årsoppgjørene de senere årene. For å opprettholde driftsnivået, har det i budsjettet for 2013 og 2014 vært nødvendig å omdisponere midler fra opptrappingsplanen for vedlikehold. Omdisponeringene fører til at vedlikeholdsopptrappingen blir noe nedjustert.

Formannskapet vedtok i formannskapssak 222/12 at det skal utarbeides en ny hovedplan for vegområdet og en ny standard for drift og vedlikehold av vegnettet i Trondheim. Forslag til ny hovedplan og ny standard skal fremmes til bystyret i 2014. Rådmannen vil i saken beskrive ulike standarder for drift og vedlikehold av byens veger, og de økonomiske konsekvensene ved de ulike alternativene.

De to viktigste vedlikeholdspostene for veg er asfaltdekker og bruer. Hovedinspeksjon for bruer har avdekket at tilstandsnivået på noen av bruene er kritisk. Vedlikehold av disse bruene må prioriteres i årene framover, og det vil føre til at en lavere andel av vedlikeholdsbudsjettet benyttes på legging av asfaltdekke.

Trondheim kommune har de siste årene hatt mange åpne veghull forårsaket av entreprenørenes behov for å grave i de kommunale vegene. Spesielt har den harde konkurransen innenfor legging av fiberoptiske kabler knyttet til tv/internett gitt mange nye gravehull. Kommunen har de siste årene arbeidet målrettet med å fylle igjen åpne veghull, og er i dag langt mer à jour. Dette har bidratt til å få byen til å framstå mer ryddig.

Bystyret har de siste årene i forbindelse med disponeringen av kommunens årsoverskudd, bevilget betydelige midler til ekstraordinær asfaltering. De tildelte midlene har gjort det mulig å asfaltere en rekke gater med svært nedslitt asfaltdekke.

Grøntområder

Trondheim kommune har en rekke parker, lekeplasser og grønntområder med stort behov for vedlikehold og oppgradering. Byen har behov for en overordnet grønntplan som sikrer at det er nok med gode grønntområder med riktig tilbud for ulike brukergrupper etter hvert som byen vokser og fortettes. Den planen er under utarbeidelse, og vil bli lagt frem for politisk behandling i 2015.

Avfall

Handlingsplan for oppsamling av husholdningsavfall og kommunalt næringsavfall ble vedtatt i 2010. Arbeidet med å innføre nye oppsamlingsløsninger er i godt gjenge, og sommeren 2013 samles vel ti prosent av husholdningsavfallet i nedgravde oppsamlingsenheter.

Som følge av det nye oppsamlingssystemet er det nødvendig å etablere et sentralsorteringsanlegg for restavfall med matavfall og plastemballasje fra husholdninger. Det er satt i gang en planprosess sammen med avfallsselskaper i regionen. Høsten 2013 foreligger det et skisseprosjekt som gir grunnlag for å planlegge videre. Innenfor det regionale samarbeidet er det ønskelig å utarbeide en regional avfallsplan.

Det arbeides med å oppgradere gjenvinningsstasjon og hageavfallsmottak på Heggstadmoen. Ny gjenvinningsstasjon vil sannsynligvis bli lokalisert sammen med mottak for farlig avfall. Prosessen med å få etablert en ny gjenvinningsstasjon på østsiden av byen pågår fortsatt.

Feiing

I 2013 ble det kommunale feiervesenet innlemmet i det interkommunale selskapet Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Dette skal bidra til å løfte det forebyggende arbeidet i tillegg til at hele regionen får en bedre feietjeneste. Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS skal utføre lovpålagt feie- og tilsynstjenester i alle kommunens boenheter som er knyttet til fyringsanlegg. Minimumskravet er at tjenesten tilbys hvert fjerde år. I feietjenesten inngår også tilsyn med fyringssteder.

Brann- og redningstjenester

Kommunen skal i henhold til brann- og eksplosjonsvernloven § 9 sørge for etablering og drift av et brannvesen. Trondheim kommune har sammen med de seks andre eierkommunene valgt å løse oppgaven med å kjøpe tjenestene fra Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Det pågår for tiden en prosess mellom selskapet og kommunene Melhus og Midtre Gauldal som har som siktemål at de også skal bli eierkommuner i selskapet.

Parkering

Trondheim kommune kan med hjemmel i vegtrafikkloven regulere parkering av kjøretøy. Denne myndigheten er delegert til Trondheim Parkering KF. Selskapet utfører også kommunal håndheving av deler av politivedtekten som omhandler forsøpling, strøing og brøyting, og har i flere år utført oppgaver knyttet til arbeidsvarsling og utleie av gategrunn. Sistnevnte oppgaver vil fra 1. januar 2014 bli overført til Trondheim bydrift.

Geoteknikk

Raset på Byneset synliggjorde at deler av Trondheim har grunnforhold som kan sette liv og helse i fare. Store deler av arealene som ligger under det høyeste nivået havet nådde etter siste istid (marin grense) består av kvikkleire. Kommunen har ansvar både som grunneier og som samfunnsaktør i forhold til å sikre sine innbyggere. Midler til to rassikringsprosjekter i Nidelva ble gitt som ekstrabevilgning i juni 2012 og anleggsarbeidene utføres i 2013.

20.3 utfordringer

Vannforsyning

Hovedutfordringene er knyttet til god vannkvalitet, sikkerhet i vannforsyningen og fornyelse av ledningsnett.

Langvarig innsats for å forbedre vannkvaliteten i Jonsvatnet har gitt gode resultater. Den restriktive holdningen til aktiviteter i nedbørsfeltet til drikkevannskilden har fungert som en barriere og forbygget krav om ytterligere rensing. Økt aktivitet i nedbørsfeltet vil imidlertid kunne utløse nye renskrav.

Avløp

Hovedutfordringene innenfor avløpsområdet er knyttet til kravene i Vanddirektivet, klimaendringer og byfortetting. Hovedplanen for avløp ble godkjent i 2013 og legger føringer for arbeidet.

Klimaendringer og byfortetting fører til større avløpsmengder. Byens avløpsnett er ikke dimensjonert for dette. Erfaring fra andre europeiske byer viser at det er billigst å håndtere mer av avrenningen på overflaten fremfor å øke kapasiteten i nettet. Dette kan gi utfordringer i forhold til arealbruk og arealutnyttelse, men gir også muligheter for byen i form av flere åpne bekker og naturlige vannspeil.

Selv om forurensningsutslippene er betydelig redusert, er vi ikke i mål i forhold til kravene i vanddirektivet. Nødvendige tiltak gir betydelige investeringskostnader. Flere av tiltakene frigir kapasitet i nettet og reduserte driftskostnader, men ikke nok til å kompensere for de økte kapitalutgiftene.

Det er behov for omfattende opprydding i avløpsforholdene i spredt bebyggelse for å redusere forurensningene i bekkene. Denne oppryddingen vil foregå over flere år.

Veg

Brukerundersøkelser viser at publikum ikke er fornøyd med standarden på tjenestene. Om sommeren er publikum minst fornøyd med asfaltdekke på kjøreveger og gang-/sykkelanlegg. De er også misfornøyd med grusveger og renhold. På vinteren er publikum minst fornøyd med brøyting og strøing både på kjøreveger og gang-/sykkelanlegg.

Gatelys er et område hvor driftskostnadene er økende. Netteier har stilt krav om at hele gatelysanlegget skal være målbart innen 1. januar 2017. I 2013 er rundt 420 målere tatt i bruk. For hver måler skal det betales en årlig avgift både til Trønderenergi og til energifondet. Strømkostnadene for 2014 er også beregnet å øke, hovedsaklig fordi det målte forbruket vil være høyere enn dagens estimerte forbruk. De siste årenes investering i LED- teknologi bidrar til å redusere utgiftøkningen noe.

I Trondheim er det et politisk ønske om å flytte trafikk fra privatbilisme til sykling og gåing. Det gjøres betydelige investeringer for å oppnå dette, blant annet med bygging av egne sykkelanlegg gjennom Miljøpakken. For å holde sykkelandelen høy og stabil er det nødvendig å øke innsatsen til drift av gang- og sykkelanlegg, og da fortrinnsvis vinterdrift. Det arbeides med å sikre en slik finansiering gjennom Miljøpakken.

I formannskapssak 222/12 om status, utfordringer og tiltak innenfor vegområdet, er det redegjort for et prosjekt som kommunen har gjennomført, hvor målet har vært å skaffe til veie et bedre kostnadsgrunnlag. Det er lagt til grunn en standard som er utarbeidet i samarbeid med andre norske byer og tettsteder. Rapporten anbefaler at kommunen i 2012 skulle ha bevilget om lag 150 millioner kroner per år til drift og vedlikehold av byens vegger for at vegnettet i Trondheim skal kunne ha en tilfredsstillende standard. Den ordinære bevilgningen i 2012 var på om lag 104 millioner kroner. Det er spesielt når det gjelder vedlikehold at det brukes langt mindre midler enn behovet.

Grøntområder

Byvekst og byfortetting gir et stort behov for oppgradering, endring og tilpasning av eksisterende parker, lekeplasser og friområder. Det er en økende etterspørsel etter oppgradering av kommunale lekeplasser og tilrettelegging av friområder og lekeplasser i tråd med faktiske behov og ønsker. Spesielt etterspørsel etter utendørs treningsapparater og skatetilbud har vært sterkt økende.

Avfall

Hovedutfordringen innenfor avfallsområdet er å få finansiert og gjennomført de ambisiøse målene i den nye avfallsplanen, deriblant handlingsplan for oppsamling av husholdningsavfall og kommunalt næringsavfall. Det er et mål å øke materialgjenvinningen gjennom ytterligere utsortering av avfall, spesielt plast- og matavfall.

Brann- og redningstjenester

Ny brannordning er innført i kommunene Klæbu, Malvik og Trondheim fra og med 2013. Det er tatt i bruk to nye brannstasjoner og det er i gang bygging av ytterligere to brannstasjoner. Dette gir økte utgifter for alle eierkommunene.

Det er behov for å utvikle 110-tjenesten i tråd med nye nasjonale og lokale føringer. Høsten 2012 ble det satt i gang et prosjektarbeid for å klarlegge organisering. Tidlig i 2013 ble det sendt ut forslag om sammenslåing av 110-sentraler fra Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap. Det ble foreslått én sentral for Midt-Norge, og at denne skulle ligge i Trondheim. Dette arbeidet stanset opp våren 2013. Prosjektarbeidet som ble satt i gang i 2012 er satt på vent inntil det foreligger nye signaler fra staten.

Innføring av nytt digitalt nødnett for nød- og beredskapsstatene skal være fullført i Midt-Norge (Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal) i løpet av våren 2015.

Parkering

Det er nødvendig å ta en gjennomgang av dagens parkeringspolitikk der det legges til rette for den forventede befolkningsøkningen og byutviklingen de kommende 20 til 30 årene. Rådmannen legger fram en sak om problemstillingen til behandling i november 2013.

Geoteknikk

Klimaendringer øker faren for ras og erosjon. Det er behov for bedre generell kartlegging av rasfare. Det er videre utfordringer knyttet til kommunens ansvar i forhold til forebygging av ras, basert på kommunens rolle som samfunnsaktør og ivaretaker av innbyggernes liv og helse. En langsiktig plan for skredsikring av vassdrag bør utarbeides.

20.4 Mål for tjenesteområdet

Tekniske tjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2014-2017 og resultatmål for 2014. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premissleverandør at tjenesteområdet har laget mål for dem.

2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes

3.2 I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i

3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger de kan ha til kommunens tjenester

4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

Tabell 20-1 Periodemål og resultatmål for veg, grønt, parkering, branntjenester og geoteknikk

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Brukerundersøkelsen i 2017 skal vise ti prosent økning i innbygger-score på tjenester som Trondheim bydrift utfører, sammenlignet med 2013, med en økning på 1/3 på hvert år	Brukerundersøkelsen i 2014 har vist tre prosent økning i innbygger-score på veg (både for sommer og vinter), for kommunale gater og gang og sykkelveger i forhold til året 2013
Premissene for hva som skal til for å ha et verdibevarende vedlikehold er etablert	Det er lagt fram formannskapssak om drifts- og vedlikeholdskostnader innen vegområdet Det foreligger ferdig utkast på hovedplan veg Det er importert flere datatyper inn i Nasjonal Veg Data Bank etter at fartsdumper, gangfelt og skiltvedtak er testet positivt ut i 2013
Vinterdriften gir god sikkerhet og framkommelighet for alle trafikantkategorier	Brukerundersøkelsen har vist to prosent øking i innbygger-score til framkommelighet og sikkerheten for syklistene i 2014 i forhold til 2013
Midtbyen er et tilgjengelig og attraktivt bysentrum	Universell utforming av belysning i Ilaparken er gjennomført Brukerundersøkelsen for Midtbyen ligger i perioden 2014-2017 på samme nivå som score i 2013
Totalt energiforbruk er redusert og det er innført flere miljøvennlige energikilder	Referanseverdier for energibruk til transport av avløpsvann og utslipp av klimagasser knyttet til avløpsrensing er etablert

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
	t 1 200 eldre gatebelysningsarmaturer er skiftet ut
Tilbudet av attraktive rekreasjonsmuligheter er bedret	Forvaltningsplan for parker og grøntområder er utarbeidet Brukerundersøkelsen for perioden 2014-2017 ligger på samme høye nivå som score i 2013
Det er etablert tilbud for fysisk utfoldelse for folk i alle aldersgrupper i friområder i alle bydeler	Plan for etablering av skatetilbud i Trondheim er utarbeidet Minimum ett nytt utendørs skatetilbud etablert
God og tett dialog med de kommunalt eide selskapene som det foreligger bestiller/utføreravtale med	Gjennomført minimum to eiermøter per selskap per år Det er utarbeidet en oversikt over de rapporter som selskapene skal levere kommunen og sørget for at de blir levert til rett tid og med riktig innhold
Attraktiv Midtby	Avklarte roller og oppgaver for Midtbyen Management AS Ryddig og ren midtby
Brannordning skal være godkjent av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Felles brannordning for alle eierkommuner er implementert

Tabell 20-2 Periodemål og resultatmål for avgiftsfinansierte tjenester

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Forurensningen i nedbørsfeltene til drikkevannskildene er minimal, og sikkerheten i vannforsyningen er bedret	Det er innført restriksjoner i Bennis nedbørsfelt MeTroVann-prosjektet gjennomført i samsvar med vedtatt fremdrifts- og økonomiplan Detaljprosjektering av ny rentvannstunnel er gjennomført
Vannforekomstene har god økologisk tilstand innen 2021	Oppfølgingen av Vanndirektivet har gått i henhold til fremdriftsplan Opprydding i spredte avløpsanlegg har fulgt planlagt fremdrift Trondheim bydrift har etablert tilstrekkelig beredskap for å sikre drift av kritiske anlegg
Beredskapen innen vannforsyning er god, og det er god brannvannsdekning	Plan for utbedring av kritiske flaskehalsar i vannettet er utarbeidet
Virkninger av forventede klimaendringer og havstigning er kartlagt, både for vann og avløp og grunnforhold, og konsekvensene er redusert	Rutiner for ivaretagelse av hensyn til flomveier og havnivåstigning er innarbeidet i kommunens saksbehandling Oppstartet helhetlig plan for skredsikring av vassdrag (forutsatt finansiering)
Det er lagt til rette for at 50 prosent av avfallet samles inn via nedgravde løsninger i 2020	Forberedt nye avfallssug i samsvar med framdriftsplan og overordna målsetting. Nedgravd løsning på Ranheim er etablert
God tilgjengelighet til gjenvinningsstasjoner	Plassering av ny gjenvinningsstasjon på østsiden av byen er avklart
Utsorteringen av plast- og matavfall er økt	Plassering av nytt ettersorteringsanlegg er avklart

20.5 Forslag til driftsbudsjett

20.5.1 Selvkostområdene

Tabell 20-3 Rådmannens forslag til gebyrreduksjoner på selvkostområdene innenfor teknisk sektor.

Tall i prosent

Område	Foreslått gebyrøkning
Renovasjon	0,0
Avløp	-5,0
Vann	5,0
Feiing	0,0
Slam	0,0

Gebyrområdet renovasjon

Tabell 20-4 Endringer i kostnader og inntekter fra 2013 til 2014 for renovasjon.

Tall i millioner kroner

Tiltak renovasjon	Kostnadsendring fra 2013 til 2014
Flytting til Heggstadmoen	1,5
Økt husleie	0,4
Arkivfunksjon	0,5
Økte kapitalkostnader	0,6
Pris- og lønnsvekst, vekst i mengder avfall, befolkningsvekst	1,5
Reduserte kostnader forbrenning	-1,0
Prosjektering ettersorteringsanlegg, regional avfallsplan	1,0
Økte driftsoppgaver i Trondheim kommune	0,3
Sum økte driftsutgifter	4,8

Som følge av en utflating i avfallsvekst og mindre utgifter/mer inntekter på omsetning av avfallstyper, har det i løpet av få år bygd seg opp et betydelig positivt selvkostfond. Denne utviklingen sammen med tilbakebetalinger til selvkostfondet som henger sammen med feil og mangler i selvkostkalkyler, gjør at Trondheim kommune nå er inne i en periode hvor man må bygge ned selvkostfondet. Både i 2012 og i 2013 ble gebyret redusert med ti prosent. Samtidig er inntektene vesentlig lavere enn utgiftene i 2013. For at gapet mellom inntekter og utgifter ikke skal bli for stort og for at i skal være rustet i forhold til å ivareta en ambisiøs avfallsplan, foreslår rådmannen at gebyret ikke senkes ytterligere.

I 2014 forventes en økning i utgifter i størrelsesorden 4,8 millioner kroner (i underkant av fem prosent). Det er knyttet en viss usikkerhet til hvilke utgifter tilskudd for nedgravde oppsamlingsløsninger vil gi.

De økte driftsoppgavene i Trondheim kommune er relatert til at kommunen i større grad fungerer som katalysator for private investeringer innenfor renovasjonsområdet (nedgravde containere og avfallssug).

Gebyrområdet vann og avløp

For 2014 reduseres avløpsgebyret med fem prosent, mens vanngebyret økes med fem prosent. Det er noe lavere enn tidligere indikert, noe som skyldes lavere rente enn opprinnelig forutsatt. De største budsjettmessige endringer for drift vann og avløp er knyttet oppstart av vann- og avløpsanleggene som inngår i MeTroVann, men som først vil gi fullt utslag fra 2015.

Tabell 20-5 Endringer i kostnader og inntekter fra 2013 til 2014 for vann. Tall i millioner kroner

Tiltak vann	Kostnadsendring fra 2013 til 2014
Tilbakeføring av engangstiltak	-1,0
Reduserte utgifter utskifting vannmålere	-2,0
Drift av nytt vannbehandlingsanlegg og nedslagfelt Benna	2,0
Drift av vannledningsnett MeTro-vann	1,0
Utbetaling av engangsbeløp Jonsvatnet	5,0
Opphør utbetaling årlig erstatning Leirelva	-0,9
Generelt effektiviseringskrav vannområdet	-0,7
Sum økte driftsutgifter	3,4

Mange eiendomsbesittere rundt Jonsvatnet får årlig utbetalt mindre erstatningsbeløp knyttet til at kommunen båndlegger areal for sikre kommunens hoveddrikkevannskilde. Både for kommunen og for mange av eiendomsbesitterne vil det være en fordel å gjøre om den årlige utbetalingen til et engangsvederlag. Rådmannen har innarbeidet fem millioner kroner for å foreta slike engangsutbetalinger i 2014, og regner med at arbeidet vil fortsette i 2015. I bystyresak 38/13 ble en årlig erstatning på om lag 0,9 millioner kroner knyttet til fallrettigheter i Leirelva gjort om til et engangserstatningsbeløp på 27 millioner kroner.

Tabell 20-6 Endringer i kostnader og inntekter fra 2013 til 2014 for avløp. Tall i millioner kroner

Tiltak avløp	Kostnadsendring fra 2013 til 2014
Tilbakeføring av engangstiltak	-2,0
Reduserte driftskostnader på grunn av økt driftssikkerhet renseanlegg	-1,0
Avløpspumpestasjoner, fem nye stasjoner og endret vaktordning	0,7
Ladehammeren og Høvringen renseanlegg, engangstiltak energioppfølging	1,0
Ladehammeren renseanlegg, energioppfølging og fjernvarme	0,9
Oppgradering forurensingskontroll bekker	1,0
Oppgradering pumpestasjoner	1,0
Generelt effektiviseringskrav avløpsområdet	-1,0
Sum økte driftsutgifter	0,6

Fornyelser på avløpsrenseanleggene har ført til mindre utgifter til akutt vedlikehold.

Gebyrområdet slam og spredte utslipp

Innhenting av slam vil ved utgangen av 2013 ha et selvkostfond som er omtrent i balanse. I 2014 vil det være samsvar mellom kostnads- og inntektsnivå innenfor området. Det er derfor ikke nødvendig å endre gebyrnivået i 2014, og rådmannen foreslår derfor å holde dette uendret. I bystyremøtet 31. oktober 2013 legges det fram egen sak om størrelse på gebyr for saksbehandling og kontroll knyttet til spredte avløpsanlegg. Gebyret er hjemlet i *Forskrift om gebyr for saksbehandling og kontroll av avløpsanlegg, Trondheim kommune, Sør-Trøndelag*, vedtatt av bystyret i sak 106/10. Gebyret skal dekke utgiftene knyttet saksbehandling og kontroll av spredte avløpsanlegg, og vil gi anledning til økt innsats på dette området, noe som er en viktig forutsetning for at vandirektivet kan oppfylles. Det nye gebyret vil gi inntekter på i overkant av én million kroner.

Gebyrområdet feiing

Det er fremdels midler igjen på kommunens selvkostfond for feiing, så gebyret øker ikke i 2014. Trondheim kommune vil sammen med de andre eierkommunene i Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS og selskapet i 2014 utvikle en organisering som er tilpasset eierkommunens behov.

20.5.1 Bykassefinansierte tjenester

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for tekniske tjenester for perioden 2014-2017, og forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1.

Tabell 20-7 Budsjettramme og tiltak tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	276,5	276,5	276,5	276,5
Pris- og lønnskompensasjon	7,7	7,7	7,7	7,7
Oppgaveendringer	2,3	2,3	2,3	2,3
Korrigert budsjett 2013	286,5	286,5	286,5	286,5
Ramme for arealendring	3,9	5,5	6,6	7,6
Annen rammeendring	30,5	43,4	43,5	43,2
Forslag til netto driftsramme	320,9	335,4	336,6	337,3
Rammeendring	34,4	48,9	50,1	50,8
Opprettholdelse av standard	35,5	46,9	47,8	48,3
Økninger i tjenestetilbud	4,5	5,9	6,2	6,4
Reduksjoner i tjenestetilbud	-3,7	-1,8	-1,8	-1,8
Effektiviseringstiltak	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Endring i gebyrer/brukerbetaling	-0,3	-0,6	-0,6	-0,6
Sum tiltak	34,4	48,9	50,1	50,8

Oppgaveendringer

I budsjettet for 2013 fikk eiendomstjenester overført til sammen 2,3 millioner kroner for arealøkning vedrørende nye brannstasjoner (Sandmoen og Ranheim) som følge av at dette området står for oppfølgingen av branntjenester.

Det pågår en prosess for å flytte arbeidsoppgavene som Trondheim parkering i dag utfører vedrørende utleie av offentlig gategrunn til midlertidig bygge- og anleggsarbeider over til Trondheim bydrift. Omfanget av oppgaveoverføringen er ikke endelig avklart.

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 35,5 millioner kroner i 2014, økende til 48,3 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Anleggskompensasjon grønt og veg

Tekniske tjenester får kompensasjon for driftseffekten av nye anlegg innenfor grønt- og vegområdet.

Kompensasjon bortfall av piggdekkgebyr

Ordningen med piggdekkgebyr ble opphevet 1. januar 2011. Det opparbeidede piggdekkfondet vil være brukt opp i løpet av 2014. Vegområdet er tilført midler som gjør at bortfallet av midler fra piggdekkgebyret ikke får noen effekt på vinterdriftsstandarden (11 millioner kroner i 2014, økende til 22 millioner kroner i 2015).

Inntrekk kompensasjon for bortfall av inntekter Sjøla pukkverk

I tråd med budsjettforutsetningene trekkes inn en kompensasjon tekniske tjenester fikk for en forventet ekstraordinær mindreinntekt på Sjøla pukkverk i 2013.

Opprettholdelse av dagens driftsnivå

Den standarden man har hatt på driftsnivået i 2013, har vært mulig takket være en driftsmessig billig vinter i 2013. For å opprettholde 2013-standard til oppfølging av grøntanlegg, renhold i Midtbyen og renhold av vegene, er det nødvendig å øke driftsrammen.

Kompensasjon mindreinntekt gategrunnsleie

Som beskrevet i første og andre tertialrapport i 2013 og i egen politisk sak i oktober, er nettobudsjettet for gategrunnsleie satt for høyt. Inntektskravet til gategrunnsleien må reduseres for å få samsvar mellom inntekter og utgifter.

Økt eierandel, kapitalutgifter og husleie Trøndelag brann og redningstjeneste

Trondheim kommune har etter en lang prosess blitt enige med de andre seks eierkommunene i Trøndelag brann og redningstjeneste om å justere eierbrøken. I forhandlingene ble det også oppnådd enighet mellom eierkommunene om fordeling av husleien for selskapets brannstasjoner.

Rensing av strøsand

Nye miljøkrav gjør at strøsand må renses før den kan deponeres. Strøsand er klassifisert som lett forurenset masse. Trondheim kommune har tidligere deponert strøsand gratis på kommunens deponi uten å rense den, en praksis som må endres.

Økte driftsutgifter knyttet til brøyting

I forbindelse med utlysning av anbud knyttet til vinterbrøytingen har tekniske tjenester opplevd en sterk prisstigning. Prisstigningen var særlig sterk på beredskapsdelen av anbudene. Økningen har sannsynligvis opphav i at kommunen i anbudsgrunnlaget stilte strengere krav til oppfyllelse av Arbeidsmiljøloven, det var godt utleiemarked for entreprenører med tungt brøyteutstyr og vintersesongen 2012/2013 var snøfattig og ga liten fortjeneste til brøyterne.

Økte driftsutgifter gatelys

Rådmannen orienterte etter i 2. tertial om at det blir et større merforbruk knyttet til gatelys i 2013. Vi har ikke funnet rom til å legge inn mer i økning enn det som skal til for å dekke inn den beregnede effektiviseringen i LED-lys medfører. Problemstillingene innenfor gatelyssegmentet er omfattende og er knyttet til drift- og vedlikeholds nivå, flere strømlere, endret metode for beregning av strømforbruk og reduserte kostnader på grunn av investering i LED-lys. Rådmannen vil legge fram en sak der gatelysproblematikken blir gjennomgått tidlig i 2014.

Økninger i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Forbedringene fører til en merutgift på 4,5 millioner kroner i 2014, økende til 6,4 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Utvikling anleggsoversikt vegområdet

Som omtalt i fjorårets budsjett og i formannskapssak 222/12 er en av de største svakhetene innenfor vegområdet manglende omfang og tilstandsoversikt. I budsjettet for 2013 ble det satt av 0,4 millioner kroner til denne oppgaven, og vi følger opp ved å øke dette beløpet årlig med 0,4 millioner kroner utover i økonomiplanperioden.

Bevilgning til Midtbyen management

I tråd med vedtak i bystyresak 8/13 skal kommunen gå inn med 1,2 millioner kroner i selskapet Midtbyen management AS. 0,6 millioner kroner ble bevilget i 2013- budsjettet, og den resterende forpliktelsen foreslås bevilget i 2014-budsjettet.

Innføring av nytt digitalt nødnett

Innføring av nytt digitalt nødnett for nød- og beredskapsstatene skal være fullført i Midt-Norge (Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal) i løpet av våren 2015. Innføring av nytt digitalt nødnett gir økte kostnader for alle nødtjenestene og for de operative tjenestene, blant annet Trøndelag brann og redningstjeneste. I handlings- og økonomiplanen 2014-2017 er det lagt inn en forutsetning om at staten gjennomfører en sammenslåing av 110-tjenesten i Midt-Norge som gjør det mulig å dempe kostnadsutviklingen.

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 3,7 millioner kroner i 2014, synkende til 1,8 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Avslutning av prosjekt universell utforming

Prosjekt universell utforming ble avsluttet som eget prosjekt 30. juni 2013. Oppfølging av universell utforming vil framover skje som en del av den ordinære aktiviteten.

Opptrappingsplan for vedlikehold veg

I budsjettet for 2011 ble det lagt inn en opptrappingsplan for vedlikehold på veg som ferdig innført i 2015 ville ha økt vedlikeholdsbudsjettet med 18 millioner kroner. Som en del av denne opptrappingsplanen var det lagt opp til at vedlikeholdsrammen skulle økes med fire millioner kroner i 2014- budsjettet, og sju millioner kroner fra 2015 og utover. For å holde driftsaktiviteten oppe, er det nødvendig å redusere vedlikeholdsnivået. Driftsbehovene er så store at vedlikeholdsbudsjettet i 2014 må reduseres med 3,5 millioner kroner sammenlignet med 2013- nivået og fra 2015 med 1,5 millioner sammenlignet med 2013. Denne omdisponeringen, sammen med en tilsvarende reduksjon i 2013- budsjettet, gjør at den samlede effekten av opptrappingsplanen for vedlikehold reduseres fra 18 millioner kroner til 6,5 millioner kroner.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på 1,5 millioner kroner per år.

Reduserte driftsutgifter på grunn av innføring av LED-gatelys

Det er lagt inn en effektiviseringseffekt som følge av utskiftingen av gamle strømineffektive gatelys med moderne gatelys med LED teknologi.

Effektivisering av tjenesteområdet

Det er lagt inn et generelt effektiviseringskrav på tjenesteområdet.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

Rådmannen foreslår innføring av nytt gebyr i en egen sak. Inntektsøkningen beløper seg til 0,3 millioner kroner i 2014, økende til 0,6 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltaket under.

Innføring av gebyr for behandling av tekniske planer

Rådmannen foreslår at det innføres gebyr for behandling av tekniske planer. Tekniske planer er vann-, avløp-, veg- og utomhusplaner som omfatter offentlig infrastruktur som private utbyggere er pålagt å bygge gjennom rekkefølgebestemmelser eller vedtak etter plan- og bygningsloven. Vi har lagt opp til at gebyret vil være en del av kommunens betalingsregulativ for plan- og bygningstjenester. Innføringen av gebyret vil gi en økning av saksbehandlingsutgiftene til utbyggere som skal ha godkjent tekniske planer.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for de ulike forholdene

Opptrappingsplan for grøntområdet

I 2012- budsjettet ble det lagt inn midler til en økning av driftsnivået innenfor grøntområdet, som fullt innført i 2015 ville ha økt grøntbudsjettet med 2,8 millioner kroner. I 2014 var det forutsatt en økning på 0,6 millioner kroner, økende til én million kroner fra 2015 og utover. For å dekke inn merutgifter knyttet til rensing av strøsand og for å opprettholde driftsstandarden er den foreslåtte økningen null ut. . Samlet vil opptrappingsplanen for grønt etter rådmannens korrigering i handlings- og økonomiplan 2014-2017 øke grøntrammen med 1,8 million kroner.

20.6 Forslag til investeringsbudsjett

Vann

Tabell 20-8 Investeringer vann perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				177,9	270,4	195,3	79,5	
Forslag budsjett 2014-2017					270,9	219,0	254,0	140,5
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Kilder og vannbehandlingsanlegg	105,0		105,0	7,0	20,0	50,0	28,0	
Stasjoner	43,0		43,0	19,0	17,0	5,0	2,0	
Diverse anlegg	82,0		82,0	15,0	20,0	22,0	25,0	
Fornyelse, rehabilitering	187,0		187,0	42,0	47,0	48,0	50,0	
MeTrovann-vannandel	529,0	357,1	171,9	151,9	20,0			
Vikåsen vanntunnel	215,0	2,7	212,3	25,0	85,0	94,8	7,5	
Diverse vannforsterkning	93,0		93,0	11,0	10,0	44,0	28,0	
Sum økonomiplan	1.244,2	359,8	884,4	270,9	219,0	254,0	140,5	

Investeringsbudsjettet knyttet til vann er basert på tre hovedutfordringer som kommunen står overfor, nemlig fortsatt god vannkvalitet, god sikkerhet i vannforsyningen og fornyelse av ledningsnettet.

God vannkvalitet

Drikkevannsforskriften krever to fullverdige hygieniske barrierer mot bakterier, virus og parasitter. For Trondheim betyr dette sannsynligvis at dagens vannbehandling må utvides. Kostnadene er betydelige, og tiltaket er lagt inn med hovedvekt i siste del av økonomiplanperioden.

Sikkerhet i vannforsyningen

Det bygges ny reservevannsforsyning. Kilden er Benna i Melhus, og utbyggingen er et samarbeidsprosjekt mellom Melhus kommune og Trondheim kommune. Løsningen sikrer at begge kommunene i en situasjon med behov for reservevann har både god vannkvalitet og god kapasitet. Anlegget er kostnadsberegnet til om lag 630 millioner kroner, en økning på 130 millioner kroner fra tidligere anslag. De økte kostnadene skyldes i hovedsak dårligere grunnforhold enn antatt, økte kostnader til kryssing av Gaula, økte klausuleringskostnader, og at byggelånsrente og tiltak i Loa-vassdraget tidligere ikke var innkalkulert. Kostnadsøkningen er godkjent av bystyret. Prosjektet er forventet ferdig i løpet av 2014.

Vikåsen vanntunnel ligger nedstrøms i vannbehandlingsanlegget og fører rensset vann inn på vannettet. Hydrogeologiske undersøkelser har vist at vann fra tiliggende områder lekker inn i tunnelen. Det er små mengder, og vannet har lang oppholdstid i grunnen. Situasjonen er likevel ikke tilfredsstillende på lengre sikt. Alternative måter å ivareta sikkerheten på er vurdert, og det er konkludert med at etablering av ny tunnel er det beste alternativet, både i forhold til sikkerhet, fleksibilitet og kostnader. Utbedring av tunnelen og bygningsmessig tilrettelegging for utvidet vannbehandling bør samordnes. Kostnadsoverslag for ny tunnel er 215 millioner kroner. En tett tunnelloøsning vil frigi områder som i dag er ilagt restriksjoner både i forhold til utbygging og rekreasjon.

I posten "stasjoner" er det satt av midler til å utbedre høydebasseng og pumpestasjoner og til nødstrøm- og driftskontrollsystem.

For å øke forsyningsikkerheten på Byneset, er det satt av midler til å bygge nytt høydebasseng.

For å forsterke overføringen mellom de østlige og de vestlige bydelene i Trondheim, er det i hovedplan vann vedtatt å bygge en ny hovedvannledning mellom Nardo og Munkvoll. Det er hensiktsmessig å

samordne anlegget med ny bro over Sluppen. Samordningsbehovet vil forsinke vannledningsanlegget. Det er lagt opp til byggestart i 2016 og ferdigstilling i 2017.

Fornyelse av ledningsnett er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid. Investeringene er nødvendige for å redusere vanntapet fram til forbruker. Vannforsyningen til Være-området er sårbar. For å bedre forsyningssikkerheten etableres tosidig forsyning. Det er satt av ti millioner kroner i perioden.

I posten "diverse anlegg" er det satt av midler til anlegg som ikke initieres av kommunen, men av Statens vegvesen og utbyggere.

Avløp

Tabell 20-9 Investeringer avløp perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	178,5	216,6	224,3	258,6			
Forslag budsjett 2014-2017		214,7	193,0	167,5	212,0		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
LARA luktreduksjon	26,0	18,0	8,0	4,0	2,0	2,0	
Oppgradering og rehabilitering LARA	36,0	11,0	25,0	7,0	6,0	6,0	6,0
Oppgradering og rehabilitering HØRA	24,0	6,0	18,0	4,0	4,0	4,0	6,0
Diverse anlegg	100,0		100,0	20,0	20,0	30,0	30,0
Fornyelse rehabilitering	164,0		164,0	45,0	34,0	35,0	50,0
MeTrovann spillvann	100,0	42,5	57,5	30,0	20,0	7,5	
Ladebekken	90,0	9,3	80,7	60,7	20,0		
Heimdal separering	40,4	16,4	24,0	5,0	10,0	5,0	4,0
Selsbakk sandfang	15,4	9,4	6,0	6,0			
Fredlybekken separering	207,3	7,3	200,0	24,0	56,0	45,0	75,0
Fossumdalen separering	39,5	14,5	25,0	5,0	10,0	5,0	5,0
Stasjoner	20,0		20,0		6,0	4,0	10,0
Diverse hovedanlegg	59,0		59,0	4,0	5,0	24,0	26,0
Sum økonomiplan	921,6	134,4	787,2	214,7	193,0	167,5	212,0

I handlings- og økonomiplanen 2014-2017 foreslås det at innsatsen fortsatt rettes mot å fornye og separere byens eksisterende avløpsnett. Dette gjøres for å bedre den til dels utilfredsstillende forurensingssituasjonen i bekker og elver. Prioriteringen er i tråd med kravene i vanddirektivet som legger til grunn at naturlige vannforekomster innen 2021 skal ha minimum god økologisk og kjemisk tilstand. Både Fredlybekkprosjektet og Fossumdalprosjektet er prosjekter som i betydelig grad vil redusere de resterende utslippene til Nidelva. Det foreslås å gå videre med omlegging av Ladebekken avløpskulvert. I handlings- og økonomiplanen for 2013-2017 var det estimert at prosjektet ville koste 25 millioner kroner. Det har i ettertid vist seg at dette anslaget var for lavt, nye kalkyletall og endrete forutsetninger har gitt en revidert kostnads-kalkyle på 90 millioner kroner for prosjektet. I tillegg gjennomføres flere mindre prosjekter som vil gi reduserte utslipp i de mindre bekkene og vassdragene. Flere av tiltakene fører til at fremmedvannsmengdene som pumpes og renses blir redusert, og er derfor også gunstige i forhold til driftskostnader.

Renseanleggene får etter hvert et økt behov for fornyelse, og det foreslås satt av åtte til ti millioner kroner per år til dette formålet. Ved Ladehammeren renseanlegg er lukt et tilbakevendende problem. Ulike løsninger har vært utredet, og konklusjonen er at det beste vil være å bygge en 60 meter høy pipe. Det er usikkerhet knyttet til utfallet av reguleringssaken. Kostnader for bygging av pipe er lagt inn i økonomiplanen.

Melhus kommune skal overføre sitt avløp til Høvringen renseanlegg. Dette samordnes med utbygging av reservevannsløsningen. For å frigi tilstrekkelig kapasitet på ledningsanleggene, må det gjennomføres separeringstiltak på Heimdal. Leirfallet renseanlegg på Klett som er lite, dyrt å drifte og har et betydelig rehabiliteringsbehov, legges ned og avløpet overføres til Høvringen. Disse anleggsarbeidene, som er samordnet med utbyggingen av reservevannsforsyningen, vil foregå i hele planperioden. Det er budsjettert med et nytt sandfang ved innløpet til Høvringen avløpstunnel. Et slikt sandfang vil bedre driftsforholdene betydelig, og er gunstig å få på plass før overføringen av avløp fra Melhus.

For posten "diverse anlegg" er det i 2014 foreslått en investering på 20 millioner kroner. Disse midlene går til anlegg som ikke initieres av kommunen, men av Statens vegvesen og andre utbyggere. Når det gjelder fornyelse og rehabilitering av ledningsnett, er det foreslått bevilget 45 millioner kroner i 2014. Tiltakene som er nødvendige for at forfallet i ledningsnettet ikke skal øke, støtter opp under vandirektivet og gir betydelige miljøgevinster.

Renovasjon

Tabell 20-10 Investeringer renovasjon 2014-2017. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt investeringsplan 2013-2016				32,7	15,5	22,4	24,0	
Forslag investering 2014-2017					29,0	19,5	15,0	15,0
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Avfallssug Ranheim	44,0	33,7	10,3	10,3				
Avfallssug Selsbakk	20,0	5,0	15,0	10,0	5,0			
Avfallssug andre	63,5	10,3	53,2	8,7	14,5	15,0	15,0	
Sum økonomiplan	127,5	49,0	78,5	29,0	19,5	15,0	15,0	

I bystyresak 84/10 vedtok bystyret en handlingsplan for oppsamling av avfall. Planen innebærer investeringer i størrelsesorden én milliard kroner de neste ti år, hvorav rundt 80 prosent gjelder nedgravd utstyr for oppsamling av avfall. De øvrige 20 prosent er relatert til gjenvinningsstasjoner, renovasjonskjøretøy, anlegg for ettersortering av avfall med mer.

I bystyresak 125/12 vedtok bystyret en modell for finansiering og eierskap til nedgravde oppsamlingssystemer. I tillegg beskrives hvordan et framtidig gebyrsystem kan ivareta både gamle og nye avfallsløsninger. I hovedtrekk skal kommunen gi støtte til rehabiliteringsprosjekter, mens nybygging skal være 100 prosent privat finansiert. Kommunen må forskuttere en del av den private investeringen i nedgravde løsninger. Dette må skje over renovasjonsgebyret og kan ikke belastes bykassen. Utbygging av nedgravde oppsamlingssystemer for kommunens egne bygg må derimot belastes bykassen.

I handlingsplanen er det foreslått at stasjonært avfallssug tas i bruk som metode for å samle opp avfallet der det bygges tilstrekkelig tett. Dette vil kreve investeringer i ny infrastruktur. Økonomiplanen legger opp til investeringer på totalt 78,5 millioner kroner til denne type infrastruktur i perioden fram til 2017. Dette er kostnader som delvis skal legges over på utbyggere.

I handlingsplanen for oppsamling av avfall er det lagt opp til å styrke tilbudet for å kunne levere sortert avfall. Gjenvinningsstasjonen på Heggstadmoen skal oppgraderes til nye krav. I tillegg planlegges det en ny stasjon på østsiden av byen. Til sammen vil disse to stasjonene ha kapasitet til å ta i mot 150 000 besøkende hvert år. Gjenvinningsstasjon på Heggstadmoen finansieres av Renholdsverket AS.

Stasjonen på østsiden av byen er utsatt som følge av at det er vanskelig å få godkjent tomtearealer. Det kan være aktuelt å se på et samarbeid med Malvik kommune og Innherred Renovasjon som planlegger ny stasjon i Malvik.

Veg**Tabell 20-11 Investeringer veg i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner**

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	9,2	9,2	9,7	9,7			
Forslag budsjett 2014-2017		19,1	15,8	15,8	20,4		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Tiltak funksjonshemmede			1,0	0,2	0,2	0,2	0,4
Mindre vegtiltak			9,4	1,8	2,3	2,3	3,0
Forsøket bru	4,8	0,0	4,8	4,8	0,0	0,0	0,0
Gatelys fornyelse, måling			55,9	12,3	13,3	13,3	17,0
Sum økonomiplan	4,8	0,0	71,1	19,1	15,8	15,8	20,4

Av vegtiltak som vil bli gjennomført innenfor totalrammen for kommunale veger, inngår tiltak for funksjonshemmede og diverse mindre vegtiltak. Mindre vegtiltak er kapitalbevarende oppgraderinger (standardforbedringer) på eksisterende veger. Det er videre budsjettet med midler til fornyelse av gatelyset og oppfølging av pålagte krav fra netteier om etablering av måling for gatelyset. Det må disponeres 2,5-3 millioner kroner per år til måleprosjektet i perioden 2013-2016 for å tilfredsstille netteiers krav (frist for måling er satt til 1. januar 2017). De resterende midlene skal disponeres til fornyelse. Under fornyelse satses det både på bruk av LED-teknologi og dimming i armaturer. Det er etablert et samarbeid med Enova og vi mottar støtte til denne fornyelsen.

Det er foretatt en gjennomgang av de kommunale bruene. Dårligst tilstand har Forsøket bru, som er så nedslitt at hele brua må skiftes ut.

Med om lag ti millioner kroner til fornyelse per år kan det etableres cirka 1 200 nye LED -armaturer per år. Holdes investeringsnivået på det nivået i om lag 18 år, vil vi greie å etablere et LED- basert gatelysnett i hele Trondheim.

Med de foreslåtte rammer er det ikke mulig å koordinere en oppgradering av de kommunale vegelementene samtidig som det utføres prosjekt i regi av andre, som for eksempel Miljøpakken.

Park og grønt**Tabell 20-12 Investeringer parker, friområder og nærmiljøanlegg i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner**

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt budsjett 2013-2016	4,1	4,0	4,1	5,0			
Forslag budsjett 2014-2017		14,8	4,3	5,2	5,5		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Lekeplasser			5,1	1,5	0,6	1,5	1,5
Parker			4,8	0,5	1,5	1,4	1,4
Erverv av grunn			0,4	0,1	0,1	0,1	0,1
Belysning i Ilparken og oppgradering av Tordenskioldparken	2,6		2,6	2,6	0,0	0,0	0,0
Skatepark Ladehammeren	5,0		5,0	5,0	0,0	0,0	0,0
Skateparker	3,0		3,0	3,0	0,0	0,0	0,0
Nærmiljøanlegg			8,9	2,1	2,1	2,2	2,5
Sum økonomiplan	10,6		29,8	14,8	4,3	5,2	5,5

Befolkningsveksten gir behov for å tilrettelegge den grønne infrastrukturen slik at tilbudet er både tilstrekkelig og mangfoldig nok til å dekke innbyggernes behov for rekreasjon, lek og fysisk aktivitet. I tillegg til behovet for nyanlegg, trenger mange eksisterende anlegg en oppgradering for å tilpasses krav om sikkerhet og universell utforming.

Rådmannen foreslår at det i planperioden bevilges totalt 5,1 millioner kroner til lekeplasser og aktivitetsområder. Investeringsmidlene i planperioden er i utgangspunktet planlagt brukt til etablering av en besøkslekeplass i Ringvebukta. Dersom dette ikke er gjennomførbart, vil midlene brukes til oppgradering av andre lekeplasser, blant annet lekeplassen i Brian Smith gate.

I planperioden er det foreslått bevilget totalt 7,4 millioner kroner til parker, friområder og treplanting. I 2014 vil Julius Paltiels plass opparbeides, i tillegg er det planlagt å gjennomføre treplantinger. Belysningen i Ilaparken er generelt for dårlig, i tillegg er flere lysarmaturer i parken ødelagt. Disse har gått ut av produksjon slik at det ikke er mulig å skaffe reservedeler eller erstatte armaturene. En helhetlig belysningsplan vil bli utarbeidet i 2014 som et pilotprosjekt for universell belysning av uterom. Rådmannen foreslår å sette av to millioner kroner til gjennomføring av planen. Oppgraderingstiltak av park ved Vår Frues Kirke/Tordenskioldsparken er kostnadsberegnet til 0,6 millioner kroner og vil også bli utført i 2014.

Det er budsjettet med 8,9 millioner kroner til nærmiljøanlegg. Tiltakene vil bidra til å gi nye aktivitetstilbud i en voksende by.

Behovet for utendørs skateanlegg er stort. Andelen barn og unge som driver med organisert idrett er synkende, mens andelen som driver med uorganisert fysisk aktivitet er økende. Her er skating en av de største aktivitetene. Skating er også en stor og populær aktivitet blant studenter. Mange andre, mindre kommuner har allerede etablert ett eller flere utendørs skateanlegg, mens Trondheim kommune har ingen. Det foreslås avsatt fem millioner kroner til en større skatepark på Ladehammeren. I tillegg foreslås det å bruke tre millioner kroner til å etablere mindre anlegg flere steder i byen.

Rådmannen foreslår en investeringsramme i perioden på 0,4 millioner kroner til erverv av mindre friområder. Beløpet skal brukes til erverv av friområder der grunneier krever innløsning på grunnlag av vedtatt reguleringsplan.

Annet

Tabell 20-13 Investeringsbudsjett Trondheim bydrift og brannstasjoner 2014-2017

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				135,0	135,0	55,6	5,1	
Forslag budsjett 2014-2017					170,0	16,1	5,1	5,2
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Brannstasjoner (netto)	494,0	318,0	176,0	165,0	11,0			
Bydrift-utskifting av utstyr				5,0	5,1	5,1	5,2	
Sum økonomiplan	494,0	318,0	176,0	170,0	16,1	5,1	5,2	

Det er vedtatt etablering av ny brannstasjonsstruktur med i alt fire nye brannstasjoner. Disse bygges i perioden 2011-2015. Kostnadsoverslag ble i forrige økonomiplan justert til brutto 595 millioner kroner. Totalt fradrag for moms er kalkulert til 101 millioner kroner, slik at nettoinvestering som skal finansieres er 494 millioner kroner.

Trondheim bydrift - utskifting av utstyr

Maskiner og utstyr på Valøya har en samlet historisk verdi på vel 60 millioner kroner. Til utskifting av utstyr foreslås et investeringsbudsjett på fem millioner kroner.

21 Eiendomstjenester

I en bærekraftig forvaltning er redusert energiforbruk, mer miljøvennlige energibærere og kildesortering av bygnings- og restavfall et naturlig innsatsområde. Et hovedmål innenfor eiendomstjenestene er effektiv arealbruk, best mulig drift og vedlikehold, og oppgraderte bygg i forhold til forskriftskrav.

En kommune i vekst trenger nok areal til kommunale formål og nødvendig areal til boligutbygging og næringsliv. Trondheims strategiske oppkjøp av areal er avgjørende for å lykkes, og vi har som mål å erverve 1000 dekar til kommunale formål fram til 2030. Sikring av arealer til Brøset vil være avgjørende for å lykkes med en framtidsrettet pilot- og miljøbysatsing.

21.1 Innledning

Trondheim kommunes eiendomstjeneste er den største eiendomsforvalteren nord for Dovre, og omfatter:

- Forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens bygninger og bygninger eid av tilknyttede stiftelser
- Renhold i bygninger med kommunal virksomhet
- Prosjektutvikling og byggherrefunksjon for kommunale bygg
- Eiendomsutvikling av bebygd og ubebygd eiendom, inklusive kjøp og salg av kommunale bygninger
- Kontraktoppfølging og delvis drift av innleide bygg
- Samarbeid med private eiendomsutviklere/grunneiere med sikte på å oppnå ønsket byutvikling

I løpet av 2013 forventer Trondheim kommune å eie cirka 720 000 kvadratmeter bruttoareal, med unntak av kommunale utleieboliger som utgjør 230 000 kvadratmeter. I tillegg disponerer kommunen om lag 150 000 kvadratmeter i leide bygg og 81 000 kvadratmeter gjennom Boligstiftelsen for trygdeboliger.

Bygningene er viktige for kvaliteten på kommunens tjenesteproduksjon. Sett i et slikt perspektiv blir eiendomsforvaltningens oppgave å bidra til at den enkelte virksomhet når sine mål på en mest mulig effektiv måte. Et godt vedlikeholdt bygg vil forebygge helseskader, sikre tilfredsstillende arbeidsmiljø, bidra til gode og trivselsfremmende omgivelser og i tillegg bidra til å sikre god tilgjengelighet og universell utforming for byens befolkning.

Etablering av nye bolig- og næringsområder er en viktig del av byutviklingen og i samsvar med kommunens overordnede planer. Kommunen skal være en pådriver, både gjennom å kjøpe og utvikle egne arealer, og gjennom samarbeid med private aktører. Det er utfordrende å endre tidligere utbygde områder. Dette berører oftest mange eiendomsbesittere med forskjellige interesser og behov. Et sterkt kommunalt engasjement er derfor ofte nødvendig for å få i gang gode prosesser.

21.2 Status og utfordringer

21.2.1 Status

Eiendomstjenesten har fortsatt arbeidet med å effektivisere renholds- og driftstjenester uten å redusere kvalitetsnivået. God styring av kostnader, kvalitet og framdrift av bygge- og vedlikeholdsprosjektene tillegges stor vekt. Eiendomstjenester arbeider aktivt med miljøspørsmål både som byggherre, eiendomsforvalter, eiendomsutvikler og rådgiver overfor andre enheter i kommunen.

Et fagmessig vedlikehold er avgjørende for å bevare kommunens verdier og redusere miljøbelastningen. Jo lengre funksjonell og økonomisk levetid en bygning får, dess mindre blir miljøbelastningen.

Det er viktig for eiendomstjenester å kunne prioritere tiltak innenfor universell utforming og ta vare på og sikre kulturhistoriske bygg for ettertiden. Fredede og vernede bygninger er viktige ressurser som kilde til kunnskap og opplevelse.

Rådmannen har som mål at alle kommunalt eide bygg som brukes i kommunens tjenesteproduksjon skal være i forskriftsmessig stand og uten vesentlige feil eller mangler. Påviste avvik skal utbedres uten ugrunnet opphold.

Skoler, barnehager og helse - og velferdssentre er gjennomgående i god teknisk standard. Det er likevel fortsatt utfordringer knyttet til enkelte skoler og barnehager. Det vesentligste av oppgraderingsbehovet gjelder bygninger som er vedtatt eller foreslått erstattet av nye bygg eller totalrehabiliteringer. Til tross for økte bevilgninger til vedlikehold er det fortsatt et betydelig vedlikeholdsetterslep.

Den tekniske standarden på de kommunale utleieboligene varierer, og det ligger et stort oppgraderingsbehov i enkelte hus og bygårder. Flere av disse eiendommene har behov for rehabilitering og oppgradering av tekniske anlegg som elektrisitet, vann og avløp. Dette gjelder ikke minst de såkalte 1890-gårdene, som på grunn av konstruksjonen ofte har branntekniske mangler.

Eiendomstjenester samarbeider med brukerne av byggene for å nå målet om to prosent redusert energibruk per år. Dette gjøres både gjennom tekniske tiltak og gjennom en god dialog mellom brukere og driftspersonell. Også det holdningsskapende arbeidet er viktig. For perioden 2014-2017 er målet å redusere det totale energiforbruket med sju prosent.

Gjennom anleggsbidragsmodellen står kommunen som formell byggherre for anlegg som praktisk utføres i regi av private utbyggere. Ved at kommunen er byggherre og kontraktspart med entreprenørene gis det mulighet for refusjon/kompensasjon av merverdiavgift. Dette prinsippet ble vedtatt av bystyret i sak 178/2011. Ved finansieringsavtaler tar kommunen alt ansvar for prosjektering, byggeledelse og bygging av offentlige anlegg der slike anlegg er en betingelse for utvikling av et område. Finansieringsavtalen inngås gjerne med flere utbyggere/grunneiere og sikrer en helhetlig og rasjonell utbygging av teknisk infrastruktur. Begge typer utbyggingsavtaler sikrer kommunen full refusjon for de utgiftene som påløper anlegget. Samarbeid mellom kommunen og private utbyggere er blitt tettere ved bruk av anleggsbidragsmodellen ved utbyggingsavtaler, og ved bruk av finansieringsavtaler mellom kommunen og flere utbyggere.

I bystyresak 130/13 ble det vedtatt at det skal erverves om lag 1 000 dekar tomtegrunn for å møte antatte behov innen bygg, anlegg, grøntareal og gravplasser i perioden 2014-2030. Finansieringen er bruk av ubundet finansieringsfond, realavkastning av kommunens kraftfond og låneopptak. Bystyret vedtok i saken at det skal erverves tomtearealer på et tidlig tidspunkt og at kommunen skal sørge for at nye kommunale bygg og anlegg har en lokalisering i tråd med vedtatt byutviklingsstrategi.

Tabell 21-1 Eiendomsdrift, sammenligning med ASSS-kommunene³⁵

	Trondheim 2011	Trondheim 2012	ASSS 2011	ASSS 2012
Netto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning per innbygger	4 509	4 563	4134	4 160
Energikostnader for kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	105	92	117	107
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	107	143	107	105
Utgifter til driftsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	580	589	558	552

Tabellen viser at Trondheim kommune så langt har prioritert kommunal eiendomsforvaltning noe høyere enn ASSS-gjennomsnittet. Tabellen viser videre at Trondheim har lavere energikostnader enn de andre kommunene, og at vi prioriterer vedlikehold høyere. Trondheims tall for vedlikehold per kvadratmeter i 2012 er preget av spesielle forhold, i 2013 budsjettet er det lagt opp til et nivå på 128 kroner per kvadratmeter.

Dårlig vedlikehold av den kommunale bygningsmassen er et gjennomgående problem i kommune-Norge. Trondheim kommune har gjennom en bevisst satsning og prioritering av bygningsvedlikeholdet bedret standarden de siste årene. Innføringen av kostnadsdekkende husleie har gjort det mulig å øke vedlikeholds nivået av kommunens boliger med nesten 30 millioner kroner per år. Også vedlikeholdet av skoler, barnehager og helsehus er økt de siste årene.

21.2.2 Utfordringer

Selv om bygningsvedlikehold har blitt prioritert de siste årene, er vedlikeholdet målt i kroner per kvadratmeter fortsatt lavere enn anbefalte normtall for et verdibevarende vedlikehold. I formannskapssak 267/10 ble det anbefalt en opptrapping av vedlikeholdet med 30 millioner kroner. Fra 2015 og utover, er vedlikeholds nivået økt med 10,2 millioner kroner.

Eiendomstjenester spiller en sentral rolle i kommunens offensive satsing innen klima og miljø, og da spesielt bygningenes (stasjonære) energibruk. Klima- og miljøhandlingsplanen og kommuneplanen legger klare føringer for satsingen. For å kunne oppfylle målene for blant annet redusert energiforbruk, omlegging fra olje og elektrisitet til mer klimavennlige energibærere for oppvarming (fjernvarme/bioenergi) og omlegging til vannbåren varme, er det behov for bevilgninger utover det som ligger i rådmannens forslag til investeringsbudsjett.

Det finnes en rekke gode, lønnsomme tiltak innen enøk som har en kostnad under 0,1 million kroner, og som kommunen kan få tilskudd til fra Enova, men som ikke kan finansieres over investeringsbudsjettet. Flere av disse små tiltakene er svært lønnsomme og har kort nedbetalingstid. I rådmannens forslag til budsjett for 2014 er det ikke funnet rom til egen bevilgning til slike tiltak.

Det er i de siste årene gjennomført betydelige effektiviseringer innenfor bygningsdrift og renholdstjenester. Et kvalitetsmessig godt renhold og god bygningsdrift er viktig for trivsel og arbeidsmiljø, og for å forlenge bygningenes levetid. Rådmannen foreslår i dette budsjettforslaget å justere renholds frekvensen på skoler og administrasjonsbygg noe, samtidig som at skoler som ligger i nærheten av hverandre i enkelte tilfeller vil måtte dele en vaktmester. For kommende planperiode vil det være en utfordring å ha en kvalitet på bygningsdrift og renhold som gjør brukerne fornøyde og sikre det driftsnivået som vedlikeholdsmessig er optimalt.

Innføring av ny kostnadsdekkende husleiemodell for de kommunale utleieboligene vil stort sett være gjennomført i løpet av 2013. Husleieinntektene skal dekke kommunens kapitalutgifter og utgifter til

³⁵ ASSS = Aggregerte Styringsdata for Samarbeidende Storkommuner; består av Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø.

forvaltning, drift og løpende vedlikehold av de kommunale boligene. Vedlikeholdsetterslepet på boliger er beregnet til over 500 millioner kroner. Som et ledd i gjennomføringen av kommunens boligprogram er det lagt opp til at antall boliger i perioden 2014-2017 skal øke med 296. De økte kapitalutgiftene som dette innebærer, vil i tråd med prinsippene nedfelt i kommunens husleiemodell, øke husleien til alle beboerne i de kommunale utleieboligene.

21.3 Mål for tjenesteområdet

Eiendomstjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2014-2017 og resultatmål for 2014:

- 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes
- 2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger
- 3.5 I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 4.2 I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver
- 4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tabell 21-2 Periodemål og resultatmål 2014

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Energiforbruket i Trondheim kommunes eide bygg reduseres med sju prosent i perioden 2013 – 2016	Energiforbruket i Trondheim kommunes bygninger skal reduseres 2,0 prosent i 2014 Alle byggeprosjekt skal gjennomføres med et energiforbruk minimum tilsvarende lavenergistandard
Forbruket av fossilt brensel reduseres ytterligere og erstattes av fornybar energi. Arbeidet med å konvertere bygg over 1000 m ² med helelektrisk oppvarming til vannbåren varme videreføres	Ombygging av Solbakken skole til vannbåren varme med energiforsyning basert på bergvarmepumpe gjennomføres Ombygging av Stabbursmoen skole til vannbåren varme og tilknytning til fjernvarmenettet gjennomføres Biobasert forbrenningsanlegg på Vikåsen er ferdig utredet i 2014 Reduksjon av antall oljekjeler i kommunal bygningsmasse tilpasses midler tilgjengelig ved planlagt hovedvedlikehold av dem
Verdien av kommunens eide bygg opprettholdes gjennom et verdibevarende planlagt vedlikehold	Vedlikeholdet reduseres med to kroner fra 128 kroner per m ² i 2013 til 126 kroner per m ² i 2014 Alle bygg skal tilfredsstillende gjeldende lov- og forskriftskrav Minst 70 prosent av vedlikeholdet skal være planlagt verdibevarende vedlikehold og utskifting
Nye bygninger utformes slik at god og effektiv drift og renhold er mulig i hele byggets levetid, og behovet for vedlikehold reduseres	Forvaltning, drift og vedlikehold har deltatt i alle oppstartmøter for nybyggprosjekt Antall reklamasjoner er redusert til et minimum. Alle reklamasjoner er fulgt opp og lukket i løpet av første garantiår
Bygningsdriften er slik at alle tekniske installasjoner fungerer optimalt. Drift og renhold utføres slik at bygninger gir et godt visuelt inntrykk og er funksjonelle i det daglige	Service og internkontroll på alle bygg er utført Feil og mangler rettes uten ugrunnet opphold Ingen klager på skjøtselen av uteområdene og stellet av inngangspartiene ved de kommunale bygningene
Utvikle en framtidsrettet og attraktiv bydel på Brøset som nasjonalt forbildeprosjekt	Avklare eierforhold og økonomiske konsekvenser vedrørende kjøp av areal

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Anskaffelse av nok areal til fremtidige offentlige formål	Med bakgrunn i "Trondheim 2030" skal det utarbeides oversikt over kortsiktige og langsiktige behov for eiendommer til offentlige formål

21.4 Forslag til driftsbudsjett

Tabell nedenfor viser rådmannens forslag til netto driftsramme for eiendomstjenester i perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2013.

Tabell 21-3 Budsjettamme og tiltak eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	324,5	324,5	324,5	324,5
Pris- og lønnskompensasjon	6,1	6,1	6,1	6,1
Oppgaveendringer	-3,1	-3,1	-3,1	-3,1
Korrigert budsjett 2013	327,4	327,4	327,4	327,4
Ramme for arealendring	13,6	19,4	27,2	28,8
Annen rammeendring	-4,0	-8,2	-8,2	-8,2
Forslag til netto driftsramme	337,1	338,6	346,4	348,0
Rammeendring	9,6	11,2	19,0	20,6
Opprettholdelse av standard	14,0	19,8	27,6	29,2
Økninger i tjenestetilbud	10,5	12,5	17,5	17,5
Reduksjoner i tjenestetilbud	-4,1	-7,3	-7,3	-7,3
Effektiviseringstiltak	-2,3	-3,3	-3,3	-3,3
Endring i gebyrer/brukerbetaling	-8,5	-10,5	-15,5	-15,5
Sum tiltak	9,6	11,2	19,0	20,6

Oppgaveendringer

I budsjettet for 2013 fikk eiendomstjenester overført til sammen 2,3 millioner kroner for arealøkning vedrørende nye brannstasjoner (Sandmoen og Ranheim). Beløpet er korrigert over til tekniske tjenester som står for oppfølgingen av branntjenester. På grunn av utsatt oppstart av nye Spongdal skole, korrigeres rammen til eiendomstjenester for forvaltning, drift og vedlikeholdstjenester for det nye arealet.

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil isolert sett gi en merutgift på 17,5 millioner kroner i 2014, økende til 39,7 millioner kroner i 2017. Under er det gjort nærmere rede for hva merutgiftene består i.

Økte forvaltnings-, drift- og vedlikeholdskostnader(FDV) som følge av økt areal

Tjenesteområdet har fått kompensasjon for endringer i areal. FDV-kostnadene til de nye brannstasjonene kommer i tillegg til den oppgitte rammen.

Økte eiendomsavgifter

Som følge av økning i eiendomsavgiftene er området tilført 0,3 millioner kroner.

Økninger i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere tiltak som vil gi en forbedring av tjenestetilbudet. Dette fører til en merutgift på syv millioner kroner i året.

Kompensasjon endret bruk av kommunale bygg

Trondheim eiendom har fått en økning i renholdsrammen for å dekke inn de økte kostnadene som endret bruk av de kommunale formålsbyggene gir. En stor del av økningen er knyttet til økt bruk av skoler og barnehager på kveldstid.

Økt vedlikehold boliger

I tråd med vedtak i bystyresak 151/09, så har kommunen siden 2011 gjennomført en totalgjennomgang av husleiene. I 2014 er husleiegjennomgangen ferdig effektivert, og boligdriften skal være kostnadsdekkende. Det er politisk vedtatt at deler av de frigjorte midlene som følger av husleiegjennomgangen skal benyttes til økt vedlikehold av de kommunale boligene. Som følge av husleiegjennomgangen vil det i 2014 bli brukt 29,5 millioner kroner mer til vedlikehold av den kommunale boligmassen.

Økte kostnader flere kommunale boliger

I tidsperioden 2014-2017 er det lagt opp til å øke det kommunale boligantallet med 296 boliger. Økningen i kostnader skal i tråd med forutsetningene i kommunens husleiemodell dekkes inn via økte husleieinntekter.

Reduksjoner i tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår flere innsparingstiltak som vil kunne gi en reduksjon i tjenestetilbudet. Innsparingen beløper seg til 4,1 millioner kroner i 2014, økende til 7,3 millioner kroner i 2017. Under gjøres det nærmere rede for tiltakene.

Tilpasninger innenfor drift og renhold

For å tilpasse seg kuttet i rammene, foreslår eiendomstjenester å redusere drifts- og renholds nivået noe. Tilpasningen betyr en mindre nedjustering av dagens drift- og renholdsstandard.

Reduserte forvaltningskostnader og reduksjon nivå/antall serviceavtaler

Tjenesteområdet legger opp til at kostnadene knyttet til forvaltning og nivå/antall serviceavtaler skal reduseres i planperioden. Reduksjonen vil gi redusert servicenivå og kan på sikt øke vedlikeholdsbehovet.

Nedjustering av opptrappingsplan for vedlikehold

Eiendomstjenester har de siste årene skjermet vedlikeholdet for reduksjoner, og hatt en initiell plan som ville økt vedlikeholds nivået med 18,7 millioner kroner i perioden 2012–2015. I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2014-2017 ligger fokuset på vedlikehold fast, men opptrappingsplanen er mindre ambisiøs enn i den opprinnelige planen. Fortsatt ligger nivået 10,2 millioner kroner høyere enn 2012-nivået, men nedjusteringen fører til at vedlikeholds nivået i 2014 og framover blir lavere enn nivået i 2013.

Effektiviseringstiltak

Rådmannen foreslår at det gjennomføres tiltak som vil gi en effektivisering på 2,3 millioner kroner i 2014, økende til 3,3 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltaket under

Effektivisering av tjenesteområdet

Tjenesteområdet har lagt opp til at det skal gjennomføres en rekke mindre effektiviseringstiltak.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

Rådmannen foreslår i tråd med politiske vedtak en økning i brukerbetalingen. Inntektsøkningen beløper seg til 8,5 millioner kroner i 2014, økende til 15,5 millioner kroner i 2017. Det gjøres rede for tiltakene under.

Kostnadsdekkende boligdrift

I tråd med vedtak i bystyresak 151/09, har kommunen siden 2011 gjennomført en totalgjennomgang av husleiene. I 2014 er husleiegjennomgangen ferdig effektivert, og boligdriften skal være kostnadsdekkende.

Økt husleie kommunale leietagere

I tidsperioden 2014-2017 er det lagt opp til å øke den kommunale boligmassen med 296 nye boliger. Det er vedtatt kostnadsdekkende husleie i Trondheim kommune, så de økte utgiftene skal dekkes inn via husleien og vil gi økt husleie for alle kommunale leietagere.

21.5 Forslag til investeringsbudsjett

Eiendomstjenester har et investeringsbudsjett i perioden på over 1,8 milliarder kroner. Investeringene er fordelt mellom tre hovedområder som blir gjennomgått nedenfor.

Tabell 21-5 Eiendomsinvesteringer for perioden 2013-2016. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				61,8	52,5	50,0	41,0	
Forslag budsjett 2014-2017					56,5	37,0	37,0	37,0
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Lov- og forskriftskrav skoler				9,0	7,0	7,0	7,0	
Solbakken skole, ventilasjon	22,5	12,5	10,0	10,0				
Lov- og forskriftskrav barnehager				5,0	5,0	5,0	5,0	
Lov- og forskriftskrav helse- og velferdssenter				3,0	3,0	3,0	3,0	
Oppgradering av boligeiendommer				5,0	5,0	5,0	5,0	
Brannsikring av eldre boligeiendommer				5,0	5,0	5,0	5,0	
Lov- og forskriftskrav administrasjons- og kulturbygg				1,0	4,0	4,0	4,0	
Lov- og forskriftskrav idrettsanlegg og markaeiendommer				3,0	3,0	3,0	3,0	
Enøk				4,0	4,0	4,0	4,0	
Produksjonsutstyr og transportutstyr				1,5	1,0	1,0	1,0	
Hornemannsgården, skifte tak	2,5		2,5	2,5				
Leangen gård – tak og brannsikring	7,5		7,5	7,5				
Sum økonomiplan	32,5	12,5	20,0	56,5	37,0	37,0	37,0	37,0

Skoler - lov- og forskriftskrav

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at skoleanleggene skal tilfredsstillere lov- og forskriftskrav. Dette gjelder først og fremst brannteknisk oppgradering og universell utforming, mens det etter hvert er færre tiltak knyttet til pålegg fra Miljøenheten og El-tilsynet. Det er utarbeidet en egen plan for oppgradering av heiser for å etterkomme forskriftskrav.

Solbakken skole

Solbakken skole har et stort behov for oppgradering av ventilasjonsanlegget. I dag varmes skolen opp ved hjelp av luften i ventilasjonen. Dette er en dårlig løsning rent energiøkonomisk, i tillegg til at det er vanskelig å styre systemet med tanke på krav til luftkvalitet og inn klima. Oppgraderingen innebærer en oppdeling av ventilasjon og oppvarming, og i tillegg en omlegging fra el-oppvarming (via ventilasjon) til vannbåren varme. Energikilde for vannbåren varme blir biobrensel, siden skolen ligger utenfor fjernvarmeområdet.

Barnehager - lov- og forskriftskrav

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at barnehagebygningene skal tilfredsstillende lov- og forskriftskrav. Det er fortsatt behov for oppgraderinger for bedre innemiljø og brannsikkerhet i en del barnehager. For øvrig dekker rammen tiltak for å lukke avvik påpekt av EI-tilsynet, Mattilsynet og Miljøenheten. Investeringer foreslås økt fra tre til fem millioner kroner per år, som dekkes ved tilsvarende reduksjon for helse- og velferdssentre.

Helse- og velferdssentre - lov- og forskriftskrav

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at helse- og velferdssentrene skal tilfredsstillende lov- og forskriftskrav. Det foreligger en egen plan for oppgradering av heiser. For øvrig er det behov for oppgradering for universell utforming og for mindre branntekniske tiltak. Investeringene foreslås redusert fra fem til tre millioner kroner i året til fordel for tilsvarende tiltak i barnehager.

Administrasjons- og kulturbygg - lov- og forskriftskrav

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at bygningene skal tilfredsstillende lov- og forskriftskrav. Dette gjelder brannteknisk oppgradering, tiltak for universell utforming og oppgradering av heiser.

Idrettsanlegg og markaeiendommer - lov- og forskriftskrav

Rammen skal dekke bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at bygningene skal tilfredsstillende lov- og forskriftskrav.

Boliger

Det er et omfattende behov for å bedre standarden i mange kommunale leiegårder. Flere eldre bygg trenger å totalrehabiliteres for å forlenge levetiden. Det er også et stort behov for oppgraderinger av elektriske anlegg og vann og avløp. Nye forskriftskrav fører til pålegg om å øke brannsikkerheten i gamle bygårder (bygd i perioden 1890 - 1920). Dette gir store kostnader med å etablere nye rømningsveier med mer. Et særskilt arbeid ble startet i 2012 og fortsetter i planperioden.

Energiøkonomisering (enøk)

Innenfor enøkområdet inngår gjennomføring av tekniske og bygningsmessige tiltak som gir et redusert energiforbruk i byggene.

I forbindelse med planlagt vedlikehold skal enøk-tiltak kartlegges for byggene som skal ha hovedvedlikehold. Dette gjøres blant annet i forbindelse med arbeidet med energimerking og ved gjennomføring av tilstandsanalyser på byggene. Typiske tiltak er tilleggisolering i forbindelse med utbedring av tak, tetting av luftlekkasjer i bygg, utskifting av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg, lysstyring med mer. For tiltak som kan være støtteberettiget fra Enova blir det sendt søknad om tilskudd. Slike tiltak krever en egeninnsats med egne investeringsmidler i tillegg til kostnader til selve enøk-analysene.

For å kunne foreta riktige prioriteringer av de mest lønnsomme tiltakene er det etablert kriterier for bruk av enøk-midlene, blant annet metodikk for å kunne dokumentere resultatene av hvert enkelt tiltak, det vil si hvor mye energi som faktisk blir spart.

Enøk-tiltak i perioden 2014 – 2017 er redusert til halvparten av beløpet som ligger inne i gjeldende økonomiplan. Dette skyldes at enøk-tiltak knyttet til nye bygg skal inngå i totalfinansieringen av det enkelte nybygget. Endringene i budsjetteringsmåte vil ikke føre til redusert satsing på enøk.

Maskinelt utstyr

Rammen går til innkjøp av store driftsmaskiner og andre større anskaffelser.

Leangen gård – rehabilitering av tak og brannsikring

På Leangen gård, en av Trondheim kommunes fredede eiendommer, er det etter hvert et presserende behov for rehabilitering av taket og etablering av et vanntåkeanlegg som brannverntiltak. For å sikre og ta vare på bygget, er det lagt inn midler til å utføre begge disse tiltakene i budsjettet for 2014.

Hornemannsgården – skifte av tak

På Hornemannsgården, et annet av kommunens fredete bygg, gjenstår rehabilitering av taket på én fløy av bygget. I budsjettet for 2014 er det lagt inn midler som gjør det mulig å ferdigstille dette takarbeidet.

21.5.1 Bolig- og næringsareal

Tabell 21-3 Investeringer ubebygd bolig- og næringsareal 2014-2017. Tall i millioner kroner

	2013	2014	2015	2016	2017		
Vedtatt investeringsplan 2013-2016	359,1	334,9	303	199,9			
Forslag investering 2014-2017		388,3	431,0	357,9	296,7		
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2014	2015	2016	2017
Kvenildmyra	22,2	5,4	16,8	16,8			
Grillstadfjæra	251,0	89,4	161,6	65,6	60,0	36,0	
Tiller Øst III	136,0	13,8	122,2	42,2	30,0	7,0	43,0
Leangen senter	109,0	2,4	106,6	10,0	40,0	27,6	29,0
Grillstadfjæra småbåthavn	36,0	25,2	10,8	10,8			
Lade Leangen	103,0	84,3	18,7	5,0	5,0	5,0	3,7
Deponi Hegstadmoen	73,6	42,3	31,3	15,0	10,	6,3	
Klargjøring areal	14,0	0,0	14,0	3,5	3,5	3,5	3,5
Etterarbeid areal	8,0	0,0	8,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Eiendomsutvikling bolig	100,0	0,0	100,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Eiendomsutvikling næring	60,0	0,0	60,0	15,0	15,0	15,0	15,0
Kjøp av areal	160,0	0,0	160,0	40,0	40,0	40,0	40,0
Rassikring	2,0	0,0	2,0	0,5	0,5	0,5	0,5
Anleggsbidragsmodellen	400,0	0,0	400,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tiller massedeponi	1,9	0,0	1,9	1,9			
Kruskajordet	70,0	0,0	70,0	15,0	40,0	15,0	
Valøya	85,0	0,0	85,0	5,0	40,0	40,0	
Tempe/Sluppen/Sorgenfri	65,0	0,0	65,0	5,0	10,0	25,0	25,0
Brøset	20,0	0,0	20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Dragvoll	20,0	0,0	20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Sum økonomiplan	1 736,7	262,8	1 473,9	388,3	431,0	357,9	296,7

Under området ubebygd bolig- og næringsareal ligger kostnader og inntekter knyttet til erverv av områder for framtidig boligbygging og næringsbebyggelse. Med unntak av kostnader til opprydding på Hegstadmoen fyllplass, og sikring av boligområder mot ras, er prosjektene selvfinansierende.

For å ivareta kommunens ansvar som grunneier, er det i økonomiplanperioden satt av 1,9 millioner kroner til rassikring. Bevilgningen vil bli brukt til å forebygge ras og til opprydding etter ras.

Det har vært stor usikkerhet knyttet til avslutningsarbeidene på Hegstadmoen, både med hensyn til myndighetskrav og tiltak i forbindelse med dårlige grunnforhold. Denne usikkerheten er fortsatt til stede. Når det gjelder sikring mot utglidning ved jernbanen og ved pumpestasjonen, har våre geotekniske konsulenter utarbeidet forslag til detaljerte tiltak. Kalkylen er nå satt til 73,6 millioner kroner. Det er utarbeidet en foreløpig avslutningsplan som er forelagt Fylkesmannen. I løpet av 2013 vil det være avklart hvordan vi ønsker å ta hånd om deponigassen for framtida.

For å bringe arealet som er benyttet til kommunal massetipp på Tiller opp til akseptabel standard, er det behov for å bruke 1,9 millioner kroner fra tidligere innbetalt og udisponert tippavgift til å utbedre arealet.

Det er i perioden satt av 160 millioner kroner til eiendomsutvikling, dvs. 100 millioner kroner til boligområder og 60 millioner kroner til mindre næringsområder. Denne samleposten omfatter investeringer i følgende områder: Hegstad Søndre, Ranheim Øvre, Dragvoll, Nyhavna, Munkvoll, Nidarø, Saupstad senterområde, Fortunalia, Svenskjordet, Bratsberg og Uгла. Kommunen er også i innledende forhandlinger angående realisering av infrastruktur i Lillebyområdet og i området vest for Lade allé.

I bystyresak 130/13 vedtok bystyret strategi for erverv og finansiering av tomter til kommunens tjenestemål for perioden 2014-2030. Vedtaket betyr at det skal erverves 1 000 dekar tomtegrunn i perioden 2014-2030. Kjøpet skal finansieres via salg av tomtegrunn og eiendom, ved bruk av 50 prosent av realavkastningen fra kommunens kraftfond og med låneopptak. Rådmannen vil arbeide videre med å kvalitetssikre behovet og justere rammene for tomteerverv gjennom kommende budsjett.

Området Tiller Øst III omfatter alle hovedanleggene for veg, vann, avløp, grønnstruktur og avfallshåndtering i forbindelse med utbygging av nytt boligområde mellom Harald Torps veg og Tillerringen. Disse tiltakene vil gi den enkelte utbygger/grunneier mulighet for å utvikle og realisere sitt område. Kostnadene som kommunen får ved etablering av hovedanleggene skal dekkes av utbyggerne. Utbyggernes andel dekkes proporsjonalt med det utbyggingspotensialet som den enkelte kan utnytte. Trondheim kommune er også eier av et utbyggingsområde innen Tiller Øst III.

Prosjektet *Kruskajordet* på Ranheim er i en tidlig planfase. To arkitektfirmaer er engasjert og har utarbeidet prinsippsskisser på hvordan området kan tenkes utnyttet. Aktuelle behov som belyses er skoleformål, barnehage, idrettshall, bydelsbasseng, pilotstasjon for Trondheim bydrift og helse- og velferdsfunksjoner. Den bebyggbare tomten er om lag 40 dekar, og vi sikter mot om lag 20.000- 25.000 kvadratmeter ny bebyggelse. Foreløpig kostnadsoverslag for perioden er 70 millioner kroner.

I forbindelse med utvikling av Brøset som en klimanøytral bydel, vil vi gå i forhandlinger med grunneierne om erverv av areal og i tillegg starte forberedende planlegging.

Østbebyggelsen, eller Trondheim stasjonscenter ble behandlet som egen bystyresak i 2013. Her er det etablert et felles aksjeselskap til utvikling av området. Eierne i aksjeselskapet er ROM Eiendom AS (40 prosent), Trondheim bussterminal AS (40 prosent) og Trondheim kommune (20 prosent). Reguleringsprosessen startet høsten 2013 parallelt med forhandlinger med Jernbaneverket om kjøp av grunn. Anleggsstart forventes høsten 2015.

Når det gjelder realiseringen ved Leangen senterområde, vil vi vurdere å gå i forhandlinger med Jernbaneverket for å få lov til å erverve areal over stasjonsområdet.

Ved utbygging i Grilstadfjæra har Trondheim kommune gjennom utbyggingsavtale med privat grunneier tatt tiltakshaveransvaret for hele utbyggingen av kommunaltekniske anlegg, herunder marina. Det totale budsjettet lyder på 250 millioner kroner.

I forbindelse med vedtatt flytting av Trondheim bydrift fra Valøya, vil vi også måtte se på tilliggende områder i en større sammenheng. Utviklingen av Tempe, Sluppen, Sorgenfri og Valøya må sees på som en helhet, og et større område for endring i tett dialog med de private grunneierne i området.

Til bygging av framtidige offentlige anlegg etter anleggsbidragsmodellen er det satt av totalt 100 millioner kroner per år i perioden. Dette er anlegg som i sin helhet finansieres av private utbyggere. Kommunen står som formell tiltakshaver. Vi vet ikke hvilke konkrete nye anlegg som vil komme i perioden. Prosjekter som er i gang og som vil gå videre i 2014 er Ladebyhagen og Tesliåsen/Sæterbakken

21.5.2 Kommunale administrasjonsbygg

Som ledd i fremtidig planlegging av Nye Leüthenhaven ble rådmannen bedt om å utrede muligheter for ulike eierskapsmodeller, deriblant AS, DA, ANS eller en modell der Trondheim kommunale pensjonskasse ble involvert. Rådmannen vil komme tilbake til dette i en egen politisk sak i løpet av 2014.

22 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen

Området omfatter politisk styring av Trondheim kommune gjennom bystyret og dets organer. Bystyresekretariatets oppgave er å tilrettelegge for de politiske beslutningsprosessene, og har også ansvar for kommunens vertskapsforpliktelser og gjennomføring av kommune-, fylkes- og stortingsvalg. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen har en uavhengig rolle og skal sikre at den kommunale virksomheten utføres i tråd med politiske vedtak og gjeldende lover og regler.

22.1 Status og utfordringer

Dagens voteringssystem i bystyresalen fungerer ikke tilfredsstillende. Det er behov for å finne et mer robust system som sikrer god gjennomføring av bystyremøtene i årene fremover.

De folkevalgte har til nå mottatt en godtgjørelse for å kjøpe inn nødvendig utstyr til bruk i sitt verv. Dette har på den ene siden gitt de folkevalgte valgfrihet, samtidig har det vært utfordringer knyttet til å få alt utstyret til å fungere sammen med kommunens infrastruktur. Det gjennomføres i 2014 en helhetlig utredning av hensiktsmessig IT-infrastruktur for folkevalgte, slik at det gjøres et gjennomtenkt valg av støtteverktøy fra og med neste valgperiode i 2015.

Tiltakene foreslås finansiert innenfor de strategiske IKT- investeringer som er beskrevet under Arbeidsgiverområdet og interne tjenester, kapittel 24.

22.2 Forslag til driftsbudsjett

22.2.1 Rammeutvikling

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013

Tabell 22-1 Budsjettamme og tiltak Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	63,5	63,5	63,5	63,5
Pris- og lønnskompensasjon	0,1	0,1	0,1	0,1
Oppgaveendringer	-8,3	0	-8,3	-1,1
Korrigert budsjett 2012	55,4	63,7	55,4	62,6
Rammeendring	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9
Forslag til netto driftsramme	54,2	61,8	53,5	60,7
Rammeendring	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9
Effektiviseringstiltak	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9
Sum tiltak	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9

Oppgaveendringer

I valgår økes rammene til området med 8,3 millioner kroner. I budsjettet for 2012 ble det vedtatt at det i hvert av valgårene 2013 og 2015 skulle anskaffes universelt utformede valgavlukker for 1,1 millioner kroner. Det åpnes for at formannskapet i 2015 får fullmakt til omdisponering av deler av midlene til utgifter i forbindelse med elektronisk manntallsavkryssing.

Effektiviseringstiltak*Generell effektivisering*

Som følge av rammereduksjonen, er det lagt inn et effektiviseringskrav på 1,2 millioner kroner i 2014 og 1,9 millioner kroner fra og med 2015.

23 Rådmannen og strategisk ledelse

Tjenesteområdet omfatter driftsbudsjettet til rådmannen, kommunaldirektører og fagstab i tillegg til oppvekstkontoret og enhet for internkontroll og service (Esikt). Tjenesteområdet må tilpasse aktiviteten i forhold til reduserte driftsrammer i perioden 2014-2017.

23.1 Status og utfordringer

Kommunens øverste ledelse skal i henhold til kommuneloven påse at saker som legges fram for folkevalgte organer, er forsvarlig utredet, og at vedtak blir iverksatt. Videre skal rådmannen sørge for at administrasjonen drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner, og at den er gjenstand for betryggende kontroll. I 2014 vil rådmannen også prioritere tiltak for å utvikle ledelsesfunksjonen, lederstøtte og etisk refleksjon i hele organisasjonen.

Esikt er en intern støttetjeneste for helse- og velferdstjenesten. Enhetens hovedoppgaver er: bruker- og medarbeiderundersøkelser, farmasitjenester, kommunal fakturering, tildeling av kommunale boliger og institusjonsplasser, utvikling og drift av fagsystemer, kvalitets- og internkontrollarbeid, brannvern-/ sikkerhetsarbeid og godkjenninginstans for byomfattende rutiner.

Oppvekstkontoret er et drifts- og forvaltningskontor innenfor oppvekst- og utdanningsområdet, med oppgaver innenfor barnehage, skole, barn og unges medvirkning, fagsystemer, statistikk og rapportering.

Trondheim kommune har i likhet med de andre storbyene lav ressursbruk på kommunal administrasjon sammenlignet med landsgjennomsnittet. Tabellen under viser Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk på kommunal administrasjon i 2012.

Tabell 23-1 Ressursbruk på kommunal administrasjon (funksjon 120). KOSTRA-tall 2012

	Trondheim	ASSS	Landet, ekskl. Oslo
Brutto driftsutgifter per innbygger	2 519	2 609	3 377

Tjenesteområdet får reduserte driftsrammer i perioden 2014-2017. Det vil føre til at brutto driftsutgifter per innbygger vil gå ytterligere ned i planperioden. Administrasjonen og ledelse er sentrale elementer i god virksomhetsstyring. For lav ressursbruk på administrative tjenester kan derfor gå på bekostning av kvaliteten på kommunens virksomhetsstyring. Rådmannen mener nivået på disse administrative tjenestene slik det er foreslått i denne planen er forsvarlig.

23.2 Forslag til driftsbudsjett

Tabellen under viser forslag til netto driftsramme for rådmannen og strategisk ledelse for perioden 2014-2017, og forslag til hvordan området skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1.

Tabell 23-2 Budsjetttramme og tiltak rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	149,9	149,9	149,9	149,9
Pris- og lønnskompensasjon	0,8	0,8	0,8	0,8
Korrigert budsjett 2012	150,8	150,8	150,8	150,8
Ramme for befolkningsendring	1,1	2,9	4,5	6,1
Annen rammeendring	-5,2	-7,4	-8,2	-8,2
Forslag til netto driftsramme	146,6	146,3	147,1	148,7
Rammeendring	-4,1	-4,4	-3,7	-2,1
Opprettholdelse av standard	1,1	2,9	4,5	6,1
Reduksjoner i tjenestetilbudet	-1,7	-2,0	-2,0	-2,0
Effektiviseringstiltak	-3,5	-5,3	-6,2	-6,2
Sum tiltak	-4,1	-4,4	-3,7	-2,1

Opprettholdelse av standard

Befolkningsutviklingen medfører at tjenesteområdene *rådmannen og strategisk ledelse* sammen med *interne tjenester* skal administrere, koordinere og gi støtte til stadig flere medarbeidere. En videreføring av dagens nivå på aktiviteten anslås å gi en merutgift på 1,1 millioner kroner i 2014, økende til 6,1 millioner kroner i 2017. Denne økningen er foreløpig lagt til rådmannen, men gjelder også interne tjenester.

Reduksjoner i tjenestetilbud

For å tilpasse ressursbruken til endrede rammer foreslår rådmannen å redusere bemanningen i fagstaben, Esikt og Oppvekstkontoret. Det foreslås en innsparing på 1,7 millioner kroner i 2014, økende til 2,3 millioner i 2015.

Effektiviseringstiltak

Driftsbudsjettet til rådmannen, kommunaldirektører, fagstab, oppvekstkontoret og ESIKT reduseres med 3,5 millioner kroner i 2014, økende til 6,2 millioner kroner i 2017. Reduserte driftskostnader, utvikling av IT-systemer og bedre utstyr forutsettes å gjøre hver enkelt medarbeider bedre i stand til å utføre sine oppgaver mer effektivt. På den måten bør det ikke bli nødvendig å øke den administrative bemanningen på disse områdene for å håndtere en kommune i vekst.

24 Interne tjenester og arbeidsgiverområdet

De viktigste prioriteringene innenfor arbeidsgiverområdet er rekruttering, organisasjonsutvikling og kvalitetssikring. Rekruttering må gjennomføres blant annet ved å beholde den arbeidskraften som allerede er i organisasjonen. Flere ansatte må tilbys heltidsstillinger, og utstøting fra arbeidslivet og kompetansetap skal hindres ved å redusere antall nye utførelser og uttak av avtalefestet pensjon (AFP). Ved nyrekruttering må kommunen sikre seg en mer mangfoldig arbeidsstokk, slik at befolknings sammensetningen speiles.

Digital kompetanse og digitalt førstevalg er grunnleggende i organisasjonsutviklingen i planperioden. Kvalitetssikring skjer gjennom systematisk bruk av Kvalitetet, og gjennom godt beredskaps- og informasjonssikkerhetsarbeid.

24.1 Arbeidsgiverområdet

I årene fram til 2020 har Trondheim kommune som arbeidsgiver spesielt to hovedutfordringer:

- Sikre framtidig behov for arbeidskraft
- Tilpasse og utvikle tjenestetilbudet gjennom nyskaping, utvikling og omstilling i takt med endringer i samfunnet

Trondheim kommunes arbeidsgiverpolitikk 2010 – 2015 ble vedtatt av bystyret 28. januar 2010. Målet for arbeidsgiverpolitikken er at Trondheim kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver.

I dette kapitlet er de arbeidsgiverpolitiske virkemidlene gruppert innenfor områdene rekruttering, organisasjonsutvikling og kvalitetsforbedring.

24.1.1 Omfang, status og utfordringer

Rekruttering

Kommunene må både rekruttere nye arbeidstakere og sørge for at medarbeidere som allerede er ansatt, står lenge i jobben og får stillingsstørrelser som er effektive for både arbeidsgiver og arbeidstaker. Det er stort sett god tilgang på kompetent arbeidskraft til de fleste tjenesteområdene. Unntakene er byutviklingsområdet, hvor konkurransen med privat næringsliv er krevende for enkelte yrkesgrupper. Kommunen har iverksatt ulike tiltak for å nå disse gruppene.

Innen Helse og velferd er det særlig vanskelig å rekruttere sykepleiere. Antall søkere til utlyste stillinger er ganske høyt, men det viser seg at samme person søker på mange enheter/utlysninger samtidig. Det er også høy turnover blant sykepleierne i kommunen.

Lederutvikling

I 2013 ble lederutviklingen utvidet til også å omfatte fagledere. Noen enhetsledere har også deltatt. Dette opplegget videreføres i 2014.

Heltid

Andelen heltidsstillinger innen turnusbaserte tjenester er betydelig lavere enn for områder som hovedsakelig tilbyr tjenester på dagtid. Å arbeide mot en heltidskultur og redusere antall deltidsansatte er ett av de prioriterte tiltakene i planperioden. Økte stillingsstørrelser gir økt kvalitet på tjenestene og færre ansatte som skal gi tjenester til brukerne. For å nå målene, må ulike virkemidler prøves ut. Det vises til omtale i kapittel 13, Helse og omsorg.

Mangfold

Trondheim kommune er en kvinnedominert arbeidsplass med få menn tilsatt spesielt innen omsorgstjenesten, barnehager og renhold. Ved tilsetning og gjennom ulike prosjekt arbeider vi med å øke antall menn i omsorgstjenesten og barnehagene.

Arbeidsstokken i kommunen skal speile befolkningssammensetningen i byen. Det arbeides for å øke antall ansatte fra Øst-Europa, Sør- og Mellom Amerika, Asia og Afrika. *Temaplan for et mangfoldig arbeidsliv i Trondheim kommune 2013 -2016* ble vedtatt av bystyret i desember 2012.

Forskning foretatt av Forsknings- og Innovasjonsstyrelsen i Danmark viser at mangfoldige arbeidsmiljøer er mer innovative. Derfor er det nødvendig å sikre seg en arbeidsstyrke som består av begge kjønn, ulik alder, kompetanse og erfaringsbakgrunn.

Lærlinger

Befolkningsutvikling og behov for tjenester er retningsgivende for hvor mange fagarbeidere kommunen trenger. Rekruttering av ufaglærte menn til sykehjem og barnehager forsterker behovet for flere læreplasser i Helse og velferd og Oppvekst og utdanning. Bystyret har vedtatt nytt inntaksmål med en økning i 2013, og ytterligere økning fra 2015.

Sykefravær og uføre

Prosjekt og tiltak for å redusere sykefraværet er forankret i *Helsefremmende Trondheim*.

Forflytningskonseptet *NB Naturlige bevegelser* i Helse og velferd er videreutviklet og vil øke kapasiteten. Målet er minimum 12 enheter i perioden fra og med høsten 2013 til utgangen av 2014. Innsatsteamet videreføres som tiltak, og går inn i om lag åtte nye enheter innen Helse og velferd og barnehager hvert år. Enheter som teamet har vært inne i, følges opp også i etterkant. Arbeidsmiljøenheten (som bedriftshelsetjeneste) deltar i om lag 700 dialogmøte 1 per år (360 i første halvår 2013). SINTEF følgeforsker dette arbeidet. Rapport skal foreligge i desember 2013. Gjennom tiltaket *Gravid i arbeid* får gravide ansatte i barnehager tilbud om temadag og gruppetrening. Det holdes kurs i arbeid og psykisk helse for ledere og arbeidsmiljøgrupper.

Fraværet for hele kommunen var i 2012 på 9,5 prosent, en nedgang på 0,4 prosentpoeng fra 2011. Fraværet i de to første kvartalene i 2013 var samlet sett på 9,75 prosent, mot 9,45 for samme periode i 2012. Målet om et sykefravær lavere enn ni prosent videreføres for 2014.

Selv om det er litt nedgang i antall nye uføre fra 2011 til 2012, er det fortsatt om lag 200 nye per år. Nye uføre er gjennomsnittlig 50 år gamle og har en uføregrad på cirka 75 prosent. Tallene for reaktiveringsgrad, kjønns- og yrkesfordeling blant de uføre avviker lite fra andre kommuner. Et nytt uføretilfelle koster i gjennomsnitt 634 000 kroner som må avsettes i premiereserven. I 2012 var det 196 nye uføre, med en samlet kostnad på mer enn 124 millioner kroner. Dette er 12 millioner kroner lavere enn i 2011. Målet for 2013 er å oppnå en ytterligere nedgang i antall nye uføre. Hittil i år er antallet omtrent som på samme tid i 2012. For 2014 er målet å komme under 185 nye uføre.

Avtalefestet pensjon

En reduksjon av antall nye uføre og færre andel arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon (AFP), vil gi både et mindre kompetansetap for kommunen og reduserte utgifter. I 2013 satte rådmannen i gang et prosjekt med *Sluttsamtale* for medarbeidere som tar ut AFP. Hensikten er å skaffe kunnskap om hvorfor medarbeidere tar ut AFP, og om arbeidsgiver kan iverksette tiltak for å forhindre eller utsette beslutningen.

Bortsett fra i 2010, har andelen som tar ut AFP vært synkende de siste årene. Målet for 2014 er en ytterligere nedgang, spesielt for gruppen 62- 64 år.

Organisasjonsutvikling

IT-området generelt

Rådmannen har sett behovet for en sterkere samordning på IT-området for å sikre riktig prioritering, ressursutnyttelse og helhetlig tilnærming på prosjektene som gjennomføres. På denne bakgrunn gjennomføres det et organisasjonsutviklingsarbeid i Trondheim kommune, slik at kommunen står bedre rustet til å møte behovet for å løse mer sammensatte oppgaver og de utfordringene den hurtige utviklingen innen IT-området gir.

Digital kompetanse

For å beholde dyktige medarbeidere og frigjøre arbeidstakernes energi, må det legges opp til kontinuerlig kompetanseutvikling - også når det gjelder bruk av digitale verktøy. Evnen til å ta i bruk nye løsninger avhenger av at de ansatte ser nytten av å gjøre dette, og at det satses på målrettede kompetansetiltak innenfor ulike områder. Dette gjøres blant annet ved omfattende kursing og opplæring i regi av IT-tjenesten. For å nå flest mulig ansatte, forsøkes noe av opplæringen gjennomført digitalt.

Digitalt førstevalg

Kommunens evne til utvikling og nyskaping krever en organisasjon som er i stand til å yte tjenester på en effektiv måte, framskaffe beslutnings- og styringsinformasjon som er relevant og korrekt til riktig tid, sørge for at innbyggerne får informasjon og selv kan kommunisere med kommunen på en brukervennlig og effektiv måte. God samhandling er en forutsetning for et godt forhold mellom kommunen, innbyggerne og samarbeidspartnerne. Kommunens legitimitet og omdømme er avhengig av at det er samsvar mellom de forventningene innbyggerne har, og kvaliteten og omfanget på de tjenestene som leveres.

Trondheim kommune har ambisjon om å innføre digital samhandling som innbyggernes og næringslivets førstevalg i kontakten med kommunen. Programmet *Digitalt førstevalg* skal koordinere prosjektene, slik at tjenestene fremstår enhetlige for brukerne og at løsningene henger sammen på tvers av virksomhetsområdene. I løpet av planperioden vil inntil 15 tjenester utvikles under programmet. I første omgang satses det på prosjektene *SvarUT* og *Minside*. Dette er en felles portal for innbyggerne og vil gi brukerne mulighet for å motta brev elektronisk. For å gjennomføre ambisjonen, må flere informasjonslagre og fellesfunksjonalitet opprettes; for eksempel meldingstjenester, oversikt over kommunale avgifter, informasjon til pårørende, søknader, booking/kalender, mobiltjenester, eiendomsregistre med mer.

Nytt lønns- og personalsystem

Trondheim kommune skal innføre nytt lønns- og personalsystem innen utgangen av 2014. Innføringen vil stille organisasjonen overfor store utfordringer. Se ytterligere omtale nedenfor.

Kompetanseprogram for interne tjenester og fagstab

I 2013 gjennomgikk rådmannen rollen til rådmannens fagstab og interne tjenester. Gjennomgangen viste at det var behov for økt spesialisering av staben i virksomhetsstyring, prosjektgjennomføring og analyse. I 2013-2014 gjennomføres et kompetanseprogram for utvalgte medarbeidere i fagstab og Interne tjenester med fokus på virksomhetsstyring. Rådmannen vil iverksette tiltak for å heve kompetansen i prosjektledelse og prosjektstøtte i 2014.

Våren 2014 legges en FoU-strategi fram for politisk behandling. Strategien vil både si noe om områder der kommunen trenger å utvikle ny kunnskap, og peke på hvilke lokale, regionale og nasjonale virkemidler som kan brukes for å nå kunnskapsmålene.

Kvalitetssikring

Informasjonssikkerhet

Forbedringsarbeidet i informasjonssikkerhet videreføres for å møte kravene som stilles til lovlig behandling av sensitiv informasjon. Bevissthet, holdninger, dokumentasjon og rutiner vektlegges. Det skal innføres forbedrede og nye verktøy for sikker saksbehandling innenfor områdene som behandler

sensitive opplysninger. En byggestein i dette arbeidet realiseres i 2014 ved etablering av to-faktor autentisering (elektronisk legitimasjon) ved innlogging på kommunens nett. Målet for 2014 gjenspeiler satsingen.

Beredskap

Kommunens beredskapsråd skal etableres i løpet av 2014. Kommunens rolle som koordinerende samvirkeaktør overfor nødetater, frivillige organisasjoner, nabokommuner og fylkesmannen skal videreutvikles.

24.1.2 Mål

Mål: Trondheim kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver

Tabell 24-1 Periode- og resultatmål 2014-2017

Periodemål 2014 - 2017	Resultatmål 2014
Minst 50 prosent av medarbeidere i Helse og velferd har heltidsstilling	Minst 43 prosent av medarbeidere i Helse og velferd har heltidsstilling
Andelen menn i barnehager er økt fra 7,8 prosent i 2009 til 12 prosent i 2015. Andelen menn i omsorgstjenesten er økt fra 16,7 prosent i 2009 til 20 prosent i 2015	Andelen menn i barnehager er økt til 11 prosent Andelen menn i omsorgstjenesten er økt til 18 prosent
Sykefraværet fra og med 2013 ligger på gjennomsnittet av sykefraværet i storbyene	Sykefraværet ved utgangen av 2014 er under ni prosent
Antall uførepensjonister er under 180 nye tilfeller per år	Antall nye uførepensjonister har ikke oversteget 185
Minst 67 prosent av medarbeidere i aldersgruppene 62 til 67 år tar ikke ut AFP	Andelen medarbeidere som tar ut AFP i aldersgruppen 62 – 64 år skal ikke overstige 18 prosent Andelen medarbeidere som tar ut AFP i aldersgruppen 64 – 66 år skal ikke overstige 45 prosent
Innen 2016 har <i>Digitalt førstevalg</i> initiert og realisert inntil 15 nye digitale tjenester for innbyggere og næringsliv	Løsning for booking av kommunale lokaler er standardisert og tatt i bruk Løsning for behandling av tilskudd til frivillige lag og organisasjoner er standardisert og tatt i bruk Arbeidet med sentralisert mottak av henvendelser til tekniske områder er igangsatt Plan for digitalisering av tjenester på oppvekstområdet er utarbeidet Ny tjeneste for barnehagesøknad er vurdert Det er utarbeidet en plan for utvikling av felles komponenter der prosjektene Minside for innbyggere og felles innbyggerregister er påbegynt Plan for digitalisering av aktuelle prosesser på byggesaksområdet er utarbeidet
Effektivisering og forbedring av lønns- og personalprosesser er gjennomført	Implementering av basisfunksjonalitet i lønns- og personalsystem er gjennomført
Tjenesteytingen utføres uten brudd på Helseregisterloven, Personopplysningsloven og Sikkerhetsloven	Internkontroll for informasjonssikkerhet er innført for all behandling av sensitive opplysninger Risiko- og sårbarhetsanalyser og rutinebeskrivelser for behandling av sensitiv informasjon er

Periodemål 2014 - 2017	Resultatmål 2014
	gjennomført
Kommunen er i stand til å forebygge og håndtere uønskede, eventuelt kritiske hendelser og å redusere skadevirkninger av slike hendelser	Kommunen har gjennomført en revisjon av ROS-analyser og beredskapsplaner på enhetsnivå for alvorlige hendelser i skoler Kommunen har etablert et aktivt beredskapsråd og gjennomfører jevnlig beredskapsøvelser i samvirke med andre relevante kritiske samfunnsaktører
Det er igangsatt lederutviklingsprogram for ulike ledernivå innen alle virksomhetsområder	Det er gjennomført lederutvikling for 80 nye deltakere

24.2 Felles for de interne tjenestene

For å kunne oppnå målene innenfor arbeidsgiverområdet, har de interne tjenestene helt avgjørende og sentrale roller og oppgaver. De sikrer driften av organisasjonen Trondheim kommune. Enhetsledere og merkantilt personale følges opp og viktig bistand ytes direkte og indirekte. Tjenestene bidrar blant annet til at lov og regelverk overholdes og at økonomistyringen er tilfredsstillende, herunder å sikre at kommunen får de inntekter man har krav på. Tjenestene må ha tilstrekkelige ressurser. Antall innbyggere øker og fører til flere tjenestemottakere som igjen gir flere medarbeidere ved kommunens ulike enheter. Dette fører til økt etterspørsel etter bistand fra de interne tjenestene. Medarbeidernes kompetanse innen sine fagområder må være høy, og det arbeides kontinuerlig for å opprettholde og videreutvikle kompetansen. Høy kompetanse er også en forutsetning for effektiv drift. Høsten 2013 gjennomfører Interne tjenester brukerundersøkelse hos sine brukere.

De interne tjenestene omfatter Arbeidsmiljøenheten, Innkjøpstjenesten, IT-tjenesten, Kemneren, Kommunikasjonsenheten, Kontortjenesten, Personaltjenesten, Regnskapstjenesten, Tolkmid-Norge, Trondheim byarkiv, Økonomitjenesten og kommuneadvokattjenester. Tjenestenes ambisjon er å være kompetansesentra på høyt nasjonalt nivå innen sine respektive fagområder. Deres oppgave er å gjøre de andre enhetene gode, slik at mest mulig energi kan frigjøres til tjenesteyting og samfunnsutvikling for å oppnå målene i kommuneplanen.

24.2.1 Omfang, status og utfordringer

Ved de interne tjenestene arbeides det kontinuerlig og langsiktig med å sikre at gode rutiner etterlevs, og at dobbeltarbeid ikke forekommer.

Den største utfordringen for de interne tjenestene i årene framover blir å opprettholde evnen til å gi råd, veilede og følge opp primæraktiviteten, i tillegg til å gjennomføre ulike kontrolloppgaver som er pålagt av bystyret. Tjenestene har gjennomført store tilpasninger de siste årene, noe som kan bety færre råd og mindre bistand til og oppfølging av de tjenesteytende enhetene.

Både Trondheim kommune og ASSS-kommunene hadde en ressursbruk i 2012 på kommunal administrasjon som lå under kommunenes beregnede utgiftsbehov til tjenesten. Ressursbruken per innbygger var 2 519 kroner for Trondheim kommune mot 2 609 kroner for gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

24.2.2 Status og utfordringer for enkelte tjenester

Trondheim kommune skal innen utgangen av 2014 innføre nytt lønns- og personalsystem. Dette vil stille organisasjonen overfor store utfordringer. De interne tjenestene vil ha et særlig ansvar for å sikre en god gjennomføring. Rådmannen vil sørge for at ansatte med merkantile oppgaver på enhetene har nødvendig faglig kompetanse innenfor lønns-, personal- og turnusområdet. Derfor er det igangsatt sertifisering av alt merkantilt personale. Sertifiseringen skal fungere som en målestokk for minimumskompetanse på området, og kan i seg selv bidra til en kompetanseheving.

Som en stor innkjøper har Trondheim kommune arbeidet målbevisst med anskaffelser i flere år. Dette er en av de sentrale støttefunksjonene i offentlige virksomheter. På bakgrunn av kommunens anskaffelsesstrategi for perioden 2009-2012, med handlingsplan, skal anskaffelsesfunksjonen videreutvikles. I løpet av 2013 utarbeider rådmannen forslag til ny anskaffelsesstrategi med handlingsplan. Denne legges fram for før årsskiftet.

Prosjektet *Felles førstelinje* skal bidra til en vridning i møtet mellom innbygger og kommunen ved at førstelinjen (sentral og ekspedisjoner) aktivt loser brukerne inn på nettsider og selvbetjeningsløsninger. Kommunens tjenester skal framstå som mer tilgjengelige; både i form av henvendelser over skranke, telefon, e-post og sosiale medier.

24.2.3 Mål

Av hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020, er det hovedmål fire som i størst grad legger føringer på arbeidet til de interne tjenestene. For gjeldende planperiode har finansdirektøren, organisasjonsdirektøren og de interne tjenestene et hovedansvar for følgende delmål med tilhørende strategier:

4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer

4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver

4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket

4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

Mål for tjenesteområdet

De interne tjenestene skal bidra til at Trondheim kommune er en effektiv tjenesteyter og en attraktiv arbeidsplass

Tabell 24-2 Mål i økonomiplanen – interne tjenester

Periodemål 2014-2017	Resultatmål 2014
Interne tjenester gir målrettet og kvalitetsmessig god oppfølging, opplæring og veiledning basert på digitale medier/verktøy	Digitale verktøy som webinar ³⁶ , video, sosiale medier og digital verktøykasse er tatt i bruk til opplæring
Interne tjenester tilrettelegger for bruk av relevant teknologi og standardiserer sentrale tverrgående arbeidsprosesser	Felles førstelinje for interne tjenester er opprettet Arbeidsprosesser og oppgaver som går på tvers av enheter innen interne tjenester er definert, felles rutiner er utarbeidet og ansvar for den enkelte prosess er tydelig plassert
Interne tjenester bidrar til å skape forståelse og motivasjon for oppgavene som innføring av nytt lønns- og HR- system innebærer for kommunen	Alle interne tjenester har deltatt på opplæring og tatt i bruk nytt lønns- og personalsystem i løpet av 2014 Alt merkantilt personale er sertifisert og har nødvendig minimumskompetanse innenfor lønns-, personal- og turnusområdet Digital opplæringspakke er utarbeidet

24.3 Forslag til driftsbudsjett

24.3.1 Rammeutvikling Interne tjenester

I 2012 brukte Trondheim kommune 90 kroner mindre enn ASSS- gjennomsnittet per innbygger til administrasjon. Dette tilsvarer i underkant av 16 millioner kroner, og indikerer at Trondheim kommune

³⁶ Webinar er en digital form for undervisning. Den ansatte/kursdeltaker trenger ikke dra på kurs, kurset følges direkte på pc'en og det er mulig å kommunisere direkte med kursholder underveis.

har en effektiv administrasjon. Årsaken er at store deler av administrasjonen i Trondheim kommune er sentralisert og har utnyttet stordriftsfordelene dette gir.

De interne tjenestenes størrelse bør være dimensjonert i forhold til de tjenesteytende enhetenes behov, slik at skoler, barnehager og helse- og omsorgstjenester og andre kan benytte ressursene for innbyggerne og ikke til administrasjon. Interne tjenester oppgave er å gjøre de andre enhetene gode, slik at mest mulig energi kan frigjøres til tjenesteyting og samfunnsutvikling for å oppnå målene i kommuneplanen. I økonomiplanperioden er hovedprioriteringen at de interne tjenestene under strammere rammebetingelser fremdeles yter god service til tjenesteproduksjonen.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Interne tjenester for perioden 2014-2017, og rådmannens forslag til hvordan Interne tjenester skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett for 2013. En detaljert oversikt over forslag til tilpasningstiltak finnes i vedlegg 1.

Tabell 24-3 Budsjettramme og tiltak Interne tjenester. Tall i millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013	348,0	348,0	348,0	348,0
Pris- og lønnskompensasjon	2,6	2,6	2,6	2,6
Oppgaveendring	1,5	14,5	14,5	15,1
Korrigert budsjett 2012	352,1	365,1	365,1	365,7
Annen rammeendring	-8,6	-13,8	-13,0	-13,0
Forslag til netto driftsramme	343,6	351,4	352,2	352,8
Rammeendring	-8,6	-13,8	-13,0	-13,0
Opprettholdelse av standard	1,5	1,5	1,5	1,5
Reduksjoner i tjenestetilbudet	-5,1	-10,1	-10,1	-10,1
Effektiviseringstiltak	-0,8	-1,0	-0,2	-0,2
Annet	-4,2	-4,2	-4,2	-4,2
Sum tiltak	-8,6	-13,8	-13,0	-13,0

Oppgaveendring

Noen oppgaver overføres til andre tjenesteområder. For Interne tjenester utgjør slike oppgaveendringer 1,5 millioner kroner i 2014 økende til 15,1 millioner kroner i 2017.

Fra og med 2014 er IKT- investeringer til elever og lærere på skole og på barnehage flyttet til Interne tjenester. Det er avsatt investeringsmidler på 14 millioner hvert år i planperioden. Hovedvekten av investeringsmidlene i 2014 er planlagt brukt til IKT- utstyr til elevene. Hensikten med dette grepet er å sikre at alle aktiviteter på IKT- området blir bedre koordinert og beskrevet i en helhetlig årlig handlingsplan for all IKT i Trondheim kommune. Dette gjøres for å sikre gjennomføringskraft i oppgavene og redusere sårbarhet.

Dette innebærer også at driftskostnader knyttet til økning i investeringer til IKT- utstyr til elever på skole, og andre driftskostnader knyttet til IKT utstyr for lærere og elever, overføres fra og med 2014 til Interne tjenester

Oppgaveendringen anslås til 1,5 millioner kroner per år. Dette gjelder leie av programvare som er tilgjengelig for elever og lærere. I tillegg dekkes leie av læringsplattformen Itslearning av drift IKT. Ved kjøp som genererer flere PC-er i skolen, eventuelt også utvidelse av trådløse nettverk, påløper også en økt årlig driftskostnad; se også omtale i kapittel 8.

I behandlingen av [bystyresak 64/13](#), *Fagopplæring som et strategisk rekrutteringsvirkemiddel- status på igangsatte tiltak og økning av antall lærlinger*, ble det vedtatt å øke inntaket av antall lærlinger innenfor helse og velferd, barnehage og skole. Økningen medfører en kostnad på 13 millioner kroner i 2015, økende til 13,6 millioner kroner i 2017. Oppgaven er lagt til de interne tjenester fordi kommunens opplæringskontor er organisert under Personaltjenesten.

Opprettholdelse av standard

En opprettholdelse av standard/videreføring av tjenestetilbudet på dagens nivå vil gi en merutgift på 1,5 millioner kroner i 2014. Under er det gjort nærmere rede for hva tiltakene består i.

Det interne arbeidsmarkedet

Det foreslås en reduksjon på to millioner kroner i *Det interne arbeidsmarkedet* i 2014. Antall uten fast tjenesteplassering har gradvis blitt redusert, og en reduksjon anses som gjennomførbar. Et utfordrende budsjettår generelt for Trondheim kommune kan påvirke budsjettposten i motsatt retning. Rådmannen vil følge utviklingen nøye.

Nytt lønns- og personalsystem

Vedtatt i [formannskapetssak 138/13](#), Anskaffelse av nytt lønns- og personalsystem. Investeringsramme, fører til en årlig økning av drifts- og vedlikeholdskostnader på 3,5 millioner kroner.

Reduksjoner i tjenestetilbudet*Bemanningsreduksjon*

Bemanningen reduseres med 5,1 millioner kroner i 2014 og 10,1 millioner kroner fra og med 2015. Konsekvensen er færre stillinger i de interne tjenestene. Dette kan føre til redusert tilbud i støttetjenester til enhetene.

Effektiviseringstiltak*Generell effektivisering*

I tidligere økonomiplanperioder er det planlagt effektivisering i de interne tjenestene som gir en reduksjon på 0,8 millioner kroner i 2014.

Annet

I tillegg til forholdene nevnt over, er det også andre saker som vil gi en endring i områdets utgifter i økonomiplanperioden. Under gjøres det kort rede for dette.

Papirarkivet

Pålegg fra riksarkivaren om oppbevaring og sikring av papirarkiv genererte et behov for 2,5 millioner til økt bemanning for Trondheim byarkiv i 2012 og 2013. Prosjektet med overføring av papirarkiv opphører fra og med 2014.

Overformynderiet

Overformynderiet er fra 1. juli 2013 overført til Fylkesmannen. Rammereduksjon på bakgrunn av overføringen er i 2014 på 1,7 millioner kroner.

24.4 Forslag til investeringsbudsjett

Tabell 24-4 Investeringer i interne tjenester i perioden 2014-2017. Tall i millioner kroner

				2013	2014	2015	2016	2017
Vedtatt budsjett 2013-2016				42,0	30,9	32,9	33,3	
Forslag til budsjett 2014-2017					81,3	68,2	70,1	68,3
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2014	2015	2016	2017	
Inventar arkiv				0,5	0,3	0,3	0,3	
Strategiske IKT- investeringer				30,0	30,0	30,0	30,0	
Lønn/HR	43,0	8,0	35,0	23,0	10,2	1,8		
Utskifting pc- er				13,8	13,7	22,0	22,0	
IKT skole				10,0	10,0	10,0	10,0	
IKT barnehage				4,0	4,0	6,0	6,0	
Sum IKT				80,8	67,9	69,8	68,0	
Sum økonomiplan				81,3	68,2	70,1	68,3	

Inventar arkiv

Det er behov for oppgradering og fornying av maskinparken i Trondheim byarkiv. Det er planlagt oppgraderinger for 0,5 millioner kroner i 2014, og 0,3 millioner kroner fra og med 2015.

Status for IT-området

Temaplan for IKT og digitalisering legges fram for bystyret i januar/februar 2014.

Strategiske IKT-investeringer

Digitalt førstevalg

Digitalt førstevalg er en samlebetegnelse for flere prosjekter som har til hensikt å forenkle innbyggernes samhandling med kommunen.

Helsepakken

Samhandlingsreformen krever investeringer for å få til samhandling mellom de ulike aktørene på helseområdet. For Trondheim kommune innebærer dette:

- Sentral helsevakt med mottak av henvendelser og registrering av disse, se [bystyresak 103/11](#), Velferdsteknologi, mål, strategier og handlingsdel
- Tilkobling til nødnett
- Infrastrukturlisenser (CAL- lisenser) slik at kommunens serverpark støtter tilkobling til helsenett og sosialsystemer

IT-infrastruktur folkevalgte

- Dagens votingssystem i bystyresalen fungerer ikke tilfredsstillende. Det er behov for å finne et mer robust system som sikrer god gjennomføring av bystyremøtene i årene fremover.
- Det gjennomføres i 2014 en helhetlig utredning av hensiktsmessig IT-infrastruktur for folkevalgte, slik at det gjøres et gjennomtenkt valg av støtteverktøy fra og med neste valgperiode i 2015.

Informasjonssikkerhet

Kommunen mangler en enkel saksbehandlertløsning og digitalt arkiv til personsensitive data innenfor flere saksområder, eksempelvis spesialpedagogikk i skoler/barnehager. Både datatilsynet og kommunerevisjonen har påpekt hvilke krav som påhviler kommunen etter ulike lovverk.

Det må også iverksettes tiltak for å sikre mot datatap. En kartlegging viser at minst 48 fagsystem inneholder arkivverdige data som må bevares for ettertiden ved digitalt arkivuttrekk. Det må anskaffes verktøy for uttrekk og innsyn, og etableres rutiner slik at man sikrer bevaring og gjenfinning av data for alle fremtidige systemer. Hvis dette ikke gjøres, vil vi måtte regne med store kostnader for å sikre arkivering av digitale data i fremtiden. Kommunen har også et behov for å etablere bedre tilgangskontroll og ventiler av datarom i planperioden.

Modernisering av sentral infrastruktur, økt kapasitet i nettverk og overgang til ny telefoniplattform

Investeringene i ny telefoniplattform er kontraktsfestet og en forutsetning for ny driftspris som ble inngått våren 2013. Utvikling av telefoniplattformen var en viktig del av kontrakten. Investeringen gir grunnlag for reduserte kostnader for leide linjer.

Det er nødvendig å modernisere den sentrale driftsplattformen, der første fase er oppgradering av teminalserverløsning som særlig brukes på helseområdet. I tråd med at flere ansatte benytter trådløse enheter, må kapasiteten på det trådløse nettverket styrkes. Dette passer bra sammen med at forventet levetid på dagens utstyr snart er nådd, og en utskifting av utstyret vil samtidig gi en kapasitetsøkning i tråd med den teknologiske utviklingen som har vært i perioden.

Lønn/HR

Innen utgangen av 2014 skal nytt lønns- og personalsystem være innført. Det vises for øvrig til [formannskapssak 138/13](#), Anskaffelse av nytt lønns- og personalsystem. Investeringsramme.

Utskifting av PC-er i Trondheim kommune

Praksis for utskifting av PC-er i Trondheim kommune er en utskifting av utstyret når garantiperioden er utgått, det vil si hvert fjerde år. I kommende periode vil behovet for nye PC-er øke betraktelig. Dette skyldes i stor grad overgangen til Windows 7, som førte til at store deler av PC-parken ble oppgradert. I løpet av planperioden vil garantiperioden på disse maskinene gå ut. Dette gjelder både for PC-er som benyttes av ansatte, og PC-er som benyttes av elever på skolene.

Infrastruktur på skole- og barnehageområdet

Trondheim kommune har en PC-tetthet som er lav sammenlignet med andre ASSS-kommuner. Det legges derfor opp til at PC-tettheten i skolene økes i perioden. Samtidig skal det etableres digitale tavler på skolene (smartboards).

Det er stor forskjell på IT-infrastrukturen i de ulike barnehagene. De nye har moderne utstyr, mens de gamle har færre pc-er og ofte dårlig struktur og nettkapasitet. Det legges derfor opp til en oppgradering på dette området innenfor barnehagene i planperioden.

Del 3 Kommunale foretak, interkommunale selskap og eierinteresser i aksjeselskap m.m.

25 Foretak, IKS, AS, stiftelser og Trondheim kommunale pensjonskasse

I dette kapitlet omtales kommunale foretak, aksjeselskap og interkommunale selskap hvor kommunen har vesentlige interesser. I tillegg gis det en kort omtale av Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP), og stiftelser hvor kommunen enten gir direkte ytelser eller indirekte ytelser i form av for eksempel rente- og avdragsfrie lån.

25.1 Innledning

Bystyret vedtok i desember 2010 kommunens eierskapsmelding (bystyresak 175/10 – *Eierskapsmelding-revidering*). Dette var en revidering av kommunens eierskapsmelding, som forrige gang ble behandlet av bystyret i 2007.

Bystyresak 175/10 omhandlet eierskapsmelding del 1. Denne gir de overordnede prinsippene for hva god eier – og selskapsstyring er, altså Trondheim kommunes overordnede eierskapspolitikk. Prinsippene er lagt til grunn for utarbeidelsen av de selskaps-spesifikke eierskapsmeldinger i eierskapsmeldingen del 2. Eierskapsmelding del 2 ble vedtatt av bystyret i september 2011 (bystyresak 118/11- *Oppfølging av eierskapsmelding del 1: Forslag til eierskapsmelding del 2 og retningslinjer for utøvelse av eierskap gjennom generalforsamling i heleide og deleide selskaper og representantskap i interkommunale selskap*).

Eierskapsmelding del 2 tydeliggjør eierstrategier for selskap kommunen har vesentlige eierinteresser i. De selskapene som er behandlet i bystyresak 118/11 er Olavshallen AS, Trondheim kino AS, Trondheim Spektrum AS, Prima AS, Leutenhaven AS, Stavne Arbeid og Kompetanse KF, Trondheim Parkering KF, Trondheimsfjorden interkommunale havn IKS og Trøndelag Brann- og Redningstjeneste IKS. Rådmannen vil legge frem separate eierskapsaker til politisk behandling for selskapene Trondheim Renholdsverk AS og Vistamar SL i løpet av vinteren 2013/2014.

25.2 Trondheim Renholdsverk AS (eierandel 100 prosent)

Kommunen har en lovpålagt oppgave å samle inn husholdningsavfall og farlig avfall, jamfør forurensningsloven § 30-32 og Avfallsforskriften. Innsamling og behandling av husholdningsavfall er å anse som en rettslig monopolvirksomhet, som kommunen kan velge å utføre selv eller å konkurranseutsette til andre. Kommunen har ikke lovmessig plikt til å samle inn og behandle næringsavfall.

Trondheim Renholdsverk AS (TRV) ble 1. januar 2002 omdannet fra kommunal bedrift til aksjeselskap. Bakgrunnen for omdanningen var behovet for større grad av fristilling enn hva organisering etter kommuneloven gir. Fra 1. januar 2006 ble TRV organisert som et konsern for å skille husholdnings- og næringsavfall. I 2010 ble det gjennomført endringer som medførte at man fikk et enda skarpere skille mellom de ulike selskapene i TRV-konsernet. Et vesentlig moment var at ingen av styrene i selskapet skulle være lik, og at selskapet som håndterte husholdningsavfall skulle ha egen styreleder og egen daglig leder.

Konsernet TRV består av morselskapet TRV AS som er heleid av Trondheim kommune, og av datterselskapene Renholdsverket AS og Retura TRV AS. Renholdsverket har monopol på håndtering av husholdningsavfall i Trondheim, mens Retura TRV AS er konkurranseutsatt innenfor næringsavfall. En slik organisering gjør at kommunen gjennom Retura TRV AS kan konkurrere om næringsavfall, noe som gir grunnlag for utbytte fra selskapet.

Etter en politisk bestilling la rådmannen frem en sak om selskapets eiendommer i Tempeveien 25 og på Heggstadmoen. Bystyret vedtok i august 2012 at eiendommer som er finansiert over selvkostområdet fortsatt skal ligge i konsernet/morselskapet.

TRV AS skal ved årsskifte 2014/2015 flytte aktiviteten i Tempeveien til Heggstadmoen. Rådmannen er i dialog med selskapet om hvordan salg/overdragelse av tomten i Tempeveien skal skje.

Tabell 25-1 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim renholdsverk AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	266 079	268 354	295 413	296 212
Driftsresultat	-1 130	26 232	16 702	37 235
Årsoverskudd	-1 265	12 756	8 222	27 957
Utbytte	2 000	3 000	5 000	5 000

Krav til avkastning og utbytte fra TRV AS

Kommunes krav til avkastning stilles til TRV AS (morselskap). Dette selskapet eier Trondheim kommune direkte. Det vil i praksis være den konkurranseutsatte delen av konsernet, Retura TRV AS, som gir grunnlag for utbytte. Ved fastsettelse av avkastningskravet tas det hensyn til at datterselskapet Renholdsverket AS skal drives i henhold til regelverket for selvkost og til konsernets samfunnsansvar. I eierskapsmeldingen er avkastningskravet satt til sju prosent, regnet av konsernets verdibaserte egenkapital per 31. desember. Avkastningskravet er derfor kommunens oppfatning av hvilken avkastning selskapet minimum bør ha på egenkapitalen for at lønnsomheten blir vurdert som tilfredsstillende.

Utbytte fastsettes årlig lik renten på ti års effektiv statsobligasjonsrente, multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember, før utbytteutbetalingen begrenset oppad til 70 prosent av årsresultatet. Egenkapitalen, som legges til grunn for beregningen, skal være verdibasert og fastsettes ved at det jevnlig foretas nye verddivurderinger.

Tabell 25-2 Forslag til utbytte i perioden 2014-2017. Millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Budsjettert utbytte fra TRV AS	2	2	2	2

For 2014 budsjetterer rådmannen med et utbytte fra TRV AS på to millioner kroner.

Det understrekes at selskapet skal forholde seg til kommunens krav til avkastning og utbytte. Det er styret i selskapet som skal foreslå utbytte basert på kommunens krav til utbytte, jf. kommunens eierskapsmelding.

25.3 Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent)

Kommunens eierskap i Trondheim Kino AS sikrer innbyggerne et kvalitativt godt og bredt kinotilbud. Formålet til selskapet framgår av vedtektene endret i ekstraordinær generalforsamling 13. november 2012: *"Selskapets formål er å drive kinovirksomhet og annen virksomhet naturlig knyttet til dette. Trondheim kino AS skal vise film: innenfor alle filmgenrer valgt ut etter kvalitetskrav og de til enhver tid gjeldende konsesjonskrav under de best mulige visningsforhold og på konkurransedyktige vilkår for flest mulig mennesker som ønsker å oppleve filmkunst."*

Trondheim Kino ble omdannet fra kommunal enhet til aksjeselskap i 1999. Bakgrunnen for endringen var dels enhetens behov for større grad av fristilling, og dels et mål om å redusere økonomisk risiko for

kommunen. Trondheim kino AS har i dag betydelige eierinteresser i datterselskap som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift.

I dag har Trondheim Kino to mellomstore sentre, med åtte saler på Prinsen kinosenter og elleve på Nova kinosenter. Trondheim Kino eier Prinsen, men leier lokalene til Nova kino.

Kinoen er nå inne i en prosess der man vurderer kinostrukturen også med tanke på en mulig etablering på Leuthenhaven.

Trondheim Kino vil fremover være den eneste av de større kinoene som er kommunalt heleid og ikke en del av en sammenslutning eller kjede. Kinoen legger derfor vekt på å sikre og styrke selskapets stilling i bransjen og som bedrift fremover.

Tabell 25-3 Nøkkeltall fra konsernregnskap Trondheim Kino AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	80 366	77 118	83 146	92 848
Driftsresultat	2 269	4 588	928	4 288
Årsresultat	18 676	8 577	6 933	11 114
Utbytte	1 000	1 000	1 000	2 000

Trondheim Kino AS kan vise til meget god soliditet med en egenkapitalandel på gjennomsnittlig 59 prosent for perioden 2009 til 2012.

Driftsresultatet gir uttrykk for et kinobesøk som har variert mye i perioden. Dette har stor innvirkning på driftsinntekter, men også på kostnader ved leie av film, som er omsetningsbasert. Trondheim kino AS har betydelige eierinteresser i datterselskaper som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift.

Kinoen hadde 777 000 besøkende fordelt på 22 500 forestillinger i 2012. Antallet besøkende økte med i overkant 8 prosent fra foregående år. Dette, i tillegg til økt billettsalg og økte inntekter fra kiosk og reklame, ga et økt driftsresultatet for både konsern og morselskap fra 2011 til 2012. Årsresultatet for Trondheim Kino AS var 1 711 008 kroner mot 6 273 830 kroner det foregående år, mens for konsernet var årsresultatet 11 114 419 kroner mot 6 933 072 kroner i 2011. Utbytte fra datterselskapene er derfor av betydning for å kunne ha en bærekraftig kinodrift under de rådende forhold.

Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Kino AS

Trondheim kino AS har et samfunnsansvar ved å tilby film av god bredde og kvalitet til alle aldersgrupper og samfunnslag. Dette påvirker selskapets evne til å skape avkastning på investert kapital. I eierskapsmeldingen er avkastningskravet etter skatt satt til sju prosent, regnet av selskapets verdibaserte egenkapital per 31. desember. Avkastningskravet er kommunens oppfatning av hvilken avkastning selskapet minimum bør ha på egenkapitalen for at lønnsomheten blir vurdert som tilfredsstillende.

Utbytte fastsettes årlig lik renten på ti års effektiv statsobligasjonsrente multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember før utbytteutbetalingen begrenset oppad til 70 prosent av årsresultatet. Egenkapitalen som legges til grunn i beregningen skal være verdibasert, og fastsettes ved at selskapet selv sikrer at det jevnlig foretas nye verdivurderinger, minimum hvert fjerde år.

Tabell 25-4 Forslag utbytte i perioden 2014-2017. Millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Budsjettert utbytte fra Trondheim kino AS	2	2	2	2

25.4 Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)

Olavshallen AS er et heleid kommunalt aksjeselskap. Selskapet ble opprettet i 1988.

Selskapets formål er gjennom sin administrasjon av Olavshallens konsertsaler å fremme midtnorsk musikk- og kulturliv ved å eie, forvalte og leie ut sine eiendommer og lokaler til kulturelle formål, og til private og offentlige arrangement.

Olavshallen AS har i regnskapsårene 2008, 2009 og 2011 hatt negativt driftsresultat, men finansinntekter har bidratt til at selskapet har levert positive årsresultat. Selskapet oppnådde positivt driftsresultat i 2010 og 2012. Det positive årsresultatet i 2010 inkluderer ny beregning for pensjon som ga en ekstraordinær inntektsføring på 1,5 millioner kroner. Regnskapet inkluderer ikke kapitalkostnader knyttet til bygg. Bygningene er bokført med én krone i balanseregnskapet til Olavshallen AS.

Tabell 25-5 Nøkkeltall fra regnskap Olavshallen AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	20 765	20 590	20 661	22 649
Driftsresultat	-134	508	-87	128
Årsresultat	87	1 118	821	657
Utbytte	0	0	0	0

Selskapets gjeldsandel har i perioden ligget på om lag 51 prosent. Gjelden er i form av lån fra Trondheim kommune knyttet til bygging av Olavshallen. Basert på de siste års regnskap er det ikke realistisk at selskapet selv skal kunne dekke kapitalkostnadene knyttet til bygningsmassen.

Formannskapet vedtok i sak 131/13 å iverksette et utredningsarbeid der man ser på hvordan Olavshallen AS og Olavskvartalet kan styrkes som kulturarena. Rådmannen har satt i gang arbeidet, og tar sikte på å ferdigstille en formannskapssak i løpet av 2013.

Ikke krav til avkastning og utbytte fra Olavshallen AS

Det er ikke realistisk å stille avkastningskrav knyttet til selskapets verdibaserte egenkapital utover eiers forventninger om avkastning, slik at selskapet fortsatt er i stand til å opprettholde høy standard på nødvendig teknisk utstyr og inventar.

Olavshallen AS er fritatt for beskatning, og kommunen kan derfor ikke ta utbytte fra selskapet. Alt overskudd skal tilfalle selskapet, noe som også fremgår av selskapets vedtekter.

25.5 Leutenhaven AS (eierandel 90 prosent)

Leutenhaven AS ble stiftet i 1982, og selskapet eier Erling Skakkes gate 40 på Leutenhaven. Selskapets formål er å forvalte og utvikle eiendommen.

Trondheim kommune eier 90 prosent av aksjene. Den resterende eierandelen eies av Rutebilstasjonen AS. Kommunen har forkjøpsrett til minoritetsaksjene hvis de skulle prøves solgt. Dette er vedtektsfestet, i tillegg til at det også fremgår av vedtektene at et salg skal godkjennes av styret. Det er derfor begrenset omsettelig verdi på minoritetsaksjene.

Tabell 25-6 Nøkkeltall fra regnskap Leutenhaven AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	4 608	4 652	4 735	4 781
Driftsresultat	2 828	2 810	2 909	3 177
Årsresultat	1 317	1 372	1 597	1 623
Utbytte	1 111	1 111	1 111	1 111

Utbytte fra selskapet ble første gang utbetalt i 2009. Trondheim kommune mottar 90 prosent av utbyttet i henhold til sin eierandel.

Krav til avkastning og utbytte fra Leuthenhaven AS

Avkastningskravet er sju prosent av verdibasert egenkapital, og at utbytte settes lik renten på 10 års effektiv statsobligasjonsrente multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember før utbytteutbetalingen, begrenset oppad til 70 prosent av årsresultatet. Egenkapitalen som legges til grunn for beregningen skal være verdibasert, og fastsettes ved at det jevnlig foretas nye verddivurderinger.

Rådmannen budsjetterer med følgende utbytte i økonomiplanperioden:

Tabell 25-7 Forslag utbytte i perioden 2014-2017. Millioner kroner

	2014	2015	2016	2017
Budsjettert utbytte Leuthenhaven AS	1	1	1	1

25.6 Trondheim Spektrum AS (eierandel 75 prosent)

Trondheim Spektrum AS ble etablert som aksjeselskap i 1961, i forbindelse med at det skulle etableres en ny messe- og idrettshall i Trondheim. I henhold til vedtektene er selskapets formål "å oppføre og drive Trondheim Spektrum med dertil hørende virksomhet, samt deltagelse i andre selskap med tilknytning til denne virksomheten". Trondheim kommune eier i dag 75,32 prosent av aksjene i selskapet. Øvrige eiere er Fokus eiendom AS (9,4 prosent) og Sparebank 1 Midt-Norge (5,58 prosent). I tillegg kommer flere mindre aksjonærer.

Anlegget Trondheim Spektrum består i dag av 8,5 større eller mindre haller fra 315 m² til 3 500 m². I tillegg har man ti faste møterom, ett pressesenter og tre uleiekontor for arrangement. Totalt utgjør anlegget om lag 14 000 m² fordelt på to plan. Ved siden av utleie av Trondheim Spektrum, utfører Trondheim Spektrum AS konsulentvirksomhet innen teknisk og salgsmessig gjennomføring av store nasjonale og internasjonale messer, konferanser og lignende som avholdes i anlegget.

Trondheim kommune har inngått en husleieavtale med Trondheim Spektrum AS. Denne avtalen er knyttet til idrettens bruk av anlegget fra 1. september til 1. mai året etter.

Selskapets omsetning har vært stabil rundt 28-30 millioner kroner per år i de senere årene. Økende behov for vedlikehold vil kunne redusere selskapets økonomiske resultat framover.

Tabell 25-8 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Spektrum AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	28 253	29 387	28 212	29 618
Driftsresultat	5 795	3 511	3 223	2 893
Årsresultat	2 874	1 528	1 425	1 346
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Trondheim Spektrum AS

Det er et grunnleggende prinsipp at tilskudd i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer. Av den grunn må følgende krav være oppfylt for å få tilskudd:

- Idrettslag/organisasjonsledd i Norges idrettsforbund (NIF) og/eller det offentlige skal inneha kontroll med eierforhold og drift
- Det skal ikke foretas økonomiske utdelinger (utbytte) til eierne
- Et eventuelt overskudd skal tilfalle idrettslige formål
- Ved oppløsning/avvikling skal formuen tilfalle idrettslige formål

Trondheim kommune kan i likhet med de øvrige eierne ikke ta utbytte fra Trondheim Spektrum AS, for å oppfylle kravet over for å få spillemidler. Dette fremgår også av selskapets vedtekter.

25.7 Prima AS (eierandel 60 prosent)

Prima AS ble etablert i 1992. Trondheim kommune eier 60 prosent av aksjene i selskapet og Trondheim Røde Kors eier 40 prosent.

Selskapets formål er å styrke den enkelte arbeidstaker og deltakers utviklingsmuligheter i arbeidslivet gjennom teoretisk og praktisk opplæring.

Selskapet har vært drevet med i underkant av tre prosent driftsmargin de siste fem årene. Underskuddet i 2009 var ekstraordinært og skyldes overgang fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjon.

Tabell 25-9 Nøkkeltall fra regnskap Prima AS. Tall i 1000 kroner

	2009	2010	2011	2012
Driftsinntekter	82 540	89 430	89 779	96 486
Driftsresultat	-3 403	1 639	1 366	754
Årsresultat	-3 725	1 364	994	422
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Prima AS

I henhold til Forskrift om arbeidsrettede tiltak er det ikke anledning til å ta ut utbytte av selskap som er godkjent tiltaksarrangør for NAV. Overskudd skal forbli i virksomheten og komme attføringsarbeidet og deltakerne til gode.

25.8 Stavne Arbeid og Kompetanse KF

Stavne Arbeid og Kompetanse KF har som formål å gi arbeidssøkere med bistandsbehov arbeidspraksis og hensiktsmessig og nødvendig tilrettelagt oppfølging i form av avklaring, intern arbeidstrening og arbeidspraksis i det ordinære arbeidslivet. Foretaket skal tilrettelegge forholdene slik at deltakerne kan prøve ut og utvikle sine ressurser ut fra et mål om videreføring til ordinær jobb, skole-/utdannings situasjon eller over i annet egnet tiltak eller behandlingstilbud.

Foretaket skal også drive rehabiliteringstiltak overfor de som trenger tettere og bredere oppfølging enn det som er innenfor rammene for arbeidsrettede tiltak.

Stavne Arbeid og Kompetanse er tiltaksarrangør for NAV og Trondheim kommune, og utvikler og drifter prosjektrettede rehabiliteringstiltak på oppdrag fra statlige etater.

Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtale med Trondheim kommune og drift av andre rehabiliteringstiltak.

25.9 Trondheim Parkering KF

Trondheim parkering KF er kommunens utøvende fagorgan innen kommunens vedtatte parkeringspolitikk, skal medvirke til at parkeringstilbudet utvikles i kommunen, og skal

- Drive avgiftsbelagt parkering innenfor kommunen, med unntak av fastsettelse av avgift og avgiftstid, som gjøres av bystyret
- Forestå parkeringskontroll
- Administrere parkeringstillatelse for forflytningshemmede
- Forestå innfordring av ilagte gebyr og tilleggsavgifter
- Forvalte kommunens myndighet etter skiltforskriftens bestemmelser om arbeidsvarsling

- Forvalte kommunens myndighet etter forsøk med kommunal håndheving av politivedtektenes bestemmelser om forsøpling, strøing og brøyting av offentlig sted
- Stå for bygging/drift/vedlikehold av kommunale parkeringshus og garasjeanlegg. Trondheim parkering KF driver/leier private garasjeanlegg etter forretningsmessige prinsipper og i tråd med målsettingen vedtatt av bystyret i sak B98/051 om Strategisk parkeringspolitikk.

Kommunens parkeringsvirksomhet og foretakets øvrige ansvarsområder skal fremme trafiksikkerhet og framkommelighet og bidra i miljøarbeidet.

Foretaket driver både med offentlig myndighetsutøvelse og privatrettslig parkeringshåndhevelse i konkurranse med andre. En gjennomgang av relevant regelverk viser at så lenge virksomheten bare omfatter offentlig myndighetsutøvelse, vil det ikke oppstå strid med konkurranselovgivningen, regelverket om offentlig støtte eller lov om offentlige anskaffelser ved utøvelse av virksomheten. Når virksomheten også omfatter privatrettslig parkeringshåndhevelse i konkurranse med andre, kan de nevnte regelverk gi føringer for organiseringen.

I 2011 ble det gjennomført en juridisk betenkning vedrørende organisering av virksomheten etter gjeldende regelverk. Som første skritt har foretaket i 2012 gjort et skille mellom forvaltningsvirksomheten og forretningsvirksomheten. Det utarbeides to separate regnskap slik at det kan dokumenteres at det ikke foregår krysssubsidiering. Det er også sikret et skille gjennom et avtaler regime og med et kvalitetssystem. Gjennom de tiltak som virksomheten har iverksatt, er kravene om et klart skille mellom forretningsvirksomhet og forvaltningsvirksomhet ivaretatt. Samtidig er det slik at krav om nøytralisering av skattefordelen kan føre til at den forretningsmessige virksomheten må skilles ut. Styret i virksomheten har fokus på problematikken og vil følge opp dette gjennom en egen utredning om saken. Dette kan medføre at den forretningsmessige virksomheten må skilles ut

Rådmannen anbefaler å flytte arbeidsoppgaver tilknyttet arbeidsvarsling og utleie av offentlig gategrunn til midlertidig bygge- og anleggsarbeider fra foretaket til Trondheim bydrift. Det pågår en prosess med tanke på at dette skal være gjennomført innen 1. januar 2014.

Rådmannen har budsjettert med en inntekt fra Trondheim parkering på 57,3 millioner kroner for 2014.

25.10 Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS

Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS (TBRT) ble etablert 1. januar 2008. Selskapet eies av Trondheim, Klæbu, Malvik, Rissa, Leksvik, Oppdal og Rennebu kommuner. Kommunene kjøper brann- og redningstjenester fra selskapet. Etter en ny gjennomgang av forutsetninger for eierbrøk er Trondheim kommunes eierandel 82,3 prosent. Dersom Melhus og Midtre Gauldal kommuner blir en del av TBRT fra 1. januar 2014, blir Trondheim kommunes eierandel omlag 78,2 prosent.

Som følge av en mulig utvidelse av selskapet vil det legges frem en sak til politisk behandling om revidert selskapsavtale med mulig virkning fra og med 1. januar 2014.

Selskapets formål er å dekke deltakerkommunenes plikter, oppgaver og behov etter brann- og eksplosjonsvernlovgivningen og i ulykkes-, katastrofesituasjoner og ved akutt forurensning. Oppgavene er av forebyggende og innsatsmessig art. Dimensjonering av beredskap og innsats på området gjøres med utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for brannvernregionen, og kommer til uttrykk i regionens brannvernordning.

Oppgavene er dels lovpålagte og dels selvpålagte av kommunene, og plikten til å oppfylle oppgavene ligger i prinsippet hos kommunestyrene. Selskapet leverer tjenester etter bestilling fra de respektive kommunestyre med grunnlag i brannordning for kommunene. Trondheim kommune har felles brannordning med Malvik og Klæbu kommuner vedtatt i 2012.

Kommunestyrene har lagt sin avgjørelsesmyndighet etter brann- og eksplosjonsvernloven til representantskapet, og selskapet rapporterer hit. Rådmannen i eierkommunene har ingen direkte rolle i forhold til selskapet, men utreder og legger fram saker der kommunestyrene dimensjonerer og bestiller tjenester fra selskapet, herunder inngåelse av leveranseavtaler. Selskapets myndighet og ansvar går fram av selskapsavtalen.

Samarbeidet skal sikre høyt nivå på brannsikkerheten, kompetansedeling og annet relevant samarbeid mellom deltakerkommunene.

Arbeid med bygging av nye brannstasjoner er godt i gang. Stasjonen på Sandmoen ble offisielt åpnet i januar 2013, og Ranheim brannstasjon åpnet i oktober 2013. Stasjonen på Sluppen og Nyhavna er planlagt ferdigstilt i februar 2015.

Trondheim kommunale feiervesen (TKF) er overført til Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS fra 1. juli 2013. Det pågår et arbeid med å få til en felles bestiller- og utføreravtale og et opplegg for kostnadsfordeling etter selvkostberegninger mellom alle eierkommunene.

Selskapet har også tatt på seg oppgaver innen forvaltning av 110-nødmeldingstjenesten og interkommunalt utvalg for akutt forurensning (IUA) i henhold til egne avtaler. Slike tjenester utfører selskapet for alle sørtrønderske kommuner, i tillegg tilt noen kommuner i Nord-Trøndelag og i Nord-Østerdal.

25.11 Trondheim Havn IKS

Selskapet eies av kommunene Trondheim, Orkdal, Malvik, Stjørdal, Levanger, Verdal, Steinkjer, Frosta, Inderøy, Verran og Leksvik. Trondheim kommunes eierandel er 77,87 prosent.

Selskapets formål er å:

- Samordne og utvikle en effektiv, sikker og rasjonell havnevirksomhet innenfor samarbeidsområdet som skaper forutsetninger for en effektiv og konkurransedyktig sjøtransport i Midt-Norge.
- Sørge for sikkerhet og fremkommelighet i selskapets havner og deltagerkommunenes sjøområder
- Ivareta alle forvaltningsmessige og administrative oppgaver som etter lov om havner- og farvann påligger kommunene, samt håndheve de bestemmelser som etter samme lov med tilhørende forskrifter gjelder innenfor kommunenes sjøområder.

De samlede havneressurser skal til enhver tid utgjøre et konkurransedyktig havnetilbud for brukerne. Selskapet skal kunne engasjere seg i alle former for havnetilknyttet virksomhet, som samferdselsspørsmål og næringsutvikling, som anses hensiktsmessig og økonomisk fordelaktig for havnefelleskapet og det næringslivet havna skal betjene.

Selskapets strategi er å ha en ledende rolle innen samferdsel og å utvikle effektive transport- og logistikkløsninger til beste for næringsliv, byutvikling og miljø. Selskapets mål er å være et konkurransedyktig tilbud for brukerne i regionen.

Gjennom regjeringens strategi for nærskipfart ble Trondheim Havn utnevnt som "utpekt havn" i september 2013. Utpekte havner er havner som er særlig viktige for å utvikle effektiv og sikker sjøtransport av gods. Status som utpekt havn betyr for Trøndelag en mer sentral stilling i nasjonale samferdselsspørsmål, og vil styrke den regionale organiseringen innen samferdsel. Behovene til utpekte havner vil dessuten bli vektlagt i prioriteringer av infrastrukturprosjekter på vei, sjø og bane.

I tillegg til Trondheim Havn ble også Bodø Havn utnevnt som utpekt havn. Fra før har Tromsø, Bergen, Stavanger, Kristiansand og Oslo denne statusen.

For tiden samarbeider Trondheim kommune og Trondheim Havn IKS med opprydding i forurensningene i havneområdet gjennom "Prosjekt renere havn" som har en ramme på nærmere 250 millioner kroner

og utarbeidelse av ny kommunedelplan for Nyhavna. Kommuneplanen skal legge til rette for alternative arealer for industri- og lagervirksomhet slik at rene havnearealer kan fases ut. Dette er krevende prosesser som vil måtte gjennomføres med næringslivet, Trondheim kommune og samarbeidende kommuner innen havnevirksomheten.

25.12 Trondheim kommunale pensjonskasse

Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) er en selvstendig juridisk enhet som forvalter og finansierer utbetalingene til nåværende og kommende pensjonister fra Trondheim kommune.

I 2008 ble det overført 400 millioner kroner, derav et ansvarlig lån på 100 millioner kroner fra Trondheim kommune for å styrke egenkapitalen til TKP. Dette ble finansiert av midler fra kraftfondet. I 2009 vedtok bystyret at det ansvarlige lånet skulle omgjøres til kjernekapital. Dette gir bedre avkastningsmuligheter som igjen kan gi lavere pensjonsutgifter som belastes bykassen.

Pensjonskassens midler øker betydelig for hvert år. Det er et krav om at egenkapitalen skal utgjøre minimum åtte prosent av den risikovektede balansen. Dette gir normalt et behov for en årlig økning av egenkapitalen på 15-30 millioner kroner. Rådmannen fikk bystyrets tilslutning om å overføre eiendommer til TKP i bystyresak 02/12. I bystyresak 194/12 vedtok bystyret å benytte følgende boligeiendommer som kjernekapitalinnskudd til TKP i.) Anton Kalvaas gate 1-10 / Nidarholmsgate 2-8, ii.) Båhus gate 11-17/Haldens gate 14-20/Gyldensløves gate 16 og iii.) Klostergata 66 A og B, 68 A og B, 70 B. I denne saken ble det også vedtatt at rådmannen skal komme tilbake med sak om hver enkelt eiendom som overføres til TKP i tråd med den videre prosessen slik det er beskrevet i saken. Rådmannen vil fremme en slik sak til politisk behandling i oktober 2013.

25.13 Vistamar rehabiliteringssenter SL

Trondheim kommune etablerte Centro de rehabilitacion Vistamar SL (Vistamar SL) i 2009. Dette selskapet er 100 prosent eid av Trondheim kommune. Krav til organisasjonsform i Spania er noe forskjellig fra norske forhold. Den spanske organisasjonsformen SL er det nærmeste vi kommer AS i Norge. Det er valgt en administrator unico som har det hele og fulle ansvar overfor de spanske myndighetene. Dette er den valgte styreleder. Styremedlemmer oppnevnt i Norge inngår ikke i de offentlige papirene i Spania.

Vistamar SL er et driftsselskap som leverer helsetjenester, og det er inngått samarbeidsavtale med Trondheim kommune ved helse og velferdstjenesten. Vistamar SL er ansvarlig for hele virksomheten, inklusive det faglige tilbudet, daglig drift og for alt personell. Tilbudet som gis kommunens innbyggere er helsefremmende opphold med egenandeler som betales til Trondheim kommune. Det fattes vedtak om opphold etter søknad til Helse og velferdskontoret Østbyen, som omfatter medisinsk uttalelse av fastlegen. Tilbudet ytes i tett samarbeid med tjenestene i Trondheim kommune.

Vistamar SL finansieres av Trondheim kommune. Selskapet er selv ansvarlig for å utarbeide regnskap og forestå innrapportering til offentlige myndigheter i Spania.

25.14 Stiftelser

Her følger en omtale av stiftelser hvor kommunen enten gir direkte ytelser, eller indirekte ytelser i form av for eksempel rente- og avdragsfrie lån.

25.14.1 Pirbadet stiftelse

Trondheim kommune overtok finansieringen av stiftelsens samlede låneportefølje gjennom et bystyrevedtak den 3. januar 2002. I henhold til vedtektene er det nå Trondheim kommune som oppnevner alle medlemmene i styret.

Bystyret vedtok 31. januar 2008 å konvertere 60 millioner kroner av Pirbadets eksisterende lån til ansvarlig lån. Det ansvarlige lånet økte dermed til 74 millioner kroner. Dette lånet er rente- og avdragsfritt frem til 2015. I tillegg til det ansvarlige lånet har Pirbadet et lån til kommunen på 113,6 millioner kroner (per 31. desember 2011). Det er kun dette lånet Pirbadet betjener. Badets lånefinansiering er sikret med en fastrenteavtale ut 2015.

25.14.2 Svartlamoen boligstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 en reguleringsplan for Svartlamoen med formål å sikre området som et byøkologisk forsøksområde, samtidig som man la vekt på å bevare området egenart. Det ble lagt til rette for lavt kostnadsnivå med rimelige botilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter. For å realisere målet for området, ble Svartlamoen boligstiftelse opprettet.

Svartlamoen boligstiftelse leier 25 boligbygninger av Trondheim kommune. Bygningsmassen er jevnt over i dårlig forfatning. I tillegg eier stiftelsen selv det nybygde "Høyhuset" med tilliggende sidebygning. Til sammen utgjør dette 133 boliger.

Det er Svartlamoen boligstiftelse som bestemmer hvem som får bo i de boligene som stiftelsen disponerer. Trondheim kommune har imidlertid i henhold stiftelsens vedtekter rett til å tildele opp til 20 prosent av boligene til husstander som søker kommunen om bolig.

Svartlamoen boligstiftelse er økonomisk uavhengig og mottar ingen direkte økonomisk støtte fra Trondheim kommune. Det ligger imidlertid et betydelig subsidieelement i at kommunen leier ut området til svært lav leie. I tillegg yter kommunen bistand i form av kompetanse og deltakelse i styret.

25.14.3 Boligstiftelsen for trygdeboliger

Boligstiftelsen for trygdeboliger har i henhold til vedtektene som formål "*å eie, oppføre og erverve boliger for økonomisk og sosialt vanskeligstilte boligsøkere i Trondheim kommune. Boligene disponeres og forvaltes på samme måte som Trondheim kommunes øvrige utleieboliger*".

Boligstiftelsen har om lag 1 000 boliger, fordelt på 26 eiendommer. Boligene er utleid til Trondheim kommune, som igjen leier ut boligene til personer som oppfyller kravene for å få tildelt kommunal bolig.

Det er ingen ansatte i stiftelsen, og med unntak for regnskap og renhold kjøpes alle forvaltnings-, drifts-, vedlikeholds- og utviklingstjenester av Trondheim kommune.

25.14.4 Stiftelsen Skistua

Stiftelsen Skistua ble stiftet 30. juni 2004.

På bakgrunn av vedtak i bystyret den 26. mai 2005 (bystyresak 0076/05), inngikk Trondheim kommune og Stiftelsen Skistua i 2006 en avtale om overdragelse av Skistua fra Trondheim kommune til Stiftelsen Skistua. Sammen med bygningsmassen fulgte tre mål tomt. Arealet er skilt ut til en egen eiendom. Formålet med overdragelsen var at stiftelsen skulle stå for forvaltning, drift og vedlikehold av Skistua. I tillegg forpliktet stiftelsen seg til å forestå opparbeidelse av utendørsarealer, parkeringsarealer og offentlige veier, i samsvar med gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med overdragelsen av Skistua til Stiftelsen Skistua, ble det inngått tre avtaler som slo fast hvilke oppgaver og plikter som var pålagt stiftelsen som eier og drifter av eiendommen. Eiendommen kan ikke selges eller overdras uten samtykke fra Trondheim kommune.

Av stiftelsens lån har kommunen forpliktet seg til å betale renter og avdrag på et lån til 6,7 millioner kroner.

I formannsak 312/09 ble det vedtatt å gi Stiftelsen Skistua et tilskudd på til sammen én million kroner. Av dette skulle 0,5 millioner kroner gå til dekning av kortsiktig likviditetsbehov og 0,5 millioner kroner til rehabilitering av 2. etasje.

Del 4 Obligatoriske hovedoversikter og forslag til endring i reglement

26 Hovedoversikter og tallbudsjett

26.1 Hovedoversikter drift

Tabell 26-1 Hovedoversikt drift, alle beløp i millioner kroner

	Regnskap 2012	Oppr. bud.2013	Budsjett 2014	Øk.plan 2015	Øk.plan 2016	Øk.plan 2017
Brukerbetalinger	-502	-551	-559	-565	-572	-580
Andre salgs- og leieinntekter	-1 153	-1 058	-1 093	-1 161	-1 218	-1 262
Overføringer med krav til motytelse	-1 463	-1 203	-998	-1 001	-1 003	-1 005
Rammetilskudd	-3 137	-3 190	-3 360	-3 405	-3 442	-3 498
Andre statlige overføringer	-371	-266	-294	-305	-311	-313
Andre overføringer	-70	-83	-83	-83	-86	-88
Skatt på inntekt og formue	-4 213	-4 476	-4 709	-4 822	-4 942	-5 021
Eiendomsskatt	-445	-465	-514	-522	-530	-538
Sum driftsinntekter	-11 354	-11 293	-11 611	-11 863	-12 103	-12 305
Lønnsutgifter	5 110	5 276	5 454	5 448	5 483	5 543
Sosiale utgifter	1 349	1 433	1 505	1 576	1 628	1 661
Kjøp som inngår i kommunal produksjon	1 873	1 695	1 813	1 845	1 869	1 880
Kjøp som erstatter kommunal produksjon	1 320	1 338	1 375	1 354	1 361	1 368
Overføringer	816	755	833	801	823	814
Avskrivninger	470	77	0	0	0	0
Fordelte utgifter	-36	-28	-29	-26	-26	-26
Sum driftsutgifter	10 902	10 547	10 950	10 999	11 138	11 241
Brutto driftsresultat	-452	-747	-660	-864	-966	-1 064
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	-438	-452	-542	-601	-640	-666
Gevinst på finansielle instrumenter	-135	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	-3	-2	-2	-2	-2	-2
Sum eksterne finansinntekter	-576	-453	-544	-603	-642	-668
Renteutg., provisjoner og andre finansutg.	544	611	661	796	915	1021
Tap på finansielle instrumenter	25	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	341	284	394	423	443	462
Utlån	3	3	3	3	3	3
Sum eksterne finansutgifter	913	898	1058	1223	1361	1486
Resultat eksterne finanstransaksjoner	337	445	514	620	719	818
Motpost avskrivninger	-470	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	-585	-302	-146	-244	-246	-246
Disponering tidligere års mindreforbruk	-100	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	-162	-147	-122	-56	-56	-60
Bruk av bundne fond	-29	-43	-43	-43	-43	-43
Sum bruk av avsetninger	-291	-190	-165	-98	-99	-102
Overført til investeringsregnskapet	389	344	161	193	192	191
Avsetninger til disposisjonsfond	240	119	121	122	125	128
Avsetninger til bundne fond	111	29	29	29	29	29
Sum avsetninger	740	492	311	343	345	348
Regnskapsmessig resultat	-137	0	0	0	0	0

Tabell 26-2 Budsjettskjema 1A, driftsbudsjettet, alle beløp i millioner kroner

	Regnskap 2012	Oppr. bud.2013	Budsjett 2014	Øk.plan 2015	Øk.plan 2016	Øk.plan 2017
Skatt på inntekt og formue	-4 213	-4 476	-4 709	-4 822	-4 942	-5 021
Ordinært rammetilskudd	-3 137	-3 190	-3 360	-3 405	-3 442	-3 498
Skatt på eiendom	-445	-465	-514	- 522	-530	-538
Andre direkte eller indirekte skatter	0	0	0	0	0	0
Andre generelle statstilskudd	-371	-266	-294	-305	-311	-313
Sum frie disponible inntekter	-8 166	-8 398	-8 876	-9 053	-9 224	-9 369
Renteinntekter og utbytte	-438	-452	-542	-601	-640	-666
Gevinst finansielle instrumenter	-135	0	0	0	0	0
Renteutgifter provisjoner og andre finansutgifter	544	611	661	796	915	1021
Tap finansielle instrumenter	25	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	341	284	394	423	443	462
Netto finansinntekter/-utgifter	337	443	512	618	718	817
Dekning av tidligere års underskudd	0	0	0	0	0	0
Til bundne avsetninger	111	29	29	29	29	29
Til ubundne avsetninger	240	119	121	122	125	128
Bruk tidligere års mindreforbruk	-100	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne avsetninger	-162	-147	-122	-56	-56	-60
Bruk av bundne avsetninger	-29	-43	-43	-43	-43	-43
Netto avsetninger	59	-42	-15	52	54	55
Overført til investeringsregnskapet	389	344	161	193	192	191
Til fordeling drift	-7380	-7652	-8217	-8190	-8260	-8307
Sum fordelt til drift	7243	7652	8217	8190	8260	8307
Merforbruk/mindreforbruk	-137	0	0	0	0	0

Tabell 26-3 Budsjettskjema 1B, driftsbudsjettet, alle beløp i millioner kroner

	Oppr. budsjett 2013	Budsjett 2014	Øk. plan 2015	Øk. plan 2016	Øk. plan 2017
Trondheim	7652	8217	8190	8260	8307
Skoler	1463	1477	1481	1499	1508
Barnehager	1326	1391	1407	1435	1470
Barne og familietjenester	541	566	555	557	561
Forvaltning helse og velferdstjenester	565	570	567	572	577
Oppfølging helse og velferdstjenester	260	257	258	261	264
Helse og omsorg	1685	1748	1761	1780	1810
Botiltak og dagtilbud	491	500	508	515	523
Flyktninger og innvandrere	7	8	8	8	8
Kultur	250	258	255	257	261
Idrett	97	109	103	105	105
Næring og samfunn	9	13	9	9	9
Plan og bygningstjenester	30	35	35	36	37
Miljø og landbruk	34	33	33	33	33
Tekniske tjenester	217	160	124	80	40
Eiendomsforvaltning	261	271	256	254	251
Interne tjenester	354	349	357	358	358
Folkevalgte og bystyresekretariatet	63	54	62	53	61
Rådmann og annet under rådmann	150	147	146	147	149
Sentrale områder	-152	-271	265	298	281

26.2 Hovedoversikter investering

Tabell 26-4 Økonomisk oversikt – investering

	Regn skap 2012	Opprinnelig Budsjett 2013	Budsjett 2014	Øk. plan 2015	Øk. plan 2016	Øk. plan 2017
Salg av dr.midler og fast eiendom	-200	-47	-179	-187	-171	-132
Andre salgsinntekter	-10		0	0	0	0
Overfør. med krav til motytelse	-386	-358	-638	-602	-457	-378
Statlige overføringer	-105	-175	-168	-177	-100	-248
Andre overføringer	0	-28	-1	-9	-7	0
Renteinnt., utbytte og eieruttak	0	0	0	0	0	0
Sum inntekter	-702	-608	-986	-974	-735	-759
Lønnsutgifter	60	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	8	0	0	0	0	0
Kjøp av varer og tj som inngår i kom. tj.prod.	1 452	2 360	2 595	2 435	2 273	1 791
Kjøp av varer og tj som erstatter kom. tj.prod	1	0	0	0	0	0
Overføringer	230	0	0	0	0	0
Renteutg, provisjoner og andre finansutg	29	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	-3	2	0	0	0	0
Sum utgifter	1 777	2 359	2 595	2 435	2 273	1 791
Avdragsutgifter	202	133	64	64	64	64
Utlån	331	366	318	460	532	344
Kjøp av aksjer og andeler	198	357	302	302	302	302
Dekning tidligere års udekket	0	0	0	0	0	0
Avsetning til ubundne inv.fond	458	159	159	159	159	159
Avsetninger til bundne fond	109	0	0	0	0	0
Avsetninger til likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0
Sum finansieringstransaksjoner	1 298	1 015	843	985	1 057	869
Finansieringsbehov	2 374	2 766	2 452	2 445	2 595	1 901
Bruk av lån	-1 189	-1 846	-1 927	-1 888	-2 038	-1 344
Mottatte avdrag på utlån	-159	-133	-67	-67	-67	-67
Salg av aksjer og andeler	-159	0	-200	-200	-200	-200
Bruk av tidligere års overskudd	-66	-15	0	0	0	0
Overføringer fra driftsregnskapet	-389	-344	-161	-193	-193	-193
Bruk av disposisjonsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	-262	-427	-97	-97	-97	-97
Bruk av bundne fond	-150	0	0	0	0	0
Bruk av likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0
Sum finansiering	-2 374	-2 766	-2 452	-2 445	-2 595	-1 901
Udekket/udisponert	0	0	0	0	0	0

Tabell 26-5 Budsjettskjema 2A – investering

	Regn skap 2012	Opprinnelig Budsjett 2013	Budsjett 2014	Øk. plan 2015	Øk. plan 2016	Øk. plan 2017
Investeringer i anleggsmidler	1 777	2 357	2 595	2 435	2 273	1 791
Utlån og forskutteringer	529	723	620	762	834	646
Avdrag på lån	202	134	64	64	64	64
Avsetninger	567	159	159	159	159	159
Årets finansieringsbehov	3 076	3 374	3 438	3 420	3 330	2 660
Bruk av lånemidler	-1 189	-1 846	-1 927	-1 888	-2 038	-1 344
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-359	-47	-379	-387	-371	-332
Tilskudd til investeringer	-105	-203	-158	-157	-69	-208
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-546	-492	-715	-697	-561	-485
Andre inntekter	-10	0	0	0	0	0
Sum ekstern finansiering	-2 209	-2 588	-3 180	-3 129	-3 040	-2 370
Overført fra driftsregnskapet	-389	-343	-161	-193	-193	-193
Bruk av tidligere års udisponert		-15	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	-477	-427	-97	-97	-97	-97
Sum finansiering	-3 076	-3 374	-3 438	-3 420	-3 330	-2 660
Udekket/udisponert	0	0	0	0	0	0

26.3 Rammer tjenesteområder

Tabellene viser rammeutvikling for de ulike tjenesteområdene, fra opprinnelig budsjett 2013 til 2017. Alle tall i millioner kroner.

Tabell 26-6 Skole

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	1 725,7	1 750,6	1 754,5	1 772,9	1 782,1
Driftsinntekter	-264,8	-276,2	-276,2	-276,2	-276,2
Driftsresultat	1 460,9	1 474,3	1 478,2	1 496,6	1 505,8
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	1 460,9	1 474,3	1 478,2	1 496,6	1 505,8

Tabell 26-7 Barnehage

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	1 563,1	1 621,0	1 640,8	1 673,9	1 715,0
Driftsinntekter	-236,9	-229,9	-233,6	-238,6	-244,6
Driftsresultat	1 326,2	1 391,1	1 407,3	1 435,4	1 470,4
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	1 326,2	1 391,1	1 407,3	1 435,4	1 470,4

Tabell 26-8 Barne- og familietjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	665,0	686,6	674,7	677,4	681,5
Driftsinntekter	-123,6	-120,1	-120,1	-120,1	-120,1
Driftsresultat	541,4	566,5	554,6	557,3	561,4
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	541,4	566,5	554,6	557,3	561,4

Tabell 26-9 Forvaltning helse- og velferdstjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	606,7	612,4	609,3	614,9	619,6
Driftsinntekter	-43,3	-44,4	-44,4	-44,4	-44,4
Driftsresultat	563,3	568,0	564,9	570,5	575,2
Finansutgifter	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
Finansinntekter	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Finansresultat	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Netto resultat	565,0	569,6	566,5	572,1	576,8

Tabell 26-10 Oppfølging helse- og velferdstjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	374,3	374,3	375,7	378,6	381,6
Driftsinntekter	-115,8	-118,5	-118,5	-118,5	-118,5
Driftsresultat	258,5	255,8	257,2	260,1	263,1
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	258,5	255,8	257,2	260,1	263,1

Tabell 26-11 Helse og omsorg

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	2 090,7	2 153,8	2 166,6	2 185,9	2 215,4
Driftsinntekter	-407,8	-407,8	-407,8	-407,8	-407,8
Driftsresultat	1 682,9	1 746,0	1 758,8	1 778,1	1 807,6
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	1 682,9	1 746,0	1 758,8	1 778,1	1 807,6

Tabell 26-12 Bo- og aktivitetstilbud

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	534,9	544,1	552,1	559,7	567,7
Driftsinntekter	-51,2	-51,9	-51,9	-51,9	-51,9
Driftsresultat	483,7	492,2	500,2	507,8	515,8
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	483,7	492,2	500,2	507,8	515,8

Tabell 26-13 Flyktninger og innvandrere

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	8,1	9,3	9,3	9,3	9,3
Driftsinntekter	-3,9	-3,9	-3,9	-3,9	-3,9
Driftsresultat	4,1	5,3	5,3	5,3	5,3
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	4,1	5,3	5,3	5,3	5,3

Tabell 26-14 Kultur

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	277,3	285,3	283,0	285,0	288,9
Driftsinntekter	-27,7	-27,7	-27,7	-27,7	-27,7
Driftsresultat	249,6	257,6	255,3	257,3	261,2
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3
Finansresultat	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3
Netto resultat	247,3	255,3	253,0	255,0	258,9

Tabell 26-15 Idrett

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	98,3	110,4	104,6	106,1	106,0
Driftsinntekter	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Driftsresultat	97,1	109,2	103,4	104,9	104,8
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	97,1	109,2	103,4	104,9	104,8

Tabell 26-16 Næring og samfunn

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	9,4	12,5	8,7	8,7	8,7
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	9,4	12,5	8,7	8,7	8,7
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Finansresultat	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Netto resultat	8,9	12,0	8,2	8,2	8,2

Tabell 26-17 Plan- og bygningstjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	103,0	109,0	109,3	110,1	110,9
Driftsinntekter	-73,1	-74,0	-74,0	-74,0	-74,0
Driftsresultat	29,9	35,0	35,4	36,2	37,0
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3
Finansresultat	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3
Netto resultat	28,6	33,7	34,0	34,8	35,6

Tabell 26-18 Miljø, landbruk og laboratorietjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	90,9	90,7	90,2	90,2	90,2
Driftsinntekter	-58,1	-58,9	-58,9	-58,9	-58,9
Driftsresultat	32,8	31,9	31,4	31,4	31,4
Finansutgifter	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5
Finansinntekter	-11,4	-11,4	-11,4	-11,4	-11,4
Finansresultat	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8
Netto resultat	28,0	27,0	26,5	26,5	26,5

Tabell 26-19 Tekniske tjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	898,2	943,7	958,4	959,6	960,3
Driftsinntekter	-758,2	-781,2	-832,3	-877,3	-918,2
Driftsresultat	140,0	160,2	123,8	80,0	39,8
Finansutgifter	157,4	179,5	230,3	275,2	316,2
Finansinntekter	-20,9	-20,9	-20,9	-20,9	-20,9
Finansresultat	136,5	158,6	209,4	254,4	295,3
Netto resultat	276,5	321,1	335,5	336,7	337,4

Tabell 26-20 Eiendomstjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	678,4	699,5	703,0	715,9	717,5
Driftsinntekter	-417,8	-431,5	-449,9	-464,7	-469,4
Driftsresultat	260,6	271,1	256,2	254,2	251,2
Finansutgifter	63,8	69,0	85,4	95,2	99,9
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	63,8	69,0	85,4	95,2	99,9
Netto resultat	324,4	337,0	338,5	346,3	348,0

Tabell 26-21 Folkevalgte og bystyresekretariatet

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	64,5	55,7	63,3	55,0	62,2
Driftsinntekter	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Driftsresultat	63,0	54,2	61,8	53,5	60,7
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	63,0	54,2	61,8	53,5	60,7

Tabell 26-22 Interne tjenester

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	466,9	461,9	469,7	470,5	471,1
Driftsinntekter	-112,8	-112,8	-112,8	-112,8	-112,8
Driftsresultat	354,1	349,1	356,9	357,7	358,3
Finansutgifter	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Finansinntekter	-5,6	-5,6	-5,6	-5,6	-5,6
Finansresultat	-5,5	-5,5	-5,5	-5,5	-5,5
Netto resultat	348,6	343,5	351,3	352,1	352,7

Tabell 26-23 Rådmann og andre enheter under rådmann

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	167,1	164,1	163,7	164,6	166,1
Driftsinntekter	-17,2	-17,4	-17,4	-17,4	-17,4
Driftsresultat	149,9	146,7	146,3	147,2	148,7
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	149,9	146,7	146,3	147,2	148,7

Tabell 26-24 Tilleggsbevilgninger

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	48,4	160,5	107,5	82,5	57,5
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	48,4	160,5	107,5	82,5	57,5
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	48,4	160,5	107,5	82,5	57,5

Tabell 26-25 Trondheim parkering

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-57,3	-57,3	-57,3	-59,8	-62,3
Driftsresultat	-57,3	-57,3	-57,3	-59,8	-62,3
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	-57,3	-57,3	-57,3	-59,8	-62,3

Tabell 26-26 Diverse sentrale bevilgninger

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	237,2	345,5	398,7	462,8	476,7
Driftsinntekter	-29,0	-35,4	-35,4	-35,4	-35,4
Driftsresultat	208,2	310,2	363,4	427,5	441,4
Finansutgifter	6,5	2,2	2,2	2,2	2,2
Finansinntekter	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Finansresultat	6,0	1,7	1,7	1,7	1,7
Netto resultat	214,2	311,9	365,1	429,2	443,1

Tabell 26-27 Statlige tilskudd og skatt

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-8496,9	-8995,8	-9175,0	-9348,1	-9495,6
Driftsresultat	-8496,9	-8995,8	-9175,0	-9348,1	-9495,6
Finansutgifter	183,6	0,0	32,0	32,0	32,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	183,6	0,0	32,0	32,0	32,0
Netto resultat	-8542,3	-8995,8	-9143,0	-9316,1	-9463,6

Tabell 26-28 Eksterne finansieringstransaksjoner

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	-0,3	-1,0	-5,0	-6,3	-7,5
Driftsinntekter	-4,8	-3,7	-3,7	-3,7	-3,7
Driftsresultat	-5,1	-4,7	-8,7	-10,0	-11,2
Finansutgifter	1046,1	1108,5	1206,1	1292,2	1373,8
Finansinntekter	-596,6	-647,5	-657,3	-696,8	-725,9
Finansresultat	449,5	461,1	548,8	595,4	647,9
Netto resultat	444,4	456,4	540,1	585,4	636,7

Tabell 26-29 Interne finansieringstransaksjoner

	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	-2,5	-17,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	-2,5	-17,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	-2,5	-17,0	0,0	0,0	0,0

27 Overføringer og tilskudd

27.1 Innledning

Dette kapittelet inneholder en oversikt over rådmannens forslag til bevilgninger som i 2014 benyttes til:

- Kjøp fra andre (art 370). For eksempel driftstilskudd til private barnehager, driftstilskudd til private sykehjem
- Kjøp fra foretak som fører særregnskap (art 380)
- Overføringer til andre (tilskudd til lag og organisasjoner) (art 470)
- Overføringer til foretak (art 480)

27.2 Oppvekst og utdanning

Tabell 27-1 Skole (art 370)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Rikskonsertene	500	500
Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum	125	125
Trondheim kunstmuseum	125	125
Private skoler, kjøp av tjenester ³⁷	10 832	11 100
Sum art 370	11 582	11 850

Tabell 27-2 Skole (art 470)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Voll 4H-gård	1 056	1 083
Sum art 470	1 056	1 083

Tabell 27-3 Barnehager (art 370)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Kommunalt tilskudd til private barnehager, inklusive moderasjon ³⁸	549 565	584 128
Tilskudd til spesialpedagogiske tiltak i private barnehager ³⁹	24 400	25 999
Tilskudd til private barnehager for å bedre språkforståelsen for minoritetsspråklige barn i førskolealder ⁴⁰	880	1 107
Sum art 370	574 845	611 234

³⁷ Overslagsbevilgning

³⁸ Overslagsbevilgning

³⁹ Overslagsbevilgning

⁴⁰ Overslagsbevilgning

Tabell 27-4 Barne- og familietjenester (art 330/370)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Tilsyn elever videregående skole ⁴¹	2 116	2 170
Kirkens bymisjon	6 958	7 135
Inn på tunet ⁴²	623	639
Sum art 330/370	9 696	9 944

Tabell 27-5 Barne- og familietjenester (art 470)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Kontaktsenteret 22B, Salem	315	323
Barnas Stasjon, Blå kors	2 760	2 830
Sum art 470	3 075	3 153

27.3 Helse og velferd

Tabell 27-6 Helse- og velferdstjenester (art 370)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Kjøp av botiltak og aktivitetstilbud	7 422	7 974
Kjøp av helse- og velferdstjenester, eldre	118 280	121 800
Kjøp av plasser ved Conrad Svendsen Senter	3 168	3 250
Kjøp av helsetjenester	13 390	13 800
Kjøp av oppfølgingstjenester	42 598	42 469
Kjøp av forvaltningstjenester	55 723	56 210
Sum art 370	240 581	245 503

Tabell 27-7 Helse- og velferdstjenester (art 380)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Stavne arbeid og kompetanse	12 364	15 785
Sum art 380	12 364	15 801

⁴¹ Overslagsbevilgning⁴² Overslagsbevilgning

Tabell 27-8 Helse- og Velferdstjenester (art 470)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Frivillighetssentraler		
Løkkan	328	328
Sjetne	277	285
Ila	277	285
Ranheim	277	285
Byåsen	277	285
Strinda, Voll Gård	277	285
Nardo/Tempe	277	285
Kattem	277	285
Saupstad	277	285
Lade/Lademoen	277	285
Tegnspråklig frivilligsentral	138	285
Frivillighetsdagen	144	150
Sum frivillighetssentraler	3 103	3 328
Tiltak som kompenserer for kommunale tiltak		
Amathea	105	150
Batteriet	222	228
Bratsberg helselag	Ny søknad	5
Camp Kolstad	150	150
Eldres Hus, Hornemannsgården	2 486	2 375
Gateavisa Sorgenfri	400	400
Gatejuristen	222	228
Jushjelpe	120	120
Kompasset	Ny søknad	100
Frelsesarmeens rusomsorg	Ny søknad	50
Heimdal grenda hus - seniortrim	Ny søknad	40
Livsglede for eldre	556	570
Norges Handicapforbund	120	120
Røde Kors flyktningeguide	328	337
Rådgivningsgruppen	139	140
Selvhjelp for innvandrere	409	420
Strinda frivilligsentral	Ny søknad	16
Treffsteder for eldre	140	70
Trondheim Døveforening	208	215
Vår Frue åpen kirke	205	212
Wayback	103	60
Sum tiltak som kompenserer for kommunale tiltak	5 913	6 006
Tiltak psykisk helse		
Angstringen	487	350
KIM-senteret	2 059	2 120
Kirkens SOS	632	650
Kvinner mot vold	50	50
Mental Helse Trondheim	74	76
Omsorgskafeen	205	210
Senter mot incest	631	650
Vårres	216	240
Sum tiltak psykisk helse	4 354	4 346
Diverse tiltak		
For Fangers pårørende	20	20
Førerhundklubben Aktiv	10	10
FELO	10	10
MAF Trøndelag	7	7
Munkvollhaugen velforening	7	5

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Nasjonalforening, Trondheim demensforening	7	7
NFU Trondheim lokallag	Ny søknad	10
Norges blindeforbund	51	75
Norges handikapforbund Tromsheim	120	120
Parkinsonforeningen i Sør Trøndelag	30	20
Støttesenteret nakke og trafikkskadde	7	7
Sverresborg sykepleieforening	7	5
Trygghet i symfoni	15	15
Trondheim døveforening	208	210
Trondheim revmatikerforening	25	30
Trondheim samtalesenter	25	25
Trondheim og omegn lokallag av NFF	7	7
Trondheim kommunale pensjonistforening	10	10
Trondheim handikapidrettslag	50	50
Voksne for barn	10	10
Wayback	103	60
Åpen kirkegrupper	10	5
Kommunalt råd for funksjonshemmede, tilskudd etter søknad	200	200
Sum diverse tiltak	939	918
Sum Lag og organisasjoner	14 309	14 707

27.4 Kultur og idrett

Tabell 27-9 Alle tilskudd kultur (art 470)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Kulturfond	2 190	3 160
Visuelle uttrykk og film		
Trøndelag senter for samtidskunst	565	565
Trondheim Kunstforening	220	220
Heimdal Kunstforening	120	120
Lademoen kunstnerverksteder	660	660
Trondheim elektroniske kunstsenter	170	200
Midt-Norsk filmsenter	840	840
Cinamateket	200	220
Filmmiljøene	100	0
Sum visuelle uttrykk og film	2 875	2 825
Musikk		
Trondheimssolistene	235	250
Trondheim Jazzorkester	844	844
Midtnorsk Jazzsenter	300	330
Ny musikk	290	290
MNJ/MINK – rytmisk musikk	120	0
Dokkhuset	200	100
Tempo	250	280
Sum musikk	2 239	2 094
Festivaler		
Trondheim Jazzfestival	760	672
Kammermusikkfestival	755	755
Latinfestivalen	350	309
Nidaros Bluesfestival	350	309

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Meta.Morph (Trondheim Matchmaking)	575	508
Pstereo	525	464
Filmfestival Kosmorama	1 150	1 016
Verdensmusikkfestival Transform	300	265
ISFIT	290	256
Mindre festivaler	900	900
Sum festivaler	5 955	5 454
Scenekunst		
Driftstilskudd Teaterhuset Avant Garden	2 492	2 492
Dansit	450	450
Cirka Teater	125	175
Sum scenekunst	3 067	3 117
Kulturarv, vitenskap/teknologi		
Vitensenteret	300	200
Nidaros Pilegrimsgård	415	415
Jødisk Museum	250	250
Sum kulturarv, vitenskap/teknologi	965	865
Kultur- og kunstnerisk virksomhet		
Tilskudd kunst- og kulturtiltak profesjonelle	1 296	1 355
Kjøp av tid i Verkstedhallen	300	300
Tilskudd til atelierfelleskap	140	140
Kulturpris	75	75
Sum kultur- og kunstnerisk virksomhet	1 811	1 870
Fritidskulturlivet		
Strakstiltak kunst og kultur	1 290	1 290
Tilskudd til fritidskulturlivet	1 894	1 930
Trondheim kulturnettverk	230	230
Tilskudd til aktiviteter for barn og unge	1 150	1 150
Tilskudd til helgeaktiviteter for ungdom	1 000	1 000
Tilskudd til partipolitiske ungdomsorganisasjoner	75	0
Tilskudd til skolekorps og kor	800	800
UKM – Norge	100	100
Sum fritidskulturlivet	6 539	6 500
Andre		
Inkludering av funksjonshemmede i lag og organisasjoner	220	250
Sum andre	220	250
Knutepunktinstitusjoner/regionale landsdelsinstitusjoner		
Trondheim Symfoniorkester/Musikkteateret	20 994	22 272
Trøndelag Teater	13 835	14 319
Olavsfestdagene	3 946	4 084
Museene i Sør-Trøndelag	6 868	7 101
Sum knutepunktinstitusjoner/regionale landsdelsinstitusjoner	45 643	47 776
Tilskudd til Kirkelig fellelsråd		
Drift kirker og administrasjon	60 331	61 870
Drift av kirkegårder og krematorium	19 770	22 174
Musikkaktiviteter i Domkirken	217	223
Sum Kirkelig fellelsråd	80 318	84 267
Tilskudd til tros- og livssynssamfunn		
Tilskudd til trossamfunn	7 463	8 553
Borgerlig konfirmasjon	106	109
Sum tros- og livssynssamfunn	7 569	8 662
Sum kultur	159 391	166 840

Tabell 27-10 Idrett og friluftsliv (art 470)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Støtte til aktiviteter barn og unge	1 550	1 550
Støtte til arrangement	650	650
Drift av lagenes anlegg	3 570	3 770
Samarbeid med idrettslagene	1 800	1 800
Idrettsrådet i Trondheim	900	900
Trondheimsregionens friluftsråd	780	780
Kommunal egenandel spillemidler	3 700	3 900
Sum idrett og friluftsliv	12 950	13 350

Tabell 27-11 Næring og samfunn (art 470/480)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Europakontoret Brussel	415	415
StudiebyEN	370	385
Visit Trondheim	2 500	3 550
Venture Cup	100	150
Technoport Awards	150	150
Etablererservice	450	450
Trondheimsregionen	2 000	2 000
MOLGA (Midt-Norge olje og gass)	260	260
SØT	120	120
VRI/NTNU Discovery	300	0
Access MidNorway	250	0
Støtte attraktiv by, festivaler	200	200
Sum	7 115	7 680
Kulturbasert næringsutvikling		
Utviklingsmidler kulturnæring	300	400
Midtnorsk filmfond	300	300
Sum kulturbasert næringsutvikling	600	700
Sum næring og samfunn	7 715	8 330

27.5 Byutvikling

Tabell 27-12 Byutvikling (art 370)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Avtale med Trondheim og omegn fiskeadministrasjon	50	50
Avtale med Trondheim renholdsverk AS	121 400	124 900
Brann- og redningstjenester	108 400	127 900
Drift av 110-sentralen	6 700	9 700
Interkommunal utvalg for akuttforurensning	1 260	1 280
Avtale med City Management AS	600	1 200
Trønderhopp sporlegging tilløp	225	225
Bratsberg idrettslag (plukking av søppel rundt Jonsvatnet)	70	70
Jonsvatnet idrettslag (plukking av søppel rundt Jonsvatnet)	140	140
Parkeringsordning diverse idrettslag	500	500
Sum art 370	239 345	265 965

Tabell 27-13 Byutvikling (art 470/480)

	Beløp 2013	Budsjettert beløp 2014
Tilskudd kollektivtrafikk	2 300	3 200
Tilskudd Sjøbadet	40	40
Tilskudd Skistua (betjening lån)	450	450
Tilskudd Næringslivsringen	50	50
Sum art 470/480	2 840	3 740

28 Oversikt over nybygg og nyanlegg

28.1 Innledning

I dette vedlegget gis det en oversikt over rådmannens forslag til investeringsbudsjett i 2014.

I tabellene i dette kapitlet gis det en samlet oversikt over investeringer på ulike investeringsområder. Videre gis det informasjon om kostnadsoverslag, tidligere bevilget, forslag til bevilgning i 2014, og beløp til senere budsjettering/bevilgning. Videre gis det informasjon om finansiering av investeringene.

Tabell 28-1 Oversikt over investeringer og finansiering i 2014. Tall i 1000 kroner

Områder	Investerings- utgift	Tilskudd	Salgs- Inntekt	Refu- sjon	Lån	Sum finansiering
Barnehager	230.000				230.000	230.000
Skole	381.000				381.000	381.000
Barne- og familietjenesten	9.000	800			8.200	9.000
HV-senter/-boliger	225.100	73.680		22.100	129.320	225.100
Boliger	245.400	12.520	73.000		159.880	245.400
Kultur	16.700				16.700	16.700
Kirke	114.100	10.700			103.400	114.100
Idrett	53.700	14.200			39.500	53.700
Torvet	50.000	45.000			5.000	50.000
Miljøpakken	13.800				13.800	13.800
Analysesenteret	2.000				2.000	2.000
Vann	270.900			15.200	255.700	270.900
Avløp	214.700			23.000	191.700	214.700
Avfall	29.000				29.000	29.000
Veger	19.100	500			18.600	19.100
Parker, friområder og nærmiljøanlegg	14.800	300			14.500	14.800
Maskiner Bydrift	5.000		100		4.900	5.000
Renere havn	10.000			1.000	9.000	10.000
Bolig- og næringsforsyning	388.300		84.800	288.000	15.500	388.300
Brannstasjoner	165.000		21.000		144.000	165.000
Div. rehabilitering	56.500	400			56.100	56.500
IKT, maskiner/utstyr	81.300				81.300	81.300
Momskompensasjon				259 500	-259.500	0
Refusjon veg				40.000	-40.000	0
Sum	2.595.400	158.100	178.900	648.800	1.609.600	2.595.400

28.2 Barnehager

Tabell 28-2 Investering i barnehager. Tall i tusen kroner

	Beløp			
1 Sum bevilgning	230.000			
2 Finansiering				
Lån	230.000			
	Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1 Sagmoen	41.000	18.000	23.000	
Lån	41.000	18.000	23.000	
2 Kristiansten	45.000	19.000	26.000	
Lån	45.000	19.000	26.000	
3 Aastahagen	64.000	10.000	54.000	
Lån	64.000	10.000	54.000	
4 Tiriltoppen	50.500	7.000	43.500	
Lån	50.500	7.000	43.500	
5 Granåsen	47.500	0	19.500	28.000
Lån	47.500	0	19.500	28.000
6 Stubbanvegen	51.000	12.000	6000	33.000
Lån	51.000	12.000	6.000	33.000
7 Sekskanten	56.000	0	22.000	34.000
Lån	56.000	0	22.000	34.000
8 Akuttpost/omlegging småbarnsplasser			10.000	
Lån			10.000	
9 Tomtekostnader			26.000	
Lån			26.000	

28.3 Skoler

Tabell 28-3 Investeringer i skoler. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	381.000			
2	Finansiering	381.000			
	Lån	381.000			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Spongdal	290.000	265.000	25.000	
	Lån	160.000	135.000	25.000	
	Momskompensasjon	130.000	130.000		
2	Åsveien skole med flerbrukshall	400.000	130.000	165.000	105.000
	Lån	347.000	77.000	165.000	105.000
	Momskompensasjon	53000	53000		
3	Bispehaugen skole	30.000	20.000	10.000	
	Lån	30.000	20.000	10.000	
4	Mindre tiltak i skoleanlegg			50.000	
	Lån			50.000	
5	Brundalen skole	243.000	19.000	121.000	103.000
	Lån	243.000	19.000	121.000	103.000
6	Lade skole	366.000		10.000	356.000
	Lån	366.000		10.000	356.000

28.4 Barne- og familietjenesten (BFT)

Tabell 28-4 Boliger til enslige mindreårige flyktninger og omstilling BFT. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	9.000			
2	Finansiering	800			
	Tilskudd	800			
	Lån	8.200			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Boliger enslige mindreårige flyktninger			4.000	
	Tilskudd			800	
	Lån			3.200	
2	Omstilling			5.000	
	Lån			5.000	

28.5 Boliger

Tabell 28-5 Investeringer i boliger. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	245.400			
2	Finansiering				
	Lån	159.880			
	Tilskudd	12.520			
	Salgsinntekter	73.000			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Ingeborg Ofstads vei 42-46	35.100	8.000	16.100	11.000
	Lån	22.500	8.000	16.100	-1.600
	Investeringstilskudd	12.600			12.600
2	Tonstad øst	36.500	4.200	5.000	27.300
	Lån	33.140	4.200	5.000	23.940
	Investeringstilskudd	3.360			3.360
3	Aasta Hansteens ve	42.000	9.800	18.000	14.200
	Tilskudd	8.400			8.400
	Lån	33.600	9.800	18.000	5.800
4	Persauneveien boliger	104.500		6.000	98.500
	Investeringstilskudd	20.160			20.160
	Lån	84.340		6.000	78.340
5	Tilpasning inventar/utstyr			5.700	
	Lån			5.700	
6	Jarleveien	132.000		50.000	82.000
	Investeringstilskudd	39.600			39.600
	Lån	92.400		50.000	42.400
7	Boliger utviklingshemmede	37.800		2.000	35.800
	Investeringstilskudd	7.560			7.560
	Lån	30.240		2.000	28.240
8	Småhus	12.600		4.000	8.600
	Investeringstilskudd	2.520		800	1.720
	Lån	10.080		3.200	6.880
9	Rehabilitering bofellesskap			7.000	
	Investeringstilskudd				
	Lån			7.000	
10	Erstatningsboliger			73.000	
	Salgsinntekt			73.000	
	Lån				
11	Utleieboliger			58.600	
	Investeringstilskudd			11.720	
	Lån			46.880	

28.6 Helse- og velferdssenter og omsorgsboliger

Tabell 28-6 Investeringer i Helse- og velferdssenter og omsorgsboliger. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	225.100			
2	Finansiering				
	Lån	129.320			
	Oppgjør borettslag	22.100			
	Tilskudd	73.680			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Ladesletta Helse- og velferdssenter	351.000	306.000	45.000	
	Lån	277.320	306.000	-24.680	
	Investeringstilskudd og tilskudd Kattem	73.680		73.680	
2	Ladesletta boliger	153.100	131.000	22.100	
	Lån		131.000		
	Oppgjør borettslag	153.100		22.100	
3	Persaunet helse- og velferdssenter	600.000		60.000	
	Tilskudd	116.480			
	lån	468.520		60.000	
	Bruk av investeringsfond	15.000			
4	Mauritz Hansens gate	350.000		50.000	300.000
	Investeringstilskudd	28.000			28.000
	Lån	322.000		50.000	272.000
5	Velferdsteknologi			13.000	
	Lån			13.000	
6	ombygginger			20.000	
	Lån			20.000	
7	Utstyr og inventar			10.000	
	Lån			10.000	
8	Risvolla helse- og velferdssenter			5.000	
	Lån			5.000	

28.7 Kunst og kultur

Tabell 28-7 Investeringer i kunst og kultur. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	16.700			
2	Finansiering				
	Lån	16.700			
	Forsikringsutbetaling				
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Kunstnerisk utsmykking			12.900	
	Lån			12.900	
2	Diverse investeringer			3.300	
	Lån			3.300	
2	Diverse utstyr			500	
	Lån			500	

28.8 Kirker og kirkegårder

Tabell 28-8 Investeringer i kirker og kirkegårder. Tall i 1000 kroner

		Beløp		
1	Sum bevilgning			114.100
2	Finansiering			
	Tilskudd			10.700
	Lån			103.400

	Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1 Rehabilitering kirker			11.500	
Lån			11.500	
2 Kirkegårder			84.600	
Lån			84.600	
3 Enøk			7.000	
Enova-tilskudd			700	
Lån			6.300	
4 Steinmeyerorgel	53.000	39.000	11.000	3.000
Tilskudd	10.000		10.000	0
Lån	43.000	39.000	1.000	3.000

28.9 Idrett og friluftsliv

Tabell 28-9 Investering i idrett og friluftsliv. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning			53.700	
2	Finansiering				
	Lån			39.500	
	bruk av fond			0	
	Tilskudd			14.200	
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Turstier/turveger			900	
	Tilskudd			200	
	Lån			700	
2	Munkholmen brygge	12.000	11.000	1.000	
	Tilskudd				
	Lån	12.000	11.000	1.000	
3	Badeplasser infrastruktur			600	
	Lån			600	
	Tilskudd				
4	Erverv friområde			1.400	
	Lån			1.400	
5	Heimdalshallen rekkefølgekrav	22.200	15.900	6.300	
	Bruk av fond	15.200	15.200		
	Lån	7.000	700	6.300	
6	Utleirahallen rekkefølgekrav	15.000	10.000	5.000	
	Tilskudd				
	Lån	15.000	10.000	5.000	
7	Leangen hurtigløpsbane	35000		35.000	
	Lån			24.000	
	Tilskudd			11.000	
8	Friluftsliv			2.000	
	Tilskudd				
	Lån			2.000	
9	Treningsapparat i friluftsområder			500	
	Tilskudd				
	Lån			500	
10	Lade idrettspark kunstgressbane	7000	6000	1000	
	Tilskudd	3000		3000	
	Lån	4000		-2000	

28.10 Torvet

Tabell 28-10 Investering i Torvet. Tall i 1000 kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				50.000
2	Finansiering				
	Statlig tilskudd				25.000
	Tilskudd fra andre				20.000
	Lån				5.000
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Torvet	165.600	19.600	50.000	96.000
	Tilskudd fra private	49.300		20.000	29.300
	Statlig tilskudd	40.000		25.000	15.000
	Lån	76.300	19.600	5.000	51.700

28.11 Miljøpakken

Tabell 28-11 Investering i Miljøpakken. Tall i 1000 kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				13.800
2	Finansiering				
	Tilskudd				0
	Refusjoner				0
	Lån				13.800
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1.	Miljøpakketiltak			13.800	
	Tilskudd				
	Lån			13.800	

28.12 Utstyr til Analysesenteret

Tabell 28-12 Investering i utstyr til *Analysecenteret. Tall i 1000 kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				2.000
2	Finansiering				
	Lån				2.000
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Utstyr			2.000	
	Lån			2.000	

28.13 Vann

Tabell 28-13 Investeringer i vann. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	270.900			
2	Finansiering				
	Tilskudd fra andre kommuner	15.200			
	Lån	255.700			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	MeTro vann	529.000	327.600	151.900	49.500
	Tilskudd fra andre kommuner	50.010	32.810	15.200	2.000
	Lån	478.990	294.790	136.700	47.500
2	Kilder og vannbehandlingsanlegg			7.000	
	Lån			7.000	
3	Stasjoner			19.000	
	Lån			19.000	
4	Diverse anlegg			15.000	
	Lån			15.000	
5	Fornyelse, rehabilitering			42.000	
	Lån			42.000	
6	Vikåsen vanntunnel	205.200	2.700	25.000	177.500
	Lån	205.200	2.700	25.000	177.500
7	Diverse vannforsterkning			11.000	
	Lån			11.000	

28.14 Avløp

Tabell 28-14 Investeringer i avløp. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	214.700			
2	Finansiering	23.000			
	Tilskudd fra andre kommuner	191.700			
	Lån	23.000			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	LARA luktreduksjon	26.000	18.000	4.000	4.000
	Tilskudd fra andre kommuner				
	Lån	26.000	18.000	4.000	4.000
2	Oppgradering og rehabilitering LARA			7.000	
	Lån			7.000	
3	Oppgradering og rehabilitering HØRA			4.000	
	Lån			4.000	
4	Diverse anlegg			20.000	
	Lån			20.000	
5	Fornyelse, rehabilitering			45.000	-45.000
	Lån			45.000	-45.000
6	Fossumdalen separering	39.500	14.500	5.000	20.000
	Lån	39.500	14.500	5.000	20.000
7	MeTro spillvann	100.000	57.500	30.000	12.500
	Tilskudd fra andre kommuner	70.000	40.500	21.000	8.500
	Lån	30.000	17.000	9.000	4.000
9	Separering Heimdal	40.400	16.400	5.000	19.000
	Tilskudd fra andre kommuner	5.000	5.000		0
	Lån	35.400	11.400	5.000	19.000
11	Ladebekken	95000	9300	60700	25.000
	Lån	95000	9300	60700	25.000
12	Selsbakk sandfang	15.400	9.400	6.000	
	Lån	15.400	9.400	6.000	
13	Diverse hovedanlegg			4.000	
	Tilskudd fra andre kommuner			2.000	
	Lån			2.000	
14	Fredlybekken separering	207.300	7.300	24.000	176.000
	Lån	207.300	7.300	24.000	176.000

28.15 Avfall

Tabell 28-15 Investeringer i avfallssug. Tall i 1000 kroner

				Beløp	
1	Sum bevilgning			29.000	
2	Finansiering				
	Lån			29.000	
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Avfallssug Ranheim	44.000	33.700	10.300	
	Lån	44.000	33.700	10.300	
2	Avfallssug Selsbakk	20.000	5000	10.000	5.000
	Lån	20.000	5000	10.000	5.000
3	Avfallssug andre	63.500	10.300	8.700	44.500
	Lån	63.500	10.300	8.700	44.500

28.16 Veg

Tabell 28-16 Investeringer i veger. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	19.100			
2	Finansiering				
	Tilskudd	500			
	Refusjoner				
	Lån	18.600			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Tiltak funksjonshemmede			200	
	Lån			200	
2	Gatelys fornyelse og måling			12.300	
	Enova-tilskudd			500	
	Lån			11.800	
3	Forsøket bru			4.800	
	Lån			4.800	
4	Mindre vegtiltak			1.800	
	Lån			1.800	

28.17 Parker, friområder og nærmiljøanlegg

Tabell 28-17 Investeringer i parker, friområder og nærmiljøanlegg. Tall i 1000 kroner

		Beløp
1	Sum bevilgning	14.800
Finansiering		
2	Lån	14.500
	Tilskudd	300

	Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1			1.500	
			1.500	
3			3100	
			300	
			2.800	
4			100	
			100	
5			10.100	
			10.100	

28.18 Maskiner Bydrift

Tabell 28-18 Investeringer i maskiner til Bydrift. Tall i 1000 kroner

		Beløp
1	Sum bevilgning	5.000
Finansiering		
2	Lån	5.000

	Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1			5.000	
			5.000	

28.19 Renere havn

Tabell 28-19 Investering i prosjektet Renere havn. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	10.000			
2	Finansiering				
	Tilskudd	0			
	Refusjoner	1.000			
	Lån	9.000			
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1.	Renere havn	248.700	79.000	10.000	159.700
	Statlig tilskudd	145.882	47.400		98.482
	Trondheim Havn	28.797	7.700	1.000	20.097
	Lån	74.021	23.900	9.000	41.121

28.20 Bolig- og næringsforsyning

Tabell 28-20 Investering i bolig- og næringsforsyning. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning			388.300	
2	Finansiering				
	Salgsinntekter			84.800	
	Grunneiertilskudd			122.400	
	Refusjoner			165.600	
	Lån			15.500	
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1.	Kvenildmyra	22.200	5.400	16.800	0
	Salgsinntekter	22.200	5.400	16.800	0
2	Grilstadfjæra	251.000	89.400	65.600	96.000
	Refusjoner	251.000	89.400	65.600	96.000
3	Tiller øst 3	136.000	56.800	42.200	37.000
	Salgsinntekter	2.200		2.200	0
	Refusjoner	133.800	56.800	40.000	37.000
4	Leangen senter	109.000	31.400	10.000	67.600
	Grunneiertilskudd	99.000	31.400		67.600
	Salgsinntekter	10.000		10.000	0
5	Grilstadfjæra småbåthavn	36.000	25.200	10.800	0
	Salgsinntekter	36.000	25.200	10.800	0
6	Lade Leangen	103.000	84.300	5.000	13.700
	Grunneiertilskudd	98.000	84.300		13.700
	Salgsinntekter	5.000		5.000	0
7	Deponi Heggstadmoen	73.600	42.300	15.000	16.300
	lån	73.600	42.300	15.000	16.300
8	Klargjøring areal			3.500	
	Grunneiertilskudd			3.500	
9	Etterarbeid areal			2.000	
	Grunneiertilskudd			2.000	
10	Eiendomsutvikling bolig			25.000	
	Grunneiertilskudd			25.000	
11	Eiendomsutvikling næring			15.000	
	Grunneiertilskudd			15.000	
12	Kjøp av areal			40.000	
	Salgsinntekter			40.000	
13	Rassikring			500	
	lån			500	
14	Utbygging anleggsbidragsmodellen			100.000	
	Refusjon			100.000	
15	Kruskajordet	70.000		15.000	55.000
	Grunneiertilskudd	70.000		15.000	55.000
16	Valøya	85 000		5 000	80.000
	Grunneiertilskudd	85 000		5 000	80.000
17	Tempe, Sluppen, Sorgenfri	65 000		5 000	60.000
	Grunneiertilskudd	65 000		5 000	60.000
18	Dragvoll	20 000		5 000	15.000
	Grunneiertilskudd	20 000		5 000	15.000
19	Brøset	20 000		5 000	15.000
	Grunneiertilskudd	20000		5000	15.000
20	Tiller massedeponi			1.900	
	Grunneiertilskudd			1.900	

28.21 Brannstasjoner

Tabell 28-21 Investering i brannstasjoner. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	165.000			
2	Finansiering	144.000			
	Lån	21.000			
	Salgsinntekter				
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Brannstasjoner	494.000	318000	165.000	11.000
	Lån	384.000	238000	144.000	2.000
	Salgsinntekt	110.000	80000	21.000	9.000

28.22 Diverse rehabilitering

Tabell 28-22 Investering i diverse rehabilitering. Tall i 1000 kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	56.500			
2	Finansiering	56.100			
	Lån	400			
	Tilskudd				
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Lov- og forskriftskrav skole			9.000	
	Lån			9.000	
2	Solbakken skole, ventilasjon	22.500	12.500	10.000	
	Lån	22.500	12.500	10.000	
3	Forskriftskrav barnehager			5.000	
	Lån			5.000	
4	Forskriftskrav helse- og velferdssenter			3.000	
	Lån			3.000	
5	Offentlig pålegg administrasjon/kulturbygg			1.000	
	Lån			1.000	
6	Offentlig pålegg markaeiendommer			3.000	
	Lån			3.000	
7	Utstyr Miljøservice			1.500	
	Lån			1.500	
8	Oppgradering boliger/leiegårder			10.000	
	Lån			10.000	
9	Enøk			4.000	
	Tilskudd			400	
	Lån			3.600	
10	Leangen gård, tak og brannsikring			7500	
	Lån			7.500	
11	Hornemannsgården, tak			2.500	
	Lån			2.500	

28.23 IKT

Tabell 28-23 Investering i IKT. Tall i 1000 kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				80.800
2	Finansiering				
	Lån				80.800
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Lønn/HR system	43.000	8.000	23.000	12.000
	Lån	43.000	8.000	23.000	12.000
2	Utskifting Pc-er			13.800	
	Lån			13.800	
3	IKT skole			10.000	
	Lån			10.000	
4	IKT barnehage			4.000	
	Lån			4.000	
5	Andre strategiske investeringer			30.000	
	Lån			30.000	

28.24 Maskiner og utstyr

Tabell 28-24 Maskiner og utstyr

					Beløp
1	Sum bevilgning				500
2	Finansiering				
	Lån				500
		Kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2014	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Maskiner, utstyr grafisk senter			300	
	Lån			300	
2	Sikring arkiv			200	
	Lån			200	

29 Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam

I dette kapitlet gjøres det rede for avgiftsbalansen for vann, avløp, renovasjon, feiing og slam.

Tabell 29-1 Utgifter og inntekter i 2014-2017 vann (beløp i 1000 kroner)

	2014	2015	2016	2017
Direkte driftsutgifter	88 836	91 521	94 261	97 059
Indirekte driftsutgifter	5 300	5 353	5 406	5 460
Avskrivninger	39 179	46 738	52 554	58 949
Kalkulatorisk rentekostnad	33 700	53 017	68 059	82 699
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	167 015	196 629	220 280	244 168
Gebyrinntekter	146 500	184 335	220 141	245 551
Andre inntekter	200	200	200	200
Sum inntekter	146 700	184 535	220 341	245 751
Resultat før avsetninger	-20 315	-12 094	61	1 583
Avsetning til selvkostfond			-61	-1 583
Bruk selvkostfond	20 351	12 094		
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	31 500	11 834	-24	36
Netto avsetning selvkostfond	-20 315	-12 094	61	1 583
Renter selvkostfond	650	236	0	2
Utgående balanse selvkostfond	11 834	-24	37	1 622
Nominell endring gebyrnivå	5,0 prosent	19,0prosent	14,0prosent	7,0 prosent

Tabell 29-2 Utgifter og inntekter i 2014-2017 avløp (beløp i 1000 kroner)

	2014	2015	2016	2017
Direkte driftsutgifter	102 814	106 343	109 931	113 600
Indirekte driftsutgifter	4 900	4 949	4 998	5 048
Avskrivninger	47 244	51 556	58 239	65 502
Kalkulatorisk rentekostnad	30 143	43 948	53 108	62 894
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	185 101	206 796	226 276	247 044
Gebyrinntekter	176 600	183 700	198 400	219 900
Andre inntekter	1 000	1 000	1 000	1 000
Sum inntekter	177 600	184 700	199 400	220 900
Resultat før avsetninger	-7 501	-22 096	-26 876	- 26 144
Avsetning til selvkostfond				
Bruk selvkostfond	7 501	22 096	26 876	26 144
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	97 200	92 595	73 726	48 115
Netto avsetning selvkostfond	- 7 501	-22 096	-26 876	-26 144
Renter selvkostfond	2 896	3 227	1 271	1 052
Utgående balanse selvkostfond	92 595	73 726	48 115	22 980
Nominell endring gebyrnivå	-5 prosent	3,0 prosent	7,0 prosent	10,0 prosent

Tabell 29-3 Utgifter og inntekter i 2014 budsjettet renovasjon, feing og slam (beløp i 1000 kroner)

	Renovasjon	Feing	Slam
Direkte driftsutgifter	147 300	11 600	4 625
Indirekte driftsutgifter	550	0	100
Avskrivninger	500	500	
Kalkulatorisk rentekostnad	400	175	
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	148 750	12 275	4 725
Gebyrinntekter	108 000	10 200	4 900
Andre inntekter	17 600	0	
Sum inntekter	125 600	10 200	4 900
Resultat før avsetninger	-23 150	-2 075	175
Avsetning til selvkostfond			-175
Bruk selvkostfond	23 150	2 075	
Resultat etter avsetning	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	48 896	3 581	-50
Netto avsetning selvkostfond	-23 150	-2 075	175
Renter selvkostfond	1 927	97	4
Utgående balanse selvkostfond	27 673	1 604	129
Nominell endring gebyrnivå	0 prosent	0 prosent	0 prosent

Kommentar til tabellene

Budsjettkalkylen for 2014 er basert på en prognose for etterkalkylen for 2013. Etterkalkulasjon for 2013 vil foretas ved regnskapsavslutningen for 2013. Inngående balanse på selvkostfond og bruk av selvkostfond for budsjettet 2014 vil påvirkes dersom etterkalkylen avviker fra prognosen for 2013. Kalkylene er beregnet i henhold til retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester utgitt av Kommunal- og regionaldepartementet januar 2003 (H-2140).

Avskrivninger er beregnet med grunnlag i anleggsmidlenes netto anskaffelseskostnader og økonomiske levetider. Kalkulatorisk rentekostnad er avkastning på bundet kapital definert som avskrivningsgrunnlag i budsjettåret. Kalkylerenten settes lik effektiv rente på norske statsobligasjoner med tre års gjenstående løpetid, med et tillegg på 1 prosent (gjennomsnitt over året). Det er for 2014 lagt til grunn en kalkylerente lik 3,0 prosent inklusiv et tillegg på 1 prosent. Det vil ha stor betydning for avgiftsbalansen innenfor vann og avløp dersom faktisk rente avviker vesentlig fra renten lagt til grunn i budsjettet da ett prosentpoeng utgjør over 15 millioner kroner for vann og avløp samlet.

Gebyrinntekter består av både årsgebyr og tilknytningsgebyr. Renter skal beregnes av selvkostfond det enkelte år og tillegges fondet. Det vil i forbindelse med regnskapsavslutningen for 2013 bli foretatt en etterkalkulasjon av de reelle kostnadene for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost.

30 Endring i reglement

Her ligger forslag til endring i Trondheim kommunes finansreglement og vedtekter for Trondheim kommunes kraftfond (TKK). Både finansreglementet og TKKs vedtekter ble sist revidert 26. januar 2012⁴³.

30.1 Finansreglementet

30.1.1 Reglementets punkt 2.1, bokstav d, 6. kulepunkt

Nåværende ordlyd "verdipapiret har en rating på BBB eller bedre" endres til "verdipapiret har en rating på *BBB-* eller bedre"

Begrunnelse

Nåværende formulering er ikke konsistent med finansreglementets øvrige bestemmelser og intensjon. Manglende konsistens er å anse som en trykkfeil (det mangler et minustegn bak BBB). Gjeldende finansreglements punkt 3.1.3 (bokstav c) og punkt 3.2.5 (tredje avsnitt) slår fast at kommunen i sin forvaltning av likviditet og TKK kan plassere i rentebærende investeringer med en kredittrating på minimum "investment grade", som per definisjon er BBB- eller bedre. Endringen innebærer ingen endring i praksis når det gjelder forvaltningen av kommunens finansielle aktiva.

30.1.2 Reglementets punkt 3.2.2

Nåværende reglement

Hvis ikke annet er angitt er "forvaltningskapital" i det følgende å anse som TKKs samlede forvaltningskapital fratrukket aksjene i TrønderEnergi AS og kapitalinnskuddet i Trondheim kommunale pensjonskasse.

Forslag til nytt reglement

Hvis ikke annet er angitt er "forvaltningskapital" i det følgende å anse som TKKs samlede forvaltningskapital fratrukket aksjene i TrønderEnergi AS, *fondsobligasjon tegnet av kommunen i forbindelse med nedskrivning av egenkapitalen i TrønderEnergi AS i 2013* og kapitalinnskuddet i Trondheim kommunale pensjonskasse.

Begrunnelse

I 2013 utstedte TrønderEnergi AS en fondsobligasjon. 750 millioner kroner av denne obligasjonen ble tegnet av selskapets aksjonærer forholdsmessig etter eierandel. Samtidig ble selskapets egenkapital skrevet ned med et beløp tilsvarende aksjonærenes tegning i ovennevnte fondsobligasjon, det vil si 750 millioner kroner. Følgelig eier Trondheim kommune fortsatt 10 prosent av selskapets aksjer og 75 millioner av fondsobligasjonen (PS 0064/13). TKKs investering i fondsobligasjonen er på den måten ikke av finansiell art, men en konsekvens av at TKK allerede eier aksjer i TrønderEnergi AS – aksjer som i sin tid ble kjøpt ut i fra mer næringspolitiske hensyn. I TKKs finansielle rapportering er det derfor naturlig at fondsobligasjonen holdes utenfor TKKs forvaltningskapital, på samme måte som aksjene i TrønderEnergi AS og kapitalinnskuddet i TKP holdes utenfor.

30.1.3 Reglementets punkt 3.2.5 (tabell 3.3)

Gjelder rammer for TKKs rentebærende investeringer fordelt på sektor og utsteder. Maksimal ramme for sektoren "Andre utstedere" økes fra 12 til 20 prosent av TKKs forvaltningskapital.

Begrunnelse

Sektoren "Andre utstedere" dekker alt som ikke faller inn under stat, kommune og fylkeskommune, banker / kredittforetak og kraft. Dette gjelder for eksempel eiendomsutvikling, varehandel og

⁴³ Jf. vedtak i bystyret, sak 1/12

næringsmiddelindustri. Sektoren "Andre" har i stigende grad tatt i bruk sertifikat- og obligasjonsmarkedet for å finansiere sin virksomhet, og sektorens andel av totalmarkedet er dermed stigende. Dette er en utvikling som ikke minst kan tilskrives at det er bebudet strengere krav til bankers egenkapital, og dermed også en tendens til at banker generelt har blitt noe mer tilbakeholdne med å yte lån. Bankene begrenser utlånsveksten for å unngå at egenkapitalens andel av totalkapitalen blir for liten. Det har med andre ord blitt vanskeligere å få banklån, og for større selskaper er utstedelse av egne lån et godt alternativ.

Den foreslåtte endringen i finansreglementet åpner for at sektoren får en større plass i TKKs portefølje av rentebærende investeringer, og er på den måten en tilpasning til utviklingen i rentemarkedet generelt. Endringen innebærer ingen nye krav til hvordan TKKs renteportefølje skal bygges opp, i og med at øvrige sektor- og utstederrammer opprettholdes som før. Endringen får ingen konsekvenser for kredittkvaliteten i TKKs portefølje.

30.1.4 Reglementets punkt 3.2.16, 3. avsnitt

Nåværende reglement

Andel av kapitalforvalterens forvaltede kapital

Kommunens kapital skal ikke utgjøre mer enn 10 prosent av forvalterens totale forvaltede kapital.

Forslag til nytt reglement

Rammer ved bruk av ekstern kapitalforvalter

TKKs kapital skal ikke utgjøre mer enn 10 prosent av forvalterens totale forvaltede kapital. Ved ekstern forvaltning i verdipapirfond, skal TKKs kapital ikke utgjøre mer enn 10 prosent av verdipapirfondet.

Begrunnelse

Finansreglementets kapittel 3 omhandler TKK. Det er derfor mest naturlig at benevnelsen "TKKs" benyttes – og ikke "kommunens".

Presiseringen knyttet til verdipapirfond tas inn for å unngå at TKK får en uforholdsmessig stor andel i ett enkelt verdipapirfond – uavhengig av størrelsen på fondsforvalterselskapets samlede kapital. Et verdipapirfond kan til dels bestå av verdipapirer med begrenset likviditet, og store nedslag i et marked med svak likviditet vil typisk presse kursene kraftig ned. På den måten kan store innløsninger gi et betydelig verdifall også i verdipapirfondet, i og med at forvalteren blir tvunget til å selge underliggende papirer. Store kjøp i et lite likvid marked vil naturlig nok ha motsatt effekt, kursene stiger kraftig. Bestemmelsen endres først og fremst for å sikre at TKKs posisjon i et verdipapirfond ikke blir større enn at innløsning av fondsandelene kan gjennomføres uten at det i særlig grad reduserer andelenes verdi.

I tillegg gjøres overskriften mer generell, og dermed bedre tilpasset endringen i bestemmelsen.

30.1.5 Reglementets punkt 3.3.4 Rentebinding, 3. avsnitt

Formuleringen "korrigert for" endres til "fratrukket". Avsnittets ordlyd blir dermed " Netto rentebærende gjeld defineres som gjeld til investeringsformål *fratrukket* eksternfinansierte lån med flytende rentetilknypning (VARFS-lån og lån med rentekompensasjon)."

Begrunnelse

Gir en mer entydig og presis definisjon av netto rentebærende gjeld.

30.1.6 Reglementets punkt 4.2.2., Likviditet, 8. kulepunkt

Nåværende ordlyd "Likviditetsprognose på 3- og 12 mnd sikt" endres til "*Likviditetsprognose på tre og seks måneders sikt*"

Begrunnelse

I likviditetsprognosen er det situasjonen i det helt korte tidsperspektivet som søkes kartlagt. En prognose på 6 måneders sikt er av den grunn mer relevant enn en prognose på 12 måneders sikt – og samtidig mer treffsikker. Endringen er i tråd med nåværende praksis.

30.2 Vedtekter for Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Foreslaget til endring av vedtektene har i hovedsak som formål å tydeliggjøre hvordan TKKs avkastning skal disponeres, blant annet ved en mer konsistent bruk av begrepene nominell avkastning og realavkastning. Dette vil etter rådmannens vurdering gi en tydeligere presisering av sammenhengen mellom budsjettering og disponering av TKKs avkastning.

Rådmannens forslag innebærer ingen endring i eksisterende praksis eller i vedtektenes intensjon.

30.2.1 Vedtektenes punkt 1.3.2 Ekspertpanel

Nåværende reglement

Rådmannen skal knytte til seg et ekspertpanel bestående av inntil tre uavhengige medlemmer til å gi råd i forvaltningen av midlene. Ekspertpanelet skal konsulteres minst én gang per kvartal.

Forslag til nytt reglement

Rådmannen skal knytte til seg et ekspertpanel bestående av inntil tre uavhengige medlemmer til å gi råd i forvaltningen av midlene. Ekspertpanelet skal konsulteres minst *tre ganger i året*.

Begrunnelse

Rådmannen ser det som naturlig å tilpasse møtene med ekspertpanelet til periodene for utarbeidelse av den tertialvise rapporteringen.

30.2.2 Vedtektenes punkt 1.6 Budsjett og disponering av inntekter

Nåværende reglement

Budsjett og disponering av inntekter

Forslag til nytt reglement

Budsjett og disponering av *nominell avkastning*

Begrunnelse

Rådmannen foreslår at begrepet "inntekter" endres til "nominell avkastning". Dette vil gi en mer konsistent begrepsbruk og en tydeligere sammenheng mellom budsjett og disponering av TKKs avkastning.

30.2.3 Vedtektenes punkt 1.6.1 Budsjettering av TKKs inntekter

Nåværende reglement

Budsjettering av TKKs inntekter.

I sitt årlige budsjettforslag fremmer rådmannen sitt forslag til budsjettert størrelse på den nominelle avkastningen i TKK (KPI og realavkastning). Dette er basert på en helhetsvurdering, herunder råd fra ekspertpanelet. Bystyret fatter endelig vedtak om dette gjennom sitt samlede budsjettvedtak.

Forslag til nytt reglement

Budsjettering av TKKs *nominelle avkastning*

I sitt årlige budsjettforslag fremmer rådmannen forslag til størrelse på den nominelle avkastningen i TKK. Dette er basert på en helhetsvurdering, herunder råd fra ekspertpanelet. Bystyret fatter endelig vedtak om dette gjennom sitt samlede budsjettvedtak.

Begrunnelse

"Inntekter" endres til "nominell avkastning" med samme begrunnelse som for vedtektenes punkt 1.6. I tillegg justeres teksten noe for å tydeliggjøre innholdet.

30.2.4 Vedtektenes punkt 1.6.2 Disponering av TKKs inntekter**Nåværende reglement**

Disponering av TKKs inntekter

Årets inntekter skal disponeres i denne rekkefølgen:

Forslag til nytt reglement

Disponering av TKKs *nominelle avkastning*

Årets *nominelle avkastning* skal disponeres i denne rekkefølgen:

Begrunnelse

"Inntekter" endres til "nominell avkastning" med samme begrunnelse som for vedtektenes punkt 1.6.

30.2.5 Vedtektenes punkt 1.6.2, underpunkt 2**Nåværende reglement**

TKKs grunnkapital og bufferkapital tilføres et beløp tilsvarende den gjennomsnittlige endringen i den offisielle konsumprisindeksen (KPI)⁴⁴ de siste fem år, for å opprettholde realverdien av TKK. Følgende formel benyttes ved beregning av KPI:

$$\left(\frac{\text{Indeks desember år}_t}{\text{Indeks desember år}_{t-5}} \right)^{\frac{1}{5}} - 1$$

Dersom avkastningen i TKK i ett enkelt år ikke gir dekning for å øke grunnkapitalen tilsvarende siste 5 års endring i KPI skal TKKs bufferkapital så langt det er mulig benyttes til å øke TKKs grunnkapital tilsvarende prisstigningen.

Forslag til nytt reglement

TKKs grunnkapital og bufferkapital tilføres et beløp *som er konsistent med* den gjennomsnittlige endringen i den offisielle konsumprisindeksen (KPI)⁴⁵ de siste fem år. *Dette gjøres* for å opprettholde realverdien av TKK. Følgende formel benyttes ved beregning av *den gjennomsnittlige endringen* i KPI:

$$\left(\frac{\text{Indeks desember år}_t}{\text{Indeks desember år}_{t-5}} \right)^{\frac{1}{5}} - 1$$

Dersom avkastningen i TKK ikke *er tilstrekkelig for å gjennomføre KPI-avsetningen*, skal TKKs bufferkapital så langt *som mulig* benyttes til å *oppretholde realverdien av* TKKs grunnkapital.

Begrunnelse

Rådmannen foreslår å endre teksten slik at formuleringen fremstår mer presis.

30.2.6 Vedtektenes punkt 1.6.2, underpunkt 3**Nåværende reglement**

Det avsettes et beløp til dekning av drifts- og investeringsformål i henhold til bystyrets budsjettvedtak.

⁴⁴ Statistisk sentralbyrås konsumprisindeks

⁴⁵ Statistisk sentralbyrås offisielle konsumprisindeks

Forslag til nytt reglement

I driftsregnskapet til Trondheim kommune avsettes et beløp til disposisjonsfond som tilsvarer budsjettert realavkastning.

Begrunnelse

Det er budsjettert realavkastning som faktisk avsettes til disposisjonsfond. Endringen innebærer en mer presis begrepsbruk.

30.2.7 Vedtektenes punkt 1.6.2, underpunkt 4 (første avsnitt)**Nåværende reglement**

Realavkastning i TKK ut over det som lå til grunn for bystyrets budsjettvedtak skal primært tilføres grunnkapitalen forutsatt at bufferkapitalen har nådd sitt målsatte nivå på 300 millioner kroner. Alternativt avsettes dette til investeringsfond (delvis finansiering av bykassens investeringer) og/eller tilføres et disposisjonsfond.

Forslag til nytt reglement, punkt 1.6.2, nytt underpunkt 5a)

Dersom bufferkapitalen ikke har nådd sitt målsatte nivå på 300 millioner kroner⁴⁶, skal faktisk avkastning i TKK ut over budsjettert nominell avkastning, avsettes til bufferkapital inntil målsatt nivå på 300 millioner kroner er nådd.

Forslag til nytt reglement, punkt 1.6.2, nytt underpunkt 5b)

Dersom bufferkapitalen har nådd sitt målsatte nivå på 300 millioner kroner, skal faktisk avkastning i TKK ut over budsjettert nominell avkastning, primært tilføres grunnkapitalen, eventuelt avsettes til investeringsfond (delvis finansiering av bykassens investeringer) og/eller tilføres et disposisjonsfond. Rådmannen legger frem forslag til disponering i forbindelse med årsoppgjøret.

Begrunnelse

Forslaget innebærer en presisering av hvordan faktisk avkastning i TKK utover budsjettert nominell avkastning skal disponeres. Disponeringen vil avhenge av hvorvidt bufferkapitalen har nådd sitt målsatte nivå på 300 millioner kroner. Rådmannen foreslår et nytt underpunkt 5a) for å tydeliggjøre at faktisk avkastning utover budsjettert nominell avkastning skal avsettes til TKKs bufferkapital, gitt at verdien på bufferkapitalen er lavere enn 300 millioner kroner. Dette er i tråd med eksisterende intensjon og praksis.

Foreslaget innebærer et nytt underpunkt 5b) som tydeliggjør at faktisk avkastning i TKK utover budsjettert nominell avkastning, gitt at bufferkapitalen har nådd sitt målsatte nivå på 300 millioner kroner, primært tilføres TKKs grunnkapital. Det åpnes samtidig for at dette er midler som kan tas ut av TKK, og tilføres investeringsfond og / eller disposisjonsfond. Rådmannen vil på vanlig måte legge frem et forslag til disponering i forbindelse med årsoppgjøret.

30.2.8 Vedtektenes punkt 1.6.2, forslag til nytt underpunkt 4**Nåværende reglement**

Ingen bestemmelse i dag.

Forslag til nytt reglement

Eventuell økt realavkastning som følge av lavere KPI-avsetning enn budsjettert, inngår som et overskuddselement i bykassen. Beløpet utgjør budsjettert nominell avkastning fratrukket TKKs driftskostnader (jf. 1.6.2 punkt 1), KPI-avsetning (jf. 1.6.2 punkt 2) og budsjettert realavkastning (jf. 1.6.2 punkt 3).

Begrunnelse

Endringen gir en tydeliggjøring av at økt realavkastning som følge av lavere KPI-avsetning enn budsjettert, inngår som et overskuddselement i forbindelse med årsoppgjørssaken.

⁴⁶ Beløp i 2012-kroner

30.2.9 Vedtektenes kapittel 1.6.2, punkt 4 (tredje avsnitt)

Nåværende reglement

Dersom bykassens regnskap viser underskudd ved årsoppgjøret blir budsjett- og regnskapsforskriftenes bestemmelser om strykninger gjort gjeldende. Først vurderes strykninger knyttet til den løpende driften i bykassen. Deretter disponeres eventuelt tidligere avsatte midler til disposisjonsfond. Til slutt vurderes strykninger vedrørende KPI-avsetninger i TKK.

Forslag til nytt reglement

Avsnittet strykes.

Begrunnelse

Dette følger av budsjett- og regnskapsforskriftene, og er dermed overflødig i TKKs vedtekter.

30.2.10 Vedtektenes kapittel 1.7.1, Reduksjon i realverdien i grunnkapitalen (første avsnitt)

Nåværende reglement

Det er et bærende prinsipp i forvaltningen at grunnkapitalen i TKK skal opprettholde sin realverdi, jf. Punkt 1.2 i disse vedtekter.

Forslag til nytt reglement

Det er et bærende prinsipp i forvaltningen at grunnkapitalen i TKK skal opprettholde sin realverdi, jf. *punkt 1.1.2* i disse vedtekter.

Begrunnelse

Trykkfeil.

Del 5 Vedlegg

1 Oversikt over tiltak i økonomiplan 2014-2017

1.1 Innledning

I kapitlene 7 til 24 er det gjort rede for rådmannens forslag til netto driftsramme for de ulike tjenesteområdene, og for rådmannens forslag til hvordan områdene skal tilpasse seg endrede driftsrammer. I dette vedlegget gis det en oversikt over tiltakene innenfor det enkelte tjenesteområde. For omtale av de enkelte tiltakene henvises det til kapitlene 7 til 24.

1.2 Oppvekst og utdanning

Vedleggstabell 1 - Tilpasningstiltak, barnehage. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Drift tilvekst barnehageplasser, barn med lovfestet rett til plass	6,2	37,6	59,4	92,9
Vekst spesialpedagogiske tiltak på grunn av befolkningsvekst	0,0	1,2	2,5	4,0
Høyere satser tilskudd til private barnehager	20,0	20,0	20,0	20,0
Økt minimumstilskudd til private barnehager 96 % fra 1.8.2013	6,0	6,0	6,0	6,0
Reduksjon i kapitaltilskudd til private barnehager	-4,6	-7,0	-7,0	-7,0
Økninger i tjenestetilbud				
Tilpasning pedagognorm	0,0	4,0	9,0	9,0
Flere 0-åringer i private barnehager	4,0	0,0	0,0	0,0
Flere plasser høst 2013 til ettåringer uten lovfestet rett til plass	14,0	0,0	0,0	0,0
Flere plasser i mottakstilbud	1,8	1,8	1,8	1,8
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Videreføre tiltak 150 færre barn med lovfestet rett til plass	-13,4	-13,4	-13,4	-13,4
Effektiviseringstiltak				
Reduksjon i sentralt budsjett	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Sum tiltak	32,3	48,5	76,6	111,6

Vedleggstabell 2 - Tilpasningstiltak, skole. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Elevtallsvekst – rammeøkning for å opprettholde dagens	5,5	23,6	42,5	51,7
Reversering av rammeøkning til elever med omfattende og	0,0	0,0	0,0	0,0
Økninger i tjenestetilbud				
Valgfag i ungdomsskolen	5,0	7,9	7,9	7,9
Etterutdanning av lærere	1,0	1,0	1,0	1,0
Økte driftsutgifter til IKT- utstyr i skolene	1,0	1,0	1,0	1,0
Veiledningsfunksjonen ved ressursentrene styrkes	1,0	1,0	1,0	1,0
Byomfattende tilbud ved Dalgård skole styrkes	1,0	1,0	1,0	1,0
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Generell reduksjon for skoleområdet	0,0	-12,1	-12,6	-12,6
Redusert tilbud leksehjelp	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
Trafikalt grunnkurs	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Færre lærere tilbys videreutdanning	-2,0	-4,0	-4,0	-4,0
Annet				
Mulighetsstudier og utredninger skolebruksplan øst	3,0	0,0	0,0	0,0
Sum tiltak	12,2	16,2	34,6	43,8

Vedleggstabell 3 - Tilpasningstiltak, barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Dagens nivå barnevern	12,0	12,0	12,0	12,0
Vekst tiltak barnevern			1,4	5,5
Økning i kommunal egenandel for plassering i institusjon	7,4	7,4	7,4	7,4
Avvikling av statlig refusjon for hjemmebaserte barneverntiltak	8,8	8,8	8,8	8,8
Redusert statlig refusjon for enslige mindreårige flyktninger	3,5	3,5	3,5	3,5
Reduserte kostnader i Avlastningstjenesten	-2,9	-5,0	-5,0	-5,0
Økninger i tjenestetilbud				
Bosetting av flere enslige mindreårige flyktninger i 2013	1,0	1,0	1,0	1,0
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Redusere kostnader barneverntiltak i hjemmet	-2,0	-5,0	-5,0	-5,0
Redusere kostnader plasseringer i fosterhjem	-1,0	-3,0	-3,0	-3,0
Redusere kostnader plasseringer i institusjon	-1,5	-3,0	-3,0	-3,0
Fjerne omsorgsarbeidere i bydelene	-0,8	-1,1	-1,1	-1,1
Redusere tilskudd til private utførere		-0,5	-0,5	-0,5
Effektiviseringstiltak				
Omstillingsprosjekt/strukturelle tiltak	-2,6	-4,7	-4,7	-4,7
Effektivisering drift Omsorgsenheten	-0,6	-0,9	-0,9	-0,9
Effektivisering og reduksjon drift/vakanser	-1,9	-1,3	0,0	0,0
Annet				
Reversere opptrapping PPT	0,0	0,0	0,0	0,0
Redusere opptrapping forsterket helsestasjon	0,2	0,0	0,0	0,0
Adopsjon av plasserte barn	-1,0	-1,5	-1,5	-1,5
Tilsyn i egen regi ved samvær	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Sum tiltak	18,1	6,2	8,9	13,0

1.3 Helse- og velferd

Vedleggstabell 4 - Tilpasningstiltak, helse- og omsorg. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Norsk pasientskadeerstatning		0,1	0,1	0,1
Demografisk vekst hjemme- og helsetjenester	5,7	11,0	19,0	32,3
Dragvoll helse- og velferdssenter	16,4	16,4	16,4	16,4
Ladesletta helse- og velferdssenter	4,0	4,2	4,2	4,2
Nye Persaune helse og velferdssenter - rehabilitering av Nidarvoll helsehus			3,5	9,7
Nye Nidarvoll				3,0
Win-med pasientsystem	0,7	0,7	0,7	0,7
Toveis pasientvarslingsystem	1,2	1,2	1,2	1,2
Økninger i tjenestetilbud				
Tiltak for økt heltid	23,7	25,7	25,7	25,7
Hverdagsrehabilitering - tidlig intervensjon	3,7	4,6	6,6	6,6
Styrking av hjemmesykepleieenhetene	4,2	8,2	10,0	11,0
Styrke kompetanse og kvalitet HV senter	1,7	3,5	4,5	6,0
Nevrologisk avdeling	1,0	1,0	1,0	1,0
Økt kompetanse spesialavdelinger sykehjem	0,0	0,1	1,0	1,0
Styrke aktivitetstilbudet for hjemmeboende demente	0,5	1,3	2,0	2,2
Frisklivssentral	0,4	1,8	2,2	3,1
Folkehelsekoordinator	0,2	0,3	0,3	0,3
Lærings- og mestringsvirksomhet			1,8	3,0
Livsgledekoordinator	0,5	0,5	0,5	0,5
Prosjekt Livsglede hjemmeboende	0,2	0,2	0,2	0,2

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Frivillighetssentral Døve	0,3	0,3	0,3	0,3
Link	0,2	0,3	0,3	0,3
Legetjeneste samarbeid med sykehus	0,4	0,6	0,6	0,6
Økt dekning sykehjemsleger				0,5
Kompetanseheving primærkontakter hjemmetjeneste				0,8
Fysioterapidekning utenfor institusjon				0,3
Ergoterapidekning utenfor institusjon				0,5
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Ingen rehabilitering av Tyholt sykehjem (driften flyttes til Dragvoll)	-12,6	-12,6	-12,6	-12,6
Erstatter ikke 10 ø-hjelpsplasser på Øya	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Fra 4 til 2 innsatsteam	-2,2	-3,5	-3,5	-3,5
Kreftkoordinator		-0,2	-0,2	-0,2
Effektiviseringstiltak				
Effekt av hverdagsrehabilitering	-3,0	-5,0	-5,0	-5,0
Redusert liggetid korttidsopphold			-1,0	-1,0
Annet				
Husleie Maske	-1,5	-2,0	-2,0	-2,0
Rekrutteringsstillinger	2,0	2,0	2,0	2,0
Sum tiltak	43,7	56,7	75,7	105,2

Vedleggstabell 5 - Tilpasningstiltak, forvaltningstjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Befolkningsvekst	5,7	11,1	17,0	22,2
Økninger i tjenestetilbud				
Depositum til privat leie	0,8	0,8	0,8	0,8
Privat leie og eie, boligveiledning	0,3	0,3	0,3	0,3
Effektiviseringstiltak				
Redusere 2 årsverk NAV	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Redusere 2 årsverk HVK	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Legg ned boligmottak	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Reduserte utgifter økonomisk sosialhjelp og KVP	-6,8	-12,8	-13,1	-13,1
Reduksjon ungdomssatsing	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3
Bedre måloppnåelse intro program	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Endret stønadsstruktur		-2,5	-2,5	-2,5
Sum tiltak	-7,0	-10,1	-4,5	0,7

Vedleggstabell 6 - Tilpasningstiltak, oppfølgingstjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Befolkningsvekst		3,2	6,1	9,1
Merforbruk psykisk helse, behov NTB	2,0	2,0	2,0	2,0
Økte kostnader husleie/bygg EVO	1,0	1,0	1,0	1,0
Kirkens Bymisjon (Veiskille)	0,3	0,3	0,3	0,3
Økninger i tjenestetilbud				
Rusboliger i Jarleveien		16,5	16,5	16,5
2 helsehusplasser rus		1,3	1,3	1,3
Driftsmidler småhus		0,6	0,6	0,6
Driftsmidler rusboliger	0,6	0,6	0,6	0,6
Styrke oppfølgingstjenesten	0,7	1,4	1,4	1,4
Boligrådgiving	0,5	0,5	0,5	0,5
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Reduksjon Stavne Arbeid og kompetanse KF	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
Reduksjon tilskudd til kommunalt rusarbeid	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Reduksjoner Enhet for voksenopplæring	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
Reduksjon 6 årsverk oppf. Tjenesten	-2,0	-3,3	-3,3	-3,3
Avvike private avtaler	-1,5	-20,5	-20,5	-20,5
Effektiviseringstiltak				
Økt direkte brukertid	-0,7	-1,4	-1,4	-1,4
Rådgivingstjenesten for døve og døvblinde	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Annet				
Flerkulturelt info- og dialogsentor	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Sum tiltak	-4,3	-2,7	0,1	3,1

Vedleggstabell 7 - Tilpasningstiltak, Bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Åsta Hanstens vei		9,9	9,9	9,9
Tonstadbrinken	7,7	7,7	7,7	7,7
Tonstadbrinken fire plasser privat bolig	2,4	2,4	2,4	2,4
Skjermingstiltak 2-3 plasser	3,5	6,0	6,0	6,0
Flere leiligheter fra 2016			2,4	5,6
Økninger i tjenestetilbud				
Private boliger		3,0	6,0	6,0
Satsing på gode boløsninger			2,0	2,0
Heltid	5,5	5,5	5,5	5,5
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Rehabiliterer bofellesskap i 2015 og 2016		-4,8	-4,8	
Satse på gode boløsninger utenfor bofellesskapene	-1,5			
Redusert bemanningen i aktivitetstilbudene	-3,6	-6,8	-6,8	-6,8
Spissing av brukergrupper Avanti	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Effektiviseringstiltak				
Flytte funksjonshemmede til Ladesletta	-3,6	-5,9	-5,9	-5,9
Samlokalisering av avlastningstjenesten på Leistad	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Bedre utnyttelse kommunens tjenestetilbud	-2,0	-0,6	-0,4	-0,4
Annet				
Planarbeid for tjenesten	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Sum tiltak	4,5	12,5	20,1	28,1

1.4 Kultur og næring

Vedleggstabell 8 - Tilpasningstiltak, idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Driftmidler til turstier, løyper og andre friluftslivstiltak	0,6	1,0	1,3	1,4
Løypeavtale grunneiere	0,2	0,2	0,2	0,2
Garderobeleie Heimdal	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Uforutsett vedlikehold	0,7			
Utstyr idrettshaller	0,2			
Økninger i tjenestetilbud				
Utleirahallen geoteknisk	4,6			
Støtte til drift Heimdalhallen og Utleirahallen	1,3	3,9	5,2	5,2
Driftsmidler Spongdal flerbrukshall	1,2	2,5	2,5	2,5
Driftsmidler Åsveien flerbrukshall		1,3	2,5	2,5
Driftsmidler Leangen hurtigløpsbane		2,0	2,0	2,0
Driftsmidler trimparker	0,1	0,1	0,1	0,1
Driftsmidler rulleskiløype	0,3	0,5	0,5	0,5
Økning i kommunal egenandel spillemidler	0,2	0,2	0,2	0,2
Granåsen, arrangement	1,1	0,4	0,4	0,4
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Arrangementsstøtte			-0,1	-0,1
Reduksjon drift enhet Idrett- og friluftsliv		-0,2		
Redusert standard på drift av idretts- og friluftslivsanlegg		-1,9	-2,7	-2,9
Effektiviseringstiltak				
Effektivisere drift av idrettsanlegg	-0,7	-1,0	-1,6	-1,6
Annet				
Kommunale spillemidler til Utleirahallen og Heimdalhallen		-4,5	-4,5	-4,5
Prosjekt- og utviklingsmidler	0,4			
Sum tiltak	10,1	4,3	5,8	5,7

Vedleggstabell 9 - Tilpasningstiltak kultur. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Økt tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn	0,9	1,1	1,3	1,3
Tilskudd til drift av kirker			0,5	1,0
Tilskudd til drift av kirkegårder	1,9	2,6	3,4	6,1
Økninger i tjenestetilbud				
Konsekvenser av statsbudsjettet 2014	0,6	0,6	0,6	0,6
Områdeløft Saupstad Kolstad	0,5	0,5	0,5	0,5
Kulturtilbud til barn og unge				0,5
Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle				0,4
Utlån av kommunale lokaler til frivillige	0,5	0,5	0,5	0,5
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Reduksjon i tilskudd til større festivaler	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Reduksjon tilskuddsmidler		-0,5		
Reduksjon i tilskudd som ikke er avtaleregulert	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Reduksjon tilskudd til barn og unge		-0,3	-0,3	-0,3
Reduksjon Kulturenheten	-0,6	-3,0	-3,0	-3,0
Effektiviseringstiltak				
Effektivisering drift Kulturenhet og Biblioteket	-0,4	-0,7	-0,7	-0,7
Annet				
Grunnlovjubileet	0,5			
Samejubileet	0,1	0,3	0,3	0,2
Stemmerettsjubileet	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Kunsthall	0,2	0,7		
Kulturarenaplan	-0,2		0,6	0,6
Sum tiltak	2,7	0,5	2,4	6,4

Vedleggstabell 10 - Tilpasningstiltak, næring og samfunn. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Økning i tjenestetilbud				
Visit Trondheim: Regionalt besøks- og turistcenter	1,0			
Markedsføring/påvirkning	0,1			
Utviklingsmidler kultur nærings	0,1			
Reduksjoner i tjenestetilbud				
VRI Konsortioavtalen	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Access MidNorway	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Studentsatsing		-0,1	-0,1	-0,1
Annet				
Helhetlig campus- og byutvikling	2,5			
Sum tiltak	3,1	-0,7	-0,7	-0,7

1.5 Byutvikling

Vedleggstabell 11 - Tilpasningstiltak, tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Anleggskompensasjon grønt	1,7	2,9	3,5	3,8
Anleggskompensasjon veg	1,8	1,8	1,8	1,8
Kompensasjon bortfall av piggdekkgebyr	11,0	22,0	22,0	22,0
Inntrekk kompensasjon bortfall inntekter Sjøla	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Opprettholdelse av dagens driftsnivå	3,0	3,0	3,0	3,0
Kompensasjon mindreinntekt gategrunnsleie	1,0	1,0	1,0	1,0
Økt eierandel, kapitalutgifter og økte husleiekostnader Trøndelag brann og redningstjeneste	7,0	6,2	6,5	6,7
Rensing av strøsand	3,0	3,0	3,0	3,0
Økte driftsutgifter knytte til brøyting	7,0	7,0	7,0	7,0
Økte driftsutgifter gatelys	1,0	1,0	1,0	1,0
Økninger i tjenestetilbudet				
Utvikling anleggsoversikt vegområdet	0,4	0,8	1,2	1,6
Bevilgning til Midtbyen management	0,6	0,6	0,6	0,6
Innføring av nytt digitalt nødnett	3,5	4,5	4,4	4,2
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Avslutning prosjekt universell utforming	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Opptappingsplan vedlikehold veg	-3,4	-1,5	-1,5	-1,5
Effektivisering				
Reduserte driftsutgifter pga LED lys	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Effektivisering av tjenesteområdet	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Endring i gebyrer/brukerbetaling				
Innføring av gebyr for behandling av tekniske planer	-0,3	-0,6	-0,6	-0,6
Annet				
Opptappingsplan grøntområdet	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum tiltak	34,4	48,9	50,1	50,8

Vedleggstabell 12 - Tilpasningstiltak, plan og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Redusert bemanning Byplankontoret	-0,6	-0,9	-0,9	-0,9
Redusert bemanning Kart-og oppmålingskontoret	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4
Økninger i tjenestetilbud				
Satsning på It- og geodata	0,8	1,6	2,1	2,8
Økt ramme Miljøpakken	5,0	5,0	5,0	5,0
Eiendomsskattaksring av nye eiendommer	0,7	0,7	0,7	0,7
Endring i gebyrer/brukerbetaling				
Økte gebyrerinntekter delesaker etter matrikkelloven	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sum tiltak	5,5	5,8	6,3	7,0

Vedleggstabell 13 - Tilpasningstiltak, miljøtjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2013	2014	2015	2016
Reduksjoner i tjenestetilbudet				
Redusert bemanning Miljøenheten	-0,5	-1,0	-1,0	-1,0
Endring i gebyrer/brukerbetaling				
Økte inntekter Analysesenteret	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sum tiltak	-0,7	-1,2	-1,2	-1,2

Vedleggstabell 14 - Tilpasningstiltak, eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Økte FDV-kostnader (økt areal)	13,7	19,5	27,3	28,9
Økte eiendomsavgifter	0,3	0,3	0,3	0,3
Økninger i tjenestetilbud				
Økte kostnader nye utleieboliger	3,5	5,5	10,5	10,5
Økt renhold kommunale bygg	2,0	2,0	2,0	2,0
Økt vedlikehold bolig	5,0	5,0	5,0	5,0
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Reduksjon i tjenestetilbudet drift og renhold	-1,7	-4,0	-4,0	-4,0
Reduksjon i tjenestetilbudet administrasjon og serviceavtaler	-1,2	-2,4	-2,4	-2,4
Reduksjon i tjenestetilbudet vedlikehold	-1,2	-0,9	-0,9	-0,9
Effektivisering				
Effektivisering FDV-utgifter	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Effektivisering av tjenestoområdet	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Reduserte administrasjonskostnader	-1,0	-2,0	-2,0	-2,0
Politisk vedtak: effektivisering eiendomstjenester	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Endring i gebyrer/brukerbetaling				
Økt husleieinntekt bolig	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
Økt husleieinntekt nye utleieboliger	-3,5	-5,5	-10,5	-10,5
Sum tiltak	9,6	11,2	19,0	20,6

1.6 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon

Vedleggstabell 15 - Tilpasningstiltak, bystyresekretariat, folkevalgte, kontrollkomité og Trondheim kommunerevisjon. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Effektiviseringstiltak				
Generell effektivisering	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9
Sum tiltak	-1,2	-1,9	-1,9	-1,9

1.7 Rådmannen og strategisk ledelse

Vedleggstabell 16 - Tilpasningstiltak, rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Styrket bemanning i forhold til befolkningsvekst	1,1	2,9	4,5	6,1
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Redusert bemanning Esikt/oppv kontoret	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8
Redusert bemanning fagstab	-1,0	-1,2	-1,2	-1,2
Effektiviseringstiltak				
Effektivisering Esikt/oppv kontoret	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8
Effektivisering fagstab	-1,0	-1,2	-1,2	-1,2
Reduserte driftskostnader	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Generell effektivisering	-1,1	-2,6	-3,5	-3,5
Sum tiltak	-4,1	-4,4	-3,7	-2,1

1.8 Interne tjenester og arbeidsgiverområdet

Vedleggstabell 17 - Tilpasningstiltak, interne tjenester. Tall i millioner kroner

Tiltak	2014	2015	2016	2017
Opprettholdelse av standard				
Det interne arbeidsmarkedet	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Nytt Lønn/HR system	3,5	3,5	3,5	3,5
Reduksjoner i tjenestetilbud				
Bemanningsreduksjon	-5,1	-10,1	-10,1	-10,1
Effektiviseringstiltak				
Generell effektivisering	-0,8	-1,0	-0,2	-0,2
Annet				
Papirarkiv	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5
Overformyndieriet	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Sum tiltak	-8,6	-13,8	-13,0	-13,0

2 Oversikt over kostnadsendringer i økonomiplanen 2014-2017

I kapittel 4 beskrives forhold som medfører endrede kostnader/inntekter. Detaljene i dette fremstilles her. Tallene er i hele millioner kroner og viser endringer i forhold til opprinnelig budsjett for 2013.

	Budsjett 2014	ØP- 2015	ØP- 2016	ØP- 2017
1. Konsekvensjustering av øk.plan 2014-2017				
Befolkningsvekst	80,9	175,4	255,4	335,4
Justering befolkningsvekst 2011	-32,9	-69,2	-69,2	-69,2
Faste kostnader sykehjem/skole	1,0	2,0	2,0	2,0
Parker,veier med mer	5,4	7,0	8,7	12,1
Endring FDV kostnader	13,6	19,4	27,2	28,8
Sum konsekvenser befolkning/arealer	68,0	134,0	224,0	309,0
Andre konsekvensjusteringer på tjenesteområdene:				
Styrket vedlikehold (opprinnelig plan)	12,0	12,0	12,0	12,0
Vedtatte reduksjoner	-62,0	-62,0	-65,0	-65,0
Eldreplanen	7,0	24,0	40,0	40,0
Div idrett	3,7	5,0	4,1	1,4
Vei	11,0	22,0	22,0	22,0
Samhandlingsreformen		5,0	10,0	10,0
Elever med store og vedvarende behov		3,0	7,0	7,0
Pedagognorm		4,0	9,0	9,0
Reduserte sentrale midler heltid	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2
Sum av mange mindre forhold	1,0	-8,0	-11,0	-8,0
Sum konsekvensjusteringer	46,9	149,1	262,1	347,4
2. Politiske vedtak				
Økt renhold kom bygg	1,0	1,0	1,0	1,0
Skolebruksplan øst	3,0			
Eldreplan				16,0
Usettelse Brøset skole	-0,9			
Heltid 12 mnd vedtak/F3 dager	22,0	22,0	22,0	22,0
Sak 96/12 om rusboliger	4,0	7,5	7,5	7,5
Sak 64/13 om lærlinger		13,0	13,0	13,6
Områdeløft Saupstad-Kolstad	1,3	1,3	1,3	1,3
Helhetlig campus- og byutvikling	2,5	-	-	-
Søknad VM på ski	1,3	0,6	0,2	-
Utleirahallen	4,6			
Rulleskiløype Granåsen	0,3	0,5	0,5	0,5
Barnehageplass våreffekt tilbud til 0 åringer	14,0			
Trimparker - Nidarø	0,1	0,1	0,1	0,1
Sum	49,2	46,0	45,6	62,0

	Budsjett 2014	ØP- 2015	ØP- 2016	ØP- 2017
3. Vekst i aktivitet/rammeøkninger tjen.områder				
0 åringer i priv barnehager	4,0			
Utredning/mulighetsstudie arbeidsfellesskap for profesjonelle frilansmusikere	0,3			
Utredning; samarbeid mellom festivalene	0,4			
Jubileer	0,6			
Økt tilskudd til andre trossamfunn	0,9	1,0	1,2	1,2
Visit Trondheim: Regionalt turist-/besøkscenter	1,0			
Leangen hurtigløpsbane med 2 Kunstgressflater i midten		2,0	2,0	2,0
Rammeøkning branntjenester	3,8	3,8	3,8	3,8
Valg	-8,3		-8,3	-1,1
Bosetting enslige mindreårige barn	1,0	1,0	1,0	1,0
Mottaksbarnehage flyktninger	1,8	1,8	1,8	1,8
Flyktningeområdet INN/voksenopplæring	1,2	1,2	1,2	1,2
Statsbudsjettet 2014 div kulturtilskudd	0,6	0,6	0,6	0,6
Sum aktivitetsøkende tiltak	11,3	11,4	3,3	10,5
4. Kostnadsendringer uten aktivitetsvekst				
Økte pensjonskostnader	110	167	236	251
Økte tilskuddssatser priv barnehager	20,0	20,0	20,0	20,0
Statsbudsjett 2014- BFT redusert refusjon enslige mindreårige	3,5	3,5	3,5	3,5
Statsbudsjett 2014- BFT kostnadskrevende barnevernstiltak	8,8	8,8	8,8	8,8
Statsbudsjett 2014- BFT økt egenandel institusjoner	7,4	7,4	7,4	7,4
Likebehandling private barnehager	6,0	6,0	6,0	6,0
Taksering av eiendommer	0,7	0,7	0,7	0,7
Endring eierbrøk TBRT IKS	6,5	6,5	6,5	6,5
Midtbyen management	0,6	0,6	0,6	0,6
HR system	3,5	3,5	3,5	3,5
Løypeavtaler med grunneierne	0,2	0,2	0,2	0,2
Økt driftsbuffer	7,0	7,0	7,0	7,0
Brøyteberedskap	7,0	7,0	7,0	7,0
Gategrunnsleie	1,0	1,0	1,0	1,0
Økt bøtenivå TP			-2,5	-5,0
Sum uten aktivitetsendringer	182,5	239,5	306,0	318,5
Sum driftsøkninger	289,9	446,0	617,0	738,4